

Jednou nohou 1985 / 2 - textová verze

[1. strana obálky]

1

[tímto řádkem jsou oddělovány stránky dle originálu, číslování stran dle souboru pdf,
nejsou-li stránky průběžně číslovány v originále
- pozn. zpracovatele textové verze - M. Svoboda, Sdružení občanů Exodus]

jednou nohou č. 2

havel klíma zajíček

lampl pánek boudník

černá wagnerová socha

arendtová daniček

singer romové

2

jednou nohou jednou nohou jednou nohou jednou nohou jednou nohou

Soft people
You resemble the jolly hyenas screaming in the nurseries!
(Alain Jouffroy)

"Démoni jsou vypuštěni ze stáje mýtů a pitvorně se převlékají
za počestné muže 20. století, kteří nevěří na strašidla..."
(Václav Havel - Thriller)

"Ne vše, vše, co lidi znepokojuje a drtí hledět j e n jako
na plasma, Bohem mu dané, aby se smíchem je modeloval dle S v é Boží
Libovůle."
Ladislav Klíma - Má praxe)

"v žaludku se mi válí špek, kterež sem spolk..."
(Pavel Zajíček - Dopisy z vězení)

"přes perlivé zuby
smrt ti smrdí z huby"
(Petr Lampl)

"Quo vadis domine -
na pivo že aby ne?"
(Fanda Pánek)

"Snad se dá bydlet s urnou, ve které je popel blízkého člověka,
tělo, které změnilo svou substanci a ničím už ne nepodobá bývalému
živému. Ale vím, že nejde žít se zlomkem těla, které
je nenávratně mrtvé. Dotýkat se existující části neexistující
bytosti."
(Jana Černá)

"Vyspala ses s věčností
- strašná bolest

místo naplnění rve ti z těla útroby"
(Anna Wágnerová)

"Dospěl jsem už do stádia, kdy mi žádná žena nepřipadá skutečně žádoucí. Neujde mi jediný defekt. To je impotence. Toalety, korzety - vidím skrze ně. Neošálí mě už líčidlo ani parfém."
(Isaac Bashevis Singer - Kafkův přítel)

3

"Na zub zmije
tvůj zub nestačí
mé žíle
patří jinačí."
(SOCHA)

Jednou jsem se ho zeptal: "Janči, byl jsi v Praze?"
"Samozřejmě."
"A jaká je Praha?"
"Krásná, člověče, měl jsem tam ženskou, kozy měla TAKOVÝHLE!"
"Za kolik s tebou šla?"
"Z lásky, člověče, ta mě milovala, ta po mě bláznila!"
"Ani dáreček jsi nedal?"
"Dal, sedm stovek jsem jí dal a ještě mi osm stovek ukradla."
Stejně si nedal vymluvit, že ho milovala.
(romští anonymové)

OBSAH (strany nejsou číslovány):

Václav Havel - Thriller
Ladislav Klíma - Má praxe (od dvou let nezměněná)
Pavel Zajíček - Dopisy z vězení
Petr Lampl - Několik básní, Loutkářova zamyšlení
Fanda Pánek - Básně z let 1982-1985
Jana Černá - Adresát Milena Jesenská (1.pokračování)
Vladimír Boudník - Texty a dopisy
Isaac Bashevis Singer - Kafkův přítel
Jiří Daníček - Anděl a rukavice
SOCHA - básně
Anna Wágnerová - Geniální vystoupení (výbor)
Hannah Arendtová - Co je svoboda?

Příloha JEDNOU NOHOU (čtení na aero-bic):
romští anonymové

JEDNOU NOHOU (kulturní revue) - tzv. "nezávislý" "tiskový" "orgán"

Příspěvky přebírány výhradně z kolujících samizdatů a přetiskovány bez vědomí autorů.
Redakční rada: M., Tajemný M., S.W.
Vychází extrémně nepravidelně.

jednou nohou jednou nohou jednou nohou jednou nohou jednou nohou jednou no

4

Václav Havel

Přede mnou leží slavná "Okultní filosofie" Jindřicha Kornelia Agrippy z Nettsheymu a já čtu, že požití živého /pokud možno ještě tlukoucího/ srdce dudka, vlaštovky, lasičky nebo krtka dává člověku dar věšteckých schopností. Je devět hodin večer a pouštím rádio, hlasatelka čte suchým, věcným hlasem zprávy: Paní Indíru Gandhiovou zastřelili dva Sikhové z její osobní stráže. Z vodní nádrže na Visle byla vylověna mrtvola pátera Popieluszka, uneseného důstojníky polské policie. Je organizována mezinárodní pomoc Etiopii, kde hladomor ohrožuje miliony lidí, zatímco tamější režim investuje téměř čtvrt miliardy dolarů do oslav svého desetiletého trvání. Američtí vědci vypracovali projekt stálé observatoře na Měsíci a lidské výpravy na Mars. V Kalifornii bylo jednomu děvčátku úspěšně transplantováno srdce paviana, proti čemuž vznesly různé protesty spolky pro ochranu zvířat.

Dávné mýty nejsou zajisté jen realizací archetypálních obrazů kolektivního lidského nevědomí. Jsou však nepochybně i tím. Mnoho tajemství bytí i člověka, mnoho jeho temných vidin, obsesí, tužeb, tušení, nejasného "předvědeckého" nebo "mimovědeckého" vědění a možná mnoho důležitých metafyzických jistot je zřejmě ve starých mýtech zašifrováno. Ty mýty samozřejmě přesahují své tvůrce: skrze jejich tvůrce promlouvalo cosi vyššího, cosi mimo ně, cosi, co oni sami nedokázali asi plně pochopit a pojmenovat. Autorita, kterou měly mýty u lidí starých kultur, svědčí o tom, že tato vyšší moc ať už je jí cokoliv, byla kdysi pocitována a uznávána obecně. Zůstaneme-li u jungovské interpretace mýtů, pak je zřejmé, že mýty vnášely i jakýsi částečný nebo prozatímní "pořádek" do složitého světa nevědomých tušení, neprokazatelných jistot, skrytých instinktů, vášní a tužeb, patřících bytostně k lidské duši. A že autorita mýtů vykonávala nad těmito silami lidského nevědomí cosi jako kontrolu či dozor.

Novověká civilizace zbavila staré mýty jejich autority. Vsadila na chladný, deskriptivní karteziánský rozum a uznává jen myšlení v pojmech.

Nechce se mi věřit, že by celá tato civilizace byla jen bludným ramenem dějin a osudným omylem lidského ducha. Spíš asi představuje jen nějakou nutnou fázi, kterou musí člověk a lidstvo projít a kterou člověk - pakliže ji přežije - posléze na nějaké vyšší úrovni, bez současné fáze ovšem nemyslitelné, překoná.

Ať už je tomu jakkoliv, jisté je, že celá tato racionalistická orientace nové doby, rezignujíc na autoritu mýtů, podléhá velkému a nebezpečnému klamu: zdá se jí, že není ani oněch vyšších a temných mocností, ať už v lidském nevědomí nebo v záhadném vesmíru, kterých se mýty jakýmsi způsobem dotýkaly, o nichž svědčily a jejichž relativní "kontrolu" zajišťovaly. "Dnes převládá názor, že vše lze tak zvané "rozumně vysvětlit", logickým popisem bdělého rozumu. Nic temného není - pokud něco temného je, pak je třeba na to vrhnout paprsek vědeckého poznání a přestane to být temné.

- Havel-

Je to opravdu grandiózní sebeklam moderního ducha. Tisíckrát totiž může toto tvrdit, tisíckrát může popírat onu "odvrácenou tvář" světa a lidské duše, nikdy ji však tím nezruší. Zažene ji pouze ještě hlouběji do stínu. Dosáhne maximálně toho, že celý ten složitý svět skrytého si nalezne své zástupné, zamaskované a ještě víc matoucí způsoby projevu. Že pořádek, který do tohoto světa vnášel kdysi mýtus a díky kterému měl člověk aspoň mírný přehled o jeho mocnostech a aspoň omezenou kontrolu nad nimi, zmizí spolu s mýtem a že ony "noční síly" budou působit nadále již zcela chaoticky a nekontrolovaně a že budou vždy znovu konsternovat člověka svou - pro něho už zcela nevysvětlitelnou - přítomností, prosvitající moderním rouchem, do něhož se skryly. Ale nejen to: s temnými mocnostmi byly pohřbeny - jako vlastně taky temné - i

mocnosti dobré: Olymp byl zrušen jako celek - se svými potměšilci i svými spravedlivými. Takže už není ani nikoho, kdo by zlo trestal a strašidla odháněl. Dobro má ve své zdvořilosti tendenci vzít tenhle velký pohřeb vážně a vymizet; zlo naopak cítí, že nadešla jeho chvíle: lidé na ně totiž přestali věřit.

Dodnes nechápeme, jak mohl velký a civilizovaný evropský národ - nebo aspoň jeho značná část - podlehnout ve 20. století podivné fascinaci jedním směšným a zakomplexovaným maloměšťákem, uvěřit jeho pseudovědeckým teoriím a jeho jménem hubit národy, dobývat kontinenty a dopouštět se neuvěřitelných krutostí. Pozitivistická věda, včetně marxismu, nabízí rozmanitá vědecká vysvětlení tohoto záhadného úkazu, tato vysvětlení však jeho nevysvětlitelnost spíše zdůrazňují, než odstraňují. Neboť "objektivní"

chladný rozum, který k nám z těchto vysvětlení promlouvá, vlastně jen podtrhuje podivný nepoměr mezi sebou samým - jako mocností, pro tuto civilizaci údajně rozhodující - a oním davovým šílenstvím, nemajícím s žádným rozumem nic společného.

Ano, a tradičním mýtem byl pohřben i jakýs takýs "pořádek" v temné oblasti našeho bytí. A to, čím se novodobý rozum pokouší tento pořádek nahradit, resp. to, v čem nalézá tato temná oblast /nebo aspoň některé její síly/ svůj "náhradní pořádek" a "moderní výraz", se ukazuje stále znovu jako scestné, falešné a zhoubné, protože vždy jaksi pokoutní, náhražkovité, bez kořenů, bez ontologie i bez morálky, ba dokonce až směšné tak, jako kult Nejvyšší Bytosti za francouzské revoluce, kolektivistický folklór totalitních systémů nebo jejich oslavně realistické umění.

Připadá mi to tak, jako by pohřbením mýtu bylo rezignováno na osvědčenou stáj, v níž po tisíciletí byla držena záhadná zvířata lidského nevědomí, tato zvířata jako by byla puštěna na svobodu - v tragicky mylném přesvědčení, že jde pouze o preludy - a nyní tedy pustoší krajinu. Pustoší ji a zároveň si vytvářejí své "náhradní stáje" v místech, kde bychom to nejméně očekávali, například sekretariátech moderních politických stran. Tyto svatostánky moderního rozumu jim přitom propůjčují svou výbavu a autoritu, takže pusté plenění je posléze zaštitěno nejvědecktější názorem na svět. Lidé tuto hrůzu začínají chápat obvykle až ve chvíli, kdy už je pozdě: totiž v okamžiku, kdy zjišťují, že tisíce jejich bližních bylo vyvražďeno z důvodů naprosto iracionálních. Iracionalita v převleku střízlivého rozumu a vědeckého výkladu o nevyhnutelném chodu dějin, který si žádá milióny obětí v zájmu šťastné budoucnosti miliard, se zdá být podstatně iracionálnější a tudíž nebezpečnější, než iracionalita přiznávající se mýtem k sobě samé, přizpůsobující se v něm imperativu "kladných mocností" a obětující převážně aspoň zvířata. Démoni si prostě dělají, co chtějí, zatímco bohové se plaše skrývají v posledním útulku, který jim byl vykázán a který se

6

- Havel-

nazývá "lidské svědomí". A tak nakonec, krvelačnost, převlečená na nejvědecktější světový názor /učící ostatně, že svědomí je třeba podřítit dějinné nutnosti/, vrhá do Visly Jana Nepomuckého 20. století. A jeho národ svého mučedníka okamžitě ve své duši kanonizuje.

Zprávy, které náhoda svedla do jediného zpravodajství a další náhoda propojila s Agrippou, se mi náhle stávají něčím víc, než jen běžným zpravodajstvím ze světa: vnímám je jako rafinovanou koláž, která nabývá dimenzí symbolu, obrazu, šifry. Nevím, jaké skryté poselství je obsaženo v tomto bezděčném artefaktu, který by se mohl jmenovat "Thriller" podle slavné Jacksonovy písničky. Cítím jen, že tu náhoda - tento velký básník - koktá cosi nejasného o zoufalství dnešního světa.

Marxističtí démonologové nejprve píší v polských novinách, že Popieluszko je černý mág, pořádající za asistence ďábla v kostele Svatého Stanislava Kostky ve Varšavě černé mše antikomunismu; jiní vědečtí marxisté ho v noci přepadají, bijí, vraždí a vrhají do Visly; další vědci na ploše šestiny světa pak tvrdí, že se za tímto činem skrývá přestrojený ďábel, totiž CIA. Je to celé ryze středověká historie. Jenomže jejími aktéry jsou scientisté, lidé zaštiťující se vědou a vlastníci údajně světový názor. O to je ta věc ovšem šílenější. Démoni jsou vypuštěni ze stáje mýtů a

pitvorně se převlékají za počestné muže 20. století, kteří nevěří na strašidla. Sikhové se již ani nepotřebují převlékat za vědce. Cítí se být -tváří v tvář tomuto modernímu světu a s moderními samopaly v rukách - nástrojem Prozřetelnosti: trestají přece jen v souladu s dávnou věštbou znesvětitelku svého Zlatého chrámu. Hinduisté vzápětí vyvražďují a zaživa upalují Sikhy, jako by se na vraždě paní Indíry podíleli všichni do jednoho. Jak je to všechno možné ve století vědy o rozumu? Jak to jde dohromady s kolonizací Měsíce a přípravou cesty na Mars? Jak to souvisí s věkem schopným transplantovat lidem srdce paviána? Nechystáme se na Mars s tajnou nadějí, že své demony necháme na Zemi a tím se jich zbavíme? A kdo má vlastně srdce paviána? To malé děvčátko v Kalifornii nebo etiopská marxistická vláda stavějící svá mauzolea v době hladomoru, důstojníci polské policie či Sikhové z osobní stráže indické ministerské předsedkyně, která hyne - díky jejich víře v sílu dávných věštek - jako starověký císař rukou svých služebníků?

Zdá se mi, že člověk má to, čemu říkáme lidské srdce, ale že má v sobě i cosi z paviána. Moderní doba ruší tato podobenství, že srdce dělá pumpu a přítomnost paviána v nás prostě popírá. A tak se znovu a znovu stává, že tento oficiálně neexistující pavián řádí nepozorován, ať už v převleku za osobní stráž političky nebo v uniformě nejvědeckější policie dějin.

Moderní člověk, tento spořádaný úředník světového Veleúřadu, lehce frustrován krachem svého způsobu poznání světa, vypíná posléze videorekordér s M. Jacksonem, hrajícím upíra na nejprodávanější videokazetě světa /"Thriller"/, a jde do kuchyně, aby vyjmul z termosky - za zády všech spolků pro ochranu zvířat - ještě srdce dudka a pojedl ho ve snaze být obdařen darem věštby.

/Napsáno na žádost Hessenského rozhlasu pro jeho cyklus o problematice mýtu/

7

L A D I S L A V K L Í M A

M á p r a x e (od dvou let nezměněná)
2.2.1922

(Následující stať-dopis je přetištěna z knihy "Filosofické listy Lad. Klímy", kterou vydal v Praze v říjnu 1929 Jan Pohořelý jako 2. svazek edice Přátelství.)

x x

Soustředí se v j e d n o m slově, vyjadřujícím myšlenku myšlenek, stav stavů: J s e m N a p r o s t ý = to, čemu se říká Bůh, tj. superlativ všech superlativů; nemyslitelné člověku v celém dosahu a rozsahu, ale velmi značně tušitelné; scházejí slova: Nejvyšší, Největší, Nejlepší, Nejzářnější - všechno nic proti tomu Tušení... Lidstvo to vždy v ě t ř i l o v p o j m u B o h a. Nevědělo však, že B ů h = J s e m B ů h, - poněvadž nemožno zhola nic odloučit vskutku od pojmu Ego; kde kdokoli spojoval s ideou "Bůh" intensivní, vznešenou představu, stalo se to s a m o z ř e j m ě jen proto, že vmíchal do toho své já; každý nad člověkem vytýčený idol je člověk sám, jak už to otřepané: homo creavit Deum ad imaginem suam - praví.

Ono slovo nesmí být žádné běžné lidské; jinak - otrava! Nazveme si je zde, namátkou, třeba Vigodasi (zkratka "V"). V š e v něm obsaženo; "netoliko", co patří k filosofické praxi, ale vůbec V š e. "V" je mikrokosmos. Kdo by je dovedl stále si vyslovovat a spojovat s ním vždy intensivní ideu, nepotřeboval by nic víc: byl by stále, pokud u člověka tak možno, Bohem, - třeba ovšem Deus minoris gentia. Je to prozatím nemožno. Nutno tonuto slovu bližším systémem napomáhat. Ecco můj:

"V" (jeho mentální, eventuálně i více méně fyzické vyslovování) je z á k l a d n o u jeho. - Z nouze stačí i to k ustavičné elevaci. - A teď: p r a k t i c k y třeba při Boží Praxi rozeznávat tři momenty: 1. Vlastní vědomí "Jsem Bůh" ("V") - S e b e o b j e t í - věčné Dověření a Klid a Zář, 2. To, co je jaksi (pro ubohého člověka - animala) předpokladem toho (pod tím): L h o s t e j n o s t, Opovržení vším, Nedotknutelnost cizím, stoická adiaforia. 3. Co je "nad" tím: co následuje jako appendix: S e b e a f f i r m a c e ustavičná, souverainní Pohrávání vším, Victoria Aeterna, - stálé tvoření světa z ničeho... - Jako čtvrtý moment přistupují k praxi jisté taktické (pro člověka) necessity. - Ve "V" je ovšem

obsaženo jak Sebeobjetí, tak lhostejnost, tak Sebeaffirmace, tak 4. moment. Ale v praxi nutno člověku tyto momenty podškrtnout. - Vzhledem k tomu tedy celkový systém můj:

I. "V"

II. 1. V í t ě z i t j e n ! 2. N i c t o v š e ! 3. J s e m j e n m á z á ř . (Vše jest jen má Zář), 4. Zde tři pravidla, o nichž za chvíli blíže. - Ale vše to vyžaduje jistá vysvětlení - :

a/ Pořad v mé praxi jest pozměněn: dříve přijde Sebeaffirmace než Lhostejnost. Nutně: po každém pocitu Mé absolutnosti (který je jednou provždy základem, primum) musí nastat vždy ihned spečetění jeho Sebeaffirmací, Věčným Vítězením, - směšno by bylo, postmittare vždy odůvodnění, proč jsem absolutní. Toto odůvodnění, scil. Lhostejnost, musí sloužit, tu a tam jen, - jako něco samozřejmého, ale člověku cizího, být vytaženo, aby "V" sesílilo, krev mu do žil nalilo - u člověka trpí bohužel "V" vždy ansemií.

b/ Co se II.3. týče, je to určitější vytýčení "V"; je to jeho nejvnitřnější jádro (a nejtíže praktikovatelné - - ale přece); je to Sebeobjetí Sebeobjetí. Idea "V" je přespříliš široká - Mikrokosmos - řekl jsem, - je tedy v praxi záhodno něco určitého z ní vytýčit. Je-li maxima - Jsem jen Má Zář - prakticky pro člověka nejvhodnější, zůstává m n ě dosud otázkou, maxima: Zař to vše! -

8

Ladislav Klíma

jednodušší - sloužila mně solidněji.

c/ Ony tři maximy (II. 1. 2. 3.) jsou trochu nezvykle vyjádřeny. Jen následkem dlouholeté zkušenosti. Na př.: má-li při vyslovení takové paroly vyvstat slušná idea, musí slovo, na němž hlavní důraz, vysloveno být n e j d ř í v e (Z á ř t o vše! N i c t o vše! - místo Vás jest jen zář, vše jest nic, stejně místo: Jen vítězit!: V í t ě z i t j e n !)

Dále musí býti taková hesla co nejvíce s t r u č n á . . ; - ale naopak zvolil jsem pro slovo všech slov slovo čtyřslabičné - čím delší, tím více možnosti, aby idea měla čas na ně se přilepit.. Ale kdo může o tom mluvit! d/ Vítězit j e n ! nejpraktikovatelnější z příšerností, animalitě cizí, které mohly by být parolí Sebeaffirmace. - N i c t o v š e ! - osvědčilo se u mne též jako nejlehčí parole Lhostejnosti. - Myslím, že jsem Vám kdysi napsal, jaký je význam maximy: Jsem jen Já Zář: J e n má gloriola, jen hymnus na Mne, t.j. hymnus na hymnus na hymnus atd. Jádro světa, paradoxní a absurdní; proto pravdou.

e/ Při II. 1. rozeznávám několik podpravidel, - tři - aby člověku bylo Věčné Vítězení pokud možno umožněno:

./ Co je vítězství? dosažení cíle. Umět vždy dosáhnout cíle, který právě mám: v tom v š e ; zdraví, štěstí, boží požehnání. Vítězství jedině hojí, jedině hřeje, jedině činí vznešeným; je všelék; je vše; proto je Bůh Victoria Aeterna. Otázka, jak to u m ě t : pro člověka n e j d ů l e ž í t ě j š í ze všech. Věc dobré metody. Nemožno se zde o tomto ohromném tematě šířit. Musím jen říci, že parole má zde je prostě: C í l ! Já s tímto slovem spojuju už ideu: Cíle dosáhnout! - a co důležité: cíl, který právě temně nám, s i s v ě t l o n a j í t . Je totiž příčinou největší části slabosti, haesitací, oscilování, že nevím, co je právě mým cílem, co je příčinou mého trouble.. Řeknu-li paroli: Cíl! - n e j d ř í v e úsilně vyjasním si, c o c h c i (rozumí se, že jde tu ponejvíce o čiré intelektuální cíle, ne o všelijaké praktické svinstvo, které žádných method nepotřebuje, stejně jako pes nebo želva, při svém jednání); d á l e : znám-li, co chci, - druhý stupeň: myšlením najít prostředky k cíli: celou věc hledět vidět; vidím-li ji, vyvstane myšlenka - rozhodnutí (celek jsou tato dvě slova už): toto je pravá cesta k cíli (jsou zde ovšem ještě strašné nuance); a d á l e : toto rozhodnutí proměnit v č i n . Toto troje - toť s i l n é j e d n á n í (u lidí odehrává se to vše instinktivně). Možno první (-najít cíle-) s druhým (prostředky k němu a nalezení jich) spráhnout v jedno: v m y š l e n í , - a vedle toho postavit třetí: čin - : Mysli vždy jasně o celé věci - a to, co se ti nejlepší zdá, rázně vykonej: toť celá "energie": "Alles kann der Edle leisten, der v e r s t e h t 's und rasch e r g r e i f t " (Goethe). Člověk musí, může se stát j e d n a c í m a š i n o u . Slovo C í l stačí u mne tak dost k tomu všemu. Nevítězí se v ž d y - ale jaké pocity božskosti vyvolá třeba

jen jedno vítězství! Ostatně illuse vítězství je též vítězstvím; viz II. 4. Jest - ale thema je nevyčerpatelno. -

../ Hlavním prostředkem vítězství, hlavně ve vyšších sférách, je dobré m y š l e n í ; a to v těch vyšších sférách tak "často" - haha! - selhává! Obyčejně jedná se v těchto mlžných chaosech jen o trochu jasné myšlení (zde je nutně myšlení komandováno a b s o l u t n í Vůlí!). Moje parole zde je prostě: V ě c ! (V těchto oblastech uchyluje se duch obyčejně z c e l a od věci...; praktické prase neodchýlí se od ní n i k d y). Nemožno zde více se šířit. (Důležitá podpravidla zde: 1. které je mé thema? 2. Myslit o zdánlivě nejmlhavějším logicky přesně! 3. Co největší úsilí!) .../ J e n m ý m p l a s m a t e m j e v š e ! Na vše, vše, co lidi znepokojuje a drtí hledět j e n jako na plasma, Bohem mu dané, aby se smíchem je modelloval dle S v é Boží Libovůle. Úplná božskost. Lhostejnost už v této maximě - s l o u ž í c í j e n k n e l í l e n í , k n e z a p o m í n á n í m a x i m y : V í t ě z í t j e n !

f/ Ad II. 4. Ona t ř i slíbená pravidla: 1. S i g n u m . 2. P o d š k r t á v á n í stále v praxi II.1. (Vítězit jen!). 3. J a k é k o l i p r a k t i c k y f i l o s o f i c k é i d e y . - Ad 1.: Plné dosažení vůle, vždycky, je člověku nemožno; Victoria Aeterna je řemeslo Boha na nebesích. Ale je možna člověku z valné části - hledí-li na vše filosoficky; je mu možno být pánbíčkem na zemi. Prostředek jak každé nedobyté vítězství, každé odražení i pora-

9

Ladislav Klíma - Má praxe

žení proměnit rázem a lehce ve vítězství, - toť ono "signum". Je to jakýkoli p o h y b t ě l e s n ý (mávnutí ruky, trhnutí hlavou, stisknutí rtů, pohyb palce u nohy atd.), který znamená R o z k a z : A m e n ! dekretování, že to co se právě stalo, ať to byl úspěch nebo neúspěch, bylo dobré, na př. už proto, že se to stalo; znamená vždy sebeuspokojení, spočívání v každém okamžiku jako ve věčnosti... Předpokladem jsou mnohé filosofické pravdy, - na př. porážka je vždy illusí (sub specie aeternitatis je každá "porážka" vítězstvím), fakticky je vše Vítězstvím, Záři, částí Boha; nebo: vše je kdykoli tím, čím to mít Chci atd. Signum je jen petrefaktem nesčetných takových poznání: do té míry, že kdykoli učiní člověk takový pohyb, ucítí vždy uspokojení, má pocit vítězství, Stanutí, Absolutnosti - - . Myslím, že ani Deus in coelis se bez nějakého Signa neobejde, stejně jako bez slova slov ("V") ne; deulus in terra potřebuje ho "jako soli", provozuje-li Boží praxi, Musí si uvynout užívati tohoto ušlechtilého surrogatu Vítězství stále; i po Vítězství skutečném: t o j e signem dovrcholeno, slavnostně zpečetěno, zfilosofičtěno. Signum je krátce pocit (třeba temný) Své Absolutnosti, Božskosti všeho, s jistým gestem už nerozlučně srostlý. - Co jsem o tomto podivném předmětu řekl, je nanejvýš m á l o , ale kdyby toho bylo stokrát víc, nestačilo by to tomu, kdo to sám nezkusil a bylo by mu to tím směšnější. Ale experto crede Ruperto. - Ad 2. Člověk v hlavním aspoň nejdimensionellnějším oddílu Boží praxe, t.j. v sebeaffirmujícím Jen-vítězení, strašně snadno umdlévá; aby se tak sedělo, nutno zdůrazňování, stálé a stálé, tohoto bodu: pevnou vůlí každou minutu, při všemožné příležitosti, nějak zvítězit: to je oním "podškrtaváním" - prakticky velmi potřebným; vždyť každé vítězství je lampou, ozařující jistou dobu i po zhasnutí celou duší a uschopňující ji k Božskému, přeměňující ji, činící zdánlivě téměř nemožné lehounkým, samozřejmým, samo-sebou-jdoucím. Ad 3. Jak řečeno, obsaženy jsou ve "V" všechny prakticko-filosofické myšlenky. Ale při stálém jen jeho vyslovování předně neobjevily se téměř nikdy myšlenky podrobnější - a přece k praxi nutné; a za druhé i idey nejvšeobecnější druží se se slovem tím zpravidla nijak schematicky - v jistém čase vládné vždy nějaká - a ne vždy nejúčelnější - nemá to dost žádoucí životnosti. Tomu čelí b o d t ř e t í . Nutno za různých okolností vyvolávat v sobě idey, okolnostem přiměřené, - co možná životně; lépe bez určitých parol, - ale i pomocí jich; idey, které mohou patřit k nejvšeobecnější Boží praxe, na př. upanišádké "praeter mo ens aliud non est.." jako k velmi podrobným, na př. "nebezpečí je svůdné"; per aspora ad astra... Několik takových jiných ideí zde: Ich wollte e s . - In der Lwigkeit bedeutet d a s - (Antwort! - nach eigener Weltansicht). Alles lieben! - Allen wollen! - Allen Traum! - Alles Illusion! - Alles ist feerisch ausser mir. - Bin unverwundbar. - bin unantastbar. - Bin bestiales Vieh. - Nichts fürchten und Nichts vünschen. - Die Ewigkeit ist nur ein grosses Haus, welches nur mir gehört. - "Das ganze Leben, geschweige denn seine Güter, ist keines feigen Erbobens wort." (Schop.) "Das Leben iat Nichts, wenn es nicht Absolut Allem Stirn bietet." (Grabbe.)

Heroismus! Atd. - slíbil jsem Ti, že o těchto devisách napíšu jednou víc a udělám to. - Nějaký člověk hleděl mně v hospodě na papír, když jsem tyto německé řádky psal.

Detaily praxe - neobyčejny! - Jen to: Pořad praxe tentýž, jako napsáno. "V" je fundament. Podaří-li se vyvolat Slovem slušnou myšlenku - buď nedělat chvíli nic a nechat její světlo dále se šířit. Signum (pečeť) často zde velmi dobré, - Anebo - co je lepší a u mne častější - okamžitě - po citění se Bohem - jednat jako Bůh - : Sebeaffirmace, vítězit jen; lhostejno, jak dlouho; závisí na duševním stavu; časté a dlouhé pausy v boží praxi naprosto nutný; nejsou pausami; světélkují více méně Bohem; suspendovat často vše - na dny, týdny - úplně! Nevidět v tom deserci, - jen řádný strategický tah Boha...

Zde nutno spát víc než kde jinde; (zabil jsem se napolo jen proto, že jsem vždy myslil, že Bůh nesmí spát! - a On spí! a jak spí!...) to umím já z Boží praxe stále ještě nejméně a proto stal jsem se idiotem a dosáhl jsem Božího stavu tak málo. - Mimochodem - patřilo to výše: Nad čím vítězit? Samozřejmě nade vším, od nejvšednějšího - zjasněného ovšem filosofickým pozadím, až - ke tvorbě ní světa z ničeho. Činnost "V" může být hlavně jen toto ..;svět není! - z ničeho každou chvíli tvoří jej věčně Bůh - není nic daného, lépe: vše je daně nedaně, nedaně daně, vše je Hra. -

10

Ladislav Klíma

Jako třetí následuje: Nic to vše. Kdykoli, beze systému v tom, to vyslovit, - ale přirozeně instinktivně. Výhoda velká: posiluje se tím neobyčejně jak "V", tak sebeaffirmace. "V" za všední, nízké, tím více silně passivní nálady nechá se jen velmi těžce rychl vyvolat, jasně vyvolat. Je to sice možno i pak, je-li člověk v drápech největší rozmrzelosti, starosti, strachu - ale s jakým nadpřirozeným úsilím! Dobré "V" chce stále podklad - tím je Lhostejnost. Jak krásně vyhoupne se nejlepší pocit Své Absolutnosti, vyvolána-li dříve jasná myšlenka, že vše je nepatrné, liché, nicotné, bezvýznamné, - a tato myšlenka je vždy daleko snáz vyvolatelná než "V". -

Za třetí: Paroli: Jsem jen Má Zář vyslovovat hlavně jen v těch nejlepších, nejvítěznějších chvílích jako korunaci všeho. - Co spadá do II.4., praktikuju to zcela instinktivně laxně - kdy mne to napadne nebo kdy to vynese duševní proud.

Aby celá tato praxe byla úspěšná, nutno: Vytrvalost! neodstrašit se sebe příšerněji vypadajícími ztroskotáničky. Stále a stále! Gutta cavat lapidem.. - Dále úsilí a účelná síla myšlení: co největší snaha, aby se při "V" a ostatních parolách vyvolávaly vskutku intenzivní, žhavé stavy! jediný dělá divy po celé hodiny, za každým západem takového slunce následuje vícehodinový, krásný, blahý červánek. - Dále: Akkumulace stavů měnit intenzivních, třeba i dosti temných rychle po sobě, několik minut; na př. říci si: rychle energicky musím vyvolat nějaké aspoň "V" - pak střelhitě, beze skrupulí vyjasnit si na př. pocit, dojem, který právě mám: světelný, čichový, myšlenkový - jedno nezdaří-li se, beze skrupulí skočit k pokusu o jiné vítězstvíčko, - třeba rychle vymyslet si synonyma k nějakému slovu, - pak třeba - ihned si pomyslet myšlenku: Vůlí vše se zdaří - atd. - skákat sem tam, z neúspěchu nic si nedělaje, - úspěchy je vyváží, - až konečně je následkem napjaté energie nálada, z níž vytryskne několik třeba intenzivních, vítězných stavů. - Dále: opravo: celá praxe nesmí být dělána jalově jen k vůli sobě samé, ale k vůli radosti, povznesení z ní plynoucích. Vážít si toho, že je člověk Bohem, těšit se na výhody z toho plynoucí, nořit se do slasti toho, přirozeně, jak lidé do jídla. Co je Sebeaffirmace? Nic jiného, než das Geniesse (dvojnásobné G). Atd.

x x x

Tato praxe způsobila u mne dvoje: Změnila a povznesla celkově mé vědomí zcela znatelně, zmenšila počet nízkých affektů aspoň o polovici a dala mě permanentní lhostejnost a povznesenost, kalné sice, ale vždy patrné a tak už se mnou srostlé, že jsou nezničitelné; i v dobách, kdy tuto praxi úmyslně vůbec neprovozuju, je stav

tento patrný. Za druhé, pokud úmyslná praxe trvá, zvýší se stav ten nápadně, někdy až k docela pěkným stupňům...

Není stavu, - vyjma velmi značnou opilost - kdy s vynaložením energie někdy ovšem velmi kruté, nepřeměnil bych náladu svou tak trochu aspoň v božskou.. - a jsem stále opilý nebo více méně poopilý - a vůbec stále ještě ve vysokém stupni intelektuálně rozbitý a nemocný. Kdybych byl zdrav jako každý pes, co bych tu dokázal! ale to je kletba zdraví na této zemi, že je nízké, a vznešenosti, že je nemocná.. - To nutno napravit. Nutno animální noc proměnit v Den. Nutno ze základu změnit trpící, strachující se, zmítanou animalitu v Boží Blaženost, Nehnutost a Záři. Tuto mou praxi považuju za to, co, v podstatě, jedině k tomu vede. Cílem jejím: pozvolné, na myriady let vypočtené, systematické, architektonické, strategické pracování k fundamentální přeměně animalního ducha. Dosavadní pokusy o ni neslibují nic solidního: buď hysterické nebo jinak chorobné, dlouho trvající stavy - hlavně u religiozních lidí, ekstatiků - nebo pouhé stálé meditace - na př. Spinoza. Ale první je praktické filosofii pouze - a jen někdy analogické; a pouhé meditace jsou jen prvním schodem k Cíli -: jen čín, jen železně organizující vnitřní jednání - pojem lidstvu vlastně neznámý - může přivést ke zdánlivě nemožnému - učinit z červa Stvořitele světa. Tento můj systém aspoň trochu je nejprvnějším - po mém vědění - pokusem o toto vnitřní jednání; aspoň poněkud se osvědčil - a na kom a za jakých okolností! Nepochybuju, že je-

11

Ladislav Klíma - Má praxe

ho podstata je věčná; forma jeho bude se měnit a zdokonalovat. Myslím, že i Tobě bude se jeho lektura v celku zdát tím nejnezáživnějším a nejabstrusnějším, co jsi kdy četl; ale toť nutno, je stříhnut právě jen na mne, - a jakým jsem právě jen teď. Je to podstatně lektura jen pro mne. A pak sepsal jsem to jen tak, jak píšu všechno jen pro mne určené: rychle, nedbale, subjektivně, beze všech literárních výprav a ambicí. -

Přídavek: Aby základ tohoto systému byl osvětlen, stůj zde toto přirovnání: System ten je rostlinou, na př. lilií, slunečnicí. "V" je touto rostlinou celou, - "V" v nejširším smyslu; v užším ("V" znamená: Jsem Naprostý = Sebeobjetí) je centrum byliny t.j. stonek. Lhostejnost je kořen. Sebeaffirmace, Victoria Aeterna je listoví, ze stonku kol do široka se rozprostírající. A devisa: Jsem jen Má Zář, t.j. vrchol Sebeobjetí, je květ, kterým stonek končí.

xxxx xxxx xxxx xxxx

12

PAVEL ZAJÍČEK

TOKOKAMŽIKŮ (dopisy z vězení)

ve dnech 15.-24.12 sem znova vytáh hromady slov z kriminálu a začala HRA:

trhání masa --- lepení toku okamžiků

slovo z času: březem 76 - březem 77

ruzyňská věznice -- PANKRÁC -- BORY

OSLOVENÍ V ŠECH VZDÁLENEJCH OBRYSŮ: LIDÍ

M A G O R O V I

p r o t o ž e

x x x

Je slunečnej den a čtvrtek, taky chvíle nerušeného klidu, kterej je přímo nezbytnej pro započítání tady toho DOPISU, kterej bude pokračovat a vázat se útržkovitě na sebe, aby se ti alespoň trochu přiblížila moje PŘÍTOMNOST, která se zdá bejt tak nejistou. MOŘE NEJISTOTY, do kterého sme vstoupili... Šílenej přechod z bouře každodenního pohybu, do skoroklidu malý místnosti, kde seš závislá sama na sobě a hlavou ti kmitaj miliardy barevnejch myšle-nek, který sou plný vzestupů a pádů, bouřlivosti i útlumů, radosti i smutku.

Slunce je pomeranč nasáklej krví a můžeš ho spatřit jen na několik málo vteřin a pak nenávratně zmizí KDESI -- kam už oko nedohlídne. Vlahej a teplej vzduch mě vodhazuje na KOBERCÍ SNĚNÍ do Mařenic - kde zanechávám kousek svého cejtění jako malou nenápadnou relikvii; ptáci maj svý koncerty a taky vrzající židle; praskající potrubí, houkání vlaku, řev letadel vysoko nad masitým mozkem --...hučení v hlavě.. Moje "psýcha" i můj "obal" sou v poměrnym pořádku, jak bych řek: "už se aklimatizovaly v novým prostředí"...

Padáš v noci do mejch snů a taky malá Mísa - která zrovna včera kouřila Partyzánky a seděla na vrcholu skály - se sebevědomým výrazem a několika dalšíma milejma tvorama. ...naše cesty (snový) se protínaj a přesto rozcházej - vždy takový krátký setkání a rozchod na DVOU CESTÁCH-opětný setkání-opětnej rozchod---tak ně- kolikrát za noc...změny prostředí - desítky podob a desítky míst - jako naše nečesaný setkání na úpatí sopky X---která spolu s proudem lávy vypouštěla duhový bubliny OBŘÍCH rozměrů-a ty bubliny se vznášely a barvy se v letu roztejkaly do kouzelných vobrazců - na zemi ležela ledová tříšť - vod který se celý DIVADLO NEBES vodráželo jako vod zrcadla - a my dva sme byli u vytržení - neboť nic podobného sme nikdy předtím (ani nikdy potom) nespatriili... Naše snový cesty se protínaj a přesto rozcházej...

...vstávám a skládám deky - koukám okenní škvírou ven - meju tělo-zub-češu vlas (neboť lebka zatím holá neni-ale jak dlouho eště...) - chvíli

13

Pavel Zajíček

se zamyslim nad tím DNEŠNIM dnem a vyhodim nějakou myšlenku - kterou pak s sebou nosim ve svym "celodennim přemejšlení"...

...dokázal jsem si udržet pramen naděje - a tento pramen mě vyživuje a posiluje. Naděje je můj přítel...

Promítám si hlavou všechny krásný lidi, který mám rád, promítám si tebe, snim vo všem, pozoruju bílý mraky a pohyb stínů -----

koukám dlouhý minuty na bílou zeď--jako by z ní mělo něco vypadnout a překvapit - a skutečně - svítí HLAVA-mizí-objevujou se další nový tvary a obličeje-taková kmitající výstava-výstava BÍLÝ ZDI.

Včerejší noc jsem prožil s tebou-navštívili sme vzdálený místo-: "pláň uprostřed lesa"-tam sme nalezli překrásnej gotickej oltář kterej stál na hromadě kamení a ohnilejch stromů...

Posílám pozdravy všem krásnejm duším-který potkáš...

7/4/76

x x x x x

...mnoho pozdravů a vzpomínek z dočasného azylu trosečníků. Je nedělní ráno a skoro sem se nedozvěděl (neviděl) že sou veliký noce, což jo znamením rychlého letu času, kterej uniká "bezohledně" kolem našich životů. Vzduchem

lítaj první komáři a tou malou škvírou je cejtít teplo a vidět modro na obloze. Balim novinový vajgly neb není co kouřit, chodím vod dveří k oknu a povídám si sám se sebou (...nejspíš nějaký blbosti). Tvoje SLOVA přinesly velikou potěchu..Silně se cejtím a cejtím budu..Tvoje modlitba za nás je taky krásná..

..Někde uvnitř poletuje anděl, kterej svojí pevnou rukou zpevňuje---MĚ. Paprsky slunce řezaj vzduch. (...Taky však mnou probíhá zběsilej pokušitel, kterej se snaží vše bourat a znejistotnit... takže stálý vnitřní bojování, který ani jeden okamžik nenechává prázdněj.)

Ne že by mi na papír padaly perly, ale moje slova sou jediným možným pohlazením, který můžu poslat. Bohatost snů, ve který sem mluvil, je stále silnější. Mam radost, neboť se skrže tento noční stav ocitám v místech pro moji "současnou skutečnost" nedosažitelnějch..

..Dost často se zjevuje mařenickéj barokní kostel-stařec. Je podivný jakou stopu ve mně zanechal. Je krásnej a skoro živej. Je nad hrobem, umírající a přesto nohama pevně v zemi. Je chladnej a přesto každého přijme..

To byla taková "mařenická nostalgie--ozvěna"..

Doufám, že mařenického starce spatřím dřív než úplně zmizí v podzemí--než se zdi rozpadnou a vstoupěj do hlíny.

Je vůbec zajímavý jakou má okolí Mařenic magnetičnost..

(Musím ti napsat sen: hřbitov u mařenického kostela, kde se procházím a prohlížím si náhrobní kameny. Dostávám se do míst, kde končí veškerá kamen--ná nádhera, neboť hroby v těchto místech sou jen navršeniny hlíny. Potkávám starého hrobníka, kterej nese lopatu a krumpáč. Obojí ze zlata. Říká (aniž si ho všímam nebo ho zdravím): "Tady ležej sirotci, žebráci a hrdlořezově." Obracím se k jednomu z hrobů. Místo věnců a květin je ozdoben pilama a pilkama všech velikostí. kolem je cejtít nasládlej mrtvolnej pach, kterej vychází z hrobů. "To je hrob hrdlořeza, kterej byl popraveněj"--říká hrobník (aniž se ho ptám) "ty pily sou symbolem zločinu, kterej spáchal"...sem zděšeněj, prcham pryč ..)

--Eště že člověk má tu nevyčerpatelnou knihu, ve který si stále může číst, škrtat, přepisovat, ničit, měnit, stavět. Tou nekonečnou knihou je "člověk sám" -- a teprv v takovejch extrémních situacích "závislosti sama na sobě" se přesvědčí, jestli ta "kniha" není úplně prázdná, vyschlá, chudá, povrchní..

Nácvik podmíněnejch reflexů, ať už je to pravidelnost jídla, spláchnutí záchodu, vrznutí stolu atd. Takže kručení v břiše přesně 3x za den...Někde v okolí žijou 3 nebo 4 kohouti, který celý dny příšerně ječeje, ale lepší nějakej

14

Zajíček - Dopisy z vězení

zpěv než žádněj.

Svět v zrnku písku je růžovej...

- - -

Michalko, budu ti vyprávět vo skále, která je barevná. Všechny skály sou šedý, jen tady ta hraje všema barvama jako chameleón. Proč? Protože jednou na jaře přišli k týdle skále lesní mužové, který maj místo fousů mech a tito mužové nesli 4 kýble plný barev. Ptal sem se jich kam jdou a co chtěj dělat. Řekli mi, že jdou barvit skálu, zdobit skálu. Šel sem s nima. Skála byla obrovská, šedá a měla tvar HLAVY; taky dvě travnatý oči. Lesní mužové vyšplhali až na vrcholek a polili HLAVU proudem barev. Tak se z kamenný HLAVY stal kamennej CHAMELEÓN a tendle CHAMELEÓN září po celým kraji....

- - -

I přesto sem ulovil pár paprsků při dopolední vycházce a byl to blahej pocit. Stromy jistě kynou svojí bělostí, vo který se pouze domnívam, že je. Dny ubíhaj se spirálovitou monotónností a už jich je pros 30. První čtvrtstoletí už mám taky za sebou a šláp sem do druhého, sice na poněkud jiným místě než sem čekal, ale tak to chodí. Člověk se musí naučit zdolávat překážky, který mu padaj do cesty. Izolace se

stává sebevýchovou.. Svuj život žiješ všude bez ohledu na "vnější okolnosti". Každý nový poznání nese svoje nový strasti. Je to cesta se všema proměnama; vstupuješ na mnoho plošek "diamantu žití"..

- - -

Věci sou v pohybu, jen si jich všimnout. Vytržení se z netečnosti. Přijímání a rozdávání, který je možný i na dálku. Kroky, který nemusej mířit jen na známý místa. Poznání novejch prostorů, stálá a jasná chuť k ž i t í... (pryč je jakákoliv skleslost)...

- - -

ranní rychlosti a zběsilosti (během necelý hodiny úklid i se snídaní). Za chvíli budu muset tento papír odevzdat, aby se mohl vydat na pouť... Předej pozdrav všem bližním.

Ruzyně 21/4/76

x x x x x x

Jaké byly Mařenice-čarodějnice?

Malej prostor působí tísnivě, avšak přivykneš si. Jako by se nafukoval a splaskával. Ranní probouzení, kdy nevím, jestli to, co se mi zdálo, není SKUTEČNOST, a to skutečné jestli není snem. Nějak podivně je to do sebe vklíněno...A vůbec vše co jsem prožil se v nárazech znovu vrací (aniž bych to nutil). Zrcadlo přítomna nabízí "všudypřítomno". Jiskřivě a čerstvě. Mám ještě jeden prostor a tam už není vůbec nic. Jen ticho.

Útočiště, ve kterém se můžeš skrýt, abys neotravoval sám sebe, sám jiné atd. Tam už neexistují žádné myšlenky ani souvislosti; tam vše je NIC.

- - -

Takový malý primitivní trpasličí kmeny maj krásný představy o nebeskejch bytostech. Nazývají je č e n o i. Tyto bytosti dle jejich představ žijí v květinách a s prvními slunečními paprsky vycházejí, tetovány bleskem ve tvářích a všude se ozývá "primitae creations"...zpěv prvotín tvorů.

- - -

Rozdej moje skromný a plný pozdravení A vzpomínání V Š E M

Ruzyně 18/5/76 úterý

15

Pavel Zajíček

..Co přinesou příští dny? Napětí, které opadne při dosažení nejbližšího cíle. Zatím pohled do mlhy, kterou neprohlédneš, jen si vše představuješ a řešíš. Nedostaneš se ovšem stejně nikam. Takže nezbyvá nic jiného než trpělivé čekání. Blankytná obloha je sladká. Vzácný uchopení kousku nekonečna. Změna, která ukazuje i jiné tváře skutečnosti. Moje útočiště je vlastně vynucenou pasivitou, se kterou se musím vyrovnávat. Jako bych procházel po jiné planetě. Vstup do neznámého prostoru, když ti je předurčeno, abys ho poznala. Příliš to netěší ani nehřeje, ale pořád můžeš být nad tím (aniž by tě to zavalilo)..

- - -

Ticho a nečinnost. Tělo je unavené a rozlámané. Hlavou skáču milióny spojitostí všeho se všim. Pod drobnohledem myšlení se zrcadlí všechno prožité... Celý život se ti najednou zjevuje jako pozpátku běžící film. Břemeno je těžší, ale dá se nést. Jdu si lehnout, naskákat do nočního zapomenutí...

- - -

..Ranní modlitba a trochu rozjímání. Musím svoje "nitro" trochu pročistit a rozjasnit, aby dnešní čas nebyl roztřesenější..

- - -

..Taky jsem si vytvořil "malej vnitřní svět", který mě nemůže nikdo vzít a v něm se pohybuji--raduji i smutním. Je to sice bludiště, ale barevné bludiště - výcnodisko nenacházíš, pohybuješ se stále uvnitř. Jakýsi let prostorem...

- - -

Noc se už zakousla a přemohla úterní den, úterní slunce. Pozoroval jsem plující mraky-výstavu. Zlatá záře slunce těsně před západem je skutečným balzámem a utěšitelem.

V hlavě mi zvoní zvony. Asi "MAŘENICKEJ STAŘEC"...

4/5/76

x x x x x x

..Poslouchám "ruzyňský varhany". Je to hučící nástroj, kterej se ozve několikrát denně (skřípající-hučící-vrzající vodovodní trubky). A mnoho jiných zvuků.. Varésovy klaksony-sirény, elektrická pila kdesi venku, kohoutí řvaní atd. Odpolední paprsky proměňují celou ve "výstavní síň": stínový obrazce zanášej stěny svým pohybem. Všechny drobný skvrny skrývají "tváře". Zapadající slunce vypadlo z Blakeovy vize..

- - -

Mozek nerezaví - duch nehnije - mysl neupadá do černejch propastí...

- - -

..(Nenechat se zviklat jakoukoliv netečností či lhostejností. Namáčet svoje cítění do novejšch vod, prožívat všechny chvíle jako největší dar. Neboť od počátku ke konci je příliš krátkej oblouk. Otvírej nový prostoty, nahlížeš do nich a poznávej..) Neviděl jsem (nespatřil jsem) svoji tvář celej ten čas zde. Jsem vlastně bez "podoby a jména", což je možná lepší. Vidím jenom svůj křivej nos, a to pouze když zavřu jedno oko. Kromě mojich lidskejch očí je tu ještě oko MAGICKÝ. Je skleněný a za ním se skrejšvá "pozorovatel", kterej je taky bez podoby. Toho skleněného se občas děším

- - -

Ahoj michalko,
pohádku chceš? Nevím, nevím...Ale zkusíme to. (Kradenou):

26

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

Přilít sem na zem Martan. Byl žlutěj a celej z mejdla. Neměl ani krev ani srdce ani maso. Procházel se po náměstí. Nemohl se domluvit, protože neměl ani jazyk. Koukal, koukal. Chodil, chodil. Mlčel, mlčel. Všechno mu připa-dalo divný. Slyšel pláč a nevěděl proč tito tvorové tak hlasitě řvou. Neby-lo mu ani smutno ani veselo, protože neměl žádný cítění. Mejdlo se v něm vařilo-z mejdla byl živ-z mejdla se narodil. Nevnímal čas-nevnímal teplo-nevnímal zimu. Neznal zvířata. Neměl nikoho rád ani nerad. Jednou, když se plavil přes širokou řeku, nastala silná bouře, která Martana srazila do vln. Tím taky skončilo jeho martanství i jeho žlutost. Celej jeho martanskej život se rozpustil a zůstalo jen několik žlutejšch mejdlovejch bublin v proudu řeky (konec)

ruzyně 30/5/76

x x x x x x x

Nenech unikat čas svojeho žití! Chop se ho!

..Ber dech žití tak, jak přichází a vybírej z něho ty nejkrásnější a nejcennější úlomky..

- - -

Středa je vrtkavej den (ale klidnej a suchej). Výheň, do který kápne kus tvýho těla jako kus vosku (úsek jednoho snění) -- tělo se rozpadá: kus ve výhni, kus v prostoru, mozek v podzemí, oči na vrcholu skály. Srdce tepající uprostřed moře, uši naslouchaj zvukům ticha, cit se vtělil do blesků, který šlehaj prostorem, rty šeptaj monotónní opakování stejnejch slov a jsou uzavřeny v cele buddh. kláštera, dotek je ukryt v paprscích a dešťových kapkách(a TĚLO se rozlítlo prostorem...)

- - -

..provádím dopolední skok, kterému říkám: "alespoň na chvíli"...
Vyschly už alespoň všechny řeky, rybníky atd. (Sucho v těle, sucho venku i uvnitř. Dešťová kapka odmítá osvěžit. Nebo tam KDESI, blízko tebe, prší?
... víc nežli se sluší?).

- - -

"Věčný poutníci všech věků", vo kterejch přemejšlim...
Pouť, která nemá svůj CÍL tak jasnej, spíše ho tušíš, cítíš, snažíš se ho nalézt, vytrhnout z mlhy a temna, postavit do světla. Jako z hlíny tvarovaná postava, která praská a rozpadá se, ty však začínáš stále znova (trpělivost a vytrvalost vede k c.) -nebo jinak (ad augusta per augusta) - neseže, který se musej zvládnout, zmizet. Tak se asi člověk snaží tvarovat svoje žití, který mu pod rukama popraskává, rozpadá se..Stále začíná znova..
Hledat (USILOVAT) se stejnou "maximální dychtivostí"...
...Aby se vykrytalizovalo NĚCO, s čím je možno se plně ztotožnit a co je v sobě možno shromažďovat jako nezcizitelnej poklad.

- - -

(v žaludku sem uložil kus poledního prasete)

- - -

"kdyby se všeho dalo snadno dosahovat, prázdne bychom se zadusili..."

- - -

Posílám ti moc svojich hvězd, aby v noci pokrývaly tvoje tělo a zářily. Já tuto drsnou koupel přežiju bez úhony, ty zas dbej na sebe ať nic neztrácíš. Nerad bych, aby tento čas byl pro tebe MRTVÝM ČASEM.

Rozdávej moje vzpomínky na setkání po tunách VŠEM!

Pankrác 11/7/76

17

Pavel Zajíček

Sen: jdeme spolu krajem. Obloha není vidět. Všude kolem jsou stříbrné pláty, od kterých se odráží fialové paprsky (sluneční?). Slunce však je ukryto kdesi pod zemí. Jsme poslední 2 žijící bytosti, neboť nějaká katastrofa zničila všechn život. Zbytky trávy mají modrou barvu. Lesy jsou zarudlý. Nevíme kam jít, neboť neznáme východisko

z tohoto bludiště. Veškerá snaha nám připadá marná. Vzduch je hustý a visí kolem nás jako pavučiny. Napětí, které nás svírá, nás také nutí pokračovat v načaté cestě. V jednom okamžiku se protrhává stříbrnými pláty pokrytá obloha. Jako blesk se rozjíždí oslepující duha. Pohled, který se nám naskytl, je přerušen dalším šokem: v e l k ý prst nám ukazuje a naznačuje směr, kterým máme jít. Procházíme "vrstvou", kde mizí naše těla. Na druhé straně, kdesi na neznámé druhé straně, kde se probouzíme, kde dýcháme, kde cítíme, kde se všeho dotýkáme, na této "straně" opadáva strach, mizí tíseň, přichází uvolnění. Octli jsme se v "rajských krajích"
..všude kolem nás se usmívají známé tváře...

- - -

Zvykám si teprve na nový rytmus, který zde na Pankráci vládne. Trochu unavenej mozek se opět musí probudit (provedl jsem takovou malou koupel - koupel umyvadlovou - je dusno, který se ze všech stran na tebe tlačí a je dotěrný)

- - -

..Neviditelný vlákna mi sloužej k mizení. Po nich šplhám, skrze ně se odesílám..

- - -

Taková noc nebo skoronoc. V břichu se povaluje špek, kterej jsem spol. Venku se chystá k bouři--alespoň rozezvučí prostor a "rozbleskuje" oblohu..

- - -

Navštívíš-li Mařenice, neopomeň vstoupit do útrob MAŘENICKÝHO barok STARCE a zanechat tam muj vzkaz-pozdrav..

13/6 Pankrác

x x x x x x x

Je to jakýsi zaskočení touto papírovou plochou, která čeká na naplnění. Nedokonalejší posel... ale díky za něj, že alespoň papírovéj ON udržuje spojení mezi námi.

- - -

Snad se víc stahuju do sebe, aniž bych v sobě chtěl nalézt to, co ve mě není. Nechci se propadnout do mělkosti a rozbředlosti, nechci se nechat votupit a vobrousit monotónností zdejší každodennosti. Jsem stále čerstvej, v tom smyslu, že nepropadám do beznadějí, ani myšlenkově nesenilnim. Jsem votevřenej pro přijímání, který budu (v čase kdysi) hltat. Spoustu věci jsem si ujasnil. Netvrdím, že bych se stal dokonalejším. Ovšem to u j a s ň o v á n í s i je nesmírně cenný a přínosný. Jakejsi základ nebo podklad něčeho, co se v tobě hromadí a ty se v tom CHCEŠ vyznat, aby ses vyhnula "rozbředlýmu úkazu"---neboť rozbředlost nenávidim.

- - -

Změna a situace mojí dočasnosti z d e -- to lze vskutku přirovnat jen ke vstupu na jinou planetu, kde platěj jiný zákony, kterejm se musíš neustále přizpůsobovat, aby bylo vůbec možno přežít. Musíš respektovat každej zvuk, takže všechny tyto "drobný zvuky" máš rozdělený-seřazený-naskládaný do takový přehledný stupnice. Každěj odstín zvuku máš ve svejch představách "skoro zmotnělej" neboť si za ním představuješ "činitele", kterejm tento zvuk způsobil, Máš-znáš původce-příčinu, následkem-reakcí je tvůj bleskovéj pohyb. Takže ucho je napjatý, pozorný a vycvičený..

- - -

Naučíš se chápat jiný lidi, s kterejma zde vytváříš "společenství celý". Nezbejvá nic jinýho, než ze sebe vydolovat maximum pochopení, klidu a trpělivosti, potom s těmito lidmi, s nimiž žiješ na jedný kobce, můžeš navázat spojující nit a vytvořit prostor, v kterým nemusíš zrovna zahrňvat. Osudy, s kterejma se setkáš, jsou vlastně novou velkou plochou poznání, který se v tobě usazuje a zanechává stopu.

- - -

Představy jsou "tlustý". S tímto oparem, a touto vnitřní bouří máš stále kudy bloudit - stále čím se zabývat - stále kam mířit - - zrostřený přemejšlení..

- - -

Ach to vedro trýznivý.., který se v podvečer cpe do okna a bodá. Je to "živelná zmije", před kterou se nemáš kam skrejt (jen si můžeš ochlazovat hlavu pod vodovodem. ale výheň tě za chvíli uchopí znovu a smyká s tebou...)

- - -

Jedině citlivý jedinci můžou naleznout "skrytý a krásný poklady". Nejsme pohádkový bytosti, abychom se dokázali vyhnout nástrahám. Jsme živoucí tvorové, odsouzený k tomu, že ČAS nás bude "čas od času" zatěžovat poněkud těžším břemenem. Veškerej pocit nepříjemna při "nesení" tohoto břemena je nutný zapudit. Poznání zaplacený \$: "ustřihnutí ptačích křídel, zastavení letu, klec.." TEMPUS EDAX RERUM (čas, který vše zničí) - - ano zničí a taky nabídne další možnosti, další proměny, další SKUTEČNOST, která se dá tvarovat, barvit, nasycovat představama - neboť je to skutečnost NAŠE. Nebo - -: vzlet, zmizení, splynutí, navštívení, takže seš HOST a všechno vnímáš nově. Všechno je "panenský", setkáváš se s tím "poprvé". Do každýho okamžiku se rodíš nově - otevřeně - - - a to je SKUTEČNOST: --- SKUTEČNOST- procitnutí --- SKUTEČNOST-tajemství --- SKUTEČNOST-naše-tvoje-všech-moje- N A Š E -: SKUTEČNOST JINÁ...

- - -

(Pozdrav jak H R A D všem)

Pankrác 27/6/76

x x x x x x x

Dostal jsem také něco jiného, takže 30. srpna začíná naše souzení, ale o tom nic víc než že jsem rád a že ZNÁM---DEN.

Vybavoval jsem si Studenou - hrad: kamenný obrubník, sklo, palandy, mnoho tvorů všech velikostí a stáří, Michalčinejch 5 let na tyto zemi, Javořici...

- - -

..Nemám žádné nové "zážitky", neboť zde na "zážitky" není místo. Ty musíš být mojim ZÁSOBOVATELEM, abych se dozvídal o tvojich (vašich) krocích a mohl se z nich těšit. Ani já však nechudnu. Také se procházím.

..Procházím horami proměn, vytvářím si UMĚLÉ situace s UMĚLÝMI bytostmi, s tímto světem rozmlouvám -- zachovávám neproniknutelnost jeho skutečnosti..

..výhled jediným otvorem, pokrytým tvarovaným mřížovým (skoro sametovým), barvy tekoucí po obloze, stále nějaký nový zvuk, který v pozdních hodinách rozechvívá ucho -- BURCUJE představivost. Toto je TO malé, co mě obklopuje. To jsou "věci", s kterými jsem rostl, to jsou zvuky, které jsem se naučil třídít, to jsou barvy, které jsem odhalil v jejich prostotě, to jsou VĚČNÉ pochody věčným BLUDIŠTĚM (..o tom ale píší stále..)

(Co však s tím, když právě TÍMTO se OBOHACUJI? Nezbyvá než sdělovat každý nepatrný pohyb, pohled, sen, vidění... Přijmi VŠE; i v tomto nakupení a CHAOSU)

- - -

Beckett: "Co dělá ten muž v popelnici?" - "Pláče.." - "Pláče" Pak tedy JE!"
(To jsou drobné nitky, z nichž můžeš tkát svůj neviditelný HÁBIT)..Obracím po-

Pavel Zajíček

zornost ke stínohře noci. Náš věčný MĚSÍC osvětluje těsně pod stropem naše noční chvíle..

- - -

Nedělní probouzení života, stípnutí zdejší skutečnosti - upozornění, že jsem ZDE. Uklidňující pohled na modravě zářící torzo oblohy, viditelné jediným otvorům kdesi pod stropem. Mnoho druhů slunečních hodin (komíny, roh domu, stěna pod střechou), které ukusují čas svými stíny. Štěkot rodiny pestelek, která žije ve vyhaslém-mrtvém komíně. Holubice usedající na drát vedoucí z "neznáma do neznáma". Přilétá každé ráno. Potom mizí ve svých nevyzpytatelných cestách. Vrací se před setměním. Není bílá ani mladá. Je opelichaná do barvy popele. Stáří z ní vyzařuje. Upřeně na mě zírá, jakoby "chápala"... (Jednocigaretová sedmikroková chůze SEM a TAM atd... Holubice odlétla..třeba do vaší blízkosti...)
Dny mají stále stejnou tvář. Masky se nemění...

- - -

Jsem "ponořen v prostých rituálech" primitivních kmenů, které žijí na úrovni doby dřevěné. Materiál: DŘEVO -- v mnoha proměnách. Jejich obřady jsou jednoduché, prosté, čisté. Neznají vraždu, krádež, násilí..

Není možné uchopit vše najednou..Naučil jsem se všimnout si těch "nejdrobnějších drobností"..V té nekonečné řadě nacházím vždy nějaký ten JAS.. Stal se ze mne UCHVATITEL drobností. Uchvacuji a plním "nádoby" ve kterých se máčí moje přemýšlení. Koupu se v příjemných i nepříjemných poznáních. Pronikám k vám i se od vás vzdalují. Nejistota jako stálý host a průvodce; spečené představy; trosky na kterých vzniká nové, boj života za jakýchkoliv podmínek, vidění i slepota, kroky, které ti připadají blízké, přesto jejich vzdálenost je nesmírná..Bezmocnost brouka ležícího na zádech...

- - -

Drž se toho, co ti poskytuje pevnost..Zkameněliny, s nimiž jsem se setkal jako s nositelem ohledu a cizoty. Luštění odkazů zanechaných za všech časů a vrstev. Ztotožňování se s osudy, které v sobě nosím. Touha po vzájemnosti a otevřenosti (.prozatím izolace a uzavřenost). Vidím VŠE, v čem se ocitáme,Jako MOST nad hlubokou PROPASTÍ..Snad všichni přejdeme bez úhony.. Na druhé straně čeká ztělesnění snu, vstup do nových prostorů..

Večerní nádech v barvě přesycený mědi..Trosečnickova Seberealizace v "mezích možností"..Nic nenechat náhodě..Nenechávat sám sebe v příliš velkém klidu, který může přerůst do "znetečnění-zlhostejnění" -- do smrti za živa.. Řešit nepříjemné problémy. Neustálá ostražitost - schopnost reakcí - schopnost jednání. Neukájet se pocitem vlastní bezchybnosti - imunnosti vůči zlu. Mnohokrát jsem procházel vším, co jsem nakouzl, aniž jsem hledal další řešení. Jsem vlastníkem tun nedokonalostí. Nemohu si však odpárat svůj "vášnivej vztah" ke všemu živoucímu - dýchajícímu. (Je to vichřice plná neustálých změn..)

Pankrác 8/976

x x x x x x x x

V čem spočívá nesmrtelnost každého okamžiku? Ve fotografování všech zážitků na plátně tvého nitra? V impulzivním pohybu všech POCITŮ, který tě TVOŘEJ? V neopakovatelnosti každého okamžiku -- v jeho jedinečnosti?

- - -

Tato naše rozmluva: pokračující, narůstající, spojující..
Jde kupředu a vzhůru; Babylonská věž plná slov i toho "nevyslovitelného", neboť papír by to neunes..Je to takové vzlínání, v němž si předáváme "čistice" - abychom z nich mohli skládat obrazy. Přesto zůstává spousta nevysloveného a utajeného (toho, co je ve skrytu a čeká na vypadnutí-vyslovení) ---

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

my jako trpěliví čekatelé musíme VYDRŽET----AŽ PO SKONČENÍ--nebo jinak----PO MÉM
(našem) ZNOVUOBJEVENÍ SE - PO NÁVRATU ZE ZNÁMÝHO NEZNÁMA...

- - -

Všechny "body", jichž jsem dosáhl, všechna nová poznání, všechny nápady, všechny "touhy"--ponechávám ve stavu zakukleném, abych jejich ZROD, skutečný zdroj, provedl tam, kde se pohybuje moje mysl; tj. ve vaší b l í z- k o s t i. Poskakuji po vrásčitých stránkách, které jsou osvětleny "podivným" vnitřním klidem. Z těchto stránek sbírám "vše cenné". Mám obnažený každý nerv. Jsem si vědom důležitosti každého okamžiku. Zasazuji drobná SEMENA a moje představitivost z nich vzkličuje do TAJEMNÉ ROSTLINY -- fantastických tvarů, velikostí, hloubek. To je moje malé bohatství...

- - -

Michalko, posílám ti slíbenou pohádku, i když to pohádka asi vůbec nebude; jen takové vypravování o tom, co jsem viděl...:

Viděl jsem zelené dveře, z kterých rostla tráva, která byla tak zelená a jasná, až oči bolely. Po trávě se plazil had, který zářil jak diamanty; místo očí měl 2 skleněné koule, místi jazyka ohnivý plamen. Had byl dlouhý a tlustý, nikdy však nikomu neublížil. Každé odpoledne se připlazil, aby se ohřál na slunci. Vztyčoval své mohutné tělo, až hlava zmizela mezi oblaky. Odcházel s první večerní rosou, která začala padat; vše pokryla svým vlhkem. Z hadích očí tryskala dobromyslnost; jeho syčení jsem se nemusel bát. Přihlížel v celé své velikosti chaosu drobných tvorů. Lidé mu připadali jako šílený mravenci. Pozoroval a divil se našemu ZLU, které mohl spatřit. Nechápal nicotné důvody, které nechávaly proudit řeky špinavosti. Do svojí skrýše se plazil zničeně a smutně. Z očí mu kapaly skleněné slzy, které se proměnily v těžké, temné mraky, vznášející se nad zemí. Nedokázal si zlo a všechny špinavosti vysvětlit. Takto prožil mnoho a mnoho staletí.. Každá jeho skleněná slza, proměněná v temný, těžký mrak, se rozlétla k nejbližší hvězdě. Had stárnul a usychal. Jeho moudrost mu napovídala, že se blíží konec. Vztyčil naposled svoje dlouhé, mohutné tělo. Rozsvítil všechny hvězdy. Jeho oči se proměnily v Slunce a Měsíc. Diamanty, které zářily na jeho těle, v jednom okamžiku zhasly. Syčení se proměnilo do řítícího se větru. Plamenný jazyk se objevuje vždy při veliké bouři. Svoji moudrost - svoje vidění DOBRA a ZLA zanechal jako nerozluštitelné dědictví nám všem.

Ahoj-hoj-hoj Pavel

- - -

Běželec v času a prostoru.. Stále se někam řítím; když dorazím k "cíli" - táhne mě to dál..(a dál). Představoval jsem si různá "prostředí", kdy každé JINÉ je charakteristické svojí barvou. I zápach a "náplň" prostředí jsou spřízněny s touto barvou. I tvůj vnitřní stav je spřízněný s touto barvou.. (s barvou "prostředí", uvnitř kterého se pohybuješ). Skrze tuto "symboliku" jsem vstoupil do mnohých prostorů -- každý s jinou "charakteristikou".. Nejbližším prostředím bylo prostředí "absolutně černé". V tomto zdánlivém NIČEM je obsaženo VŠE.

Čerň je dokonalá, i když se v ní "zdánlivě" ztrácíš...

Takto se trmácím, takto se vzdaluji. Odhrnuji závoje, za nimiž se skrývá n e p o z n a n é . Vytyčuji si SMĚR, kterým se dát, a tento SMĚR je mi dost jasný. Pohybují se po ostří, které mě nenechá usnout. Bodliny se mě vrážejí do útrob a ženou mě dál. Jsem si vědom, že ve své situaci nejsem s á m (osamocen). Jsem pln dechu, který bych mohl krájet a rozdávat.. Rozhlížím se po stěnách - jsou v nich ukryty NOVÉ FRESKY (k obšťastnění) ... Mám prolínání p r o ž i t é h o s n u ...

- - -

..Všechno se mi znova a znova "zhmotňuje" před očima. Vnořuji se do jícnu, jehož horkost rozevívá všechny moje póry, aby vnímaly.. Ocitám se v ledovém kraji, jehož skleněná krása zrcadlí obrazy jsoucna. Skleněnej chlad, strnu-lost a údiv nad vším, co SVĚDČÍ O VĚČNOSTI (do které se vstupuje tiše..).

"Neobyčejné obyčejnosti --- obyčejné neobyčejnosti".. Setkání, z nichž jseš to-

21

Pavel Zajíček

lik překvapen, že vůbec pochybuju o svojem b y t í. (Rozmluva s krásnými lidmi --- jejichž těla zemřela---: Milanem Kochem a Míšou Sompekem-Vokem. Setkání tak ž i v é, že jsem skutečně pochyboval o jejich dávné SMRTI.)

Rozmluvy s vlastním stínem, který do tebe vstupuje, objeví se vedle tebe na stěně, chvíli se plíží po zemi, opět do tebe vstupuje, objevuje se za tebou, zas do tebe vstupuje, na stropě, kde se rozplizne, vidíš svoji "rozteklou" stínovou hlavu, svůj nos, který se v rohu tříští atd..

Jedna FRESKA, kterou mám na stěně: ANDĚL, který ztratil svoji ZÁŘ A MOC -- netečně a přihrbeně (vodnatelně) sleduje osudy, s nimiž se zde setkává.. Tato drobnost je kouzelná: FRESKA S MAGICKÝM POZADÍM..

- - -

Vidím světlo...světlo mě vede...neuhýbám...

Pozdravuj VŠECHNO ŽIVÉ

Pankrác 25/7/76

x x x x x x

Trávím dny v "činné nečinnosti - nečinné činnosti". Obklopen angličtinou - Tarasem - omezeným prostorem - myšlenkami.. Jsem odhozen do dalšího čekání; jsem však trpěliv. Pomalu se blíží další roční období, které prožiji zde - ve své uzavřenosti -- uzavřen. Dopisy přilétají jako svědkové dávno zašlých časů, neboť v okamžiku četby je vše úplně jinak: posunuto a pokřiveno..

Dostal jsem dopisy-pohledy z různých míst - Michalčiny obrázky - pohledy - pohledy (i pražský) ... Dlouhý čas jsem neměl zvonění--ušních--vzpomínek: až včera... "Atomový hučení" roztrásl ucho. Taková vzpomínková exploze, kdy myšlenky se srážejí v prostoru, aby zasytily ucho a nejen ucho.. Navázaná nit se skutečně nedá přetrhnout.. Je neviditelná a pevná. Zůstáváme každý sám se sebou, každý ve své "podobě přítomnosti", bez možnosti bližšího kontaktu, přesto s vědomím "n a v á z a n é n i t i", a myšlenkovým plným odevzdáním se.. čímž se ruší vzdálenosti, neboť žádná vzdálenost není dost velká, aby dokázala TOTO VŠE ZNIČIT.. (..vědomí je kousek nad tělem..)

- - -

..Neprožívám zatmění; spíše "renesanci bez vzletu". Zakotvení na jednom místě, který ti není vlastní a přesto se s ním dokážeš "sžít". Člověk nechudne ani v izolaci. Teprve sám se sebou, v tomto SEBEBOJI, můžou sledovat krystalizaci svého nitra, které pracuje a kvasí. Jsem stále něčím poháněn kupředu. Jsem vytrháván z netečnosti už do stavů maximálního úžasu. Padající otázky i padající odpovědi jsou blesky srážející se uvnitř hlavy (..přenášení z místa na místo - zaznamenání jakýhosi pohybu - živoucí proměny: aby nenastalo tlení..)

Sžil jsem se s touto místností, protože věci člověku nikdy neublížily. Poznal jsem půlroční čekání v prostoru: 5 kroků dopředu 3 kroky do strany a celý ten čas se dá vtěsnat do jedné vteřiny, neboť není o nic delší. Poznal jsem ztrnulost a chlad zdí, němotu slunce, které se ti dokáže vyhnout, poznal jsem ticho a plno "divnejch zvuků", poznal jsem vrcholy i pády, z kterých procítáš a začínáš stále znovu...neboť s t á l e je KAM jít a s t á l e je PROČ tam jít. Svoje vidění DÁLEK si necháváš pro své sny. Svůj poutnickej šat šíješ z marností a nejistot. Toužíš po KROKU, který nebude vázán číslem 5 nebo 3 ani kamenným prostorem. Toužíš po plameni, který v dálce plane..

Světlonoši a poslové přicházejí v tichosti a radosti. Všechny pohledy - dopisy - pohledy - myšlenky - pohledy vystupují po strmých útesech až do mé "nejbližší blízkosti". Nabírám z těchto všech drobností "tvořivý výtažek", který zůstává skryt jako:"TORZOSTOPA HOŘKO-LEDOVO-SLANEJCH ČASŮ"...

- - -

Zalepený zrak; všechny pohledy jsou obráceny dovnitř. Vnitřní přetlak: vše se hromadí, s nemožností dalšího předání, s nemožností kontaktu. Stíny, které lezou kolem prstů: v pozdním odpoledni spadla temná rouška - světel není. Naše UMĚLÉ SLUNCE nehází paprsky, naše ticho hází ticho atd. Z této JINÉ planety po-

22

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

sílám zmatené chuchvalce myšlenek, aby NĚKOHO NĚKDE zastihly. Přenáším se v symbolech slov. Zanechal jsem po sobě STOPY, po kterých se však nemohu (ani nechci) vracet zpět. Cesta zpět je nemožností. Výkřiky, s kterými jsem se setkával ve dne i v noci, které DNES mohu přivolat a dávat jim nový SMYSL, za kterým se skrývá všechno to MNOHO: lepené trpělivostí a jasností. Ženu se za "tečkou" cíle, ženu se za pocitem i za láskyplným pohledem, ženu se za myšlenkou, která je předána v tichosti a nenápadně a stává se tím "nejkrásnějším darem", který nemá skořápku ze zlata, myšlenka je chmurný poutník, který prochází OHNIVÝM KATEM (z plamenů vystupuje nezměněn - nezdeptán).. Myšlenka, která nemůže zreznout ani shnít: je přenášena citlivě, s vědomím n e z n i č i t e l n o s t i ...

- - -

Posílám také kousek svého ticha...setkej se s ním..
Dělím se o malo svého mála. Víc nemám. I když bych snad měl víc, stále to bude to m á l o . . Betonují jakousi pevnost, v té pevnosti přežívám, tato pevnost dýchá (chci p e v n o s t)..

- - -

Jedinou možností zůstává NEMOŽNOST: s k o k . . Kukla, která mě obaluje je příliš pevná. Je to kamenný oblek, do kterého jsme byli oblečeni; neseme jeho chlad a tíhu.. Kolena se mi nepodlamují. Zůstávám stát a nepřestávám žasnout. Celé hnutí mojí mysli vystupuje po hladkých stěnách až do vaší blízkosti. Navázaná nit se nedá přetrhnout...

- - -

Míšo - peču si "sluneční piškoty". Mám takovou formu, mám také takovou pec, která je pověšena na zdi. Čekám, až paprsky prolítnou piškotovou sluneční formou (mřížovou) až do pece. Ze zdi proudí dav malejch piškotů, Kymácejí se sem a tam. Tak si peču svoji sluneční-piškotovou pochoutku, protože "p i š k o t y m a m n e j r a d š í p e č e n ý . . ." (kořán - konec)

- - -

Naše podoby vstoupily do písma.. Hra s novým chápáním a novým přístupem. Barevná mlha vše zahalující do tajemného BEZTVARU. Protiklady "složitosti", která se ti zamotaně zasekne do myšlení, takže nevíš, co s NÍ --- a "jednoduchosti", která ti vystupuje před očima jasně, v celé své nahotě.. To je moje ÉRA - moje SLEPOTA - moje JINOST, která pálí a osvěžuje..
Plody izolačního přeludu, který všechny zážitky i "osoby" deformuje do plochých stínů, nehybných soch, zkamenělých vět bez pohybu. Vidění VÁS VŠECH za sklem, bez možnosti zasahovat do vašich chvil --- krčím se ve své zakuklenosti bez prozatímní vidiny jakékoliv změny. Tak to chodí... atd.

- - -

"...duch se vznáší nad vodami.." Šílená výheň - průzračná výheň. Následování kroků (utvrzení se v následování). Ledové skály, které jsou věčnou proměnnou překážkou. I stěny mají svoje ozdoby - předměty k okrášlení, nad dveřmi se vytvořila zduřelá-oteklá vidina; "žluto-hnědo-šedy znak", který vystoupil z omítky. Napodobení

nenapodobitelného. Tušení jiného smyslu v každé nepatrné maličkosti. V záhybech se skrývají další t v a r y , v kterých jsou další s k r ý š e . Sestup po vratkých schodech až do hlubin, kde narazíš hlavou do zdi. Obnažení všech "vředů" --: bodává, nutkavá bolest, která vytrhává ze ztrnulého stavu. Sestupuješ dál, prokousáváš se zdi, neboť tento s e s t u p nelze zastavit. Rozžhavené jehly pronikají každým nervem. Světlo, které tuto pout' osvětluje--: n e - z h a s í n á . Potkáváš památky, zbytky, avšak "skutečné ozáření" přichází z věcí ž i v ý c h , rozpínavých, z věcí a okamžiků, kterých se můžeš dotknout, které můžeš tvarovat... "Skutečné ozáření" vychází z LIDÍ, o jejichž ž i v o t n o s t i v í m . Jsem v objetí bláznivé POTĚCHY A POSILNĚNÍ při uvědomění si "tohoto". Nemohu zmizet v nějakých steskem naplněných prohlubních, v nějakých sobeckých, sebelítostných propastech. Tuším smysl každé nepatrné maličkosti,--- tuším také ŽIVOT vás všech, které mám rád pro nesmírnou b l í z k o s t...

23

Pavel Zajíček

Lidi hledající - lidi nabitý nesobeckou touhou - ohnivým sloupem, kterej nezmrtněl.. Kousek každého mám s sebou na cele. Rozmluva, postavená na posledním fotografickém záznamu paměti. Jsem okován trpělivostí, stýkám se s dojmy bez okras, tvořím si jakousi bariéru, za kterou jsem ukryt s pocitem mohutný s o u n á l e ž i t o s t i s vámi se VŠEMI. Stojím na pokraji propasti, na jejímž dně se převaluje nejistota. Čekám "pád" a tohoto "pádu" se nebojím -. Jsem s vámi ve své přirozenosti a nahotě. Vše je otevřeno. Vše dýchá. Vše se mě skrze neproniknutelnou mříž dotýká..

- - -

Končím citátem z Kiplingovy povídky (leopard mluví k žirafě: já k sobě samému): "Be quiet you person without any form - - - Buď zticha bytosti bez podoby..." (nějak tak...)

Takže mlčím..
Pankrác 5/9/76

x x x x x x

--píši na poslední chvíli na papír, který jsem okleštil - zmenšil. Důvod? V úterý je soud, kde snad budeme mít trochu času na "trochu toho mluveného"..
Půlroční čas projel tělem jako blesk-záblesk-nepatrný zlomek..vše připadá nesmírně krátké--jako celé naše žití..(neboť vše je krátké-malé-nicotné).
Spousta drobných (OBROVSKÝCH) změn zamixovala moje myšlení k radostnému uvědomění si "ZNOVUZROZENÍ NĚKTERÝCH BYTOSTÍ"..
Cela začíná být nažloutlejší, šedivější, tmavší - bere na sebe podzimní převlek. Za oknem tečou proudy deštových slz. Jinak klid - až moc klid. Víš, do čeho se probouzíš - víš, co budeš celý den dělat..celý ten don musíš se sebou prožít. Nezbejvá mi ani chvíle na "nudu". Někdy se mi dokonce zdají dny krátkými (což zní jistě nesmírně absurdně)--, neboť toho chci u d ě l a t co nejvíc (což je ještě absurdnější). V každém prostředí můžeš najít způsob, jak se "vyvíjet" dál.. Jediné, co mi chybí je LET--který je pro mě pohybem nejcennějším, pohybem plným proměn.. A styk s lidmi --kontakt nabítej čerstvostí..

- - -

Dnešní den jsem prožil v "malé přípravě", až do cely vstoupila odpolední temnota. Vlnobití světla a tmy je našim měřičem času. Uvědomil jsem si nezbytnost SÍLY a PLNOSTI, kterou člověk musí do každého okamžiku vkládat. Prožívat chvíle v uchvácení, co nejvíce se obohacovat, co nejméně ubližovat--skrze všechny ty hovadiny, kterejma je sobectví, pokrytectví, závist, netečnost, zlhostejnění atd. atd. ... aby prožité neslo stopu "hluboce prožitého" a ne stopu "děsu-zloby-prázdnoty". Víím, kde stojím, víím tak trochu na co mám a na co nemám--i když ve své rozpolcenosti dávám svým činům často jiný směr..

Rozřezal jsem se uvnitř a zjistil jsem co: že strašně toužím po všem, co je plné životu - že chci hltat okamžiky - že jsem zůstal nevyčýlen ---stále je ve mě "bič",

který mě žene za POZNÁNÍM - chuť k pronikání - stále je ve ně radost, která nestačila odumřít. Citlivost se neotupila. Ve vlnobití světla a tmy mě oslovuje každá maličkost. Nit je pevně přivázaná - jsem k ní CELE připoután. Kráčím krajem stínu - na čas jsem se stal také stínem. Rozdávám pronikavý pohled - těmto čtyřem stěnám - ale je určen vám VŠEM... SYMBOL ŽIVOTA, který posílám přilepen na této ploše...

- - -

Pankrác 19/9/76

x x x x x x x

24

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

Viděl jsem tě, viděl jsem vás VŠECHNY v celé "kráse" a toto vidění mě moc posílilo.. Dozvěděli jsme se, na co jsme tak dlouho čekali.. Nesu v sobě KONKRÉTNÍ břemeno, které donesu.. Přemýšlím o všem - přemýšlím intenzivně a živě. Přemýšlím také o "umění-hudbě-tvorbě"..(dost). Svůj vlastní pohled srovnávám se vším, co je skrze střet dostupné mému vědomí. Nedocházím k žádným dokonalostem, pouze k syrovým pravdám..

- - -

V prvním říjnovém DNI.. Matné představy přibližují nejbarevnější roční období.. podzim. Zmrazení nebo mrazení?

- - -

Vy "krásní a milí lidé" - vaše blízkost se stává mojim nočním i denním kouzelným proudem, v kterém se koupu. Neztrácím svoje SNY; je jich stále víc. Stavím z nich všechny ty "podivné" stavby, které jsou blízké mému žití. Jsem silně spjat s vašimi životy. Dál a dál vedu dlouhé monology se stíny (obtisky) všeho, co v sobě nosím. Samomluva, která mě vždycky provázela---nořím se do: v tomto okamžiku nedosažitelných míst a střetnutí. (Vzpomněl jsem si na: Kerouac: Říjen V železniční zemi - protože jeho psaní mám rád a říjen taky.)

- - -

Nesu v sobě svoji ŽIVOTNÍ PŘEDSTAVU, kterou se budu snažit uskutečňovat, i když vím o trnitosti a nesnadnosti cesty směřující TAM.. Nikdy neopustím svoje sny. Nechci se stát OBALEM a jen OBALEM z "masa-kůže-kostí-krve". O-BAL, který by se hnal svým mechanickým-nemyslicím pohybem k nějakému zrovna tak prázdnému cíli. Chci zůstat ČLOVĚKEM, chci existovat se svým přemýšlením. Nechci svůj čas prožívat bez kouzla, beze změny---PRÁZDNĚ...atd.

- - -

Mlhy, deště, sobotní ráno.. Zázraky se nedějí: přešel jsem ze svého nočního světa "snů a volnosti" zpět do skutečnosti jedné cely, jednoho otvoru ve zdi (okna?), zelených dveří atd. Kyvadlo a spirála, na které se navíjí monotónní prožitek: odděluje prostor - krájí čas. Slunce už zmizelo, ani paprsek tě nepronikne. Podzim si je všechny ukrad, Rozdává je jen někomu a jen někdy..

- - -

Někde mezi leží POCHYBA...která je mozaikou slepenou z malých pochyb. PO-CHYBA, která tě dráždí, nenechává vyschnout studnu tvoji snahy; POCHYBA, která tě strhává do propasti, uvádí do bludiště - POCHYBA-pokušitel. POCHYBA, která tě jidášsky obejmě, aby tě posléze mohla zadusit; POCHYBA, která tě políbí, aby do tvého těla mohla pustit JED - vzít ti veškerou chuť - u-dělat z tebe trosku nebo paralytika čekajícího na smrt. POCHYBA, s kterou bojuješ (..namlouvá ti sladkým tónem tolik MRTVOLNÝCH NESMYSLŮ, mate tvoje citění, zkresluje "SKUTEČNOST", která ti je blízká..). Život je

boj (bez možné rezignace..). Slaboši padají do děr - končí v bludištích sladkého opojení, ve slastném chvilkovém objetí se stanou OBĚTÍ povrchní touhy..atd. Proč mluvím o POCHYBĚ? ..protože mluvím o životním boji, o nutnosti udržet si všechny SNY, "zbořit předsudky" (Neruda) - jít rovně a VĚDĚT..

- - -

Chci vidět SVĚT - lidi - Slunce - lesní vůni - okamžiky, ve kterých se něco děje - kameny - skály - krásný mozky - proměnu - hvězdy - dotek - atd..
P R O S T O R atd.

- - -

Michalko --- Je tady se mnou KUKLÍK. Žije pod stropem, koulí jedním okem, je zahalen do flekatého hábitu. Kdo-co je KUKLÍK? Neznámej tvor. V noci vystrkuje svoje dlouhý ruce, který však já nevidím. KUKLÍK je skvrna na zdi, KUKLÍK je stěhovavá bytost, která se v mojí místnosti narodila. KUKLÍK není sám.. Má svýho kámoše, kterému říkám NOSÁL. NOSÁL, to je železnej nos, kterej nemá ani obličej, ani uši,

25

Pavel Zajíček

ani oči. Je to NOSÁL-NOS. KUKLÍK mlčí, neroste, jen koulí očima. NOSÁL píská, řve a v noci, když to nikdo nevidí, se dloube v nose. KUKLÍK vypadá jako šnek nebo jako želva. Je žlutošedej, svoje tělo ukrejvá v hnědejch teplákách nebo krundyři. Dalším tvorem je STOPA. Ta je úplně mrtvá. Nehejbe se, neřve, nedloube se v nose, neroste. Zůstala na stropě od té doby, co se tam někdo procházel.. Stopa je spíš obraz než tvor. Poslední, největší a stále se měnící je tvor, kterému říkám STÍN, HAD nebo ANDĚL. Je největší, nejkrásnější, nejživější.. Všichni tito tvorové jsou z vody a všichni žijí ve zdech. Přál bych ti je vidět (..nebo radši ne..). TOŤ VŠE.

Ahoj-hoj-hoj Pavel

- - -

Pročítám právě jakýsi dějiny Česka. Takové malé oživení slovanských chůzí a nesnází, průchod staletími..

- - -

Uzavírám se uzavírám tento bludný kruh těchto bludných slov.. Sděluj mi vše možné.. Buď trpělivá a hlavně BUĎ.. Pozdravuj všechny lidský mravenečky - vzrostlý mravence - Mejly atd.

- - -

Zapálíme mnoho
j a s n ý c h a k r á s n ý c h OHŇŮ..

- - -

Pankrác 4/10/76

x x x x x x x

Pozorovat jeden celej můj den zde musí budit zdání, že jsem zešílel.. Jak chodím "sem-tam" s maskou vážné zamyšlenosti. Občas sám k sobě pronesu několik hlasitých vět, pak zas mlčím; usměju se nějakému nápadu, který mi prolít hlavou, na chvíli sednu na židli, vstanu, natočím vodu, kterou vypiju vskutku obřadně, gestikuluju rukama (sám k sobě), jako bych řešil něco důležitého - neodkladného, a pak zas chodím, pokušujíc nekonečný "Tarasovy doutníky", až k večerní změně polohy, kdy

ulehám u v tiché exaltovanosti odlétám na nahromaděné bublině celodenních PŘEMÝŠLENÍ
...

- - -

Ostrov v útrobách Prahy..jak podivně blízkej vám všem, přesto kdosi DALEKO: na odletu, na cestě, která vede imaginárním krajem ledu a chladu. Zvyk, který je spíš zlozvykem, protože je ti vnucen - vůbec s ním vlastně nechceš mít nic společného. Stáváš se takovou hořící svící, jejíž plamen odnáší chmury a vnáší do tebe světlo, abys prosvítil tmu a nejasný obrysy svojí přítomnosti..

- - -

Vidím, jak těžce se dokážu orientovat v situacích, které vyžadují "okamžité řešení". Mám svůj obdiv k jednomu velkému ČLOVĚKU, který toto vše má a ještě přesně a jasně VÍ.. Je to Martin. (Není to slepý obdiv..je to spíše radostný pocit, když si uvědomím jeho p e v n o s t. Moc se těším, až se s ním zas někdy setkám..)

- - -

"To jediné, co jsme si zvolili, je pokračovat v životě; otáčení na denní dráze zeměkoule se skálami, kamením a stromy" (G. Green).
Tato Greenova slova jsou zlomem v mém dnešním psaní. Vyjadřují drásavou touhu, s kterou se člověk váže ke všemu živému (bez vázanosti). Prolínání pádů a vzestupů. Prolínání tvrdosti usínání na ostrých kamenech; zocelení trpělivosti, která se stává tavným prstenem. (Zástupy malicherností, z kterých jsou vystavěné "marné hrady"; všech malicherností, které jsou n i č í m v tom obrovském proudu

26

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

PŘÍTOMNÉHO DECHU. "Přebírání" paprsku sluncí, která pálí a vyzařují zevnitř. Drobné drahokamy - vybroušení mnoha plošek mnohotvárnosti žití. Vnímáš stromy, změny, skály, vody, vnímáš lidský pohled, který proniká silnými zdi bludiště. Probouzíš se sám se sebou - mluvíš sám se sebou. Vidiš svoje stíny - jseš sám v sobě - a přesto ne osaměly. A tak odkrýváš vrstvu za vrstvou - radost za smutkem atd. Uvědomuješ si, že vše cenné, vše hluboké je na dosah. Stačí se jen trochu odvázněji ponořit pod povrch - proniknout pod krunýř (každý v sobě nosí svůj "vesmír" - svojí představu, která dává v každém okamžiku možnost nového ZRODU).. Jsem přivázan lanem soucítění k vaší DÁLCE.

Moji neživí poslové letí po částech vzduchu..

- - -

..sen jako jasný obraz:

"Jsem mumie uložená v sarkofágu, Mumie zemřelá před dávným časem, zabalená v bílém plátně, pomazaná vonnými mastmi. Můj příbytek se pohybuje prostorem. Nejsem úplně mrtev: žijou moje MYŠLENKY. Za celý dlouhý čas jsem nenavštívil žádnou pevninu. Mojí pevností je kamenná rakev, mojí cestou: let věčností. Až do dne, kdy nastal ZVRAT, jsem nepoznal klid a spočinutí. ZVRAT: kamenná rakev dosedla na pevninu. Víko se odklápí. Rozhlížím se ze své mrtvolnosti--rozhlíží se moje MYŠLENKY. Obloha je velké OKO, které mrká. Pevnina, na které jsem se ocitl, je pokrytá sálající-teplou-živou-lidskou kůží. Mohu se postavit. Moje mumifikované tělo se dává do pohybu. Obzor je holý, v dálce bojují blesky. Pokládám jednu nohu na PODIVNOU PEVNINU a ta se začíná potit a měkce propadat, Slyším hlasy ze svého minulého života, za kterými se však nic neskrývá. Obloha--OKO--mrká. Zářící blesky se přibližují. Po několika krocích se zastavují. Kolem mě se plíží 2 stíny. Tyto 2 stíny spolu rozmlouvají. Rozeznávám hlasy - rozeznávám tvary. Jsou to 2 bytosti, které byly v mé blízkosti při štěpení mého minulého života - stíny těchto bytostí. PODIVNÁ PEVNINA se potí. Narůžovělý vzduch mě začíná dusit. Z oblohy-OKA-padá kapka na moji tvář. Je slaná. ..První vesmírná SLZA. V okamžiku se spouští hustý déšť těchto SLZ. Blesky sjíždějí po svých nevyzpytatelných drahách. Vnikají do

PODIVNÉ PEVNINY, která začíná krvácet z m n o h a r a n . Utíkám - nevidím nic než krvavé rány a plačící oblohu-OKO. Plátno se začíná odvíjet z mého mumifikovaného těla. V okamžik zatmění zakopávám a padám. Padám do propasti, která mě vlídně přijímá. Moje tělo se lepí v medové vrstvě, v které se postupně rozpouštím - zanikám. Vrhám poslední svůj pohled na oblohu OKO.. OKO mizí za vrásčitém povrchem plátna, které se odvinulo z mého těla.

POSLEDNÍ ZÁBLESK: na plátno se promítá černobílý film, ukazující moje ZROZENÍ. Obloha praská - rudne - hoří. Hukot. Poslední záblesk: TICHŮ... .

- - -

konec jednoho snu - konec jednoho dne - konec měsíce s magickou číslicí 7 - skorokonec mojich slov..

- - -

Pankrác 17/10/76

x x x x x x x

Před oknem (nebo snad spíše otvorem) vyrůstá Babylonská věž z rezatých trubek - vrcholu nedohlédneš. Rez odkapává na zelenou plochu. Je slyšet mnoho jazyků, mnoho troubení, vrzání, klepání, pískání, řezání a všechny tyto zvuky jsou "symfonií konkrétna".

Chicago: sál naproti, zpěv, vůně-pachy, smažení-vaření-pečení, ulízaný ostříhaný hlavy. Chicago třicátých let.- Pankrác kuchyně..

- - -

Den zamrkal. Opět to střídání bílých a černých hůlek.. (není silnějšího světla, než které svítí zevnitř). Kolem mne nehybné artefakty všednosti..

"Upleteme cop z myšlenek - které se budou prolínat, navazovat - upleteme cop z

27

Pavel Zajíček

myšlenek, které prostoupí nedosažitelné dálky a navážou spojení našich izolovaných přítomností.."

- - -

..Běh prodlužujícími se stíny bludiště. Zavěšené neviditelné bubny, jehož úder napřimují bdělost. Svoje "vnímání" k vám vystřeluju s maximální možnou úderností.. Noc kváká svůj noční zpěv. Drž se svých snů..

- - -

MOST je obklopen MOŘEM. VZDUCHEM proniká ŽIVOUCÍ BLESK. Jisté proměny a přechody, do kterých se musíme ponořit---na chvíli oslepnout nebo ztratit výhled v houstnoucí mlze. Tato opona se rozetne a nastane dělení NAŠICH PŘÍTOMNOSTÍ: "Z OČÍ DO OČÍ".. necháváme na sobě působit vše leptavé, co nás při cestách potkává. V proudu "všebarevných řečišť" narážíme na stále nové obrazy, které se obtisknou do vědomí..

- - -

GARGOYLES SPOUT WATER.." (chrliče chrlí vodu). Asociace: Valeč 74, kamenné chrliče ve tvaru ryb, baro-kostel v rozkladu, podivné obtisky lidských těl ve skále.. Mozek chrlí myšlenky, ve kterých není barokní kamenný klid. Náš ostrov - kůra našich stromů - dřevo našich stromů - kořeny našich stromů.. Myšlenka zůstává dotekem.. pozorování z ulity - poznání za kterým jdeš.. Stropy do dalších prostorů jsou napjaté, průhledné blány.. Stačí nepatrný pohyb: můžeš vstoupit..

- - -

Čas ničení: máš dojem, že vše, co ti zůstalo je spáleniště, chaos, trosky, Nemůžeš vytlačit tíhu trosek - tíhu chaosu. Všechny fotografické záznamy se stanou myšleništěm. Žár, který tě roztrásl - bouře, která tě vrhá proti ostrým, propastným výběžkům.. Zkouška - pokušení. Všechny body, kterých jsi svým myšlením dosáhl, ti shořely před očima.

Čas stavění: na troskách a spáleništi vystavět novou PŘEDSTAVU - plnit žití novými impulzy - ztopořit vnímání.

..Proud je prudký, divoký, drsný. Vytrhnu jeden sen ze svého trhacího života - položím rozlámanou tužku - rozlámaný tělo - rozlomenou pečeť dnešního dne.. Postupný mizení..

- - -

toto je poslední dopis před soudem. Snad se naskytne krátká možnost k výměně několika slov.

- - -

Spočínutí v náruči umělého osvětlení, gumové trávy, klenutého slunce...

každou neděli poslouchám TICHŮ.. Nosím svoji horečnatou - rodící se PŘEDSTAVU- SEN. Druhá osoba je nemá nebo vůbec není. Zaměřuji všechny ostny dovnitř - aby obnažovaly rány-díry-propasti. Věda, která není kalná a v které se nikdo neutopil. Třpytící se bytosti jdou se zasněným pohledem za svým nehmotným cílem. Pocit, který tě nesvazuje ani nedrtí -... Povzbuzení k letu.. Dá se snad podržet stín, který za tebou zůstává?

..Jen drobné stopy--: s v ě d k o v é n a š í p ř í t o m n o s t i ...
S trpělivostí prožívám každý zlomek času. Víím o proudu, který se žene v p ř e d.
--- znám pramen, který nevysychá.. (T A N I T , která se nedá přetrhnout..)

- - -

"půlnoční vítr se obrátí na východ slunce..."
První den vpádu listí - spíš vpád sněhu-mrazu-ledu...

- - -

Pankrác 1/11/76

VPÁD LISTŮ-----LISTOPAD

x x x x x x x

28

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

Sobotní ráno, časová jistota po těch skoro 8mi měsících stálého "tušení a čekání". Vidění té vaší spontánní masy, která nás radostně provázela při posledním rozhodování se o našem dalším osudu, vidění mosaiky lidských tváří, úsměvů, gest, povznesujících pohledů: to vše byla obrovská "posila", jejíž znamení jsem si odnesl s sebou na zbytek "podivuhodné pouti", do svého "domova přítomnosti"....Byl jsem tentokrát kladný a vyrovnaný, připraven najít tuto naši " n o v o u l i d s k o s t "; byl jsou též připraven na případně zvětšení břemene. Propast zůstala stejná (wau..).

- - -

Včera padla "vlasová opona". Z hlavy odešly podivní "vlasoví tvorové", kteří byly mojim mnohaletým průvodcem na mojich životních cestách.. Zjevila se lebka a vše na vrcholku těla se proměnilo do bodlin.. Mozek zůstal na svym místě..

- - -

Krátký sen: Na pusté pláni, pokryté vrstvou vlhka tmy a temna, potkávám BYTOST, která je slisovaná z rosy - stínu a trávy. Čím víc se ke mně blíží, její podoba se rozpadá do neurčita. DĚS. ..Míjí mě těsně před dalším setměním. Upřeně vbodává svůj pohled do

mojich očí.. Její "tvar" i "podoba" se začínají rozpadat. ROZPAD, před jehož vyvrcholením vyslovuje BYTOST tato slova:

"MUSÍME SE NAUČIT ZAPOMÍNAT..."

- - -

Moje kamenná příroda.. Stromy - obtisky prosakující vody. Klenutí KONEČNÉ oblohy. Ocelové srdce, které nefunguje. Slunce a Měsíc, střídající svoje umělé paprsky. Vodopád kohoutku - žebroví sopečných výbuchů - litinové žebroví. Svoje lože vystýláš tvrdostí přítomného i "příštího". Tvoje nicotnost přežvykuje jiné nicotnosti. Transfúze proudícího vzduchu - transfúze pronikavých zvuků, které zaznamenáváš jako vytrženou maličkost z tohoto "jednotlivého--různorodého" pohybu. V noci, když jsem zavalen pochody doutnajících snů, v noci, když se probouzím a přeřikávám tiché formulky papírového aPsolutna, které jako jehla přibodává moje napnuté citění --- (a vyvolává papírovou představu světa).

Upozornění plné až po okraj---upozornění: že jsi na TĚTO cestě, z které nemůžeš sestoupit, neboť tato c e s t a do tebe vrostla. Přemýšlím o podzimech-létech-zimách-jarech. Přemýšlím o smyslu KROKŮ -- o ohni, který spaluje papír, ale kalí ducha. Přemýšlím o "neuskutečněném - uskutečnitelném - neskutečném - skutečném", které člověka provází. Vynořil jsem se KDYSI ze zatrpklosti a hořkosti- poznal jsem lidi a navštívil jsem prostory, které nenechají uhasnout proud ŽITÍ. Prolínání až příliš duhových barev ode mne k VÁM VŠEM.

- - -

Torza, která přikládáš ke své radosti.. Torza slabik-výkřiků-přerušovaných pohledů-okamžitých izolací.

Magnet skal, který mě přitahuje. Kámen v nových tvarech. Ozvěna Mařenic jako posledního místa, kde jsem žil.. Stále znova a znova se pokoušíš zdolat příval "snů-představ" a pokoušíš se dát jim TĚLO. Dáváš se do dalšího pohybu, aniž by se tento pohyb stal setrvačností nebo zvykem. Odkrýváš nepatrné poklady, hledáš nové pohledy, jsi v obklopení "záhadného mrazení": skutečné se stává tvým snem - sen skutečností..

- - -

Konečně jsem si pořádně přečetl Nerudu. Svůj názor na něj jsem překopal.. (především fejetony: "Škodlivé směry", "O novém hnoji"... ale taky povídky.. částečně básně)

- - -

Těšení se na jiskrnej vzduch - na pohyb a činnost..

Pozdravuj VŠE ŽIVOUČÍ..

Moc sil a zdaru.

Pankrác 15/11/76

29

Pavel Zajíček

Dohnaly tě moji pronásledovatelé-poslové: Vlasová "relikvie"?

- - -

Prožíváme svůj život pod "hladinou života". Konservuju myšlenky, abychom s nimi sváděli boj a naskákali do dalších kroků, v kterých se odráží lesk snů --- které se musí "zhmotnit" - uskutečnit.. Všechny vzestupy a pády, pochyby, radosti i zhnusení, jsou stálým průvodcem: dobyvatelem hradu -- s p o l u t v ů r c e m ..

- - -

Štěkající útroby noci, které kmitají a ty se v nich pomalu rozplýváš. Zadržuji dech, abych co nejtiššeji prostupoval těmito mlžnými kraji.. Budiž proneseno to kamenné.. Směr je mi jasný.. Propast se uzavírá a na srázích se hromadí úsměvy..

- - -

Míšo - posílám ti pohádku: Chodí se mnou můj stín. Říkám mu "MŮJ STÍN" nebo "MARTIN NA BÍLÉM KONI". Brzo bude padat sníh a "MŮJ STÍN" sedí na zemi a zrovna jí. Neopouští mne. Stále se na tebe vyptává. Je to skříňka plná otázek, které kreslím nohou do sněhu, který napadne za 7 nebo za 20 dní. až budeš sáňkovat, tak si vzpomeň na "MŮJ STÍN". Někdy ti ho přivedu ukázat. Zatím si ho nechám pro sebe, aby byl se mnou ON a jeho skleněný úsměv. Zatím, zatím...

- - -

Pankrác 21/11/76

x x x x x x x

Uléhám s jasnou myslí. Moje přítomnost je obohacena o přítomnost blízkého člověka (M), s kterým si vyměňujem mnoho nashromážděných slov. Základem je pevnost a jemnost.. Neopustila nás kypící CHUŤ JÍT.. Masky, která spadne a zbyde matnej flek sťatejch keřů. Stojíš se svým obnaženým tělem uprostřed ohnivé zkoušky. Tvoje trpělivost - tvoje vidění blízkých podob úsměvů-činů..

- - -

Tajemno---nezchudnutí.. X-tá sobota prožitá na těchto celách. Sobota zde má svoje kouzlo, neboť poskytuje dosti klidu, aby ses mohl soustředit na své H R Y .. atd. Letní noci dávno vystřídány.. "Klima cely" je stejné po celý rok. Dočasný domov, jak říkám: "domov přítomnosti".

Ozvěna z: L.N.Tolstoj: Kreutzerova sonáta-:

"V Číně je hudba státní záležitostí. A je to v pořádku. Copak je možné připustit, aby každý, koho to napadne, hypnotizoval nějakého člověka nebo mnoho lidí a pak si s ním dělal co chce? A hlavně, aby tím hypnotizérem byl první nemravný člověk, který se namane?" ...

- - -

Kameny odkrývají nedělní SKORONOC. Kočičí oči jako tajemné vidiny... jako v jednom FLUX-filmu, kde však mrkaly jiný těla a jiny části...

- - -

Pankrác 28/11/76

x x x x x x x

Ráno, které obrací tmu.. Sněžnej host prokrvil nedělní zemskou kůži. Mystický Zvuky - -- jako by vycházely z podzemí..

- - -

Mrazivá noc před několika dny - za oknem souhvězdí Střelce - měsíc v úplňku atd.

- - -

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

Se svojí holou lebkou - se svým tělem - se svým vnímáním. Dýchám uvnitř klenby - nové klenby - bezedné klenby. Střed osmi paprsků, který pronikaj mnoha stovkami těl. Držím

se svojich drobných PER... Úkrojky podivných časů, betonové prostory, zrcadlení mnohosti.. Člověk hledající -- formující svoje sny a představy..

- - -

Michalko, znáš SNĚŽNÝ VLKY a SKALÁKY? SKALÁCI to jsou takový pevný bytosti z úlomků kamene, který bych chtěl potkat, protože žijou hrozně blízko. SKALÁCI zpívají krásný písničky a pak rychle zalezají, aby je nechytli SNĚŽNÝ VLCI, kterejm se tydle písničky nelíběj a SKALÁKY by nejradši sežrali. SNĚŽNÝ VLCI jsou ze sněhu a když začnou pálit paprsky SLUNCE, roztečou se a zůstane po nich kaluž špinavý vody. SNĚŽNÝ VLCI nemají rádi, když se SKALÁCI radují. Ostrý zuby SNĚŽNEJCH VLKŮ jsou vždy připraveny zasáhnout nebo zakousnout.. Tento SKALÁK je zalezlejší v díře, protože je zima. V noci ho slyším zpívat. Snad se s ním potkám nebo taky ne. Chci ti říct, aby sis vzala kýbl barvy a šla nabarvit sníh. Udělej se svými kamarády hodně obtisků a stop. Běžte mezi skály a hrozně křičte. Možná, že vás uslyší nějaký SKALÁK a přijde vám zazpívat. Třeba přiletím i já na svém PLAMENNÉM LÍTAJÍCÍM ZAJÍCI. Pozdrav všem cvrkum-štěňatům-škrvrňatům a radostem. Neutopte se v sněžný záplavě a pozor na SNĚŽNÝ VLKY..

- - -

..nesmíme zůstat pasivní - nabitý náloží předpokladů a obav. Nalézání a odhalování - maximální odevzdanost ž i v o t n í m u proudu, který má NÁŠ a jasný směr - pocit elektrického mrazení a vytržení nad tím, co poznáváme, co tvoříme. VZÁJEMNOST. Nit, na které se houpem ve své: uzavřené otevřenosti--otevřené uzavřenosti. Protipóly - ponory - operace vlastních vidění. A nelze kráčet jinak, než v tomto proudu "uskutečňování snů bláznivejších"..: Papírový aPsolutno- kovový aPsolutno-kamenný aPsolutno-skleněný aPsolutno-tichý aPsolutno....
"Do skal vytesáme zvony"..

- - -

"měsíc a slunce
sou naši známí
pomáhají nám skutečnit
naše přání.."

- - -

Pozdravuj OKOLÍ plné ž i v o t a . .
Plzeň-Bory 12/12/76

x x x x x x x

..Upnuli jsme se na život, přesto na něm n e l p í m e (s Narcisovskou sebeláskou). Vtrhli jsme do plamenů života, kde se kalí spletnice našich "barbarských" úvah - styků - uskutečňování.. Pokračuju v započatých poutích.. Táhnem krajem s výrazem ÚŽASU.. Žití těch všech blízkých MOZKŮ je pro ně živým SNEM, který je na své dráze "letu prostorem" skutečně ŽIVOU PEČETÍ..
"Krevní oběh" našich pocitů - ztvárněných pocitů - nových tvarů.

- - -

Nesen bouří a pomíjivostí - nesen radostí a Kruhy "podivného vytržení".. Každá myšlenka má svoje "tělo"--svoji barvu-vůni-tvar-pohled. Každá myšlenka je syrovou stopou přítomnosti. Loutkové divadlo--: dřevěná symbolika: --: dřevěné pevné kmeny s pevnými kořeny, které se plazí hlubinami.. Jseš na věčném žízlivém útěku - na cestě plně přízraků a kouzel..

- - -

Rozhozené sítě - zavěšené pavučiny.. Hlas volající - hlas dunící - hlas povzbuzující. Myšlenka "všeobjímající blízkosti", která je dělena malým trnitým příkopem. Propast se zaceluje - obnažená rána nekrvácí..

- - -

Pavel Zajíček

hlas 1.: "žízním" -- hlas 2.: "zde je voda. pij.." -- hlas 1.: "voda neuhasí moji žízeň" -- hlas 2.: "vezmi jinou tekutinu a pij" -- hlas 1.: "není tekutina, která by moji žízeň uhasila. Mojím osudem je stále žíznivé putování. Mojím nasycením je každý NOVÍ POHLED - POZNÁNÍ - CESTA ZA PAPRSKEM.. Nemohu se zastavit.. Nemohu se vysvětlit.. Nemohu vysvětlit svoje žíznivé putování.. Mojím vůdcem je CIT - mojím osudem HLEDÁNÍ.."

- - -

Naše těla jsou "planety" poseté mozaikou jinosti. Naše těla rozhvězdnily prostor: svítí i zhasínají -- přibližují se i vzdalují. Na všech koncích roztažených sítí, visících volně v našich představách, zanecháváme drsný svědectví - stopu. Stojíme na okraji propasti, pod kterou se rozevívá n e p o z n a n é . Navštívím místa, která voní - místa, která páchnou - místa, kde se otevírají srdce - místa, kde hníjou srdce.. Čteš povrch svého těla - hmotného a těžkého - prorážejícího zdi překážek - těla, které zná taky bolest..

- - -

Plzeň-Bory 19.12.1976

x x x x x x

Vody se uzavírají. Utápím den po dni. Jsem nezměněná "mrtvola z nutnosti". Ze svého záhrobní vystoupím "znovuzrozen".. "Invalidní sourozenec v pasti" - těšící se na střet s další skutečností.. Průchod ze skutečnosti do skutečnosti.. Píšu "noční knihy". Probíhají němě mojí hlavou. Čtu si je sám v temném nočním tichu. Umírají v okamžiku svého vzniku. H R A . .

- - -

(Moje snaha není placatá a povrchní. Našel jsem zalíbení v divnostech. Odkrývám slupku po slupce. Objektem je slzotvorná cibule, která nestačila zesmutnět -- blízcí jsou všichni, kdo nestačili zešpatnět..)

- - -

(Neuchvátitelné je uchváčeno - nepochopitelné je chápáno. Každý se s v ý m c h á p á n í m , v otevřenosti, která je mnohem netečnejm pokrytcům nepříjemná. Zrcadlený proces "stárnutí bez stárnutí" - "volnosti bez kotvení". Vstup na svět: za otazníky - za poznáním - za okamžiky, které se dají tvárnit... Držme dohromady!)

- - -

Plzeň-Bory 9/1/1977

x x x x x x x

Byl jsem roztržštěn jakousi četbou (CH)..okleštěný-nejasný-jednostranný... Myšlenka vztahující se k vaší vzdálenosti a hybnosti - k vašim "tíhám a obnaženostem" - s kterejma jste všemu vystaveni---zatímco já: klid, nepřítomnost, zastrčenost.. Polykám útržkovité záchytné body -- které jsou zkreslenou nicotností (spíš ne Záchytnými body..).. Takže si představu d o t v o ř u j u ...

- - -

Naše l i d s k é p o l e je nezachytitelné. Osaháváme slepeckou holi neznámo dalších cest.. Let na trochu "andělských křídlech nepozemskosti".

- - -

Těšení jara (a naopak). Přechod ze "světů bez květů" do nových s t r u k t u r "zvuků-tváří-tvarů-dechu". Struktury, které asi přinesou mnohá "překvapení" (skrz VŠETĚSNÍCÍ BLÁNU). Uvidíme..

- - -

32

Pavel Zajíček - Dopisy z vězení

Zrody jara - Mařenice 76 - pukání sněžných ploch jako když puká tělo, které se třese a mění. (mařenickej chameleón proměn - zvrátů, neviditelný ve své životnosti, v jaký se zjevoval, až se STYK přetrh a nastalo postupný MIZENÍ..)

- - -

Snad to kvasivé naleznu--jsem obnažen a otevřen. Moje roční cesta změnila moji podobu, jinak NIC. Roční a k c e trpělivosti.. VŠE ROSTE--(snad trochu hlouběji a drsněji..)

- - -

"Uspořádáme hostinu myšlenek - pečeti bude náš dech - ohnivost našich přítomných kroků - uspořádáme hostinu myšlenek..."

- - -

Vzpomínám často na našeho bližence Martina, v jaké klidné a Mírové pohodě prožívá svůj čas. Posílám mu pozdrav ze zakleté blízkosti (těším se na STŘET s tímto ČČČlůvkem..)

- - -

V kouzelném kraji bez kouzla. Řetězce "záchytných bodů" (záchytnej b o d je kde?)..
Je možné strhat "magické okovy" a navštívit život trochu j i n a k ?
Nit, která je vodítkem "z dob do dob". Rozmotávám spleť nerozluštitelného..
Doufám, že jste všichni V P O Ř Á D K U ...

- - -

"Zbytky mojeho č e h o s i " jsou dosti pevné, nechci prožívat život v depozitáři nečinnosti..
Jako relikvie "člověka"--KDESI--polovičatě. Podržíme si svoje směry a trpělivost "nošení břemene"...

- - -

Plzeň-Bory 23/1/1977

x x x x x x x

- dostal jsem Brabencovo svatební oznámení (B+B).. Vráťovi a Marii vzkazují: ŽIJTE VÍC!

- - -

Vracím se k "starejm pákám": Dostojevský, Gogol, Tolstý..atd. Poslední osvěžení: Dostojevského BĚSI..
"Na hlavě Ň jeden vlas..."--- Celý svůj život nosíme nějaký masky. Masky mojí přítomnosti--"rádoby ZEN žák"

Převleky-masky, o kterých jsme naposledy mluvili s Vráťou v Bojanovicích..
Magorův "převlek": "truchlící pozůstalý"..atd.

- - -

Budem se učit vnímat-dotýkat-vidět-tvořit-žít..
Skica neproniknutelných chvil. POCIT: že cokoliv, co prožíváš, není "nahnílou zdechlinou". COSI, co tě n u t í pokračovat v ŽITÍ. Existence cenných STYKŮ. Snaha trhat maximum z každého prožitého okamžiku. Pohled pod vrstvy, vrstvení samo o sobě, odkrývání těchto tajemných vrstev. Hlasy "sfér", které se překrývají - prolínají - tmavnou i jasní. Vrstvení všech nových zkušeností. Každý den zjevující se panensky. Prach cest je jen novou - nepřebíranou směsí myšlenek. Po této cestě člověk kráčí fázovitě:
vytrženě i sklesle - slepecky i jasnozřivě.. Tato cesta je tělem, kterého se něžně dotýkáš a které je stále něčím NOVÉ. Zatímco Slunce se střídají s Měsíci; zatímco hvězdy plameněj oblohu svými pády---v dosahu člověka se objevuje stále COSI NOVÉ. (stačí se otevřeně dívat. - přijímat - dotýkat..)

37

Pavel Zajíček

Maximum coby absolutní sepětí lidskejch s n a h . .
(Ideál nejtvrďšího kovu, jehož existence je pouze t u š e n á)

- - -

..mam u Pipka hnědej kabát (kabát:Ginsberg), který jsem stále nosil.. Vyzvedni a přivez..

- - -

Končení - brzo pukání zimy - NEZNÁMO ZA MLHOU..
Plzeň-Bory 13-14/2/77

x x x x x x x

..naposled se ozývám ze svého podivného osmicípého ostrova. Tento list je posledním psaným článkem řetězu. Dělicí "Bosch-blány" budou deflorovány v čase TED --- přenosu se při svém znovuzrození do vsutku n o v ý c h sfér. Vzkříšování nahromaděných snů.. Naše žití se zřetězí k tomu: DRŽET DOHROMADY..
...přece jen do toho živoucího proudu nějak patřím....)

- - -

Plzeň-Bory 28/2/77

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Pavel Z a j í č e k (nar. 15. 4. 1951 v Praze)

Po maturitě na průmyslové škole r. 1970 studoval několik semestrů na vysoké škole stavební. Poté zaměstnán v různých dělnických profesích. Od března 76 do března 77 vězněn (spolu s Jirousem, Brabencem a Karáskem) jako jeden z odsouzených v procesu s hudebníky undergroundu. Na počátku 80. let se vystěhoval do Švédska.

Od r. 1973 se účastní práce hudební skupiny DG 307, na jejíchž programech měl podíl hlavní; je autorem textů této skupiny. Se svými pracemi přispěl do ineditních (většinou undergroundových) sborníků, do sborníku Pohledy 1 (1976) aj. V roce 1977 uspořádal sborník k 45. narozeninám J. Němce a k návratu Ivana Jirouse z věznice Mírov.

Bibliografie:

Mařenickej Stařec (1977, deníkové zápisy), Úlomky skal (1979, deníkové zápisy), Roztrhanej film (1980, deníkové zápisy), Šedej den (1980, deníkové zápisy)

Literatura:

Ivan Jirous: Zpráva o třetím českém hudebním obrození (1975), J. Lopatka: Mimořádný zájem o poezii (1976, sborník Pohledy 1), Ivan Jirous: Kundy Rty Tváře Masky (1979), Ivan Jirous: Pravdivý příběh Plastic People (1981 - nedokončeno).

(Podle samizdatového slovníku čs. spisovatelů)

x x x

Výše uvedený výbor ze svých dopisů z vězení Zajíček sepsal a věnoval přátelům před svým odjezdem z republiky. Do pravopisu a interpunkce jsme nedělali žádné zásahy. Takže je to na něm. (Redakce)

x x x x x x

34

[fotografie]

Pavel Zajíček (1979)

35

Ing. Petr Lampl /zvaný Petřák/

Několik básní + LOUTKÁŘOVA ZAMYŠLENÍ
Ptáci

Padají ptáci
do krásný vesnice
Koukají na ně
pitomý slepice.
Vy krásný ptáci,
padejte pomalu,
jako ty hvězdy,
co měly odvahu.
Až jednou nakonec
spadne i slavíček,
přijdou ty slepice
klofnout až do víček?

Výchovná

Když jsem tě vez z Treblinky,
dělala jsi blinky, blinky.
Teď tě vezu z Pelzenu,
vezmu si tě za ženu.

Má krásko z Jericha

Má krásko z Jericha,
kopni mě do břicha,
ať aspoň na chvíli
líbaj mě motýli.

Blues záchytné stanice

Žárovka a stěny,
opilci a provaz neni.
Sestry, starý babice,
pitomý jak slepice.

Žárovka a stěny,
podřežu si vény,
ať ty starý babice
viděj týct krev opilce.

Žárovka a stěny,
doktor zuby cení.
Slyším zpívat anděle,
už nevstanu z postele.

...

Do básně patří slepice. /P.L./

Kostel

Postavím ti kostel,
v tom kostele postel.
A v tý slastný posteli
zešílíme v neděli.

Weine kleine Rubinštajne

Weine kleine Rubinštajne

zahrajte mě v ušní lajně,
že je Pánbůh jenom eine,
jak kůl v plotě,
co by meine.

Vidění
Milostná

Přes perlivé zoubky

Přes perlivé zoubky
míváš chlípné choutky

Přes perlivé zuby
smrdí smrt ti z huby

Přes všechny tvé vady
miluji tvé vnady /září 1976/

Rozbil jsem si duši, kušnu
a myslel si, že neušnu
a pak zase při zářivkách
prosnil jsem sen o vozňivkách
a znovu zase v deliriu
viděl jsem, že krev jen bliju
mám však lásku
Trápení
Včera jsem měl Vidění
Bratře
/19../

36

LAMPL

LOUTKÁŘOVA ZAMYŠLENÍ

/1975/

Když byla loutková premiéra baletu Všiváček, stala se politováníhodná událost. Loutky vši se rozběsněně utrhalý z nitek a naskákaly z hlavního představitelē do hlediště, aby zde slavily krvavé hody.

Již mě nenapadají žádní Kašpaři ani podobní. Hlavou se mi honí pouze smutné loutky. Šmidrové, Úředníci, Blázni...Příčina jak se zdá spočívá snad v samotných základních principech loutkového divadla.

'Stojím za tím co tu řekl Kašpárek' křičel charakterní loutkář staré školy, v troskách svého demolovaného divadélka - 'stojím za tím i za tu cenu, že moji scénu zapálíte, což mě bude stát život. Cožpak nevíte, že správný animátor opouští loutkové divadlo jako poslední.

Je známo, že Vodník nám uhnul poměrně mlád.

Loutka, která dojde tak daleko, že sáhne až k nůžkám, aby přestřihla své nitky, stává se tímto činem zodpovědná za vše, tedy i za svůj pád. Je možné, že však existuje výjimka. Jde o ten případ, kdy podobnou operaci má pimprle předepsánu roli. Je velmi obtížné přesně rozlišit.

Dosud se mi nepodařilo vyřezat loutku Býka. Vždy mi vznikne vůl.

Domnívám se, že v současném pimprdlovém divadle není hloupý Honza pimprdlí veselou. Ba právě naopak. Zjišťuji totiž, že v jistých okamžicích kdy se objeví na scéně a začne být hloupý, běhá mi po zádech loutka Strachu.

...a Vodníka miluji ze všech loutek nejvíce. Ne snad ze soucitu s jeho samotou, což by pro někoho důvod být mohl, ale z důvodů zcela sobeckých. Jeho barva je velice zdravá mým očím.

I mezi loutkami jsou jednotníci tak pobloudili, co se domnívají, že o svých pohybech rozhodují samy.

Nikdy nezapomínejte, že je možno vytvořit i Loutku Loutkáře.

Existují i tací nezodpovědní animátoři, že jim není nic svatého. Ubohé loutky. Kolikrát si navymýšlí bezuzdnosti, aby vysvětlily samy sobě své chování na scéně.

Jedna loutka povídala, že není loutkáře. Našla mnoho přívrženců, kteří o tom před tím ani potom nepřemýšleli.

Téměř všechny loutky umírají pohozené. A není v tom ani náznak bolestí.

Když se vyřezávají loutky tak létají třísky. Proč zrovna třísky to jsem nikdy nepochopil.

x x x x
x x

37

F A N D A P Á N E K

B á s n ě z l e t 1982 - 1985

Předsilvestrovská

P.F. 1982

Léta marně v den i noc
jsem zamilovanej moc
měřím celý hodiny -
následky i příčiny
parohy i dlouhej nos
proč nemohu metat los:
bádám jak si pomohu
dál se honit nemohu
velkej Nimrod po bohu

Socialistická

Letos jako loni zase -
načerno sme píchli prase,
krkat prdět budem zas
prasečí je hodokvas.

Knedlo zelo na kmíně
šunka v státním komíně,
čas ví čím je nabito
zašpejlený jelito.

Fragment

Mám dnes Olgu rád snad víc
než kdy dřív bych mohl říct,
Madonu i Démonu -
obě bych chtěl za ženu.

Sám ředitel zeměkoule
nakopal mně včera koule.

Chléb a hry

V starým Římě chléb a hry
pro sprostěj lid zavedli,
léta Páně jak se dočtem -
už před naším letopočtem
zato v našem století
na měsíc se doletí.

Hygienu jede s kopce:
zips se zadrž u poklopce,
v době plný pokroku -

dál se drbem v rozkroku
v socialismu byl nám
též i striptýz zakázán
kromě hajzlu žádný není
sociální zařízení - -
v deset zavřou hospody
kvete veksl obchody!

Robertek

Motto: čurák čurákem zůstane
i když mu nikdy nevstane
(Magor)

Ráno se do toho snu
Robertek zase probouzí
a slyší hlasy z ulice:
"a co tam má?
ten nic to je král
ten si prostě honí čuráka
a eště tak šikovně -
tak to tady máme pěkný."

A podobně v noci
"když sme tady my
tak si čuráka honit nebudeš!"
Do prdele co je komu do toho
myslí si v duchu -
ale po chvíli se optá
"a budeš mně ho honit ty?"
ale za zdí se jen hystericky ozve
"já ti rozbiju hubu!"

A hlas už třetí den trpí
zatímco Robertek si dál honí čuráka
místo aby šel za M.
"za tou husou -
ale on je hodnej hoch
on ho přeci neopustí
však se mé taky na co těšit
jeho si upečou na pekáči."

Interpunkce

Mistr Leonardo sklízí
věčnej úsměv Mony Lisý
dříve než se sešeří

před poslední večeří

Egon Bondy velkej svůdce
neužívá interpunkce
Z jeho prózy na nás civí
Šabataj Cví jako živý

V odpařovně lidských těl
v sauně jsem zas včera dlel
buzerant a blbeček
nápís na můj hrobeček

38

Devět bran

Lexe

Dvojitej kříž katolíků
Je na věžích kostelíků,
Peták Lampl bohém byl
vůbec nežral zato pil.

Devět bran je blaženství
co Chasidů tajemství -
nesplněnej slib byl vina
soudili i Hospodina.

Poslední program kina Pilotů

Ach ty Starý Vršovice /.../
v těch to straší čím dál více
čtu si program Pilotů
bydlím totiž taky tu:
'Blízké setkání třetího druhu'
odpoledne přijdou k duhu
večír zas 'Každýmu jeho nebe'
já mám hlasy a sám sebe
Kčs to opraví dvacka
týden končí filmem 'Facka'.

Vokno aneb Magorova krabička

Julianě

Dál nevydávanej hřímá
filosof Ladislav Klíma.
Demla jak číst čtenář neví
Svědectví o Březinovi -
Smrt na úvěr od Céline
též cenzura vybilila.

Magor dostal Valdice
nevrátí se snad více,
dva a půl dostal Čunas
takovej je tedy čas - -

Bílá Hora dneska je
na konečný tramvaje,
letohrádek Hvězda stále
v oboře stojí na skále:
do posledního tam muže
Čech bojovat nemoh hůře
Jiráskova doba temna
povinná je školní četba.

Doma

U nás nejdřív vydechla
prababička Josefa - -
a hned po ní děda Kamil

Fanda Pánek

toho vývod bokem zabil
i babička Marie -
už tu s náma nežije
+ + +
Dřív trápila velice
lepra kmeny v africe,
po zrušení otroctví
študujou u nás Češství.

Po válce U Kalicha

Na motivy dobrého vojáka Švejka

Teprv Hašek bejval tím -
čím Neruda byl rád vším,
když psal Švejka tak tak pil
že ho dopsat nestačil - -

Na Hradčanech dnes syn Šejka
platí kurvám místo Švejka -
z Ruska přibyl hejtman Ságner
ten je vládním generálem,
ministra financí Vaňka
čeká sečíst státní manka
Baloun fouká do kaše
poručíka Lukáše...

Rod Bretschneiderů v putyce
rozmož se nám nejvíce,
polní kurát Otto Katz...
propil oltář dřív než hlas
o tři prsty o palec -
točí pivo Palivec!

Desátej rok

Desátej rok utek právě -
co hlídám sklad státní správě.
v podniku co na lid šije
spodní prádlo v kterým žije.

Jindřich tak jak už se děje
bez brejlí slít na koleje,
chlupy na hlavě mi vstávaj
rozšmelcovala ho tramvaj.

Na Františka z Assisi
přihnu zase asi si -
narozenej na dušičky
na marasmus prababičky.

Karel IV.

Karel IV. císař král -

Otcem vlasti též je zván,
s Buškem z Vilhartic jak známo
chlástali jak opěváno:
taky to je jeho vina
že tu roste réva vinná.

Rámat-lechí

Ze žrouta vyšel pokrm

ze siláka sladkost -
to místo se nazývá Rámat-lechí
to Je Výšina čelisti

Pytlík hobit jak byl krátký
podnik cestu tam i zpátky,
s trpaslíky za zlatem
s Čarodějem Gandalfem.

39

[2 fotografie] Fanda Pánek (1984)

40

Fanda Pánek: Básně z let 1982-85

K + M + B

P.F.1983

Hod boží vánoční -
a po něm Tři králové.
Tři králové s černým vzadu
vystrkují na nás bradu

takovou mám oční vadu.

Ve snách jsem v náručí Máni
kde má hrob + + +
však nevím ani.

Magor

Když jsem chtěl psát dnešní dobu
zatlouk jsem si do zdi skobu,
teď kolem tý skoby chodím
čekám kdy si mašli hodím:

Dalibora to mě rmoutí
bída naučila housti;
slaměná je Juliana -
vdova z rodu Floriana.

Magor zas měl soudní stání
po posledním odvolání,
teď jsou jeho bojovníci
vrahové a pistolníci!

Slepej jako patrona -
byl Jan Žižka z Trocnova,
mladšího data má parte
Napoleon Buonaparte.

Lysohlávka

Lysohlávka roste v trávě
letos už je po otavě -

Dobytí Aje

M.M.

Aj aj aj tu noc předtím
strávil pak Jozue uprostřed lidu,
ajští pak nechali město otevřené
aby pronásledovali Izraele.

Ale aj aj ajského krále -
dal potom Jozue pověsit na kůl,
a večer pak předčítal ze Zákona
požehnání i zlořečení.

Rukavičky

Máše

V zimě mě zas rukavičky
zkrášelej jako prase cvičky,
abych na jaře pln hnusu
svlík je s křížkem po funusu.

Leden

Jak nám na rádiu hrají
i v lednu je jako v máji
cenová nám stoupá láce
1. máj je svátek práce

JZD má holý pláně -
letos sníh nenapad na ně
beze sněhu jsou i hory
i Brežněv natáh bačkory

Krajina Julese Verna

Martinu Hýblerovi

Dva roky prázdnin u Trioly
jak deset mě uplynuly -
sopka dští i led se tříští
každá chvíle už je příští
kdo by to kdy jenom řek
že konec je velkej geg?

Únor

Únor bílý pole sílí
to zas bude pejru býlí
jak po uherském roce
loni bylo ovoce -

666

Můj portrét je hotovej
buzerant jsem pitomej
na adresu pana Pánka
zlej duch si hrál na beránka

v blázinci mu spravěj hlavu
inzulínem spěstřej stravu
až dostane na Borech
zahulit jak v žádných dnech
a bude mít po roupech

Psaným slovem na papýru
Rudolfu Battěkovi

Psaným slovem na papýru
v Číně písař hledal míru
bohužel se nešlo vždycky

vyjádřit nepoliticky -

Pro pravdu na hranici
šel Mistr Hus v Kostnici
polní kurát Otto Katz
když kázal byl podobraz

V kriminále za nás sedí
chudáci aniž to vědí
včera ještě neviná!
alkohol byl příčina

41

Fanda Pánek

Z knihy vzpomínek prof.MUDr.Vondráčka DrCs.

Když Pelnář potřeboval peníze
přeložil tedy 'Pud pohlavní'
a s tím pak sjezdil Evropu...

Hugo Bondy byl démonický Žid
pravý příslušník kmene sefardim,
k jeho zasnoubení došlo stylově
na I. sexuologickém kongresu

snad kolem roku 1934 - -

kde se objevil jak čestný předseda
i 'papá Hirschfeld' -

patron homosexuálů se svým tajemníkem
jenž prý nosil krátké kalhoty.

II.

Osudy mnoha členů Purkyňovy společnosti
byly strašně tragické a dramatické
Bondy hyne sebevraždou morfiem a barbituráty
někteří zemřeli předčasně
několik mladých v koncentráku
paní Réza Bondyová patrně v Osvětimi
Nevole podřezáním
Taussig v plynové komoře
Kafka a Gjurič na popravišti
Procházka zastřelen schizofrenikem
Bruckner přejet rychlíkem
Petrán umírá otravou CO

nešťastnou náhodou

Domácí úkol z deskriptivní geometrie
Markétě

Goethe stařecký měl vrásky -
když jako vích shořel z lásky

Zvěrozvěsti

Svatej Cyril Metoděj
po světě už nechoděj
dneska každěj devět tříd
proleze i pomocných:
a zmoudří-li jistěže
je člen svazu mládeže

Strana v mezích zákona
Strana v mezích zákona
mírnej pokrok překoná
Jarda Hašek bez újmy
byl velitel Bugulmy

Dřív byl zákon nežli hřích
dávno už ho přešel smích
nejen na té vlajce rudé
náradí zkřížený bude

Reportáž psaná na oprátce
V Juldě Fuldě oddechu

dav se tlačí bez dechu
letos jako loni v parku
zas na matějském jarmarku
ruský kolo lochneska -
střelnice je tam dneska
perníkový srdce z pouti
zas nejednu holku rmoutí

Reportáž je na oprátce
umělecky cenná krátce:
Fučíkovo heslo Bděte!

lid doplnil neblbněte

Gustáv Husák v kriminále
do sebe šel vskutku ale
dneska spolu se Štrougalem
posílaj tam jiný valem

K Reportáži ze šuplíku
omlouvám se v obrtlíku
čtenářům i Husákovi
dík soudruhu Ducháčovi

42

Fanda Pánek: Básně z let 1982-85

Golgota

Svět má jako sing-sing mříže
jimiž nás smrt k sobě víže
svázal jsi ji Ježíši
s nevěřícím na kříži
aby s vírou v Jidáše
čekal až ho rozváže!

V Babylónu

Cyrilu Hochslovi

V Babylonu mezi řádky
mizej diskuze i hádky
i můj jazyk bez řeči
zaplet se v tom nářečí
čím víc hlav tím rozumu
ve frontě kol konzumu
John Lennon se obětí
stal tohoto století:
Magor dělá programy
v kriminále reklamu

Beránek se v plný slávě
peče ve svý vlastní štávě
micku trhli mezi vrátky
tak to chodí se zvířátky

Iva s Bruncvíkem zemská tíže
k jantarový hoře víže -
na svatýho též vždy Jiří
vylízej hadi a štíři -
i svatej Jan z Nepomuku
drží nad námi svou ruku

Já 12.5.1983

Karlovi Kubínovi

Buzerant bez konkurence
co mu hrozí impotence
třicetčtyři let
už mi bude hned
impotent muž
lazar bůh

inferno

Spirála

Pavlovi

Teprv dnes jsem v Klubu viděl
blejt jak bych se sám nestyděl
už i mně se přetrh film
tak Zajíčku svoje vim

Svědomí je technická
věc čím dál víc nelidská
též ve filmu nekryje
nějak se nám reže

Bible písmo svaté

Bezatomové mírové pásmo

Zaplat' pánbůh starej lháři -
jen blázní si čtou v tom snáři

Nejdůležitější úkol
uhajzlit mír!

Kartouza parmská

Čárlímu

Dvě souběžky tvořej tečnu
protínaj se v nekonečnu
od nenávisti je nelhal
jen krok k lásce
jak řek Stendhal

Sex zlomí sílu našich pout
a dá nám v otci spočinout:
Novalis

Pod Králickým Sněžníkem

Pod Králickým Sněžníkem
bába běhá s deštníkem
Deus Klíma omnium
LSD i opium

Boží mlejny

Boží mlejny pomalu
od těch dob co stojí
melou jako postaru

svět je za mír v boji

Při odchodu z práce
na Wilhelma Píka
napadlo mi krátce
do zad patří dýka

Torzo Betonárka Uhříněves
Nice 14.8.1983

Vám Niko jen pár slov v skladbě
vše nejlepší chci přát k svatbě

v Kristu všech nás počátek
buď konec i začátek!

Sokrata si nejvíc cením
protože vim že nic nevím
bod pro páku jenž mi víže
mám v geometrii kříže -

Vstup na skládku zakázán
stroze na zdi ghetta
která k nebi z betonu
se pne kolem světa

43

Fanda Pánek

Malej inspiromat na úrovni prasete
aneb pár sloganů z pera amfetamínového mesiáše
Julii Novákové

Impotent přichází včas
Impozantní buzerant
Buzerant jakýho jsme potřebovali
Buzerantská volenka
hrdina Křížovnické školy
Řetězová reakce
Dítě Adolfa Hitlera
Fízl to není
Evakuace...

Schizofreniku opíchej se sám
Nikdo ti ruku pomocnou nepodá
Ted uděláme my tobě co ty nám
Zacházíš příliš daleko
Co ti jinýho zbejvá
Mezi životem a smrtí
Imunita s tebe spadla
Jsi mrtev vyjmut
Mrtví prd ví...

Zrádce republiky RAD
Mutuje s celým ústředním výborem
V celým SSSR už je jenom hajzlpapír
Dle sovětské metody spláchnem hovno bez vody
Vokno aneb nad to není nad totální nasazení
Smutek práškomane smutek vrat vstupenku
V životě neopíchal ani jednu holku
Continental Praha 83 - Světovej kongres za mír?
Za mír v boj proti jaderné válce

Nýčko

Janu Lopatkovi
Když se tak nýčko ohlídnu nazpátek
Smutek práškomane smutek
tak takovýho bych si tě tedy nepředstavoval
já ničím nevyučenej -
bejvalej šprt zédéešky
se zastydrou pubertou

Samosebou že v průseru
budu když se nevyseru
nejinak než při vši klíce

venkoncem slovní kolice

Dávno jsem měl právě
srovnat si to v hlavě

Všechno co se rýmuje
poesií nesluje...

Schízo opíchej se sám
uděláme ti cos nám
taková je dohoda
ruku nikdo nepodá

44

Fanda Pánek: Básně z let 1982-85

Vzpomínky na budoucnost
Jiřímu Němci

I když slunce nemá skvrny
Sternenhoch je bez poskvrny
v bezmanželství totiž je to
též groteskní romaneto

Jak už čas pokročil moc
vzpomínám na budoucnost
dříve byla slepička -
než nověj typ vajíčka

Světlo světa zvečera
uzří dítko Hitlera
čárka tečka vykřičník
Hitlerek byl uličník

Quo vadis domine -
Kešotovi

Quo vadis domine -
na pivo že aby ne?

Rybáři ty pozéře
kapr na tebe bere

Z českého parnasu 50.let
Jáchymu Topolovi

za Františkem Halasem
ohlížím se s ohlasem
i s Holanem taky rád
do výšky bych volil pád
Zahradníček v kriminále
na propustce měl na mále
když tam trávil hodiny
hub otravou rodiny
po výkonu trestu hned
krátce skonol jakbysmet

If
Spravedlivě z víry své byl živ
Edmond Dantes na pevnosti If

Sčot

Slávkovi Ostřížkovi

Statisticky máme hned
přemoženej celej svět
neb se už přeci sice
píše rok 2000 -
evakuovat inu
židy je zas do plynu

Dnes kladení urny
táty bylo chmurný
taky tety Evženy
léta už jsou sečteny
zůstala tu sama
prababička Anna

Na památku zesnulých
Janu Vaňkovi

Bůh se skryl či model zbořen
k obrazu mu člověk stvořen
aby pro prvotní hřích
Adam s Evou byli líp

O Křtitele hlavu sveden
Salome boj tancem beder
Achmatovou život syna
stála óda na Stalina

V Karáskovi básník kněz
jak zřídka se v Čechách snes
dávno už Stanislav Mráz
napsal Překřičenej hlas

Charta dneska váží víc
na StB oč dřív nic
a v otisku palce mřížky
identifikuju křížky

Nejlíp ocení se fráze
sama na umělce dráze
artist dík své kreaci
poroučí se v kremaci

Protektorát byl zticha
až do vraždy Heydricha

Němcům při ústupu záda
kryla Němá barikáda

Letos barvy podzimu
hýří škálou odstínu
díky duše vděčné
zatracení věčné

Bohemia

Uhni si ty koruno česká

tak si uhni uhni si
když jsi zpsychla zapoměla
co jsi měla když jsi chtěla
a na sebe nemyslela
zítra té tvé slávy dcera
se slepotou zasnoubena
caput Praga Bohemia
na prahu a vydražena
poslední a beze věna
máš jen cenu toho jména

45

Fanda Pánek

Inzerát na dům ve kterém bydlím

My nájemníci domu žádáme potřeby
o odvoz sutí a trámů -
hromada zabírá půl dvora
a silně máčí byt p.Pánka
taktéž zahrazuje dveře od klozetu

Již více než před rokem si stěžovala Šimkú
a spol. podomní obchod se psy
na špínu a harampádí -
ze které lítají hejna much
a krom toho krysy...

Dnes 15.9.1983 tomu budou dva roky
co vyléčeněj skolaboval třetí manžel mé matky
a přes měsíc na cukr otec léčeněj na ekzém
však se mu taky už aceton vyrážel z kůže
svým vnukům neskonale milým dědečkem
a na obou maximálně vydělal berňák

Naruby

Magorovi do krabičky

Kriminál a putyka chléb vezdejší básníka
v socialismu už dělají umění všichni
to napsat by si moh dovolit -
leda mladej Hrabal nebo Lautréamont

V podstatě není národa -
jenž by snad druhému nepřál
je to jen jeho vlastní sebezbožnění
namlouvající si nepřítel

Na horách je Lenin v říji
v ústavech šilenci vyjí
za dveřmi je listopad
loni tak rok nedopad

P.F.1984

Do piva a do knedlíků
angažovanejch straníků
pad jsem díky náhodě
na veřejném záchodě

Honza Placák s Alicí
zamotal mně palicí
kdyby tomu doby chtěla
snad bych vstoupil do kláštera

Letos 28.1.1984

Letos už jsem přeříz málem
Čapka ještě před kvartálem
dělal jsem mu od Céлина
co cenzura vybilila -

Heroína si zlatou ránu
nakonec dá a je v pánu
přijď už Kriste Ježíšku
nemůžeme od křížku!

Medailonek Arthura Rimbauda
Nikolajovi

Královnou že myší
Verlaina choť slyší
Leliana milý -
Rimbaud někdo jiný
barvy hlásek jmenuje
jednou povím slibuje
před sezonou v pekle
pro obchod vším sekne

V generála hledí tváři
Běhounek v polární záři
v kalendáři neděle
usměje se nezebe -
v barometru lihu není
gastronom to nedocení

46

Fanda Pánek: Básně z let 1982- 85

Slavín

Starých pověstí k chvále
v troskách stojí na skále
tam kde do vln ve Vltavu
Šemík se vrh z Vyšehradu

Svatá Máří Magdalena
vlasy jak len po kolena
přes prsa je do kučera
má zrzavé obtočena

César vavřín ze zvyku
zdraví v římském publiku
aréna vře aby ne
quo vadis domine

Sekularizace

Ladislavu Hejdánkovi

Bůh se velkým písmenem
píše svým vlastním jménem

Smůla se nám na paty
lepší dílem odplaty

Kříž od Bílka do věna
bez příčného břevna

I ta dědičná role
národa se doore

Zbyněk Hejda slyšet dal
se v Svědectví že mrdal

Církevním 21.2.1984

Církevním jak známo není
laik knězem bez vysvěcení
a tak zpověď mého jitra
patří ministerstvu vnitra

Pátek Robinson František Pánek Bohumil

CSC.

Švandovi

Serve si nervy

červ plnej verivy
v jednu zrána
kráká vrána

Máj

S Máchou v máji potence
bez konce impotence
Havlíčkova hlava srdce
sexuální revoluce

Na literárním kolbišti
dva kohouti v hnojišti
Dol00jevskij div se tomu
spiklenci mrtvého domu

Teta Elsa chronička
na dně jako perlička
nad plátýnkem zapláče
i otec u krumpáče

Kde je Polák intrika
dávno už se neříká
Varšavské není více
U šlechticů ulice
ani sbory obrody
neubrání svobody
i vládní opozice
drží svoje pozice

Krymská 10 Strašnice

Štír

Markétě

V pelu mládí nashodě
pad jak stojí v záchodě
v rozkroku se řetězem
na lesbu se povezem
neřestná jak od lízátku
ulepená pacholátka
i olezlej otoman
v partiovce zachován
ve znamení štíra
s pokušením víra

Kdyby s radši zkameněla
nežli se jak poupě rděla

Fanda Pánek

Bramborák

Bondy mysticky jak král
bramborák jí na svůj grál
s Julií v bývalém psinci
je jim líp než v chudobinci

Černá mše

Stanislavu Drvotovi

V Bohnicích je kostelíček
v secesním slohu na klíček
černou mši v něm slouží
duše když se souží

Na Golemově čele
po polibku pocele
pietně má svůj stánek
holubice beránek

Předplatné do úkrytu
nad turnikety i tu
reflexí podmíněna
st. I.P.Pavlova

Hádám vypsát vespolek
konkurs v soutěž křížovek
k rozmotání gordického
uzlu pouze roztnutého

Ples fialek uvila
už nám sv. Sofia
Ponimaju charašo
Ivan i Natašo!

Columbia

Ceně kávy v Columbii
od včera se podivují
ruská ač je nejdražší
nad tu irskou vynáší

Laicismus

Karlů Neprašovi

Po ex-plozi laicismus
vlastní umělecký ismus
v renesanci shrnuje
státní blaho co tu je

Šmidro dej si do nosu
za lámání patosu
a rač točit bez kliky
v prismatu své optiky

Samizdat

Samizdat opisuj s péčí
na své vlastní nebezpečí

Charta se mi nevyplácí
podepsal jsem spolupráci

U Staré školy

Honzovi Malému

U Staré školy
Sadovský sedí
přes pivo do sálu
na Böhma hledí
dřevěné obložení
ze stropu světlo
bílé jak denní
slunce zapadá
jaká nálada!

Brko modré za komínem
v Škamnách zastrčené šmírem

Poznámky na okraj aneb

Podkarpatské zemi kus
ukradl nám bratr Rus

Vskutku vlastenka i žena
Prošků Barunka Němcova

Václav Benda skrze mříže
psal nám jako rytíř kříže

Dr. Dubský pravdu říká
alespoň co mě se týká...

Učit se! Učit se! Učit se!

Co se v mládí naučíš
k stáru jako když najdeš
Vladimíre Iljiči Lenine
Učit sel Učit se! Učit se!

Rusky pro pokročilé začátečníky

poznámka překladatele

Ruda Němec

Ruda Němec maluje
ženy které miluje

Staré boří
nové tvoří

Ne kulturně chemicky

Ne kulturně chemicky
na hnoji a navždycky

Hrabalův kapoun
perličku vyhrabal

aby se vzorkem
bez ceny stal:

'Made in Japan'
technicky chápán

48

Fanda Pánek: Básně z let 82-85

Nic

Nic se tomu nediv světe
nové koště dobře mete
Jagoda i Ježov v ruce
nástroje jsou revoluce

Na Žofíně v máji chtěla
láska sloku Ščipačeva
Sovětským svazem i nám
Mistr Bulgakovem dán

Kubo jak se můžeš chtít
na očích nám zavraždit

S křížem jíti proti Bohu
s Václavem Bendou nemohu
Lopatka by na kapičce
utopil nás vody lžičce

Nováková Julie -
jako stará mumie

Týden končí nedělí
od Kristova pondělí

Co se v lidské palici
dělo v čínské věznici?

Ani nevím co mám
že jsem sám -

Nedbaje pranic ke své ostudě -
explozionalismus

Nedbaje pranic ke své ostudě -
jaký bych pomník postavil dneska
kdybych perem lépe vládnouti uměl
tobě moje milá babičko!

(1985)

Velké ztroskotání
Valentině Těreškovové

První člověk ve vesmíru
ve hvězdách byl v Gagarinu

ve sputniku Laika -
i sovětská vlajka!

S apoštolem Pavlem přeme
se že hřešit nebudeme

Na obranu Pána
meč tasila skála

Mníšek
petrovi š.

Jako už stářím zahnědlým zlatým rámem
se slovy: "Z krve kvítek vykvet nám -"
vcházel jsem ve snu do tohoto obrazu
kde v lavicích řadou úzkých stolů
seděli jako muklové ostříhaní mniši
a jako v pohádce dvanácti měsíčků
jeden z nich za obzor
zacházel s aurou -
červánků okolo hlavy

Poručili na strážnici
abych se svlékl -
vzrušeně se tedy.
...ale policista s
chrupem jako kobyla
vrhá se na můj -
ubohý úd -

"Jdeš taky?" ptá se J.
Sundávám si tedy svetr -
a na přání muže s nožikem
píší na zeď veřejného záchodku:
"Zde padl v máji -
(datum a podpis)" -
ďábel jako amatér -
lepší než profesionál

Podrobnosti o zločinu
pozdě bych leč ale k smíru
sděliti chtěl Vladimíru
kaktus 'Lenina' jsem zvenku
ukradl když vzpíral sklenku
i Bodovi vrátit boty -
doufám bez nadávek sloty

Metra trasa není krátká
navíc přestupovat zkrátka
a tak snad se uvedu
jinde líp než dovedu

Básníka A.Stankoviče
kritizují jako piče
rozum se vás zastane
režisére Formane

49

Souostroví
R. Baťtkovi
Souostroví Gulak
hrdina i kulak -

Jan Palach se upálil
v obět by ses nespálil

magor

magor sedí za ideologii
'jen aby nezmizela radost'

paták kříže harakiri krišna
vlastní umělecké jméno

x x x x

P Á N E K František

(nar. 2. 11. 1949 v Praze)

Autor lyrické poezie a pianových textů.

Narodil se v rodině úředníka, posléze dělníka. Po absolvování základního vzdělání byl tři roky v odborném učilišti (potrubář).
Prošel různými dělnickými a pomocnými zaměstnáními, nyní pracuje jako noční hlídač.
Debutoval v ineditním sborníku Invalidní sourozenci (1975).
Publikoval v rukopisných sbornících (např. Pohledy 1, 1976).
Jeho některé texty (Píseň brance, Eliášův oheň) byly zhudebněny skupinou The Plastic People of the Universe.

Bibliografie: Poezie (básně, 1977).
(podle samizdatového Slovníku českých spisovatelů, 1981)

x x x x x x x x x x

50

J A N A Č E R N Á

A d r e s á t M i l e n a J e s e n s k á

1. pokračování

Už poznání spotřebuje tolik síly,
kolik by teprve spotřebovalo nepoznání ?
Franz Kafka "Dopisy Mileně"

Až do konce války, tedy ještě rok po Milenině smrti, jsem nemohla uvěřit, že je skutečně mrtva. Přesvědčila mě o tom jedna z Rawensbrückských žen, která s ní byla téměř až do poslední chvíle. Napsala mi dlouhý dopis o mámině pobytu v lágru, plný popisů složitých vztahů, kterým jsem tehdy ještě zdaleka nerozuměla jmen, které mi tehdy ještě zdaleka nic neříkala. Dopis, který by nám o sobě sotva stačil k tomu, abych pochopila prostý a přitom pro mne tak těžko pochopitelný fakt, že Milena není.

Ale po několika dnech ke mně přišla a přinesla mi darem Milenin zub, který od ní dostala, když je máma při paradentóze vyndávala z dásní jeden po druhém.

Viděla jsem Milenu naposledy v jedné kanceláři Pečkova paláce. A potom jsem viděla ještě její obrázek, kresbu jedné Polky z Rawensbrücku. Ale nikdy už živou Milenu.

Až teď ležel přede mnou na stole kousek jejího těla, zlomek jejího úsměvu, součást úst, která mě kdysi oslovovala.

Vysvětlení, kterého se mi k tomu dostalo, bylo docela prosté: "To je všechno, co zbylo z Mileny. Chtěla jsem Ti udělat radost, tak ti ho nesu."

Ona bývalá Mileniná spoluvězenkyně je jedním z nejlepších které znám. Jenomže i těm nejlepším lidem je dána jistá dávka krutosti. Nebo přesněji řečeno - i nejlepší lidé jsou někdy donuceni vyjádřit celou krutost reality. Myslím, že pokud jde o Milenu, tak se to s tak úděsnou a stručnou přesností už nepodařilo nikomu jinému. V každém případě to byl pro mne první důkaz máminy smrti, který už nebylo možno vyvrátit.

Snad se dá bydlet s urnou, ve které je popel blízkého člověka, tělo, které změnilo svou substanci a ničím už se nepodobá bývalému živému. Ale vím, že nejde žít se zlomkem, které je nenávratné mrtvé. Dotýkat se existující části neexistující bytosti.

Vím to, protože jsem se o to marně pokoušela. Nemohla jsem žít a nemohla jsem se od toho odtrhnout. Neměla jsem odvahu tuto

Jana Černá

nenahraditelnou relikvií zahodit a nemohla jsem se odhodlat ji někomu darovat. Ale protože nemám Milenino neoklamatelné vědomí, pomohla mi nakonec milosrdně moje paměť. Někam jsem ji založila a víckrát nenašla. Domnívám se totiž, že zapomínat patří k nezadatelným právům člověka, k jedné z mála neomezitelných a neuzmutelných svobod, který každý z nás má. Kdyby si dítě mělo pamatovat všechno, co prožije, nežli se smíří se světem, který je obklopuje, byl by z něj pravděpodobně v pěti letech těžký neurotik, ve dvanácti by zrálo pro bláznivec a v patnácti pro sebevraždu. Koneckonců je i to málo, co člověk v paměti uchovává, na samé hranici únosnosti.

Zapomínání neúnosného je - stejně jako ztráta vědomí při nesnesitelné bolesti - jedna z těch mála obran, které člověk má jak před okolním světem, tak i sám před sebou. A před obojím je mu někdy obrana po čertech třeba.

Milena této tak samozřejmě používané výsady, pokud vím, nepoužívala nikdy. Uchovávala každou minutu svého života s takovou jasností, že se zdálo, jakoby její paměť nejen odmítala milosrdenství zapomenutí, ale dokonce vytvářela časem stále přesnější a dokonalejší obraz minulého. Myslím, že právě v tom je jeden z klíčů k jejímu životu, k jeho průběhu i k jeho konci.

Když jsem ji po její smrti začala shledávat v paměti, ve výpovědích jejích přátel i nepřátel, v dopisech, v článcích a v těch několika drobnostech, které po ní zbyly, ověřovala jsem si stále znovu, jakou zátěží pro ni toto jasné vědomí bylo. A současně jaká v něm byla utajená síla.

Mluvila jsem o ní po její smrti s celou řadou lidí. Téměř každý z nich je přesvědčen, že ji dobře znal a že je práv, vydat o ní svědectví. A to je vlastně hlavní důvod, proč jsem se rozhodla, třiatdvacet let po její smrti a patnáct let po prvním vydání Kafkových "Dopisů Mileně", napsat, co o ní vím.

Žádný lidský život nevydá svá tajemství snadno, i jednoduchý život jednoduchého člověka je ve skutečnosti nezbadatelný a úplné svědectví o něm těžko vydává i on sám, natož jeho okolí. Protože tohle velmi dobře vím, nemohla jsem se dlouho odhodlat cokoli o Mileně napsat. Ani dnes nezačínám s jistotou, že se mi podaří říci o ní všechno. Spíš jenom s jistotou, že se to zatím nepodařilo nikomu, kdo se o to pokoušel.

Je až napodiv, jak dvacáté století křesťanské éry, věk nazývaný věkem rozumu, ducha, osvícenosti a čerti vědí čeho ještě všeho ještě, těžko snáší holou pravdu. Jak těžce přenáší přes své racionálně tlukoucí srdce pomyšlení, že milenka slavného člověka se tak dokonale nepodobala andělu, že jí už za jejího života provázela pověst člověka plného podivných a nepochopitelných rozporů., kterému je těžko rozumět a se kterým není jednoduché existovat. /jakoby bylo vůbec jednoduché s někým existovat a hlavně jakoby bylo jednoduché existovat s jednoduchým člověkem.../

Díky tomu se jí většina těch, kdož se o ní zmiňovali v souvislosti s Kafkou, pokoušela alespoň trochu zidealizovat a v každém případě zamlčet některé skutečnosti, které příliš křiklavě odporují představám o andělské milence génia. Trochu to připomíná naivitu pouťových obrázků Panny Marie, sladké, líbezné, kvetoucí a dívčí, obrázků matky Boží s růžovými tvářičkami a blankytně modrou plenou na vlasech zářivě zlatoskvoucích. A stejně jako tyto obrázky je to také mylné - a stejně jako ony je v tom i kus podivné pravdivosti.

To na jedné straně. Na druhé straně zase samý předpoklad, že byla-li už jednou Milena velkou láskou Franze Kafky, byla taky po-

Jana Černá

vinna být stranicky disciplinovaná a ukázněná a jevit ochotu k páchaní všech chyb, které z toho v jistém období nutně vyplývaly, aby jí tento fakt bylo možno přiznat a aby bylo možno o ní mluvit a psát alespoň v souvislosti s ním. Jenomže taková nebyla a ochotu nejevila.

Takže Milena Jesenská střídavě figuruje jako zrádce, rozvracející morálku v koncentračním táboře tvrzením, že stalinská politika omezuje řadu lidí z politických důvodů na svobodě, nebo jako zapálená česká vlastenka procházející se po Příkopech či po Ferdinandce v bílé říze a kázající lásku k vlasti.

V zásadě se ale domnívám, že pro čtenáře je důležitá Milena především ve dvou obdobích svého života: v době, kdy vznikl její vztah ke Kafkovi, kdy probíhal a kdy skončil, v tomto časově sice nedlouhém, ale zato pro oba dva pravděpodobně nesmírně důležitém období, a potom v době, kdy odpadla od komunistické strany a přestala věřit, že Sovětský svaz tak, jak tehdy vypadal, je jedinou a skutečnou záchranou nejen dělnické třídy, ale také světového míru a pořádku.

Ani jedno z těchto období nevzniklo náhodně. /Ono vůbec dost málo věcí v lidském životě vzniká náhodně, natož pak věci důležitých./ Oběma předcházela složitý vývoj Milenina charakteru, jejích vlastností a celé její osobnosti. Jedině díky tomuto vývoji a díky všemu, co předcházelo době, než se prvně setkala s Franzem Kafkou jako se spisovatelem, mohla rozpoznat jeho cenu a být prvním člověkem, který jeho literární práce u nás překládal.

Paní Gustina Fučíková ve svém článku v Kulturní tvorbě kdysi prohlásila, že se nelze dívat na Milenu jenom jako na Kafkovu přítelkyni, ale také jako na člověka, který pochyboval o úloze komunistické strany a Sovětského svazu. A že přítelkyni Franze Kafky nelze oddělovat od žurnalistky z let před druhou světovou válkou.

Snad mi bude prominuto, když dám paní Fučíkové v tomto bodě za pravdu. Skutečně nelze. Člověk, který poznal Kafkovu velikost a pochopil, odkud pramení jeho věčná úzkost, byl tentýž člověk, který po stalinských procesech nebyl schopen překonat úzkost, která se ho zmocnila z dění na obou stranách, na nepřátelské německé stejně, jako na té, kterou tehdy ovládal J. V. Stalin.

Několikrát jsem už slyšela vzhledem k Mileně opakovanou výtku, že takto tříštila před druhou světovou válkou a během ní síly, že tehdy nebylo možné současně a jedním dechem se postavit proti Německu i proti tomu, co bylo v nepořádku ve vlastních řadách. Je to možné a dokonce je to asi pravda. Jenomže Milena nebyla taktik. Milena byla choleric. Počkat až boj skončí a teprve potom očistit vítěznou stranu od jejích kazů ji prostě a jednoduše nenapadlo, protože ji to ani napadnout nemohlo. Nebylo to z jejího světa, dokázala až bezhlavě mnoho obětovat pro něco, pro co zahořela. Ale asi nedokázala nikdy zachovat jasnou a klidnou hlavu, když milovaná věc nebo milovaný člověk zklamali. Pokud je mi známo: Milena pro Sovětský svaz v době svého vstupu do strany skutečně hořela. A pokud je známo obecně: Tento Sovětský svaz, řízený J. V. Stalinem, krvavě a zle ty, kdož pro něj hořeli, zklamal. Jestliže se mýlím - a jak ráda bych se mýlila - potom se mi léta do dvacátého sjezdu /o těch po něm pomlčme, protože ta už opravdu s Milenou nesouvisí/ jen zdála a odhalení, ke kterým na něm došlo, jsou jen ošklivým snem. A jestliže se nemýlím, nedovedu si představit, z jaké pozice by bylo možno zazlívát člověku, který ve svém zklamání se neubráníl a dal svou hořkost najevo.

Zplodil-li by kdo sto synů a živ byl mnoho let, a jakž by koli rozmnoženy byly dnové jeho, jestliže by život jeho nebyl nasycen dobrými věcmi... praví, že lepší jest způsob toho, kdo děti zplodit nemůže, nežli jeho.

Šalamoun

Milena se narodila na přelomu století, 10. srpna 1896 v Praze. Její otec, universitní profesor MUDr. Jan Jesenský, byl dokonalým typem selfmademana - a zřejmě to nebyla jen jeho individuální vlastnost, ale jakýsi, aby se tak řeklo, téměř rodový rys. Byl z osmi sourozenců, z nichž se ani jeden neztratil, a třem se dokonce podařilo dostat tak či onak do čítanek či učebnic svého oboru. Snad není docela nezajímavé, že ze všech osmi sourozenců Jesenských jsem já už díky přirozenému výběru dědovu i Mileninu znala právě jen tyto úspěšné tři. Ostatní jsem poznala teprve až po dědově smrti, v jeho bytě plném hodin a starožitností, když mě ujišťovali, že jsou "ta hodná teta" nebo "ten hodný strýc", na které se jistě budu pamatovat a kterým jistě dám z dědictví na památku a věčné časy alespoň kousek zubního zlata po starém pánovi nebo ten obraz, který visí zrovna nad tou zdí, u které stojíme... /Nejsem se, a dědictví jsem si stačila bez jejich pomoci zlikvidovat sama v přímo rekordním čase, takže se dodnes dozvídám, že jsem celá maminka - ale to už je jiná historie./

Pokud jde o Milenina otce, byl podivínem v klasickém smyslu slova. Jakživ se nedokázal beze zbytku dorozumět se svým okolím a ono jaktěživo bez zbytku nedokázalo pochopit jeho.

Vystudoval za nejhorších možných podmínek, živil se na studiích, jak se dalo. Měl absolutní sluch, naučil se tedy hrát na housle a po večerech vyhrával pánům a dámám do ouška. Kromě toho dával hodiny a dokonce prý - podobně jako Milena později ve Vídni - nosil bohatým cestujícím kufry na pražských nádražích. Prostě byl chudý i mezi chudými, a nesl to hůř, než dával najevo. Utěšoval se a nesl svou uraženou hrdost s tím, že je potomkem Jana Jesenia, prvního profesora medicíny na Karlově universitě, s velkou slávou popraveného na Staroměstském náměstí s dvaceti českými pány 21. června 1621 - jenomže to sice uklidňovalo hrdost, ale nezabavovalo oblyškané kalhoty lesku a kufry na nádražích tíhy.

Když dostudoval, oženil se s dcerou zemského školního inspektora, Milenou Hejzlarovou, jejíž věno mu umožnilo zařídit si vlastní ordinaci. Pokud vím od Mileny, dožadovali se jak pan inspektor tak i jeho choť na svém zeti alespoň nějaké vděčnosti za dceřin majetek, domnívajíc se pravděpodobně, že je jim ji dlužen. Nuže, klidně jim ji dlužen zůstal, své ženě nikdy neodpustil ani tuto pomoc, ani její rodiče. Zarytě a upřímně je všechny v duši nenáviděl všemi proletářskými vzteky, které se v něm během studií v barech a na nádražích nahromadily.

A z chudého studenta se posléze stal pražský dandy, jehož skříně byly nabitě spoustou dokonale ušitých obleků a jehož páry bot dalo dost práce i jen spočítat, natož je udržovat v dokonalém stavu, v jakém kategoricky žádal, aby byly udržovány.

Byla doba, kdy hrával hazardně karty a prohrával neuvěřitelné částky, bylo období, kdy měl řadu milenek a řadu milostných pletek, z nichž jedna dokonce skončila posledním soubojem, který se v Praze vůbec odehrál a při kterém sice nikdo nepadl, ale nějaká ta krev přece jenom byla romanticky prolita - a při tom všem dřel s pílí téměř nepředstavitelnou a snažil se vychovat svou dceru co nejpuritánštěji. Byl nedůtklivý, pyšný, vzteklý, sentimentální, dravě zdravý a chorobně odolný. Zemřel dva roky po Milenině smrti v 75 letech a na smrtelné posteli se ještě stačil oženit se svou milenkou, se kterou řadu let žil, ale kterou si do té doby nevzal, že se ztrátou svobody a s manželstvím ho dokázala smířit jedině jistota nadcházející smrti.

Milenina matka, Milena Hejzlarová, byla krásná, křehká a nevléčitelně nemocná bytost, zemřela, když bylo Mileně 16 let. Dlouhá léta před smrtí nemohla chodit, Milena s otcem ji vozili na vozíku pro mrzáky a střídali se u její postele celé

dlouhé, únavné noční hodiny. Ještě před svým zavřením se Milena noc co noc probouzela v jednu po půlnoci, protože to bývala hodina, kdy nemocná brávala léky a kterou tedy jako dítě nesměla u jejího lůžka zaspát.

Milena nebyla jediným dítětem, které se z manželství Jana Jesenského a Mileny Hejzlarové narodilo. Byly jí čtyři roky, když se už tehdy ne docela zdravé, anemické paní Jesenské narodil chlapec, přivítaný s velkými nadějemi a pokřtěný rodovým jménem Jan. Jenomže matce už nestačily síly a vyčerpána porodem a nemocí nemohla syna odkojit. A doktor Jesenský pln odporu ke všemu, co nebylo stejně dravě silné a nezničitelné jako on sám, odmítl přijmout k dítěti kojnou.

"Když moje žena nemůže kojit děti, nemá je mít", prohlásil prý tehdy a nechal chlapce živořit několik týdnů s cumlem a soucitem služek, odkázaného na chvílky, kdy se někomu podařilo se urvat ostatním domácím povinností a namočit nemluvněti cíp šátku do sladké vody nebo mu zavázat trochu kaše do hadříku.

Nevím přesně, jak dlouho malý Jeníček vydržel cumlat soucit služek a nenávisť svého otce, ale moc dlouho to nebylo. Když po několika týdnech dostal katar a za nějaký čas na něj zemřel, začal opět pro doktora Jesenského existovat. Byl pohřben do rodinné hrobky se všemi příslušnými obřady a jeho jméno přibýlo na náhrobním kameni. Od té doby byla, myslím, Milena jediná, která se o něm odvážila zmínit.

Jak je možné, že při tom všem dokázal doktor Jesenský své dceři připravit i řadu příjemných chvil, že s ní chodil na dlouhé procházky, které si oblíbila tak, že je nedokázala úplně oželit ani když už byla na jednu nohu chromá a že na něj v některých chvílích vzpomínala docela dobře, je jedna z věcí, které patří pravděpodobně do oblasti tajemství a nikdy se nepodaří docela ujasnit. Ale každopádně byl Milenin vztah k otci to nejpodivuhodnější, co jsem kdy v této oblasti viděla. A kromě toho se tato směsice nepochopitelného strachu, lásky, odporu, nenávisti a úcty tak podobala Kafkovu vztahu k otci, že už jenom toto muselo být pojátkem mezi nimi, a snad ani ne tento vztah ve své konečné podobě, ale hlavně to, co jej utvářelo, muselo být v hlavních rysech téměř totožné.

55

Jana Černá

Pokud se pamatuji, neslyšela jsem od Mileny ani jednu historku, která by se podobala tomu, co si člověk představuje, když se řekne "historka z dětství". Všechno, co mi z té doby vyprávěla, bylo vždycky nějak ošklivé, zlé, smutné nebo trapné a většinou všechno tohle dohromady. I v těch nejjednodušších, téměř směšných příhodách bylo kus dětského strachu, který měl s dětstvím jako "šťastnou dobou života" pramálo společného. Uměla vyprávět tak kouzelně, že jsem se jich nikdy nemohla dost zaposlouchat. Až mnohem později jsem si uvědomila, že nejen to, co vím o jejím dětství, ale všechno, co o ní vůbec vím, je vlastně sestavená mozaika z řady jednotlivých historek, pointovaných a zdánlivě vyniknutých z časové souvislosti. Jakoby pro Milenu čas neexistoval a všechno, co zažila, bylo docela čerstvé.

Pamatuji se, že jsem milovala skleněné kuličky, které měly uvnitř točitou duhu. Kupovala jsem je v hračkářství v Metru, když mě Milena nebo táta vzali sebou nahoru do kavárny a já jsem se tam srdečně nudila. Uměla jsem to dát dost nepříjemně najevo a tak jsem vždycky vykoledovala korunu na "duhovky". Když to byla koruna na skleněné kuličky, dostala jsem ji od Mileny vždycky. Nikdy jsem nevěděla, proč právě tato láska byla Mileně tak pochopitelná, až nedávno jsem dostala do ruky článek z Národních Listů z roku 1925, ve kterém Milena píše: "Když jsem byla maličká, vedle maminky lenošky jsem vedla válku se skleněnými kuličkami a velkými boby. Vždycky jsem to zařídila tak, aby boby prohrály, neměla jsem je ráda." A těžítka ne Milenině psacím stole byly skleněné koule s dubovými vnitřky nebo zalitými barevnými bublinami. Zůstávala svým dětským láskám věrná snad právě proto, že jich měla tak málo...

Jiná její historka, jedna z nejstarších, je pro tehdejší dobu stejně typická, jako pro Milenu samotnou:

Chodila snad do druhé nebo do třetí třídy, když se ve škole chystalo přivítání nějakého školního potentáta, k jehož příchodu mělo být připraveno všechno, jak patří a náleží, tedy také jedna pohledná, recitující holčička s kytkou v ruce.

Milena měla tu smůlu, že se k ničemu tak dobře nehodila, jako právě k tomu, aby byla oním dítětem, které s pukřetem a vinšováním přivítá vrchnost. Splňovala až podivuhodně všechny předpoklady. Dceruška pana doktora a vnučka pana zemského inspektora, ještě ke všemu hezké dítě s dlouhými, vlnitými vlasy a velkýma modrýma očima už samo o sobě bylo vhodné. Ale ke všemu byla Milena ještě dost chytré na to,

aby dokázala zarecitovat a věděla, co na stupínku vůbec povídá a kdy má udělat pukrle a předat uvítající pukét. A byla ještě příliš malá, aby dokázala vyslovit hrůzu, kterou měla ze všech situací, ve kterých byla - jak tomu říkala později - - používána jako "cvičená opička".

Bylo to někdy v roce 1903, prostě na začátku století. V době, kdy služebnictvo bylo pyšné na krásné děti svých pánů. Kuchařka doktora Jesenského byla na malou Milenku hrdá jako na vlastní dítě a toto byla pro ni samozřejmě slavnostní událost. Nebyla líná se Mileně věnovat, musí přece "svou děvenku" na takovou slávu připravit. Vyprala jí dlouhé, vlnité vlasy, namočila do cukrové vody a pečlivě je dlouho do noci pramínek po pramínku natáčela na papírky. Dalo to dost práce, Milena měla vlasy dlouhé a husté. Když šly spát, bylo něco po půlnoci. Kuchařka spokojená se svým dílem a Milena zoufalá z odporné lepivé košatiny, která jí vznikla na hlavě.

A ráno tu byla panenka s vlásy jako ovečka, s černošskými kudrnami, které odstávaly od hlavy jako dráty, ztužené sladkou vo-

Jana Černá

dou a nerozčesatelné žádným hřebenem. Stála před zrcadlem ošklivá v slavnostních šatech a představovala si, co se stane, až přijde do školy. Viděla zlomyslné pohledy spolužaček a předem slyšela táhlé "jééé...", které ji přivítá. Do školy došla ohromená studem, a když ji přivítal ke všemu smích třídy, rozbřečela se a začala si rvát vlasy tak, že ji musela nakonec učitelka zadržet odvést k vodovodu, vyprat znovu hlavu a potentáta v celoškolním měřítku vítala s čůrky, stékajícími po nastrojených zádech.

Jindy šla domů a bála se jít sama, tvářila se tedy, že zabloudila a nechala se dovést domů od jakéhosi neznámého chlapíka, kterého se zeptala na cestu - jenomže to prasklo a jí se dlouho smáli: "To seš strach, že tě někdo ukradne, vid?" Škádli ji a Milenu to k smrti dopalovalo, protože jí nikdo nechtěl pochopit, nebála se toho, že by jí někdo ublížil, jenom se bála být sama... I tento pocit jí zůstal v paměti. V jednom z článků v Národních Listech píše: Seděla jsem na kládách pod Letnou a stavěla si hradv z červenohnědých kaštanů. Když jsem šla přes most domů, zastavila jsem někoho a ptávala se, kudy se jde, jen proto, aby v tom klubku spěchajících, cizích lidí, někdo na mne, maličkou promluvil.

Když tyla maminka nemocná, dostala Milena jednou strašnou chuť jít ven. Maminka usnula, otec nebyl doma - za tu chvíli se určitě nic nestane... Potichu vyšla z pokoje, seběhla po schodišti na ulici. Nebyla venku dlouho, sotva půl hodiny to mohlo být. Vrátila se stejně tiše, jako odcházela. Maminka měla ještě zavřené oči, všechno bylo v pořádku. Až za dlouhou chvíli se ozvala: Já se ti, holčičko, ani nedivím. Já bych taky utekla aspoň na chvíličku, jen kdybych mohla..."

Jednou docela výjimečně se stalo, že přinesl doktor Jesenský své paní fialky, Bylo to nějak brzy z jara a jemu se zželelo ženy, ležící celý den na lůžku. Měla z nich radost, pořád si je prohlížela a Milena je musela několikrát za hodinu postavit na jiné místo. Ale večer přišla pana doktora navštívit jedna z jeho půvabných pacientek. Vešel do pokoje své ženy, omluvil se jí a vzal fialky z vázy pro svou pacientku.

Milena si sice tuto historku, jako všechny přesné pamatovala, ale fialky měla ráda a nikdy na ně nepřenesla svou trpkost z tohoto zážitku, přestože to někdy dělávala. Byly věci nebo květiny, které nesnášela právě pro vzpomínky, které se k nim vázaly.

Jednou jsme šly spolu okolo okna, za kterým byla srdcovka. Mně se líbila, byla košatá a květy ve tvaru srdíček mi připadaly hezké. Divila jsem se, proč se Milena odvrací. Vysvětlila mi to - - nikdy nenechávala moje otázky bez odpovědi, i když jsem byla docela malá. Vázala se k tomu taky jedna z dětských příhod.

To už byla babička nemocná a byla v nějakých lázních. Milenu měla sebou. A jednou se stalo, že ji Milena nemohla najít, hledala v lázeňském pokoji, hledala ve společenských místnostech, ale nikde ji nenašla. Až se vydala do parku. A tam pod keřem rozkvetlé srdcovky seděla maminka a objímala se s cizím pánem, Milena se odplížila do pokoje a nikdy mamince neřekla, že ji přistihla při nevěře. Ale srdcovku od té doby nesnášela a odpor k ní neztratila ani jako dospělá.

Nevím, jestli si někdo z jejích přátel ještě dnes vzpomene na něco jiného z jejího dětství. Ale pokud to bude její vlastní vzpomínka, ponese pečeť ošklivosti, smutku a strachu.

Jana Černá

Kupodivu se z Mileny přes všechny dětské zážitky nestala pasivní zakřiknutá dívka. Ani matčina nemoc ani otcův despotismus nestačily vzbudit poddajnost a pasivitu, o kterou oba - i když každý jinak - u své dcery usilovali. Tato reakce se sice dostavila, ale teprve, když byla Milena z otcovského domu pryč. Pokud v něm byla, reagovaly na tlak protitlakem, na násilí vzdorem.

Po obecné škole začala chodit na Minervu. Minerva tehdy neznamenal jenom školní vzdělání. Byl to pojem a žačky tohoto gymnasia měly být elitou mezi příštími vzdělanými ženami. A současně to bylo semeníště emancipačních snah, o kterých Milena mnohem později - když už byla zbavena i nejelementárnější lidské svobody v Rawensbrücku - říká: "Tak tohle je výsledek celé té emancipace se kterou jsme nadělaly kdysi tolik křiku a kraválu!"

Na Minervě se Milena poznala s řadou děvčat, se kterými už zůstala ve styku až do dospělosti. Nejenže tu byly spolužačky s podobnými zájmy a s podobnými těžkostmi - tíha rodinné výchovy, která měla z většiny udělat pověstnou panenku v koutě, pro lepší dojem vyzdobenou vzdělaností, doléhala na všechny - ale navíc byla Milena ve věku, kdy se přátelství snadno navazují, protože je člověk potřebuje, a ke všemu měla prudkou vznětlivou povahu a bez lidských vztahů prostě nedovedla existovat.

Milovala a obdivovala v té době kromě některých starších spolužaček hlavně herce, zpěváky a herečky, zahrnovala je svým obdivem, květinami zakoupenými ze svého kapesného a zářícími pohledy z hlediště. Chodila na všechny jejich představení a čekala s kyticemi u vchodu pro herce.

Jednoduše se jí skutečně podařilo proniknout až k jednomu ze zbožňovaných idolů, divě, kterou v té době obdivovala nejen Milena, ale celá Minerva. Bylo to na jaře, kvetly kaštiny a báby na rozích rozprodávaly z ošatek první svazky nedomrlých fialek a bledulí. Milena jich nakoupila celou náruč - nikdy nedovedla dávat jinak, než plnými hrstmi - a odhodlaně zazvonila u dveří jejího bytu. Byla přijata daleko vlídněji, než doufala. Diva ji pozvala dál, panská v čepečku a divadelní zástěrce přinesla vinný střík v tenké, broušené skleničce a hostitelka oslovující ji "děvenko", jí vyprávěla nejen příhody z divadelního zákulisí, ale dokonce se i zajímala o její život a její zájmy. "A jestlipak má, děvenko, taky nějakou přítelkyni?" Milena si netroufala se ani rozhovořit. Nebyla nesmělá. Ale obdiv jí téměř zbavoval odvahy. Vykoktala jen, že má a znovu mlčela, obdivně přítom prohlížejíc svůj idol.

"A jestlipak je její přítelkyně hezká?" Milena kývla. Staša Procházková byla hezká.

"Ale tak hezounké tvářičky, jako má ona, jistě nemá!" Milena se trochu zarazila. Neměla dojem, že by měla hezounké tvářičky. Snad si ani tak moc nepřála je mít.

"Víš přece, že je rozkošné děvčátko?". Hereččin hlas se nepatrně zadrhnul, ale Milena ještě pořád nevěděla, co se vlastně děje.

"Já? To snad opravdu ne, milostivá paní!" ohradila se.

"Ale ano, děvenko, ona, právě ona, to jí ještě nikdo neřekl? Ani ta její přítelkyně jí to nepošeptala?"

Atmosféra v místnosti začala houstnout a tak, že už i Milena chápala, že to není samo sebou. Polekala se, ale stále ještě neměla odvahy se zvednout a utéct, úcta přežívala strach a ochromovala ji. Seděla na samém krajíčku židle, žmoulala rukáv mezi prsty a nevěděla kudy kam.

Teprve když se jí velká diva pokusila políbit, kvikla a dala se na bezhlavý útěk... Uražená, zahanbená tím, jak nalítla na vlastní

Jana Černá

ješitnost, zalykající se odporem, hnusem a ponížením.

Tuhle historku mi vyprávěla dobře třicet let po tom, co se udála, a ještě byl plamínek nenávisti k dávno už zemřelé lesbické herečce.

Těžce nemocná paní Jesenská umírala pomalu a bolestně. Poslední doba byla stejně zlá pro ni jako pro její okolí. Konečně přicházela smrt, kolem lůžka byli tři lidé, Milena, její otec a lékař a všichni tři věděli, že už jde jen o minuty.

Ale lidský život se musí udržovat do poslední možné minuty, takový je zákon, kterým je vázán lékař. Když nemocná ztratila vědomí, pokusil se jí ještě jednou injekcí přivést k životu. Považoval to zřejmě za svou povinnost.. Milena mu vytrhla stříkačku z ruky a mrštila s ní o podlahu, až se střepy rozlítly na všechny strany. Představa, že by celé to trápení mělo ještě jednu jedinou minutu pokračovat, byla příliš hrozná.. No jenom pro ni, ani otec ani lékař ji v jejím činu nezabránili.

A když posléze nastal konec, s hrůzou zjistila, že jediný pocit, kterého je ještě schopna, je úleva. Všechno ostatní bylo na dlouho smazáno matčinou nemocí, únavou, nekonečnou péčí a ošetřováním.

To bylo roku 1914, rok před tím než Milena maturovala. A ještě před vlastní smrtí, tedy o třicet let později, stlávala v Rawensbrücku postel sobě i nemocným na revíru tak, jak se to naučila v době, kdy matčino proležené tělo obracela několikrát denně a kdy každý záhyb na prostěradla znamenal živou ránu pro nemocnou. Paměť je podivná věc..

Po maturitě dal Milenu otec samozřejmě zapsat na medicínu. Když už neměl syna, chtěl, aby v tradici pokračovala aspoň dcera. Jenomže Milena se na medicínu hodila tak špatně jako málokdo. Nesnášela pach krve, nesnášela mrtvé při pitvách a mám dojem, že nesnášela ani živé nemocné. Nikdy nezapomněla na případ, který viděla na otcově klinice. To bylo už za války a doktor Jesenský nedělala jen plomby do zkažených zubů a nové chrupy pro stárnoucí krasavice. Nebyl na to čas, Byli tu ranění, někteří patřili k němu. Přivezli mu tehdy taky vojáčka s ustřelenou spodní čelistí. Nemohl mluvit a jediné, co se naučil říkat, bylo slovo "bolí" - říkal je sice nezřetelně s protáhlým "ó" - "bóli", ale vyslovoval je dost jasně, aby nebylo pochyb o tom, co chce dát najevo. Milena ho na otcově klinice viděla a nikdy nemohla zapomenout na to slovo ani na tón, kterým je vyslovoval.

Soucitná, netrpělivá a přecitlivělá mohla na medicíně udělat víc škody než užítku. Když při první pitvě, které musela být přítomna, omdlela jako špalek, starý pán rezignoval a Milenu zase z medicíny vypsál.

To už Milena měla za sebou svou první lásku, skoro ještě dětskou, která taky dětsky skončila. Jak dlouho s Jiřím Foustkou chodila, nevím, ale jednoho dne se stalo, že se s ním vydala na procházku na hřbitov. Bylo to už večer, svíčky na hrobech byly rozsvícené, hřbitov voněl tlejícím listím a podzimní mlhou a Milena, dojata scenerií a vlastní dospělostí se odhodlala vyznat ze své lásky: "Já tě miluju", řekla odevzdaně - a docela zapomněla, že má vedle sebe syna jazykozpytce Břetislava Foustky, kterého její pro jeho uši a tehdejší dobu tak odvážné zacházení s jazykem pobouřilo víc,

Jana Černá

nežli sdělený fakt nám.

"Neříká se miluju, Milenko, říká se miluji!" opravil ji dotčeně.

Jak dlouho se od té příhody neviděli, nevím. Každopádně tím jejich láska skončila a kdy a za jakých okolností se potom znovu sešli, mi Milena nikdy neřekla a já jsem se jí na to nezeptala. Asi proto, že jsem tehdy ještě nevěděla, jak je těžké se znovu sejít s člověkem, se kterým jsme se jednou rozešli.

Když jsem se narodila - nebo přesněji řečeno, když jsem už začínala rozum a hlavně zuby brát - chodily jsme k němu s Milenou obě, byl to jediný zubař, kterého se Milena nebála. Před dědečkem svoje návštěvy u něj tajila přísněji, než by tajila před manželem nevěru.

Po matčině smrti zůstala Milena jenom s tátou. Doktor Jesenský už byl teď na výchovu své dcery sám. Podařilo se jim oběma svorně zkazit na svém vztahu všechno, co se na něm zkazit dalo. A přitom se jim nepodařilo ani jednomu ani druhému, zbavit se lásky.

Táta byl pro Milenu nejen strašákem dětských let, ale trvalou hrůzu nahánějícím tvorem, před kterým se nedokázala zbavit strachu až do samého konce. A pro doktora Jesenského byla jeho dcera až do konce života někým, kdo neustále způsobuje nová a nová soužení. Tento hazardní hráč karet, nevěrný manžel a nevěrný milenec, se marně

pokoušel vychovat svou dceru k úzkostlivé šetrnosti a poctivosti. Milena rozhazovala plnými rukama a nerozhazovala jenom ze svého. Starý pán si nikdy nechtěl položit otázku, proč se mu dceřina výchova nedaří. Považoval za mnohem jednodušší dceru, jak se patří, zmlátit a prohlásit ji za zločince, který jeho, ustaraného otce, připravuje o nervy a dobrou pověst. Pokud jde o Milenu, připravovala ho klidně o obojí a ještě o ledacos dalšího, často způsobem, který se vymykal nejen občanským zvyklostem, ale pravděpodobně byl ne štíru s i trestním zákoníkem.

První příběhy tohoto druhu - a opět je mám od ní, protože se mi je nerozpakovala vyprávět bez ohledu na to, že mi bylo teprve deset nebo jedenáct let - to v první příběhy tohoto druhu jsou na samé hranici grotesky.

Plné skříně - prádelníky provokovaly Milenu, jejíž přátelé byli zásobeni prádlem a šatstvem poněkud chuději. Ale věděla dobře, že její nevyhraněný poměr k majetku by asi nesdíleli. A tak jim nosila dědečkovu prádlo a ponožky, ale samozřejmě neudávala zdroj. A oni je tedy nosili bez obav, že budou přistiženi a obviněni ze spoluúčasti na této krádeži.

Až se jednou stalo, že starý pán na svém asistentovi /nebo žákovi, to už úředně opravdu nevím/ poznal své ponožky podle výstředního dandyovského typu, který přece jenom nebyl po Praze tak běžný. Milena, když už dávala, dávala to nejlepší, co bylo k mání, v tom byla velkorysá...

Ale starý pán si zakládal na tom, že se nedá tak snadno vyvést z míry. Patřilo to ostatně k celkovému obrazu dokonalého dandyho, nedat se rozčílit. A kromě toho měl smysl pro humor. Když zjistil, že ponožky jsou zcela nepochybně z jeho zásob, snadno si domyslel, jakou cestou se dostaly z domu.

"Pane kolego, co máte s mou dcerou, mi není známo, protože nikdo neuznal za vhodné mě o tom informovat. Ale ať už je tomu

60

Jana Černá

jakkoli, byl bych vám povděčen, aby si váš vztah k nim zůstal stejně utajen, jako je mi utajen váš vztah k mé dceři, oslovil dotyčného nepřiliš vlídně, ale bez křiku. Ten si nechával domů pro Milenu.

Ostatně starý pán nesbíral jen prádlo do štůčků a šaty na ramínka. Jedno šuple velikého psacího stolu bylo plné zlatých mincí. Měl je přesně spočítané a to dceři taky oznámil.

"Vím přesně, kolik jich tam je. Doufám, že si rozumíme!"

Nerozuměli si. Milena sice počet kusů zachovala, ale všechny zlaté dvacetikoruny vyměnila za desetikoruny. Měla tolik výdajů, tolik lidí, kterým musela koupit něco, co by je těšilo, nebo něco, co se domnívala nebo co se domnívali oni, že nutně potřebují...

Bylo to ve válce a doktor Jesenský byl jedním z těch mála lidí, kteří měli plnou spíž i zásoby nejen jídla, ale i jiných věcí, tehdy tak vzácných. Bedny mýdla, krabice krémů na boty, to všechno bylo v domácnosti pana doktora v dostatečné míře a stačilo to nejen do konce války, ale ještě i na první mírová léta. Snad to byla bída, kterou předělal, co ho přivedlo k udělání zásob tak důkladných, snad to byl jen strach před nedostatkem válečných let, ale nouze tu opravdu nebyla po celou dobu války.

Jenomže byla jinde. A tak Milena pod sukněmi vynášela pytlíky s moukou a kostky mýdla a roznášela je po přátelích. Až jednou - protože pět neudávala zdroj - někdo potkal starého pána a v domnění, že mu byly zásoby dodány s jeho svolením, zahrnul ho vděčnými díky. Byl z toho malér, táta se zase zlobil - ale tentokrát měla Milena pocit, že neprávem a nikdy mu neodpustila syslovskou lakotu s jakou na svých zásobách lpěl.

Dávala a brala se stejnou suverenitou. Nikdy pro ni nebyl problém peníze sehnat a nikdy neuvažovala, než je za něco vydala. A jako většina vlastností, které získala nebo - pokud jí byly vrozené - prohloubila v této době, i tato jí zůstala až do smrti.

Milenino dospívání bylo prudce dovršeno jejím seznámením s Ernstem Polakem, Poznala ho v Arcu, v téhle kavárně se tehdy setkávali lidé, kteří psali, chtěli psát nebo aspoň chtěli poznat lidi, kteří píší. Takovými tato země oplývala odjakživa, na tom by nebylo nic divného. Ale v Arcu sedávala skupina docela zvláštní, která ve své době neměla obdoby ani u nás, ani - pokud vím - jinde na světě: skupina literátů židovského původu, příslušných do Čech a pišících německy.

Milena sama v té době snad ještě ani neviděla, že bude někdy chtít psát. Snad ji ještě ani nenapadlo, že přijde doba, kdy bude - stejně jako oni - sedávat v kavárně nad papírem a rovnat myšlenky do řádků. Zatím jenom sedává s nimi u jednoho stolu a naslouchá jim. Čte v té době to, o čem oni hovoří a myslí na problémy, které oni řeší. A oni mají daleko ke všemu lokálnímu nejen formátem a intelektem, ale prostě a jednoduše původem a zařazením.

Ernst Polak je jedním z nich. Jeho slovo tu má váhu. Sám nepíše. Ale přesto - nebo právě proto - je tu ctěn a vážen. Jeho úsudek pro všechny platí. Jeho názoru jsou ochotni podrobit i odlišný názor vlastní.

A tento Ernst se zadívá do Mileny. Má oči jen pro ni. Jakmile se ona objeví v kavárně, oživne, je milý, společenský a přívětivý. Naslouchá jí stejně vážně, jakoby naslouchal člověku s hotovými, dokonalými názory. Okouzluje ji, jak umí nejlépe. A umí to dobře. Milena se nechá snadno okouzlit. Očaruje ji všechno dohromady: jeho obdiv k ní i vlastní obdiv k němu, jeho lichotící pozornost a sou-

61

Jana Černá

středění, s jakým naslouchá jejím slovům i nadšení pro slova, která slyší od něho. Je z toho láska, veliká, obrovská láska, v té době ještě oboustranná.

A doma je táta, prosáklý až do morku kostí šovinismem, antisemita, ocr kterého je Němec nepřítel, žid nadávka a Ernst Polák ve spojení s jeho dcerou katastrofa.

Teď by bylo nejsnazší, omluvit Mileninu tvrdohlavost a neposlušnost tím, co zažila od táty do té doby. Vysvětlit její neochotu respektovat tátův názor nebo i jen pochopit, jakou ranou pro něj její láska k Ernstovi je - jeho zacházením s dcerou v předchozích letech. Anebo dokonce zdůvodnit její vztah k Ernstovi přímo vzdorem proti despotickému tátovi, který odjakživa trval na tom, aby jeho slovo bylo v rovině zákonem.

Pravda je - jako pravda většinou bývá - daleko jednodušší. Milenu táta prostě přestal zajímat. Zamilovaná do Ernsta, nedokázala už myslet na to, jaké pocity má její otec. Jeho vlastenecké, šovinisticky vyhocené citění pro ni bylo jen překážkou jejího styku s milým. Antisemitismus, o kterém do té doby ani příliš neuvažovala, se stal teď nebezpečným, protože jí bránil v setkání s Ernstem. A táta byl v první řadě nepřítel, kterému teprve teď vyčítá nedostatek lásky a pochopení.

Ernst zabral všechny její myšlenky a všechnen její čas. Zavalila ho svou fantastickou, obrovskou a vášnivou láskou tak, že pod touto tíhou sotva dýchal. Chtěla s ním sdílet všechno a chtěla, aby on všechno sdílel s ní. Když se jí líbil východ slunce, musel jej vidět i Ernst, bez ohledu na to, že pro tohoto kavárenského žida bylo ranní vstávání martyriem a příroda jednou z hrůz, kterými jej stihá Hospodin. Otrávený jako šváb se s ní táhne do kopce, za kterým mají spolu pozorovat červenou kouli, až se vyhoupne nad obzor, dýchavičně a vztekle ji doprovází po strmé cestičce na vršek a brumlá něco o přepjatých slečinkách a nesmyslech, kterými jim zamořila hlavu Minerva a obrozenecká literatura.

Ale Milena byla zamilovaná a tak mu promíjela i to, co by byla neprominula nikomu. I když nikdy nebyla příliš schopna se podrobit. Nikomu a ničemu.

Má v té době už klíč od Ernstova pokoje. Jenou tedy prostě očeše Stromovku a ze střízlivé místnosti, ve které Ernst žije, udělá květinářství. Potom odejde, přesvědčena, že Ernstovo nadšení po návratu nebude znát mezí. Netrpělivě čeká, a když předpokládá, že už je Ernst doma, telefonuje mu a zjihle se ho ptá, jak se mu líbí květiny, které mu přinesla.

"Ještě jsem si ani, Milenko, nevšiml, že tu nějaké jsou. Promiň mi, opravdu jsem byl trochu zamyšlený..."

Snad to byla pravda, snad to byla jenom snaha se zbavit této dusivé, fantastické a překypující péče, to už je dnes těžko říci. Ale Milena promíjí i to.

Situace vrcholí Mileniným těhotenstvím. V roce 1937 mi o něm ještě vypráví s trochou nostalgie a ptá se: "Mohla bys teď mít dvacetiletého bratra, chtěla bys ho?" Nechtěla jsem ho, nedovedla jsem si už v těch deseti letech dost dobře představit, kam by se k nám byl vešel, do této podivuhodné domácnosti ještě bratr. Kromě toho se mě v té době už tak sousedi ptali s významným pohledem, jak je možné, že se maminka jmenuje Jesenská, tatínek Klinger a já Krejcarová. Nevěděla jsem, proč bych si měla ještě mocí mermo přát, aby s mě ještě také vyptávali, proč že se bratříček jmenuje Polák.

Ale když Milena tehdy otěhotněla, podařilo se najít nějakou pomoc. Neví, jestli to byla bába, nebo to byl lékař a nevím ani,

62

Jana Černá

od které chvíle měl v této historii prsty Milenin táta. Ale každopádně se o jejím potratu dozvěděl a v jeho posledních fázích mu i asistoval. Seděl u ní, držel ji za ruku a vyprávěl ji nekonečnou pohádku o ovčákovi, který šel po lávce a za ním šla jedna ovečka, potom šla druhá - ta pohádka nemá konec, protože ovcí je nekonečná řada a lávka je úzká. Zkombinována s dávkou morfia docílila tátova laskavost a jeho uklidňující hlas, že Milena usnula, vysílena potratem a ztrátou krve.

Ale když se po potratu sebrala, když se jí vrátily síly a hlavně touha po Ernstovi, měl toho táta právě tak dost. Vydržel koneckonců svoje: falešné směnky, ze kterých byla aféra, kterou se mu jen s největší námahou podařilo ututlat. Zděšení pražské dobré společnosti a kolegů, kteří vidali jeho dceru chodit po městě zavěšenou do ží a. Tajné Mileniny odchody z domova v denní i noční době. Její pokus o sebevraždu, ke kterému ještě ke všemu použila morfia z jeho ordinace. To všechno - i když těžce a nerad - vydržel. Ale položída jako potomka své krve, na které si tak zakládal, to už vydržet nemohl. A pokud je dcera doma, není nikdy záruka, že historie se nebude opakovat.

Odvezl ji tedy v červnu roku 1917 z moci lékařské i otcovské do sanatoria pro duševně choré ve Veleslavíně.

Neučinil tím nic, co by bylo v rozporu s jeho svědomím. Nejenže byl přesvědčen, že uchránit dceru před tím šíleným židem, který ji svou vilnou láskou málem k sobě navždycky připoutal, je v jejím zájmu. Je k tomu ještě navíc taky prvně přesvědčen, že ho potkalo to nejhorší, co ho potkat mohlo: totiž jeho dcera je jednoduše bláznivá. Protože jiná vysvětlení pro její chování nemůže najít, ať se snaží sebevíc...

Milena neměla mnoho svobody ani u táty. Jenomže tam už si dovedla najít způsob, jak uniknout. A táta měl už dost vlastních zájmů, nestačil ještě na každém kroku hlídat dceru. Věděl jenom, že je každý krok spolehlivě proti rozkazu, ale zabránit tomu nedokázal.

Ve Veleslavíně to bylo o něco horší. Trvalo dost dlouho, než se Mileně podařilo najít cestu ven. Než získala srdce jedné z ošetřovatelek, která nakonec pod vlivem Milenina zoufalství a vlastního romantismu půjčila Mileně klíč od zahradní branky, aby se mohla znovu scházet s Ernstem.

Do té doby Ernstův práh střežily Mileniny přítelkyně z Minervy. Hlídaly každý Ernstův krok. Historie této lásky splňovala všechno, co si představovaly. Držely Mileně palce a byly odhodlány, ubránit Ernstovu věrnost až do jejího příchodu. Jak dalece se jim to podařilo, nevím, Milena potom později, když už znala Ernsta blíž, dost pochybovala. Ale každopádně se jim podařilo zkazit mu pověst v celém širokém okolí. Chudák byl - ostříhán emancipovanými vestálkami - prohlašován za kurevníka, děvkaře a prochvosta, který má každý den u dveří jinou ženskou. Oddané Minervistky se totiž ve své službě střídaly...

Sotva se Milena doslala z branky sanatorní zahrady, pochopitelně pelášila žízňivá čára za ní - rovnou za Ernstem. A historie začala znova. Než se starý pán dozvěděl, co se stalo, stačili ti dva už zase vzbouřit utichlé pověsti a obrátit proti sobě mínění pražských dobrých rodin, takže když v březnu 1918 Milena vyšla z Veleslavína, nedalo se už mnoho zachránit. Kromě toho v tom roce taky dosáhla plnoletosti a táta by jí byl mohl ve sňatku bránit jedině tím, že by ji nechal na delší dobu zbavit svéprávnosti, a to přece jenom nechtěl.. Nemyslím, že by mu v tom bránil ohled na dceru,

63

Jana Černá

zdá se mi daleko pravděpodobnější, že se mu nechtělo žít se soucitnými pohledy, kterými ho obklopovalo okolí, že chtěl čelit neustálému: "Chudák Milenka, tak ona je tedy blázen!" a "Nic si z toho, pane doktore, nedělejte, třeba to bude časem lepší."

O tom, že to nebude lepší ani časem ani ničím jiným, se už přesvědčil dostatečně, a tak nakonec svolil k tomu, aby se Milena s Ernstem zasnoubila. Kladl si ale svoje podmínky a kladl je velmi kategoricky. Především po svatbě budou žít novomanželé ve Vídni, další ostudu v Praze dělat nebudou. A kromě toho do svatby se budou vídat jen v přítomnosti jeho sestry, nebudou se scházet nikde potají a nesmí se dozvědět, že by byli zákaz přestoupili. Pokud by se něco takového dozvěděl, dceru vydědí, výbavu od něj nedostane a o věnu nemůže být ani řeči.

Milena byla ráda, že se nakonec přece jen podařilo dosáhnout jakéhosi smíru s tátou, a kromě toho ani skutečnost, že po svatbě nezůstane docela bez prostředků, nebyla opominutelná. Podrobila se tedy a tři měsíce do svatby se scházela s Ernstem u tátovy sestry, Mařeny Foerstrové.

Tuhle tetu Mařenu jsem ještě poznala i já, byla to báječná stará paní, která se svému bratrovi nepodobala skoro v ničem, především ne ve zpátečnických názorech. Kdysi se provdala za bratra hudebníka J. B. Foerstra, který dělal mozaiky. Jenže předčasně ovdověla a v mužově pracovně jedna z mozaik zůstala nedodělaná. Mařena v trochu z lítosti, trochu proto, aby zapomněla na smutek - seděla a mozaiku dodělala. Potom udělala druhou a třetí, a když jsem ji poznala já, dělala už podle návrhů Karla Svolského mozaiky pro chrám svatého Víta a basiliku svatého Jiří - oni Jesenští - pokud se povedli - se vyznačovali dost značnou houževnatostí. Navíc se o této tetě kdysi říkalo, že chce vstoupit do komunistické strany - prostě teta po všech stránkách výborná a po výtce ještě taky pokroková.

Ale přes všechny tyto vlastnosti se bála svého bratra a úkol, kterým ji pověřil, plnila svědomitě a důkladně. Dvakrát v týdnu napekla anýzové pokroutky, navařila čaj a posadila snoubence ke svému parádnímu stolu. Po každé straně seděl jeden, z jedné strany Milena, z druhé Ernst a nic nebylo platné, že vrhali dílem na ni a dílem na sebe výmluvné pohledy. Vzdálila se přesně jen na tak dlouho, jak mohlo podle jejího názoru trvat jedno snoubenecké políbení.

Milenu bralí čerti, Ernsta taky, ale nedalo se nic dělat, teta Mařena byla milá, vlídná, laskavá a neúprosná.

A tak v Hradčanské ulici, v pokoji s vyhlídkou na petřínské stráně, se po tom po všem - po potratu a po několikaletém soužití - konala starosvětská idylka a nebylo proti ní odvolání.

Po svatbě skutečně novomanželé odjeli do Vídně, jak si doktor Jesenský přál. Začátek nebyl nejhorší, Milena si vezla sebou docela slušnou výbavu a nejela s prázdnými rukama. Ale tohle zabezpečení nevydrželo na dlouho. Ernst měl své požadavky, jeho přátelé měli taky své požadavky a Milena byla velkorysá a dávala plnými rukama. Kromě toho plnými rukama utrácela i pro sebe a pro svou domácnost, a když peníze už nestačily, začala se tedy zastavovat výbava.

Ernsta se domácí potíže příliš netýkaly. Většinu času trávil v kavárně, požadavky vlastně žádné neměl, a to, čím ho Milena zahrnovala, považoval za její kaprice a rozmary, nikoli za nutnost. Nutnost pro něj byli vídeňští přátelé. Franz Werfel, který přijel do Vídně krátce před nimi - a celá řada dalších, kteří buď už ve

Vídni byli, nebo přijeli po nich, a kteří patřili k jeho životu.

S Milenou to bylo trochu jinak. Vídni nepřivykla, i když ji měla docela ráda. Ale doma tu nikdy nebyla. Ernst byl žid, snadno přivykl kdekoli. Po celé generace byl zvyklý se aklimatizovat, po celé generace jeho rodina nežila ve vlasti. U Mileny to bylo přesně naopak. Nebyla tu doma a nebyla tu ráda.

Když se ukázalo, že je nějakým způsobem nutno sehnat peníze na domácnost, začala učit ve škole češtinu a dávat soukromé hodiny. V secesních pokojích učila slečny z dobrých rodin, oslňovala je - jako většinu lidí - svým neodolatelným humorem a hlavně způsobem, jakým s nimi jednala. Nechtěla pro ně být autoritou, nevyžadovala od nich bezmyšlenkovitou poslušnost, jako vyžadovala většina ostatních učitelů. Její hodiny ve škole se neodbývaly tak jako se odbývaly ostatní hodiny. Při češtině seděli žáci na lavicích a kolem stupínku a povídali si s učitelkou, která seděla klidně na stole, povídali si o všem možném a ani nevěděli, že se přitom učí.

Slečny byly nadšené, paní Milena emancipovaná a všichni dohromady spřáteleni. Až potud se to docela dobře rýmovalo. Horší to bylo dál, protože slečny přitom byly najedené, zatímco paní Mileně zpíval žaludek alelujá a nezbavilo jí toho ani nejupřímnější nadšení a přátelství jejích žákyň.

Nakonec začala kromě hodin ještě nosit na nádraží kufry.

Ernst si svoje manželství představoval trochu jinak, unavená, utahaná Milena už neměla dost času zahrnovat ho obdivem a kromě toho kolem sebe viděl řadu žen daleko lépe oblečených, svěžích a okouzlujících. Vzal na pomoc svou filosofii a Mileninu emancipovanost a vyžádal si od ní svobodu pro své tělesné nevěry. Milena mu jí dala, dílem na něm stále příliš visela, dílem se jí zdálo, že je to jediná cesta, hodná moderní ženy. Ernst tedy nastěhoval do společného bytu ještě svou milenkou, nepřiliš chytrou, ale zato velmi krásnou a mondénně se oblékající Mici Peerovou a tak tedy žili ve třech pohromadě.

Ernstovi rozmarná, hloupá Mici docela vyhovovala, měl s ní méně trápení než s Milenou, nebyla sice chytrá, ale za to taky ničím nezatěžovala. Konec konců nikdy nechtěl mít z postele filosofický problém, na to měl kavárnu a přátele.

A Milena zatím klesala někam, odkud už nebylo ani vidět nahoru. Žárlila krutě a beznadějně, ale nechtěla dát svou žárlivost najevo. Když přece velkoryse a emancipovaně sama k nevěře svolila. Upadala, bída se změnila v bídačení, samota v opuštěnost a bolest v otupělou hrůzu.

A z této hrůzy, z hmotné bídy a z nedostatku všech opor jednoho dne vyrostl první literární pokus.

Byly to jen nějaké drobné překlady a dva nebo tři fejetony, které Milena poslala do Tribunv Staše Jílovské. Ale odpověď čekala s napětím, jaké už nepoznala dávno. Trochu se na ni těšila, trochu se jí bála - a pro jistotu Ernstovi o svém pokusu nic neřekla. Co kdyby jí poslali články zpátky a napsali, že se jim nehodí, že jsou mizerné a aby toho raději nechala...

Sama je považovala vlastně za špatné - nepodařilo se jí to, co chtěla a hlavně vlastní články jí připadaly sentimentální a naivní.

Odpověď nepřicházela dost dlouho. Milena zatím učila, nosila kufry a doma se hádala s Ernstem - tak jako kdykoli jindy. Až konečně přišel dopis z Prahy: Články se hodí, má poslat další a překlady budou otištěny rovněž. Milena byla hrdá jako dosud nikdy. První vydělané peníze a jméno vytištěné tiskařskou černí jí naplňovaly pýchou dosud nepoznanou. Když dostala do ruky výtisk se svým fejetonem, poslala ho okamžitě tátovi. Neodpověděl. Ale

65

Jana Černá

věděla, že je na ni pyšný. Byla o tom přesvědčena, nemusela čekat, až jí to táta potvrdí. Samozřejmě nepřestávala dávat hodiny ani nosit kufry, nemohla si ještě zdaleka dovolit postrádat některý ze svých příjmů. Ale přesto přese všechno těch několik fejetonů, které v Tribuně vyšly, bylo současně začátkem jejího povolání. Jimi teprve definitivně dospěla. Její osobnost i její charakter byly zformovány a mnoho se už na nich nezměnilo až do samého konce. Všechno, co přišlo po tomto období, souviselo s lety před prvním pokusem o článek - a není náhoda, že to byl právě novinářský článek, ne báseň a taky ne povídka.

Volila svoje povolání s naprosto jasnozřivou jistotou a zcela neomylně je vyhmátla hned napoprvé. Protože novinářina jí odpovídala po všech stránkách. Milena potřebovala okamžitý kontakt se čtenářem a potřebovala aktivně zasahovat do událostí kolem sebe. Kromě toho nevystačila nikdy s dechem na dlouhou prózu. Vyjadřovala se nejlépe na malé ploše.

Vybrala si tedy v oněch vídeňských dnech svoje povolání a zůstala mu věrná až do smrti. Ono ji seznámilo s Kafkou, ono po léta spoluvytvářelo její osud a nakonec to bylo toto povolání, na které vlastně umřela. Jenomže k ní patřilo a ona patřila k němu. Jiné si prostě vybrat nemohla...

(pokračování příště. jestli to vyjde, redakce.)

x x x x x

(Omlouváme se za spoustu překlepů - dílo našeho jednorázového externího spolupracovníka. Provádět korektury není bohužel v našich současných možnostech. Příště by to ale každopádně mělo bejt lepší. J.N.)

[omluva přijata - pozn. zpracovatele textové verze a zde i korektora - Sdružení občanů Exodus]

V L A D I M Í R B O U D N Í Kt e x t y a d o p i s y

(níže uvedené texty pocházejí z pozůstalosti doktora P. Otiskujeme je zde bez vědomí jejich současného držitele. JN)

x x x x x x x

Explosionalismus

Umění

24. března 1949, Praha

Lidé. Pronikáte tajemstvím vod, společností a sebe samých. Přesto jsou na světě prvky, které vás zatěžují. Je to umění a jeho mluvčí. Kolik z vás stál, mnohdy úplně zmateně, před obrazy určitých malířů a odcházelo od nich zklamaně a s lítostí nad vlastní nechápavostí. Co filmů a kolik set propagačních spisů vyšlo a mnohdy ani jediné z obou nevzbudilo ve vás hlubší zájem o věc. Doufám, že po přečtení následujících řádek budete mít nejen zájem, ale že budete v mnoha případech lepšími výtvarníky nežli ti, kteří vás deprimovali. Většími, je-li váš život prožitý bohatším způsobem nežli život uvedených výtvarníků. Picasso, surrealisté a změt modernismů vám budou srozumitelní. Gloria božství jim spadne s hlav. Svět se zachvěje pod nástupem umění vyvřelého u lidu. Naše planeta bude nepřebernou klenotnicí tvarů a nových podnětů. Nadchází umělecký vrchol lidstva.

Rozbor. Někdy se náhodně seznámíte s cizím člověkem, a když ho opustíte, deset let vás nepřijde na něj vzpomínka. Po desíti letech ho opět potkáte. Opět a v onom okamžiku si uvědomíte, že jste toho člověka někde viděli. Tvar jeho tváře vyvolá ve vás vzpomínku na základě, v minulosti vytvořených, představ. Právě tak je tomu s city a s prožitky, které se ukládají ve vašem mozku a i když jsou uloženy jen v podvědomí, vytváří vás jako konečnou výslednici v řetězu po sobě jdoucích přítomností. Když tvoříte obraz budujete jej na základě předchozích vlivů, starších nebo mladších, - tedy na základě inspirace. Nikdo tedy nemůže vzhledem k vesmírnému dění předejít současnost - leda vzhledem k činnosti současníků.

Každý z vás si pamatuje, že někdy si vytváří pomocí "fantasie" z mra-ků, skal, z litého olova o vánocích..., různé světské podoby. Právě tak je tomu zahledíte-li se na oprýskanou zeď, mramor. Vidíte ve skvrnách tváře, postavy, plocha se stává prostorem, vše se prolíná, oživuje. Zde se vlastně vaše představy rozjitřují nakupeninou plošných tvarů odpovídajících oněm představám. Vy vlast-

ně vidíte svůj vlastní život převedený do dvou rozměrů - tedy do plochy. Pochodující fantasie může na základních prvcích budovati sta a sta původních tvarů a komposicí. Rozumějte, na základě životních prožitků a uvědomění si jich prostřednictvím skvrn. Někteří z vás jdou do škol, aby se naučili kreslit a malovat. Po pěti, šesti letech se vaše předsevzetí vyplní a to je mnohdy vše. Nezřídka plemen nadšení vyhasne během studia a vy, vzdor řemeslné dovednosti, nevíte co světu říci. Kdybyste se však soustřeďovali k tvorbě pomocí skvrn, naučili byste se výtvarně vyjadřovat za několik dnů, nejvýše týdně; a o co bohatší by byla vaše tvorba. Bohatší o tolik o co více zralých prožitků má váš život oproti vycvičenému umělci ze škol. Nezáleží na tom jste-li havíř, inženýr chemik, žena...; nebyli to lidé života, kteří obohatili nejvíce kulturní svět?! Je pochopitelné, že umělecké školy budou existovat i nadále. Alo oproti minulosti nebudou umění řemeslné vyučovat, nýbrž budou umění ze svého kolektivu vydávat.

Kdybychom žili od narození v bílé místnosti a neviděli více nežli bílé stíny, rovnala by se naše fantasie nule. My však vidíme denně tisíce tvarů, tisíce pohybů. Toto však se ukládá ve spirálách mozku, i když někdy podvědomě. Vzbudí-li okolnosti ve vás dostatečně silný zájem vyjádřiti se, jde o to žádoucí vnitřní stav vyjádřit.

Prostřednictvím skvrn se vaše touhy uskuteční. Odstraníte předsudky vůči umění, ze svých duší, tím, že je sami ovládnete a tím i pochopíte. Zejména umění nové. Opakují: umělec, tedy člověk, který chce upřímně dávat svoje nitro, musí vyjít z realismu života. A dnešní život je natolik bohatý, že je hříchem a přečinem proti příštím generacím, aby city a vědění umíralo s lidstvem jedině pro to, že je ono neumí ze sebe vydat. Rozhlédněte se kolem sebe! Na špinavou zeď, mramor, léta dřeva..., co vidíte je vaše nitro. Nepodceňujte skvrny, objeďte je prstem, překreslete na papír... Zmocňujte se svého nitra. Proč se dávat stále ovlivňovat cizími vzory a epigonsky se jim plazit u nohou. Tvořte z vlastních podnětů. Máte co světu říci! Věřím, že z vašich řad vyrostou noví geniové. Geniové zdravého života.

Budou i konzervativní jednotlivci, kteří budou tvrdit, že v tvoření "podle" skvrn převládají náhody. Já však tvrdím, že v onom způsobu je více důslednosti citu a výtvarné kázně než ve způsobu, v němž se duševní představy realizují manýrou, paušálním skizzováním nebo dokonce za použití fotografie odpovídající zhruba představám. V posledních případech vyjde dílo obvykle úplně cizí původní myšlence. Obraz nesmí být momentkou. Od toho máme fotografie. Obraz musí být filmovým pásem o nesčíslném množství napětí a psychologických explozí zhuštěných do nehybné plochy a předvedených v nekonečně krátkém čase. Pohyb "filmového" pásu je zde nahrazen pohybem divákovy představivosti a fantasie.

Kouření, alkoholismus a vliv zrcadel na uzavírání manželství mezi lidmi shodných rysů ve tváři.

5. března 1952

K o u ř e n í : řada lidí vidí v kouření pouze onu skutečnost, že lidské tělo přijímá nikotin a že činnost těla v době návyku je nerušená pouze tehdy, je-li zásobeno obvyklou dávkou. Lidé se

68

Vladimír Boudník

brání domyslet, poukáže-li se na to, že při kouření je zapojováno množství hodnot, domněle pokládaných za podřadné; oponují, dokazuje-li se jim, že podvědomí a vědomí kuřáka pracuje obdobně jako vědomí a podvědomí člověka, jenž má vyhraněné určité estetické hledisko či lásku k druhé osobě či nějakému předmětu. Odnaučit kuřáka kouřit je právě tak těžké, jako změnit v člověku zásadně jím přijímaný filosofický názor.

P ř í k l a d : Průměrně myslící člověk tři léta nekouří. /Užívám proto tento příklad abych nemusel zacházet při analýze do krajností, jak by bylo nutné při rozboru příkladu, v němž by dominoval kuřák bez oné přestávky./ Tedy: po této době si člověk, dříve vášnivý kuřák, zapálí cigaretu. Je zásadní omyl přisuzovat vinu nikotinu, počne-li onen člověk po tříleté přestávce opět silně kouřit. Při použití experimentálního materiálu /cigarety, jenž má shodná Aroma odpovídající cigaretě běžné, ale bez nikotinu/ počne onen člověk právě tak kouřit, i so všemi nastávajícími důsledky, jako by se jednalo o cigaretu normální. Přejdeme rozbor subjektivní rozrušené zábrany, projevující se prestižním vědomím, jímž se onen člověk vychloubá, že neměl po tři léta cigaretu v ústech a příčinu obnoveného návyku rozvedeme na základě nauky o podmíněných reflexech.

Při vdechnutí kouře se podráždí čichové a chuťové nervstvo, včetně nervů, tlumočících hmat /byť dotykem rtů/. V mozku se na základě myšlenkových asociací pochodů rozjitří akumulované hodnoty, které se ukládaly v mozku kuřákově v době, kdy tento aktivně kouřil, a tudíž ukládání představ bylo provázeno příslušnými pochody, mezi jiným, vyplývajícím z uvědomění si spoluúčasti požitku opatřovaného cigaretou. Je prokázanou skutečností, že utvoření mozkové kúry je úzce spjato s vlivy vnějšího prostředí, Na uvedeném příkladu kuřáka lze demonstrovat, proč lidé, převedení na jinou "víru", mnohdy po minimálním podnětu se zvýšenou intenzitou uskutečňují návrat k "víře" minulé.

A l k o h o l i s m u s ; Při požívání alkoholu /v jistých stádiích/ se akumulovalo hodnoty v podvědomí pojí s centry vědomí a to tak, že na př. představy se člověku v onom dotyku s vědomím jeví statictější a naskytá se možnost lehčí realizace

objektivizujícími prostředky. Je logické, že tento tvůrčí proces je v průměru nezdravý. Uvádím jej pouze pro dokreslení situace.

V l i v z r c a d e l n a u z a v í r á n í m a n ž e l s t v í m e z i
l i d m i s h o d n ý c h r y s ů v e t v á ř í

V klidných mírových poměrech potkáváme nápadné množství dvojic /muž, žena/ se shodným výrazem ve tváři, /uvádím hlavní příčiny k úkazu se pojící./

Příčiny: I. Akumulované představy podoby rodičů

II. Poznání vlastních rysů prostřednictvím zrcadel. Vliv zrcadel při výběru člověka druhého pohlaví je zesílen v době dospělosti, kdy základní centra v mozku /či mozkové kůře/ jsou nasycena x y představami a člověku konvenuje, dotýkají-li se těchto center představy obdobné.

Lze též počítat s výjimkami: získávání vyrovnanosti pomocí protikladů podoby, nebo vlivem objektivně uznávaných kánonů krásy či naplnění fixovaného požadavku, vytvořeného za XY psychických situací /- tvář

69

herečky, sochy atp./; trvání onoho požadavku bývá podmíněno labilními hodnotami jako je např. móda. Většina lidí vztahuje přísloví "protivy se přitahují" nemístně k výrazům tváří. Příklad je procentuálně platné při porovnávání tělesných rozdílů a opět převážně u oněch lidí u nichž převládají oproti jiným lidem komplexy.

Dopis je doplňkem k dopisům, řešících vztah člověka k výtvarnému umění. Vlivem nedostatečné kritiky kompetentních míst jsem nucen psát touto formou krátkých dopisů.

Vladimír Boudník, Praha XI., Žižkov,
ul. Jana Želivského
č. 31/1.p.

Pan profesor MUDr Vladimír Vondráček, Praha
26. března 1952

Vážený pane profesore.

Minulý týden jsem získal vámi sepsanou knihu " V n í m á n í " a knihu "O smyslových ilusích a jejich formální genese",/vydanou r. 1949, autor MUDr S. Nevola./

Po mnohaleté činnosti mi bylo umožněno, ověřiti si směrodatný vědecký názor na problémy, jimiž se zabývám. Do té doby jsem byl odkázán na mimoděčné objevené články či naučné slovníky -/starého data/. Stalo se méně na příklad, že jsem Vám poslal - opis výsledků mých experimentů, obsažených pod názvem eidetismus, v domnění, že jsem objevil věc zcela původní. Odkázal jste mne na příslušnou literaturu, avšak na většinu dopisů nedostanu odpověď vůbec, takže často pracuji na věci, o níž jsou již obšírná pojednání. Dle mého názoru, dočasná odisolovanost od názorů vědeckých míst vytvořila ve mně disposice, vlivem nichž jsem se oddal zkoumání dílů problémů i těch nejvšednějších, které bych jinak chápal s despektem a povrchně.

/Byl bych Vám povděčen, budete-li číst dopis dál, abyste na jeho obsah nepohlížel z hlediska, jako by Vám jej zaslal maniak. Přidrží se pokud možno popisu prošlé a přítomné skutečnosti, bez spekulativních domněnek pro budoucnost, a bez míst, budících relativní myšlenky./

Od roku 1947 jsme začali s přítelem S. vědomě kreslit podle skvrn na základě myšlenkové asociace. /Od oné doby jsem užíval tento způsob i nadále, jelikož jsem byl absolutně špatný kreslíř a tento způsob pro mne znamenal mnohonásobné zlepšení. Teprve v posledních letech 1951+52, sleduji psychické pochody a zákonitost při kreslení z paměti./ 1949 III., jsem vydal první dopis obsahující soukromé názory na celou záležitost. Do září téhož roku jsem byl přesvědčen, že zveřejňuji myšlenky původní. /Manifesty "explosionalismus"./ Bili jsme napadáni, že netvoříme vědomě, nýbrž jsme závislí na náhodě. Povrchnost, s jakou jsme byli odsuzováni nás

vyprovokovala natolik, že jsme šli tvořit přímo do ulic. Průběhem 5 měsíců jsme uskutečnili přibližně 40 diskusí s lidmi /zhruba

70

Vladimír Boudník

3000 aktivně zúčastněných/. V roce 1950 až 1951 30 dis. se 4000 aktivně zúčastněných -/jelikož jsme volili místa, kde chodilo velké množství lidí/; mimo to jsem zkoumal schopnost lidí tvořiti iluze a v onom psychickém studiu kresby, přímo na pracovištích, jelikož jsem mohl soustavně působit. V době výzkumu jsem sledoval v lidech podstatu zákonů averse vůči věcem novým a nezvyklým, důvody, proč dospělí kreslí hůře nežli děti atp. Hnací silou mi bylo, že v onen čas jsem si vědomě přetvořoval stěny domů v obrazárny a depresi, způsobenou myšlenkou, že za celý život nenakreslím ani desetinu toho co vidím za den, jsem odstraňoval tím způsobem, že jsem probouzel v jiných tutéž schopnost.

Výsledky docílené se 7000 lidmi:

4000 lidí o možnosti tvořit si obrazy ze skvrn nevědělo /nebo se případu mnozí z nich dotknuli průběhem života povrchně/.

2500 lidí se onou možností zabývalo tajně, či v úzkém kruhu přátel, počítáme-li v to vánoční pověry.

300 lidí odešlo nepřesvědčeno.

100 lidí možnosti takto tvořit aktivně užívalo /výtvarníci, hudebníci.../

Zbytek se choval k případu různě.

Měli jsme možnost mluvit se ženou, jež našla po objasnění vnitřní klid. Asi před patnácti léty byla pokládána za choromyslnou proto, jelikož viděla na zdech kostelů a domů ve skvrnách obličej, postavy, zvířata atp. Několikrát se svému okolí svěřila, ale byla zesměšněna. Po celou dobu trpěla tím, že se bála někomu svěřit. Účel našich demonstrací tkvěl také v tom, že jsme bořili v lidech předsudky vůči obrazům různých směrů a slohů a snažili jsme se jim vštípit tvůrci sebevědomí. Lituji, že v oné době jsme nezískali jako poradce lékaře psychiatry či odborníky. Z počátku, jelikož jsme byli laici, unikala nám mnohá zákonitost, jinou jsme objevovali plným vědomím až mnohem později.

Mnoho lidí, mezi nimi i lékaři, tvrdí, že vidí krásné obrazy, ale neumějí je nakreslit. Osobně jsem špatný kreslíř; záležitost řeším jednoduše tím, že si skvrny rozčtverečkují, jako fotografii, nebo užiji průsvitného papíru či epidiaskopu. Totéž jsem radil lidem na ulici či v práci.

Minulé měsíce jsem obesílal vysoké školy s odůvodněním, proč posluchači procentuelně špatně kreslí. Důvody: Absolutně špatně řešené kreslírny. Při kreslení společného modelu žák vidí práci svého spolužáka, viděné akumuluje v mozku a ona cizí představa ruší představu vlastní, podepřenou fyzickým cvičením /úkony ruky/ a v době, kdy chce nacvičené použít, impulsy z mozku, dávající rozkaz svalům ruky, jsou současně nasycovány představou, již neodpovídá žádný z pohybů, v předchozím životě kreslícího; /a když, tedy pohyby aplikované/. Doporučil jsem dát mezi kreslíře mezistěny, a odevzdat obrazy, kresby, aniž by je viděli po dobu několika dnů spolužáci. Jinak dochází při pozdější realizaci k dualismu. /Korikující podléhá jiným psychickým procesům./

Dále kreslířskou neobratnost zapříčiňují abnormální zásoby představ, získané prohlížením reprodukcí a z toho vyplývající neschopnosti vymezit xy představu natolik, aby byla schopna reprodukce realizujícími prostředky.

Domnívám se, že páni lékaři-psychiatři si plně neuvědomují vliv

71

filmů, fotografií a obrazů na psychickou stavbu lidského mozku a neuvědomují si plně, že dnešní průměrné děti prochází obdobným vývojem, jako děti v malířských rodinách, v nichž byly již od narození obkloповány dvourozměrným zpodobněním skutečnosti.

Na případech z ulice a při náhodných setkáních s lidmi, léčených následkem inklinace k ilusím v ústavech, jsem seznal, že se na celou záležitost hledí pouze z hlediska patologického. Praxe mi ukázala toto: Někteří lidé jsou zužováni vzpomínkou na dobu, kdy při záškrtu, při vysokých horečkách, za nezvyklých okolností, se jim přetvořovali

známí neb předměty ve věci jiného smyslu. Přinutíte-li je, aby vám viditelné nakreslili, dojdou vyrovnání v onom okamžiku, kdy souhlasně v době, kdy vlastní kresbu prohlíží, vnímají i souhlasně porozumění přihlížejíciho. /Nebo v době, ve které trvá vzpomínka na vlastní kresbu. Snad jsou vlivy sdílnosti propracované. Nechci Vás unavovat tím, že bych je opakoval./

Na překladu části Vinchona dila z r. 1933 jsem si ověřil, je-li toto dílo kompetentní, že pisatel si neuvědomoval, že lidský mozek pracuje obdobně při prohlížení fotografií, jako při pohledu na skvrny, za oním účelem viděti v nich něco. V prvním případě se asociace váže konkrétními tvary, v případě druhém probíhá proces za součinnosti mohutnějších tvůrčích vlastností. Analysami jsem zjistil shodné znaky mezi dobou naší a dobou před 30000 roky, v údobí paleolitu. /Tenkrát stíny v jeskyních, dnes množství fotografií s příslušnými společenskými průvodními znaky./ V knize Vámi sepsané uvádíte, že ve skandinávských zemích je zvykem hleděti do skvrn a vybavovati si z nich podoby lidí, zvířat a že se dle viděného věští, což má za následek, že ve školách proti tomuto zvyku bojuje. Neshledávám to správným; byl by na místě logický výklad proč se to neb ono ve skvrnách vidí. /O statickém názoru na věc při pověrách, a o ustavování názvů skalním útvarům, krajinám atp., mám podrobnější jednání. Nerozepisují se zde o tom./

Ilusemi a halucinacemi se nezabývám z úzce vyhraněného hlediska. Snažím se vidět celou záležitost zapojenou v celkovém dění. Vaše kniha a kniha MUDr. S. Nevolety je mi proto tak cenná, jelikož vyrovnala v mém mozku řadu psychických pocitů neukončenosti. Jeden z nich: Minulý rok na podzim jsem se sešel s akademickým malířem, jenž osobně absolvoval pokusy s meskalinem. Při diskusi jsem se pokoušel mu dokázat, že průběhem tří /čtyř/ hodin vyvolám v nezasvěceném člověku obdobné příznaky, co do psychického požitku, prýšticího z možností přetvořovati skvrny v obrazy bez předsudků a na víc, je-li experiment prováděn za součinnosti diváků, stává se změna trvalou vlastností. Množství lidí hledí na tuto vlastnost jako na výjimečnost, mezi nimi i malíři. Pamatuji se, že při počátečních akcích mě zarážely projevy nedůvěry, spojené s nadávkami a nařknutími, že jsme stoupenci odsouzených směrů. Teprve později jsem poznal, že jsme "stoupenci" onoho směru, vůči němuž měl ten neb onen člověk právě odpor. Později jsem zjišťoval, že tentýž druh lidí aktivně oponoval i proti věcem 100% reálným. /Jednoduché mechanismy./ Začal jsem sledovati zákony, vedoucí lidi k odporu vůči novému. Na konvenci nehledím jednostranně. Jsem si vědom toho, že na příklad konvenční lpění na starých myšlenkách umocňuje lidstvu realizovati praktické hodnoty. Pro subjekt vlastníka oné myšlenky je myšlenka stará, pro společnost bude nová v budoucnosti, po realizaci, a naopak, / uvedl jsem jen příklad/.

Když jsem maloval na ulici /byť neuměle/, mnozí lidé mi hleděli po mnoho hodin na kreslící ruku. Jsem-li divákem já, mám pocit,

Vladimír Boudník

že mi brní příjemně mozek. Jev si vykládám tím způsobem, že příslušná centra v mozku jsou přiváděna do akce, jimž přísluší pohyb vlastní ruky, pohyb není vykonán, ale mozek přijme správu o pohybu, byť vykonaném rukou cizího. Je mnoho variací. U dětí nedochází k potlačení a tyto opakuji, co vidí.

Minulý rok při malování reálného objektu na Kampě, mimoděk přihlíželo choromyslné děvče. Objekt viděla roztržštění. /Např. místo oken v nichž byla odražena obloha, viděla otvory do zdí, strom pro ni rostl ze střechy ač ve skutečnosti rostl za domem./ Tím, že mne pozorovala, jak krásním, tvořila se v jejím mozku další představa spojená s předlohou a byla schopna objekt logicky popisovat. Nechci případ zevšeobecňovat, ale snad by to urychlilo léčbu v ústavech, kdyby pacientům byla skutečnost ozřejmována kresbou. V posledních týdnech jsem poslal několik dopisů panu prof. Myslivečkovi a Prof. Hennerovi. Po přečtení některých míst z Vaší knihy "Vnímání" silně pochybuji, že mne budou chápat jinak nežli jako případ. Při popisu jevu, kdy jsem si viděl zornici s cévkami týmž okem při pohledu ze dveří elektriky do tmy, bylo-li oko prudkým úhlem ozářeno mně bylo vysvětleno, že se jedná o Kandinského pseudohalucinace, dostavující se po mikroskopování, jízdě, hledání hub. Při bližším studiu nenacházím s vysvětlením spojitost a pokládám viděné za fyzikálně podmíněný úkaz.

Byl bych Vám, pane profesore, zavázán za posudek mé činnosti a bylo-li by účelné, v experimentování dosavadním pokračovat.

Má matka /z normálního stanoviska/
Torso 22. září 1955

Matku jsem prakticky osobně poznal v 7. roce svého věku. Pokud se pamatuji, byla vždy nadprůměrně pracovitá, o rodinu se starala svědomitě, a nestrpěla pomyšlení, že bychom trpěli pocitem nedostatku. Mě i mému nevlastnímu bratru věnovala pozornost, jako bychom byli vlastní bratři. Nebylo takřka dne, aby nám nepřinesla něco na přilepšenou. /Dle finančních možností./ Když otec /nevlastní/ onemocněl a namohl uživit řádně rodinu, odešla do zaměstnání, Mimo 8 pracovních hodin, cesta do zaměstnání a zpět trvala 3 hodiny. Přesto po příchodu domů pracovala pozdě do noci. O rodinu se starala obětavě, nebylo tudíž divu, že byla někdy nervosní. Otec začal na matku žárlit, neboť matka byla po fyzické stránce krásná, a oblíbená ve společnosti. Patrně otec trpěl nadměrnými komplexy méněcennosti, měl defekt na páteři a pomyšlení, že matka není finančně na něm závislá. Vlivem komplexů a hypochondrie otec práci neschopnost zveličoval a též proto, aby se mohl věnovat zušlechťování menší zahrady. Nakonec otec propadl lenosti, velkou část dne proležel v posteli a oddal se lehké četbě, speciálně Rodokapsům, Rozruchu, Weekendu atd. Nevlastní otec byl povoláním stavební inženýr v mladších letech aktivní člověk a odborník. Spoluúčastnil se při stavbách divadel, monumentálních hotelů, domů, řešil zajištění základů Fenixu,

73

dělal výpočty pro část pensijního ústavu, atp./Průběhem doby prvních dvou manželství /matka byla jeho třetí žena/ byl i samostatným podnikatelem. Po finančním zhroucení jednoho zákazníka však přišel otec o vlastní investice, a jeho firma se rozpadla./ Pochopitelně, že stav jisté lethargie do níž otec upadl, nezůstal pro rodinu bez následků. Rozkol byl umocněn štvavým působením matčiny tchyně, /otcovy matky/. Za těchto podmínek dostávalo manželství pochopitelně dramatický spád, takže nebylo divu, že se mluvilo o sebevraždách, či se improvisoval pokus o ně.

My děti, bez životních zkušeností, neboť mnohé bylo pro nás prvotním vjemem, byly stavěny před situace jako dospělí lidé.

V údobí vánočních svátků se rodiče přemáhali, ale po svátcích se o to silněji hádali. Postupem let jsem vycitňoval v době svátků přemáhané napětí, uvědomoval jsem si, co bude následovat, včetně výčitek, například "myslíš, že sis mě koupil tím kusem hadru /myšleny např. šaty/, když mě děláš celý rok to nejhorší".

Naše dětské dárky za několik korun byly po vánocích pojmenovávány bezcennými střepy, úplatky za schválnosti, zlomyslnost. /Vánoce z toho důvodu nesnáším./

Reálná starostlivost matky však nebyla oslabena. I v době nejprudších sporů podávala jídlo.

Mimo vánoc bylo údobí hádek a klidu takřka bez přechodů. Matka se naučila být absolutně samostatnou. Nechtěla být nikomu zavázána.

I v dobách, kdy byla nemocná a sotva se hýbala, odmítala pomoc a namáhavě se plazila pro vodu sama.

Přísně se trestala lež. Nepamatuji si, že bych do 21 let svého života vědomě lhal. Často, abych se vyhnul nutné lži, volil jsem naivní, jednoduchý způsob života.

Bratr se vyvíjel pochopitelně odlišně. Zachovával si reálný synovský cit alespoň k otci, neboť v jeho blízkosti vyrůstal od narození.

Já měl k oběma rodičům vztah na podkladě rozumovém, a pojem vlastní a nevlastní jsem pochopil až po 15. roce.

Přítomnost rodičů mě zneklidňovala, nenáviděl jsem mazlení. Bral jsem od nich to důležitější. Odmítl jsem jet k moři na rekreaci s dětmi, /bylo mi asi 13 let/ a byl jsem velmi důvěřivý. Kamarádi mě obelhávali a má hubená postava s pavoučími údy je sváděla k tomu, aby si ze mě udělali panáka na hraní. Abych dokázal užitečnost, snažil jsem se být pracovitým. Odmítal jsem chodit do škol, abych nebyl rodičům nadměrně zavázán.

V mých 19 letech se rodiče rozvedli. Byl jsem nucen bydlet s matkou pohromadě v jednom pokoji.

Přes napjatou situaci mezi námi mi matka věnovala krajní péči. Posílala mi, jak jen mohla zásilky do Německa i na svůj úkor. I přes tuto vzdálenost jsem se cítil nadměrně zavázán, a abych pocit ztlumil, dělil jsem se s kamarády. Matce jsem marně psal, aby nic neposílala. Matka mě podporovala na studiích. V domácím prostředí jsem měl tak silné komplexy méněcennosti, že jsem postupem doby nebyl schopen vykonat nejjednodušší práce.

Sklon k sebeobětování druhému u matky vyplývá též z jejího povolání. Desítky let pracovala jako zdravotní sestra mezi nemocnými.

U lidí je matka oblíbená.

Vladimír Boudník

74

[grafika V.B. a faximile popisu]

75

Vladimír Boudník

Explosionalismus

2. března 1955

Poslání explosionalismu, sedm let po vydání prvního manifestu, je v podstatě shodné s posláním před sedmi lety.

To je: Zbavit člověka zábran vůči výtvarnému umění jeho aktivním zapojením do spolutvůrčího procesu, vyloučit z mozku ustrnulé názory a předsudky, vymezit obrazotvornosti na základě myšlenkové asociace právoplatné místo v tvůrčím procesu a očistit ji od nařčení z patologické nezdravosti, neboť vliv filmu, fotografií, gramotnosti a nadměrného množství obrazového materiálu, jež člověka obklopuje, vytváří v jeho mozku /včetně mozkové kory/ psychické a fyziologické schopnosti, tvořit právě na základě myšlenkové asociace reálně platné obrazy /ze skvrn/, neboť vědecká uvědomění si příčin usměrňuje výtvořiny do hodnoty, dávající souhrnný přehled o výtvarné potenci člověka, oproštěného od nadvlády mimoděčných čar, jimiž by jinak své představy nejistě reprodukoval.

Touto skutečností budou výkonní výtvarníci nuceni zvýšit nepoměrně vysoko úroveň svých prací, oprostit se od řemeslného akademismu a vejíti do styku se špičkovými výboji, činnostmi a myšlenkovými proudy soudobé lidské společnosti. Jinak - vzhledem k rovnocennosti psychických tvůrčích sil diváka, budou vynikat čistě řemeslnou schopností.

V případě konservativní separace aktivních profesionálních výtvarníků nebude též vyloučena možnost dočasné soběstačnosti nejširší veřejnosti. Víme-li, že samotná skvrna, či skvrna zdůrazněná kresebným doplňkem, vytváří v diváku na základě druhé signální soustavy reálně psychické pochody, rovné více-méně psychickým pochodům, vyvolaných reálným obrazem ve starém slova smyslu, bude dostačující, když divák příslušný shluk skvrna na zdi ofotografuje, či zarámuje.

Je známo, že vývoj kvalit mozkové kory je úzce spjat s vlivy prostředí; /síla vlivu prostředí je pochopitelně podmíněna dispozicí člověka v době vlivu/.

Dnes je naprosto nezdravé, odisolovávat se od vypěstovaných obrazotvorných schopností mozku konservativním vědomím převzatým od předešlých generací, že se jedná o vnímání scestné, neboť je nutno uvážit, že předchozí generace postrádaly v průměru dnešní podněty a vlivy. Explosionalisté průběhem sedmi let experimentování, za aktivní účasti mnoha tisíc lidí, dokázali, že naopak je scestné a mozkově funkčně nezdravé, setrvávat v odporu vůči popisované činnosti.

Oposice, popírající možnost kladného výsledku, má pravdu, uvážíme-li, že by nebyla možnost na neinformovaného člověka působit potřebnou dobu, nutnou k překonání zábran. V průměru stačí vliv po dobu 1/2 hodiny, aby došlo v mozku informovaného člověka při podpoře jeho osobních akumulovaných dispozic, ke kvalitativní změně.

Explosionalisté zvolili formu bezprostředního styku s lidmi na ulici i v zaměstnání. Uvědomovací proces probíhá za aktivní spoluúčasti několika desítek či set lidí, v každém jedinci nekonečně rychleji.

Explosionalisté překlenuli synthesou názorů předchozí ismy a umožní navodění srozumitelnosti mezi cílem a obrazem. /Zásadní oposice, jmenovitě zatížená pověrami, je nepřístupná k výkladu vlivem předchozího dlouholetého zkrusleného názoru vůči problému./

76

Ověřili jsme si, že tatáž oposice stejně bouřlivě odmítá reálnost fyziologických poznatků, na příklad o druhé signální soustavě a podmíněných reflexech. Taktéž odmítá tento druh oposice technický pokrok tvořící se během jejího života v letech dospělosti a jsou příklady, že nepřizná existence-schopnost objevu, s nímž úspěšně pracuje sta lidí.

Dnešní lidé mají schopnost, vytvořit mohutnou záplavu dokladů o stavbě svého vnitřního psychologického světa, formovaného zevními reálnými podněty /včetně složitých vzájemných vztahů/.

Explosionalistické myšlení je podobné řetězovému rozštěpu radioaktivních látek a má schopnost přeměnit za součinnosti obrazotvornosti skvrny stěn domů v obrazárnu průběhem několika minut.

Tím byl překonán těsný kruh vyhrazený k měření sil mezi rukodělnou výtvarnou činností a fotografií.

Nastoupilo údobí soupeření několikaminutové představové činnosti s filmovým dílem, neboť obraz přestává býti momentkou, a stává se řetězovou explozí uvědomělých představ.

Uvědomíme-li si, že pračlověk před 30 000 lety ve svých jeskyních kresbách zanechal nekonečně velké množství výtvarných prací vrcholných kvalit, o co bohatší bude tvorba lidí současných, propojených s životem nekonečným množstvím vztahů.

Dnes je nedokonalé, aby současná složitost života byla vyjadřována pouze několika jedinci. Dále: Reálnými fotografiemi naší planety ze stratosferických letadel vzniká nový vztah k prostorové stavbě obrazu. Explosionalisté zmnožují na základě prostorové vlastnosti lidského mozku do nekonečna prostory naší planety, čímž obrazotvornost bude aktivně důležitým činitelem, neboť bude překonán pocit o malosti naší planety, pocit zapříčiněný vývojem dopravní techniky a signalizačních zařízení včetně televise a radia.

Podnět k vytvoření obrazu dá i desetitisícina milimetru, zvětšená elektronovým mikroskopem. Lidská obrazotvornost mění základní vztahy k objektům.

Je známý přínos fotografií v tom, že člověk má možnost vybavit si jimi absolutně přesně zážitky z minulosti, za aktivní účasti receptoru /očí a příslušnými nervy/, psychicky detailně jež prožít a není odkázán na sny, blouznění v horečce, či snění ve stáří, kdy nabývají převahu prvotní vjemy z mládí. Explosionalismus umožní zažití nekonečného řetězu minulých představ formou dle okamžitých dispozic a usměrnění schopnosti mozku - po vyrovnání se - přijímat novou skutečnost. Lidé budou schopni psychického vývoje po celý život a přizpůsobivosti vývoji.

Zdůrazňuji, že se nejedná o záležitost novou. Explosionalisté byli ovlivněni lidovou obrazotvorností /při lití olova, určování názvů květinám, skalám, mraků atp./

Dodatečně si ověřili, že na základě myšlenkové asociace vznikaly jeskynní prakresby v paleolitu, dílo Leonarda da Vinci. Goyi, Viktora Huga, včetně celé laviny prací soudobých malířů. Ale tato předchozí činnost nezanechala změny ve vědomí nejširší veřejnosti. Asociace sloužila prakticky jako méněcenný prostředek, či jako exklusivní záležitost, což samo o sobě často stačilo k tomu, aby se získala samolibá domněnka o osobní úspěšnosti.

Experimenty asi se 7 000 lidmi jsme si ověřili, že v prvých minutách bylo přes 90% lidí, kteří o záležitosti pochybovali, nechápali ji, či měli k ní vztah, získaný při lidových pověrách /lití olova atp..../, aniž by se snažili tento vztah rozšířit mimo staticky fixovaný názor. Rychlé utváření nových vztahů k problému v následujících minutách, za součinnosti akumulovaných sil v podvědomí je dostatečným svědectvím o přirozených, objektivně platných schop-

77

Vladimír Boudník

nostech lidí.

Oposice se mýlila, když tvrdila, že explosionismus opomíjí reálnou skutečnost. Naopak! Je s ní spjat a závislý na ní. Není přece možné vidět ve skvrnách předmět či děj, který jsme nepřijali do představ z reálného světa. Častá neobvyklost tvarů a dějů vzniká kombinací akumulovaných představ mnohdy časově různě starých. V tom se zrcadlí vyspělost vyšší nervové soustavy u člověka.

Vladimír Boudník
Stanislav Vávra v. r.

30. září 1963

Vážený pane doktore.

Promiňte mi, že Vám píši. Velice mne potěšilo, že jsem se s Vámi po letech opět viděl. Před osmi lety jste mi byl skutečnou posilou v mých tvůrčích snahách a jeden z těch mála, kteří věřili, že to co dělám, není tak zcela zbytečné. Ještě minulý rok bylo mých snah zneužito ke křivým nařčením a moje tvorba mne stavěla v očích různých lidí na hranici šílenství. I když jsem po soukromé citové stránce nesmírně utrpěl, přesto se mi podařilo realizovat své výtvarné záměry. A to je pro mne mnohokrát větší zadostiučinění, než abych dospěl k vnitřnímu vyrovnání udavačstvím. Satisfakce by se mi dostalo maximálně úřední formou s jepičím psychickým dosahem pro můj život. Dovoluji si Vám zaslat katalog z mojí loňské Varšavské výstavy.

Se srdečným pozdravem
Vladimír Boudník,
Praha 3, Kostnické náměstí 5

79

/ I s a a c B a s h e v i s Singer
se narodil v Polsku r. 1904. Jeho otec i děd byli rabíny
a sám navštěvoval varšavský Rabínský seminář. R. 1935 emigroval
do Spojených států a od té doby pracoval jako žurnalista z povolání
a sloupkař pro židovský deník F o r w a r d vycházející v New Yorku.
Kromě některých dřívějších prací publikovaných ve Varšavě téměř
všechna jeho beletrie byla napsána v jiddiš pro tento časopis.
Teprve nedávno bylo Singerovo dílo z valné části
přeloženo a tak jeho zásluhy a hodnoty jeho díla
došly teprve obecného uznání.
R. 1978 byl odměněn Nobelovou cenou za literaturu./

/Povídka K a f k a v p ř í t e l
byla přeložena z knihy
Isaac Bashevis Singer:
A Friend of Kafka and Otxher Stories
vydané nakladatelstvím Penguin Books
v roce 1979.

Březen 1980. Trans : Jetel /

80

Slyšel jsem o Franzi Kafkovi léta předtím, než jsem cokoliv od něho četl, od jeho přítele Jacquese Kohna, bývalého herce židovského divadla. Říkám bývalého, neboť v době, kdy jsem ho znal, na jevišti už nevystupoval. Bylo to počátkem třicátých let a Židovské divadlo ve Varšavě už pomalu ztrácelo obecenstvo. Sám Jacques Kohn b byl tehdy churavějící troska. Přestože se dál oblékal jako dandy, vypadal ošuměle. V levém oku míval monokl, k tomu vysoký staromódní límec /říkalo se nu 'otcovrah'/, lakýrky a tvrdák. Cynici ve varšavském Klubu židovských spisovatelů, kam jsme oba docházeli, mu přezdívali 'jeho lordstvo '. Ačkoli byl čím dál více nahrbený, urputně se snažil držet se zpřímá. To, co mu zbylo z kdysi plavých vlasů, si sčesával jako můstek přes holou lebku. Zcela ve tradici někdejšího divadla co chvíli se rozhovořil v poněmčelé jiddiš - zvláště když mluvil o svém vztahu ke Kafkovi. Poslední dobou začal psát články do novin, ale redaktoři mu svorně vraceli rukopisy. Bydlel v jedné podkrovní místnosti v Leszenské ulici a věčně postonával. Mezi členy klubu o něm koloval vtip: 'Celý den proleží pod kyslíkem a v noci se vynoří jako Don Juan. '

Potkávali jsme se obvykle večer v klubu. Dveře se otevíraly pozvolna, když vcházel Jacques Kohn. Působil dojmem význačné evropské veličiny, které se uráčilo navštívit ghetto. Porozhlédl se a tvářil se uštěpačně, jako by dával najevo, že pach ze slanečků, česneku a laciného tabáku není podle jeho gusta. S opovržením přehlédl stoly, na nichž zvetšelé noviny, polámané šachové figurky a popelníky plné cigaretových špačků, u kterých vysedávali členové klubu a donekonečna vřískavě diskutovali o literatuře.

Potrřásal hlavou, jako by říkal: 'Co můžete chtít po takových nemehlech? 'Jen jak jsem ho uviděl, sáhl jsem do kapsy a uchystal zlotý, který nevyhnutelně si ode mně půjčí. Toho večera se Jacques zdál být v lepší náladě než obvykle.

Usmíval se, přitom poodhalil porcelánový chrup, který mu neseděl a lehce si povíklával, když mluvil, a nadutě se ke mně rozešel, jakoby kráčel po jevišti. Podal mi kostnatou ruku s dlouhými prsty a řekl: 'Jak se dnes daří naší hvězdě na obzoru?' 'Už na obzoru?'

'Mluvím vážně. Rozpoznám talent na první pohled, ačkoliv sám žádný nemám. Když jsme 1011 hráli v Praze, nikdo ještě o Kafkovi neslyšel. Zašel do zákulisí a jen jsem ho uviděl, bylo mi jasné, že přede mnou stojí génius. Vycítil jsem to, jako kočka ucítí myš. Tím začlo naše velké přátelství. '

Tu historku jsem vyslechl mockrát a v mnoha obměnách, ale věděl jsem, že si ji musím poslechnout znovu. Přisedl k mému stolu a Máňa, servírka, nám donesla sklenice s čajem a zákusky. Jacques Kohn nasupil obočí nad zažloutlými očima, jejichž bělmo protkaly krvavé žilky. S výrazem, který napovídal: 'Tomuhle ti mezuláni říkají čaj?'. Dal si do sklenice pět kostek cukru a plechovou lžičkou otáčel ode dna vzhůru. Palcem a ukazováčkem, jehož nehet byl neobyčejně dlouhý, ulomil ždibec koláčku, vložil ho do úst a poznamenal: 'V a j a,' jako by chtěl říci: Dnešní sousto neukojí včerejší hlad. To všechno byla jen hra. Sám pocházel z chasidské rodiny z jednoho polského městečka. Nejmenoval se Jacques, ale Jankel. Přestože žil po mnoho let v Praze, ve Vídni, v Berlíně, v Paříži. Nebýval vždycky jen hercem Židovského divadla, ale účinkoval i na jevištích ve Francii a v Německu. Spřátelil se s mnoha význačnými osobnostmi.

Pomohl Chagallovi najít ateliér v Belleville. Byl častým hostem u Israela Zangwilla. Hostoval v jedné Reinhardtově inscenaci a pojedl studenou pečínku s Piscatorem. Ukazoval mi dopisy, které mu došly nejenom od Kafky, ale od Jakoba Wassermanna, Stefana Zweiga, Romaina Rollanda, Ilji Ehrenburga a Martina Bubera. Ti všichni ho důvěrně oslovovali prvním jménem. Když jsme se už lépe znali, dal mi dokonce nahlédnout do dopisů od slavných hereček, s kterými měl intimní vztahy.

'Půjčit, 'Jacquesu Kohnovi zlotý pro mne znamenalo navázat kontakt se západní Evropou. Už způsob, jakým nosil svou hůlku se stříbrnou rukojetí, mi připadal exotický. I když cigarety kouřil jinak, než bylo zvykem ve Varšavě. V těch vzácných případech kdy se se mnou poškorpil, vždycky dokázal uchláchnout mé city nějakou galantní poklonou. Víc než co jiného jsem na Jacquesu Kohnovi obdivoval, jak to uměl se ženami. Já se děvčat ostýchal - červenal jsem se, v jejich přítomnosti jsem byl nesvůj - zato Jacques Kohn byl sebejistý jako nějaký velmož. Vždy pohotový říci něco

milého i té nejméně atraktivní ženě. Zalichotil věcem, ale vždycky s nádechem dobromyslné ironie, choval se jako blazeovaný hedonik, který už okusil všeho.

Mluvil se mnou otevřeně. 'Můj mladý příteli, jsem takřka impotentní. Jak už to bývá, když se v člověku vyvine přejemný vkus - dokud máte plat, obejdete se bez marcipánu a bez kaviáru. Dospěl jsem už stádia, kdy si žádná žena nepřipadá skutečně žádoucí. Neujde mi jediný defekt. To je impotence. Toalety, korzety - vidím skrze ně. Neošálí mě už líčidlo ani parfém. Sám jsem o zuby přišel, ale sotva některá žena pootevře ústa, hned jí spočítám plomby. Mimochodem, toto byl Kafkův problém, pokud jde o profesi spisovatele: viděl všechny ty nedostatky - svoje vlastní i kohokoliv jiného. Literaturu většinou vyrábějí takoví plebejci a packalové jako Zola a D'Annunzio. Já, v divadle, jsem také viděl nedostatky, které Kafka postřehl v literatuře, a to nás sblížilo. Ale, je to s podivem, když měl Kafka posoudit divadlo, Byl úplně slepý. Naše plytké hry psané v jiddiš, vynášel do nebe. Bláznivě se zamiloval do jedné šmirácké herečky - Madam Tschissik. Když pomyslím, že Kafka tohle stvoření miloval, že o ní snil, stydím se za mužské plemeno a za jeho iluze. No budiž, nesmrtelnost si nevybírá. Každý, komu se poštěstí navázat kontakt s nějakým velikanem, s ním vpochoduje do nesmrtelnosti, často i s dřeváky na nohou.'

'Neptal jste se mě jednou, čím to je, že se pořád držím, nebo se mi to jen zdá? Kde беру tu sílu snášet chudobu, nemoc a, to nejhorší ze všeho, beznadějí? To stojí za optání, můj mladý příteli. Kladl jsem si stejnou otázku, když jsem prvně četl Knihu Jobovu. Co drží Joba při životě a strádání? To, že ke konci mu přibudou další dcery, že má víc oslů, víc velbloudů? Nikoli. Odpověď zní: bylo to pro hru samu. Všichni hrajeme šachy a partnerem je nám osud. Teď táhne on; teď táhneme my. Chce nám dát mat po třech tazích, my se snažíme tomu zabránit. Víme, že nemůžeme vyhrát, ale dáme si záležet, aby měl s námi dobrý zápas. Můj protivník je nějaký houževnatý anděl. V boji se Jacquesem Kohnem použije každý trik, který se tu namane. Teď máme zimu: pomalu se nezahřejete ani u kamen, jenže moje kamna nejsou v provozu už měsíce a domácí mi je odmítá zapojit, Já bych stejně neměl peníze na uhlí. U mne v pokoji je zima jako venku. Pokud jste nebydlel v pod-

82

SINGER

- kroví, nevíte, co dělá vítr. Tabulky v oknech tam drnčí i v létě. Někdy se na střechu k mému oknu vyšplhá kocour a ječí celou noc jak ženská při porodu. Ležím tam zabalen, v dekách, klepu se zimou, a on mrouská po kočce, nebo taky jen skučí hlady. Mohl bych mu dát kus žvance, aby dal pokoj, anebo ho zahnat, jenže - abych nepromrz na kost, zabalím se do všech hadrů, co mám, i do starých novin - sebemenší pohyb a všecko je úsilí přijde nazmar. '

'Nicméně, když hrajete šachy, drahý příteli, je lepší mít důstojného soupeře, než hrát s nějakým fušerem. Já mého protivníka obdivuji. Někdy mě okouzluje jeho vynalézavost. Sedí tam nahoře ve své úřadovně ve třetím nebo v sedmém nebi, v té pobočce Prozřetelnosti, pod kterou spadá naše malá planeta, a má na starosti jedno jediné - políčit past na Jacquesa Kohna. Má příkazáno: 'Natluč ten soudek, ale ať z něho nevyteče víno.' Přesně to udělal. Jak se mu daří udržet mě naživu, to je zázrak. Je mi hanba říkat vám, co беру léků, kolik pilulek spolýkám. Mám přítele drogistu, jinak bych si to nemohl dovolit. Než jdu do postele, zhltnu jednu po druhé - nasucho. Kdybych to zapil, musím močit. Mám něco s prostatou a to bych musel vstát několikrát za noc. Když jste potmě, Kantovy kategorie přestávají platit. Čas přestává být čas a prostor už není žádný prostor. Něco držíte v ruce a najednou to tam není. Rozsvítit mou plynovou lampu není tak jednoduché. Věčně se mi ztrácejí zápalky. Mé podkroví se hemží zloduchy. Čas od času oslovím jednoho z nich: 'Hej, ty, Octe, synu Vína, co kdybys nechal těch svých lumpáren!'

'Není to tak dávno, uprostřed noci slyším, jak někdo buší na mé dveře, a je slyšet ženský hlas. Nepoznal jsem, jestli se směje nebo pláče. 'Kdo to může být?' říkám si. 'Lilit? Namach? Machlat, dcera Keteva M'riri? 'Hlasitě jsem zvolal, 'Madam, to jste se spletla. 'Ale pořád mi tloukla do dveří. Pak uslyším zasténání a jako když někdo padá. Bál jsem se otevřít dveře. Začnu hledat zápalky, abych nakonec zjistil, že je mám v ruce. Konečně se zvednu z postele, rozsvítím plynovou lampu a navléknu si župan a trenky. Na moment jsem se zahlédl v zrcadle a to, co jsem uviděl, mě vyděsilo. V obličeji jsem byl zelený a neoholený. Konečně otevřu dveře a tam stojí mladá žena, bosá, sobolí plášť přes noční košili. Byla bledá a dlouhé blond vlasy měla rozčuchané. 'Madam, co se děje? ' povídám jí.

Někdo se zrovna pokusil mě zabít. Buďte tak laskav, pustte mě prosím dovnitř. Jen bych u vás ráda zůstala, než se rozední. '

'Chtěl jsem se zeptat, kdo se pokusil ji zabít, ale vidím, že je celá promrzlá. Nejspíš taky opilá. Pustil jsem ji dovnitř a všiml si, že na zápěstí má náramek s obrovskými dýmami. 'U mě se netopí, 'povídám jí.

'Je to lepší než zemřít na ulici. '

'A tak jsme tam spolu. Ale co teď s ní? Mám jenom tu jednu postel. Nepiju - to ani nesmím - ale od jednoho kamaráda jsem dostal darem láhev koňaku a měl jsem tam pár sušenek. Nalil jsem jí a nabídl sušenku. Tím likérem zřejmě pookřála. 'Madam bydlíte v této budově? 'ptám se jí.

Ne, 'řekla. 'Bydlím na Ujazdowském bulváru. '

'Hned mě napadlo, že je šlechtična. Slovo dalo slovo a zjistil

SINGER

jsem, že hraběnka, ovdovělá, a její milenec bydlí u nás v domě - učiněný krobián, který si pro zábavu pěstoval lví mládě. Taky patřil k honoraci, ale byl jeden ze zavržených. Už si odseděl rok v Citadele za pokus o vraždu. Ji navštěvovat nemohl, protože bydlela u tchyně, tak docházela k němu. Té noci v návalu žárlivosti ji ztloukl a přitiskl jí revolver ke spánku. Abych to zestručnil, podařilo se jí popadnout plášť a vyběhnout z jeho bytu. Klepala na dveře sousedům, ale nikdo jí neotevřel, a tak se vydala do podkrovní. '

'Madam, 'řekl jsem jí, 'váš milenec vás pravděpodobně ještě hledá. Kdyby vás vypátral? Abych dělal rytíře, na to už nemám. '

'Neodvážím se udělat nějaký kravál, 'odpověděla. 'Má podmíněný trest. Skoncovala jsem s ním nadobro. Slitujte se - snad byste mě nevyhnal uprostřed noci. '

'Jak se chcete ráno dostat domů? 'ptám se jí.

'To nevím, 'řekla. 'Stejně mě život omrzel, ale nechci, aby zrovna on mě sprovodil ze světa. '

'No budiž, tak jako tak už neusnu, 'řekl jsem. 'Lehněte si do mé postele a já budu odpočívat tady v křesle. '

'Ne. To bych nerada. Nejste už žádný mladík, ani nevypadáte moc dobře. Prosím vás, jděte zpátky do postele a já si tady jen sednu.

'Tak jsme se handrkovali, až jsme došli k závěru, že si lehneme spolu. 'Z mé strany se nemáte čeho obávat, 'ujistil jsem ji.

'Jsem starý a s ženami už nic nesvedu. 'Zdálo se, že o tom nemá nejmenších pochyb.

'Co jsem to říkal? Ano, najednou jsem v posteli s hraběnkou a její milenec co chvíli může vyrazit dveře. Zalezli jsme oba pod ty dvě příkrývky, co mám, a už mě nenapadlo sestrojít tu obvyklou kuklu ze všeho, co je po ruce. Tak mě to rozrušilo, až jsem zapomněl, že je zima. A potom, cítím, jak je mi blízko. Z jejího těla vyzařovalo podivné teplo, jiné, než jsem kdy poznal - nebo třeba jsem to už zapomněl. Políčil na mne můj protivník nějaký nový gambit? Za posledních pár let se mnou přestal hrát vážně. Víte, existuje něco jako hrát šachy z legrace.

Kupříkladu o Nimzowitschovi se říkalo, že své partnery rád vodil za nos. Za starých časů to byl Morphy, co si rád zašpásoval, když hrál šachy. 'To není špatný tah, 'Říkal svému odpůrci. 'Mistrovská práce. 'Přitom si uvědomím, že jejího milence znám. Potkával jsem ho na schodech - hromotluk s vrahounským obličejem. Jaký neslavný konec pro Jacquesa Kohna - dorazí ho polský Othello!

'Dal jsem se do smíchu a ona se přidala. Objal jsem ji a přivinul k sobě. Nekladla mi žádný odpor. Pojednou se stal zázrak. Znovu jsem byl muž! Jednou takhle, byl čtvrtek večer, postával jsem u jatek v jedné malé vsi a uviděl jsem, jak se býk páří s krávou, zrovna než je odvedli na porážku pro Sabat.

Proč se poddala, nikdy nepochopím. Snad že se tak pomstila svému milenci. Líbala mě a šeptala lichotky. Potom slyšíme těžké kroky. Někdo pěstí zabušil na dveře. Moje děvče se skutálelo s postele a lehlo si na zem. Já už málem odříkával modlitbu za umírající, ale zastyděl jsem se před Bohem - a ne ani tak před Bohem jako před mým škodolibým protivníkem. Proč

mu ještě navrch dopřát tuhle radost? I melodrama má svoje meze.' Ten dobytek stále mlátil do dveří a já trnul hrůzou, aby nepovolily. Kopal do nich nohou. Dveře praskaly, ale nehnuly se. Byl jsem vystrašený, a přesto, co to ve mně je, pořád mi bylo do smíchu, pak ta palba ustala. Othello odešel.'

'Ráno jsem té hrdince koupil šaty, spodní prádlo a střevíce. Šaty jí nebyly, ani ty střevíce, ale potřebovala jenom dostat se k taxíku - ovšem, za předpokladu, že její milenec na ni nečihá někde na schodech. Je to zvláštní, Ale té noci zmizel a nikdy se už neukázal. '

'Než odešla, políbila mě a trvala na tom, abych jí zavolal, jenže tak pošetilý zas nejsem. Jak stojí v Telmudu: 'Zázraky se nedějí každý den.'

'A co vám povím, Kafka, jak byl tehdy mladý, byl už posedlý stejnými zábrany, jaké sužují mě na stará kolena. Překážely tu ve všem, co dělal - v sexu zrovna jako ve psaní. Dožadoval se lásky a prchal před ní. Napsal větu a vzápětí ji škrtal. Otto Weininger byl podobný případ, taky - šílenec a génius. Potkal jsem ho ve Vídni, - chrllil aforismy a paradoxy. Jeden jeho výrok nikdy nezapomenu: 'Bůh nestvořil štěnici. 'Musíte znát Vídeň, abyste opravdu rozuměl těm slovům. Jenže kdo tedy stvořil štěnici? '

'Á, je tu Bamberg! Podívejte, jak se na těch krátkých nožkách kolébá, jako kachna, mrtvola odmítající spočinout ve svém hrobě. Nebyl by to špatný nápad, založit klub mrtvol trpících nespavostí. Proč se tak plouhá po nocích? K čemu jsou mu ty kabarety? Doktoři ho odepsali před lety, když jsme byli ještě v Berlíně. To ho neodradilo, aby nevysedával v Rousnisches Café do čtyř do rána a neklábosil s prostitutkami. To jednou Granat, herec, oznámil, že uspořádá večírek - skutečnou orgii - u něho v domě, a mezi jinými pozval Bamberga. Granat každému uložil přivést dámu - buď manželku anebo přítelkyni. Ale Bamberg neměl ani ženu ani milenkou a tak zaplatil nějaké courě, aby ho doprovodila. Musel jí pro tu příležitost koupit večerní šaty. Společnost sestávala výlučně ze spisovatelů, profesorů, filozofů a všelijakých těch intelektuálských všudybylů. Měli všichni stejný nápad jako Bamberg - najali prostitutky. Taky jsem tam byl. Doprovázel jsem jednu pražskou herečku, tou dávnou známou. Znáte Granata? Lidoop. Koňak pije jako sodovku a zhltně omeletu z deseti vajec. Jen se hosti sešli, vysvlékl se a trdloval s těmi děvkami jako pomínutý, aby tomu výkvětu, co si sezval, nějak zaimponoval. Nejdřív intelektuálové posedávali v křeslech a zírali. Za nějakou chvíli začli diskutovat o sexu. Schopenhauer to... Nietzsche zas tohle. Kdo při tom nebyl, těžko si může představit, jak tihle géniové dovedou být směšní. Když to bylo v nejlepším Bambergovi se udělalo zle. Zezelenal jako tráva a pot se z něj lil. 'Jacquesi, 'řekl, 'se mnou je konec. Ale tady se dá umřít. 'Dostal ledvinový záchvat. Zpola jsem ho vynesl ven a dopravil ho do špitálu. Mimochodem, můžete mi půjčit jeden zlotý?'

'Dva'

'Ale! Vyloupil jste Bank Polski?'

'Prodal jsem jednu povídku. '

'Gratuluju. Pojdte, povečeříme spolu. Já vás zvu.'

SINGER

2

Zatímco jsme jedli, Bamber došel k našemu stolu. Byl to malý člověk, vyzáblý jako souchotinář, předkloněný a na křivých nohou. Měl lakýrky a psí dečky'. Na zašpičaté lebce mu leželo pár šedivých vlasů. Jedno oko bylo větší než druhé - červené, vypoulené, poděšené svou vlastní vizí. Drobnýma kostnatýma rukama se opřel o náš stůl a kdákvým hlasem řekl:

'Jacquesi, včera jsem četl Z á m e k tvého Kafky. Zajímavé ale kam to směřuje? Na sen to je příliš dlouhé. Alegorie mají být krátké. '

Jacques Kohn rychle polkl sousto, které žvýkal. 'Posaď se,' řekl. 'Mistr se nemusí řídit pravidly. '

'Jsou jistá pravidla, kterými se musí řídit i mistr. Žádný román by neměl být delší než V o j n a a m í r. I V o j n a a m í r je příliš dlouhé. Kdyby se Bible skládala z osmnácti dílů, byla by už dávno zapomenuta. '

'Talmud má šestatřicet dílů a doposud ho Židé nezapomněli.'

'Židi pamatují až moc. To je naše neštěstí. Je to dva tisíce let, co jsme byli vyhnáni ze Svaté země, a teď zkusíme dostat se zpátky. Šílenství, nebo ne? Kdyby naše literatura zobrazila jen tuhle šílenost, byla by veliká. Ale naše literatura je ze záhadných důvodů plná rozumu. No, nechme toho.' Bamberg se narovnal, nasupený, jak ho to zmohlo. Drobnými krůčky se odšoural od stolu. Došel ke gramofonu a pustil si taneční hudbu. Ve spisovatelském klubu se vědělo, že po léta nenapsal ani řádku. Teď v tom věku se učil tančit, podnícený filozofií svého přítele Dr. Mitzkina, který napsal *E n t r o p i i r o z u m u*. V této knize se Dr. Mitzkin pokusil dokázat, že lidský intelekt zbankrotoval a že opravdové moudrosti se můžeme dobrat pouze vášní. Jacques Kohn potřásl hlavou. 'Tříčtvrteční Hamlet. Kafka se bál, že z něj bude takový Bamberg - a proto se zničil.'

'Ozvala se vám někdy ta hraběnka?' zeptal jsem se. Jacques Kohn vyňal z kapsy svůj monokl a nasadil si ho.' A i kdyby se ozvala? V mém životě se všechno promění ve slova. Povídaní, rozprávky. To je vlastní filozofie Dr. Mitzkina - člověk skončí jako automat na slovo. Slovo ho nakrmí, slovo se napije, se slovy se ožení, slovy se nakonec otráví. Teď mě napadá, Dr. Mitzkin se také zúčastnil té orgie u Granata. Přišel si ověřit, co hlásal, ale mohl zrovna tak napsat *Entropii* vášně. Ano, hraběnka si čas od času zavolá. Taky intelektuálka, ale bez intelektu. popravdě řečeno, ženy se všemožně snaží uplatnit své tělesné vnady, a přitom toho vědí jenom poskrovnu o významu sexu, zrovna jak o intelektu.

'Taková Madam Tschissik. Co na ni kdy bylo, krom toho těla? Ale zkuste se ji zeptat, co tělo doopravdy je. Teď zošklivěla. Tehdy tam v Praze jako herečka, to ještě měla něco do sebe. Byli jsme milovník a milovnice. Měla tak špetku nadání. Zajeli jsme tehdy do Prahy trochu si přivydělat a našli jsme génia, který na nás čekal - *H o m o s a p i e n s* v nejvyšším stupni sebetryzně. Kafka chtěl být Žid, ale nevěděl jak na to. Chtělo se nu žít, ale ani s tím si neuměl poradit. 'Franzi' povídám mu jednou, 'jsi mladý. Dělej to, co my všichni. 'Znal jsem tam v Praze jeden

bordel a přemluvil jsem ho, aby tam se mnou zašel. Ještě byl panic. Radši ani nemluví o dívce, s kterou byl zasnouben. Vězel až po krk v měšťáckém bahně. Židé z jeho okruhu měli jediný ideál - stát se křesťany, a ně dát se k Čechům, ale k Němcům. Zkrátka a dobře, nalákal jsem ho na to dobrodružství.

Zavedl jsem ho do tmavé uličky v bývalém ghettu a tam byl ten bordel. Šli jsme nahoru po točitých schodech. Otevřu dveře a a vypadalo to jako někde na jevišti: kurvy, pasáci, zákazníci, madam. Na ten okamžik nikdy nezapomenu. Kafka se rozklepal a tahal mě za rukáv. Pak se otočil a seběhl po schodech tak rychle, až jsem se bál, že si přerazí nohu. Sotva se octl na ulici, zastavil se a zvracel jako malý kluk. Cestou zpátky jsme míjeli starou synagogu a Kafka se rozpovídal o golemovi. Kafka věřil na golema, věřil i tomu, že jednou v budoucnosti se může objevit další. Musí existovat magická slova, která promění kus hlíny v živoucí bytost. Což Bůh, podle kabaly, nestvořil svět vyřčením posvátných slov? Na počátku bylo Logos

'Ach, to všechno je jedna velká šachová hra. Odjakživa jsem se bál smrti, ale teď, když už stojím nad hrobem, mě ten strach přešel. Je jasné, že můj partner chce hrát pomalou hru. Dál mi to bude sbírat jednu figurku po druhé. Nejdřív mě připravil o to, čím jsem zapůsobil jako herec, a udělal ze mne takzvaného spisovatele. A to se ještě předtím postaral o to, že při psaní mi ruku ochromí křeč. Jeho další tah - zbavil mě mé potence. Přesto vím, že na mat zatím nepomýšlí, a to mi dodává sílu. Že mám doma zimu? Ať mám. Nemám co k večeři? Já bez ní nezemřu. On sabotuje mě a já sabotuju jeho. Nedávno pozdě v noci se vracím domů. Byl třeskutý mráz a pojednou zjistím, že jsem ztratil klíč. Vzbudil jsem domovníka, ale ten žádný klíč neměl. Táhla z něj vodka a jeho pes mě kousl do nohy. Stát se to před léty, zoufal bych si, ale tentokrát jsem řekl mému protivníkovi; 'jestli chceš, abych dostal zápal plic, nic proti tomu. 'Vyšel jsem z domu a že půjdu na Vídeňské nádraží, vítr mě skoro unášel. V noci tou dobou bych musel čekat na tramvaj nejméně třičtvrté hodiny. Jdu kolen Hereckého sdružení a v jednom okně uvidím světlo. Řekl jsem si, že se podívám dovnitř. Třeba bych tam nějak přečkal noc. Na schodech jsem o něco zavadil botou a slyším, jak to cinklo. Sehnu se a zvednu nějaký klíč. Byl to ten můj! Šance najít klíč potmě na schodech v té budově je tak jedna k bilionu, ale můj protivník se nejspíš zalekl, abych nevypustil duši dřív, než je se mnou nadobro hotov. Fatalismus? Říkejte tomu fatalismus, když chcete. '

Jacques Kohn vstal a omluvil se, že si jde zatelefonovat. Seděl jsem tam a pozoroval Bamberga, jak třaslavýma nohama tančí s nějakou literární dámou. Oči měl zavřené a hlavu jí opřel o prsa, jako by to byl polštář. Zdálo se, že tančí a spí současně. Jacques Kohn si dal na čas - zdržel se déle, než trvá normální telefonní hovor. Když se vrátil, monokl na oku mu zářil.

'Že neuhádnete, kdo sedí vedle?' řekl.

'Madam Tschissik! Kafkova velká láska. '

'Opravdu?'

'Povídál jsem jí o vás. Pojdte, rád bych vás seznámil.'

'Nechci.'

'Proč ne? Žena, kterou miloval Kafka, za to stojí.'

'Nemám zájem.'

'Jste plachý, to je to. Kafka byl taky plachý - plachý jako ně-

87

SINGER

jaký seminarista. Já nebyl nikdy plachý a možná proto jsem nikdy nic neznamenal. Drahý příteli, potřeboval bych ještě dvacet grošů - deset pro vrátného tady v budově a deset pro našeho domovníka. Bez těch peněz nemůžu domů. '

Vzal jsem z kapsy pár drobných a dal mu je.

'Tolik? Vy jste dneska musel vyloupit banku. Čtyřicet šest grošů! Tfuj - tfuj! No, jestli je nějaký Bůh, odmění se vám. A jestli není, kdo si rozdává všechny tyhle partie s Jacquesem Kohnem ?

88

J I Ř Í D A N Í Č E K

Anděl a rukavice

"Kníže Josef Antonius Leopold, vévoda..." pomalu a obtížně slabikovala stařenka nápis na velikém balvanu, zpola se už propadajícím do země. Stála v posekaných kopřivách, které rychle vadly v poledním slunci, malá, drobná, stará ženská ve vybledlém pracovním obleku. Když přestala oškrabávat mech, pokrývající kámen a slova na něm vyrytá, otřela ostří srpů cípem modré kazajky a dala se opět do práce. Levou rukou, chráněnou koženou rukavicí uchopila vždy několik vysokých kopřiv najednou a pak co je snažila srpem podetnout. Stonky byly u země silné a dřevnaté, srp od nich odskakoval a některé jen nalomil. Ty pak bylo třeba oběma rukama odtrhnout, šlo to ztěžka a nechráněná pravička se často setkala se žahavými listy. Stařenka se namáhala, až kolem kamene vznikl široký kruh, zbavený toho neřádu, jak kopřivy nazývala. Potom se podívala na hodinky, zahrozila srpem plevelu, který lhostejně pohyboval lodyhami všude kolem, a šla si odpočinout. Posadila se u kamene, opřela se zády a jazykem si slinila hřbet ruky, pokrytý bílými, červeně ohraničenými puchýřky. Choulila se na sluníčku, teplý kámen pěkně hřál do zad, ústa se jí otevřela a oči zavřely.

Kámen se vynořil ze země. Bílý jelen vyběhl z houštiny, pádil a přece pomalu se vzdaloval, dlouhými skoky se vznášel nad živými ploty, které dělily zahradu do pravidelných obdélníků, bílý, byl úplně bílý. A potom se náhle zastavil, vysoko nad zemí, obrátil hlavu ke kamenu a zůstal tak.

Z druhé strany se blížil jezdec. Měl bílý oblek, klobouk, a zbraň.

"Znáš mě," zeptal se stařenky. Vytasil šavli a ukázal jejím zakřiveným koncem na nápis. Stařenka slabikovala: "Kníže Josef Antonius Leopold..."

"A dál to není?" otázal se přísně jezdec, pobídl koně a ten vyskočil nahoru na kámen. Vzepjatý na zadních, úřední kopyta nad hlavou nebohé stařenky stál jezdec v třmenech, šavli nad hlavou.

"Zapomněla jsem si brejle," šeptá stařenka...

"Máňo!"

Kámen se ponořil. Stařenka si olizovala popálenou ruku a polekaně mrkalo v ostrém světle.

"Pořád bys spala, vid', " řeklo to ostré světlo.

"Nezlob se Rózo, já jsem pracovala." Ukázala kolem dokola na místa zbavená plevele a ukázala Rzo také očištěný kousek nápisu:

'Nezlob se."

"Ach ty," mávla Róza rukou nad ní i nad nápisem, ale doopravdy se nezlobila. Stejně se pořád trochu usmívá. Má už takovou tvář, širokou, starou, usměvavou. Přinesla svačinu. Babičky okusovaly rohlíky s máslem, namáčely je do plecháček s bílou kávou z modré smaltované bandasky a povídaly si. Velké Červené květy namalované na konvičce přilákaly čmeláka; hlasitě se pokoušel proniknout ke sladké vůni malou mezerou mezi okrajem i víčkem. Máňa ho odehnala kapesníkem.

"Je vás už málo hoši," rozloučila se s ním, když ho ztratila z dohledu. Zlobily jí oči. Ale horu, vysokou skalnatou horu za řekou na druhé straně údolí viděla pořád dobře. Nebo si jí tak dobře pamatovala? Celý život jí měla na očích.

"Já ti někdy," vyprávěla Róza, "když si večer před spaním dávám sítku a koukám do zrcadla, vidím tu horu před sebou, jako by byla za mnou."

Obě zvedly oči a podívaly se na obrovskou, šedomodrou skálu,

89

DANÍČEK

zavěšenou vysoko nad plachtícími ptáky, vyzářující do údolí ticho, zřetelně oddělené od klidu letního odpoledne, mlčenlivé, jiné ticho.

"Jen ty se koukej do zrcadla," usmála se Róza. Pořád se usmívá.

"Rači se taky jednou podívej do okna támhle u altánu. Uvidíš. Uvidíš před sebou zahradníka, jak pije bezinkové víno. Piji hned ze dvou skleniček a jak dolévá. Jednu sobě, druhou Andělce. Napij se Andělko, usměj se," usmála se hodná Róza a odplivla si. Bílá slina se houpala na zeleném listu a pomalu, pomaličku se přibližovala k zemi.

"Je léto Rózo," smutně řekla stařenka a přitiskla si svědicí ruku ke rtům.

"Jak myslíš." Róza poskládala konvičku a plecháčky do igelitové tašky, zavázala si na zádech stuhu zástěry a pomalu odcházela. Po několika krocích se ještě obrátila: "Na jaře jí bude sukně krátká tý tvoji Andělce." Už se neusmívala. Zvedla ze země hrábě, ztěžka se o ně opírala a mumlala si pro sebe: "Dopadne stejně jako my, hloupá..."

Nebyla to zlá ženská, ta Róza.

Stařenka zůstala sama u kamene, Prohlížela si upřeně bělavé otisky zubů, hluboko vytlačené mezi modrými žilami. Potom si přečetla nápis a nakonec se pomalu, proti své vůli obrátila k altánu.

Dívala se tam dlouho, dobře viděla skrz dřevěnou stěnu. Viděla vnučku, jak se vesele směje. Zahradník jí rozepíná blůzičku a ona se trochu brání - "ale pane zahradníku" - opravdu jen trošičku. Sklenička s bezinkovým vínem se převrhla, husté žluté kapky stékaly na dřevěnou podlahu, taková krásná vůně, krásný den a teplý, letní...

Není to dobré na oči, dívat se do slunce. Zčervenají a pálí jako kopřivy.

"Kníže Josef Antonius Leopold..." přečetla si Máňa znovu. Trochu se jí točila hlava, když se poprvé rozmáchla srpem, ale brzy to přešlo. Kopřivy pomalu a odevzdaně padaly, kruh kolem kamene se zvětšoval a vzadu nad horou se ukázal první bílý oblak. Stařenka se tam nepodívala, ale věděla o něm. Věděla také, kdo stojí u kamene a na co se jí zeptá.

"Chceš usnout nebo se probudit, Máňo?"

"Mám takovou chuť na trochu vína z bezinek," odpověděla. Stiskla u země stoněk vysoké kopřivy a jedním rychlým pohybem ruky ho zbavila listí.

Anděl se usmál, zvedl rukavici položenou na nápisu a odletěl.

90

[reprofoto objekt]

SOCHA

91

ze sbírky "BLBCOVI" SOCHA

Srocený lidí pach
po poli ryk,
zajíci v jeteli smrtelný smích.
Šlapou zeli, tak dobývá města šik.

Zalézaj do děr myši
u vchodu bičíkem zamávají
olíznou svoje paty,
až zakouří se jim a pár to svalí.

x

Pokoj všlápl stavitel, v svůj plán,
bzukot igelitovými pádly
/strop podpírá stěna s rohy/
rozehnavám.
Vejdeš-li zamávají, šustí křídly.

Nejraděj všechny jednou ranou,
aby si zapamatovaly,
že nejsou zvány ani v právu.
Poletující nálady, po nábytku posedány.

Uprostřed visí řemínek,
na tři páry nožiček.

x

Břitva holí náprsní kapsy
bez zaplacení choulej se,
chlápek si vousy přišláp,
kousek po kousku.
Bezradněj před divem vnějším
v chlivě koza mečí,
kapsa s pánem rozmejšlej si volbu
zadních dveří.
Vlas a chlup v ocelovém tančí křesle,
opodál zákazník ani se nehne.

Vykácenej prales s opicema
keříky na prsou vytrhnu,
zmátožej se? přijď znova
pokloníš své pole traktorům.

x

Opilec potkal ožralce,
sníh šlépěj otiskl si,
tam za městem na lávce
zoubky chňap, tahá chlastouny za šosy,
Chtěla by do rána chovat ty pohyby,
Tak střetl opilec ožralce.

Jeden jak na chůdách vrávorál,
zatímco druhý, v leže dřímal.
ta roztoužená, dotyky.

voní ten z huby hnůj?
lupy blechy nebo blechy
se ptaj lupy
"chuťově není zlej"
odpovídá Paolo do řeky.

Šála

Chlupy coby
srší z těla
drbou se drbny
čučí hvězda

parádivý lupy
hle sokyně
blechy odkud kudy
jsou lupy samice?

asi ne
Řek "jo"
tak ano nebo ne
snad "jo"

z hrdla flus
mezi zuby pár hub
míchání zkus
dnes vaří pabl

x

lámou krky
ještě řvou ztuhlé tváře
řež palic, z dubu vozy
do kol vplétá
živý proklínaje vypne luk
nic nešetří zbraně
kůl vyrve jak špunt
zaznamenal bojovník
"zde vytéká nová řeka"

střev co pupek zbavily kosy
okukuje pod kamenem had
dnes zvědav, přítele pro
odvíjení noci
jež vysnil si druha v polosnách

x

SOCHA ze sbírky BLBCOVI

Nespavost, chaos,
večer kryje.
Nepřičetnost,
les tmou smyje.

Bedna plna
krach a puch
zakrývá,
vždy spíš zryje.

Onen jed
tak vpust' do žil
chci sám být,
všech důr
bez života mě zhost.

Na to zmije
tvůj zub nestačí
mé žíle
patří jinačí.

Tma a sen.
Ten postačí!
Klid a stesk.

x

Slova

Provazochodci balancujou,
než vypadnou kušny,
lžou,
jak kulky, kecaj pušky.
Čípak jsou?
Kolem stolu seděj do židle
zabořený hýždě.

Pod nimi se válí!
Podpatkem jich pár nametu,
mezi sebou o lidech štěbetají,
probodaný brouci, hle tam a tu.
Pro uklízečku s koštětem
zbyly ztichlé sbírky jen.

x

Poznámka : protože tento i jiné výbory /ukázky/ pořizujeme ze samizdatů již kolujících a ne z rukopisů, předpokládáme že již byli redigovány. Proto zachovávání interpunkci, popř. jiné zvláštnosti a je-li to možné i řádkování.

P. S. "Je to vůbec možný?" Děkujeme. Redakce.

93

[reprofoto]

GENIÁLNÍ VYSTOUPENÍ
Wágnerová

94

ANNA WÁGNEROVÁ

Několik básní ze sbírky GENIÁLNÍ VYSTOUPENÍ

/Praha 1984/

.....

+++

Všechny že odešly ti lásky?
Která je jedna?
Jediný konflikt
máš se svou ženou?
Had
krásná paní celá v černém
Noc Ty
Ráno Jiný
chtěla bych dovolenou
Jedno podzemí
vystřídáno undergroundem
rytmus úpadku
Strhující hudba
Tvořím skokem vpřed
/podřep, ruce zatnout do vzduchu
a nádherný let/
Dopadneš vždycky jen
na milovanou bytost
Co bude zítra
zajímá mě ještě
co bude tuto sobotu
načítám neplodné dny,
abych se mohla vykašlat
na roky
které mám před sebou

+++

Panna
Cítím to až na dně svého života
zadek mě táhne k zemi
jen oči jihnou
a počítají sebevraždy
nemohu říkat:
Dobrý den má milá
jak se vede?
a polykat:
Tuto noc jsem
strávila s Tvým mužem

+++

Chtěla bych držet pevně
v ruce svojí knížku
tak jako držím
každou noc
svůj sen
Spolehlivý program
Jenom ráno
hlavu mám jinde
knihovna je prázdná
a na zemi místo koberce
je žlutá tráva
nejspíš sežehlá černým
ohněm
nebo slehlá růžovou zimou
dvůr visí v okně
přesně obráceně
koupelna
sšeřelá márnice
studená, keramická
s chladivým sarkofágem
a s lahvičkama olejů
Jenom se do něj položit
a prožít svůj noční sen
Místo snu
zelená skřetice
noří se v nový den

+++

Dva světy
aby jeden netrestal,
dva muži,
aby jeden nepřestal
poklusávat vedle svojí
kobyly
Běda
- oba světy se jí spojily.

Anna Wágnerová

+++

Moje nemoc,
moje vlhkost, která nesouvisí s vlastním tělem

lehké vůně hniloby ze všech dutin
Mezi větvemi Cerberos vyjukne z černé díry
a mrkne plovoucím okem spiklenecky,
abych se pak nechal překvapit, než zmizí
ani on mě nechce vidět
I pes je muž
moje pacičky
pírečka lotosová
se rozechvívají na kostkovaném ubruse
lněné trávy na těchto místech cizí
pacičky přeseknuté časem.

Moje obrazy
tryskají do lepších chvil
každého snu,
než ráno ukončí tělo svůj závratný let
/zpod peřiny lezu jako myška z díry,
bojím se pohnout poklopem dušnosti/
Vidím jen minutu před sebe
Moje nemoc
jak šedý stín
Můj útěk před ní
strach mi vano úlevou

+++

Tak
a jsem!
Plná, plná až se zalykám.
Jsem lepkavě plná,
zatímco ty si lítáš!
Stála jsem nad řekou
vysoko,
kousek od Slivence
ten den, kdy ukázala
mi Zuzana modrý kámen
co nosí na svém úzkém krku
ale nepodařilo se jí vzletět

Z výšky úžasné
jsem se snesla
k tobě

/vidíš/
a tys mě přibíl
k Zemi
svoji rozkoši

Zbývá mi ještě rychlá
jízda autem, dlouho
do noci

+++

Průvod nádherných Vagín,
některé zdobí se hlavou
Pěstují mýtus o sobě,
při běhu na útěk připravena
Couráš své šaty za sebou,
jak přebytečného muže
princezno
Pěstují mýtus,
a tobě pravím:
'Suché a slunné ženou se vánoce
teplem bytových útrob
vá-no-ce
Pro tebe?
vá-no-ce
Že milují tě ovečky?
A tebe tvoje žena? '
Ty bys chtěl přítelkyni?

Procházím pustým patrem
- dírou v domě
v županu, jak ta nejprodejnější
a slyším hučet televizi,
kde Mýtus,
jak pes se schlíplým ocasem
upírá své zuřivé oči do šera
Jsem tvoje žena,
v průvodu veselá
ale v noci
vždy znovu přistižena

96

Anna Wágnerová

+++

Toužím nabrat výšku,
ještě než se stane bělost všeobecnou,
pobývat mezi barvami tak, jako beránek,
nejbělejší a nejvyšší mrak,
který se může prokázat krví

Zaslechnu od země z dálky jen slabý step,
snad dusot kopýtek,
pak vzdušné přistání hebkosti na vodě
jako když tlačí tě
na břeh a do polí anebo pod stromy
jakýsi suchý Bůh

Tmí se, je ostrý vzduch, a i když nic nebolí
za řekou hroutí se
dny tvojí svobody

+++

Slavobrána plesnivého závěsu
ne, nízký výsměch stropů
- ten já nesnesu
Vítr v černém sametu
 se řítí schodištěm
konečně i v podzemí mi táhne na kotníky
Zvedá sukně
mé nohy tančí rytmus
 štíhlých kupletů
Tobě muži úzký věnec upletu
 ze svojí poctivosti
S mečem
v černém sametu
tvoje starosti
- hedvábný dlouhý strach
z dětství
ty bytosti
vdechla jsem jinou krajinu
steskem mraků protkanou
hučící
pod kůrou syřících stromů
skrývá se
to nejlepší ze Mně
v noci představuji Ptáka
- svojí Prátetu
V podzemí
půvabnou myš
s kluzkými nápady
V těsném korzetu svého těla
prohnutá mezi Nocemi a Dny
dotýkám se břichem
Tvoji hebkosti
a cítím se jak v podřadném bufetu

97

Anna Wágnerová

Nezapomeň
sestoupíš-li ke mně
pak jenom v černém sametu
v paruce
/ať si tě s jiným nespletu/

Šup, šup, v kuchyni kávu
A cigaretu?

Konečně i v podzemí jí táhne na kotníky
za uslintaný stránky
vzkazuje ti díky!
Rytířovi v šedém sametu

Přepřahnout a tryskem!

Ale mám jen jedny koně
a dva tu stojí dostavníky!

+++

Geniální vystoupení
bylo prohlédnuto
ve své ubohosti
přímo od Boha
tohoto večera.

Erotika je jen zdání, budovaná rozumem
Neexistuje sama o sobě.
Tak jako sličná M.
zazní z jeviště svým malým,
žárem zmoženým srdcem,
tak se i já chovám v noci
v noci.
Incest. Dítě
erotické hry.
V místnosti mám možnost.
držet se u stropu
jako Marry Poppins při odpoledním čaji,
ale nemohu vdechovat dech
tvých milenek.

+++

Vyspala ses s věčností
- strašná bolest,
místo naplnění rve ti z těla útroby
Láskou
Prohýbáš se v krvi
Bílé postavy sudic cvakají
malými železnými předměty
zcela arytmičky
do příboje moře
a přes hukot vln se vzneseš

98

Anna Wágnerová

nad posmrtný klášter s jezerem
kam tiše šustíc právě
přistála labuť
důstojně zlomen ho krku
Zatímco se tvé vědomí
od ní vznáší
k úbělu nebeské měkkosti
pořád mi znějí v uších ty něžné
doteky kovu o skleněný stolek,
čisté ruce muže
velmi suché, bez jediné kapky krve,
když se přehluboké peřiny staly
tvým menším nebem, po spojení
se smrtí
dávno před životem

+++

Podařilo se ti něco skvělého,
má milá, ve spěchu a strachu, po tmě
si se rozbila
nemůže ti svíčka v této temnotě
nijak pomoci
Seš a zůstaneš po otci
hrubko, vlasatice
kosmatá lysko
vrstvička vosku tě pokryla
od hlavy k patě
schizofreničko se smetákem a kýblem
nejvzácnějším atributem
pro naši knihovnu
mezi listím se po nádvoří

prohánějí
zkrvavělé kousky vaty
které opustily asi popelnici
urnu knih
+++
Věnováno

Mlč
hukote úzkých tunelů
mlč, mlč,
mlžný přívale mého údělu
Ticho hrozící z reproduktoru
Líbám hrčivost zalknutého motoru
nemám jinou touhu,
než potkat tě až půjdu nahoru
jak sedíš sám s infarktem
za uchem /místo cigarety/
šedý lachtan
syreček pod sklem
a vrůstáš do náhrobního mramoru

99

Anna Wágnerová

+++

Soudružka

Vplula jsi jako Bílý Pták
Velký Dort
bývalá žena

A spláchl tě okamžik
- podágro
Tajně si pod stolem zouváš
své nádherné boty
ze dvou mrtvých zvířátek

Tvoji soudruzi
jak zoubky zipu
sedí
a cvakají
když jede člunek
nеспavosti kolem
Hodnocení:
Zázrak má vlastní Jméno
konkrétnost v zájmenech
Soudruzi!
/Jeden je i hluchý
přešeptávají mu závěry/
Sebekritikou do hlubšího
hnoje
vědomí zbytečnosti

Mocná tu sedí
a krypta se kouřem halí
rodinná hrobka
zas spěje k nadýchání

+++

Tam hoří
vedle padá štola
já procházím s hlavou
zakloněnou
hlasitě se smějíc
Vlasy mé chytají plameny
nohy temnotu svírají
v obzoru zářivém
při požáru smyslů
tryskají péřové chocholy
třpytivém smíchu
těch dam, co jako bubblegum
narostou
za vlečkou nádhernou
plazí se svědomí
černější duši má podzemí
- tou jsem Já

+++

Tvé oči
noci zrcadla
odkud jsou /snad/
od Dábla?
Můj černobílý dialogu
emigrantská tlama,
lehounce ti trne tlapka,
temná řeka je tvá matka
proti ní,
jak proti srsti,
proti času,
času prosti
národ jako louže malý,
černou kůží lemovaný
plouhá svoje souvislosti

Ten kdo v mrtvých vodách loví

musí zvracet. Sokratovi
své neznalosti vědomí,
když v lůně řeky uloví
svý černý dětský svědomí

A vědomí souvislosti?
/V podzemí se kupí kosti.../

+++

Vyřídím ti všechny vzkazy
klidně budu fungovat
jako dopisní papír
Chceš-li

Za odměnu,
že poznala jsem Sylvii
černookou /jak o sobě říká/
bijku
pera i nože
Matku odsouzených dětí
ženu mého muže
Teď by se hodil ten starý
Básnický obrat: rudá růže
ze srdce
z klína
Na sebevraždu
je bezvadný klima

100

HANNAH ARENDTOVÁ

/1906 - 1975/ se narodila v Hannoveru, dětství a léta gymnasiální prožila v Královci /Königsbergu/, odkud pocházeli oba její rodiče. Studovala nejprve teologii u Romana Guardiniho v Berlíně, poté filosofii u Martina Heideggera v Marburgu, Edmunda Husserla ve Freiburgu a Karla Jasperse v Heidelbergu. Pod Jaspersovým vedením získala ve svých 22ti letech doktorát za práci Der Liebesbegriff bei Augustin. V roce 1933 byla nucena pro svůj židovský původ Německo opustit. Zdržovala se nejprve ve Francii, kde pomáhala organizovat emigraci Židů z Evropy a patřila k aktivním členům sionistického hnutí; od roku 1941 žila ve Spojených státech. Pracovala jako lektorka v nakladatelství Shocken a když v roce 1951 vydala své první velké dílo, The Origins of Totalitarianism, které ji učinilo známou, počala působit i na akademické půdě. V letech 1961-1962 se zúčastnila jako dopisovatelka časopisu New Yorker procesu s Adolfem Eichmannem v Jerusalemě. Pětidílná reportáž z tohoto procesu se stala základem její - patrně nejproslulejší - knihy Eichmann in Jerusalem - A Report on the Banality of Evil /poprvé vyšla v roce 1963/. Od téhož roku se datuje i její vlastní akademická kariéra. Jako profesorka sociální a politické filosofie přednášela na universitě v Chicagu i v jiných prominentních akademických centrech USA: Columbia, Northwestern, Wesleyan ad. Smrt ji zastihla, když působila v New School for Social Research v New Yorku.

101

CO JE SVOBODA?

Hannah Arendtová

1

Položit si otázku, co je svoboda, zdá se být beznadějným podnikem. Jako by zde na nás číhaly letité protimluvy a antinomie, připravené uvrhnout mysl do logicky neřešitelných dilemat. Ať už to vezmeme z kteréhokoli konce, pojmut svobodu či její protiklad je stejně nemožné jako představit si hranatý kruh. Tuto obtíž lze v její nejjednodušší podobě pochopit jako kontradikci mezi naším vědomím a svědomím, které nám říkájí, že jsme svobodní a tedy odpovědní, a naši každodenní zkušenosti ve vnějším světě, ve kterém se orientujeme podle principu kauzality. Ve všech praktických a zvláště politických záležitostech považujeme lidskou svobodu za samozřejmou pravdu a na tomto automatickém předpokladu spočívá to, že v lidských společenstvích se ustavují zákony, činí rozhodnutí, vynášejí soudy. Naopak ve všech oblastech vědeckého a teoretického usilování se řídíme ne méně samozřejmou pravdou nihil ex nihilo či nihil sine causa, tedy vycházíme z předpokladu, že "naše vlastní životy jsou, vzato do důsledků, podrobeny kauzalitě a tak, ať už v nás je či není, svobodné ego, stejně se nikdy nezjevuje ve fenomenálním světě nepochybným způsobem a nemůže se tudíž stát předmětem teoretické výpovědi. Jakmile se tím, o čem se předpokládá, že je nejvlastnější sférou svobody, začne zabývat psychologie, změní se svoboda v pouhý přelud, neboť "role, kterou v přírodě hraje síla jakožto příčina

pohybu, má v oblasti duševna svůj protějšek v motivu, jakožto příčině chování." To, že v oblasti lidských věcí je kritérium kauzality - předpověditelnost účinku, známe-li všechny příčiny - nepoužitelné, je sice pravda. Tato praktická nepředpověditelnost však není důkazem svobody, jen znamená, že všechny příčiny, které jsou ve hře, nemůžeme znát, a to jednak díky samotnému počtu faktorů, o které jde, jednak proto, že na rozdíl od přírodních sil jsou lidské motivy dosud skryty před zrakem diváka - lhostejno, zda jde o pozorování našich bližních zvnějšku či o introspekci.

Za vyjasnění těchto podivností vděčíme nejvíce Kantovi a jeho pohledu, že svobodu nelze poznat vnitřním smyslem v oblasti niterné zkušenosti o nic více než smysly, kterými poznáváme a chápeme svět. Ať už kauzalita v oboru přírody a ve vesmíru působí či nikoliv, v každém případě je to kategorie mysli, která tím, že pořádá smyslová data bez ohledu na jejich původ, vůbec umožňuje zkušenost. Proto antinomie mezi praktickou svobodou a teoretickou nesvobodou, které ve svých oblastech mají platnost axiomů, se netýká pouze dichotomie mezi vědou a etikou, ale spočívá v každodenní zkušenosti, od níž jak etika, tak i věda odvozují své východiska. Zdá se, že ne nějaká vědecká teorie, nýbrž myšlení samo ve svém předvědeckém a předfilosofickém porozumění rozmělnuje a znicotňuje svobodu, na níž spočívá naše praktické jednání. Zdá se totiž, že v okamžiku, kdy čin, který jsme vykonali jakožto svobodně jednající bytosti, reflektujeme, upadá tento čin do područí dvou druhů kauzality - kauzality vnitřní motivace na straně jedné a kauzálního principu ovládajícího vnější svět na straně druhé. Před tímto dvojím

102

Co je svoboda?

útokem Kant bránil svobodu tím, že rozlišoval mezi "čistým" neboli teoretickým rozumem a "praktickým" rozumem jehož centrem je svobodná vůle; při tom však je důležité mít na mysli, že ona svobodně volící bytost sama, která je prakticky klíčová, se ve fenomenálním světě nikdy nezjevuje, a to ani ve vnějším světě našich pěti smyslů, ani v oblasti smyslu vnitřního, jímž já vnímá samo sebe. Toto řešení, stavící proti sobě diktát vůle a chápání rozumu, je dostatečně duchaplné a snad i postačuje k tomu, aby ustavilo morální zákon, který není logicky nikterak méně konsistentní než zákony přírodní. Nepostačuje však k tomu, aby se odstranila největší a nejnebezpečnější obtíž, totiž, že myšlení samo ve své teoretické i předteoretické podobě působí, že svoboda mizí - nemluvě o tom, že samotný předpoklad, že by přístřešek svobody měla být schopnost vůle, jejíž podstatná činnost spočívá v diktátech a příkazech, musí působit skutečně podivně.

V politologii je problém svobody kruciální a žádná politická teorie si nemůže dovolit opomenout skutečnost, že právě tento problém zavedl filosofii do "temného lesa, kde zbloudila." Předmětem následujících úvah je skutečnost, že příčinou této temnoty je to, že fenomén svobody se v oblasti myšlení vůbec neobjevuje; že v rozhovoru mezi mnou a sebou, tedy na cestě, na níž povstávají velké filosofické a metafyzické otázky, se svoboda ani její protiklad nezakouší; že filosofická tradice, jejíž počátek v tomto ohledu vezmeme v úvahu později, vlastní ideu svobody - takovou, jaká se dává lidské zkušenosti, nevysvětlila, ale překroutila, a to jejím převedením z její původní domény, ze sféry politiky a lidských věcí do niterné oblasti vůle, kde by byla přístupná introspekci. Náš přístup budiž předběžně ospravedlněn tím, že ze starodávných metafyzických otázek - bytí, nicoty, duše, přírody, času, věčnosti atd. - se problém svobody stal předmětem filosofického zkoumání historicky jako poslední. V celých dějinách velké filosofie, od presokratiků k Plotinovi, posledního antického filosofovi, nenalezneme zamyšlení nad svobodou. Svoboda se v naší filosofické tradici objevila až díky zkušenosti náboženské konverze - nejprve Pavlovi a posléze Augustinovi.

Oblastí, kde byla svoboda známa odjakživa - sice jistě ne jako problém, ale jako zkušenost každodenního života - je politická sféra. Dokonce i dnes, bez ohledu na to, zda si toho jsme či nejsme vědomi, hovoříme-li o problému svobody, musí v naší mysli být přítomná otázka politiky a skutečnost, že člověk je bytost, které je dáno jednat. Jednání a politika jsou totiž mezi všemi schopnostmi a možnostmi lidského života tím jediným, o čem bychom nemohli vůbec uvažovat, kdybychom alespoň nepředpokládali, že svoboda existuje. Těžko můžeme hovořit o jediné politické otázce, aniž bychom se zároveň dotkli, ať už implicitně či explicitně, problému lidské svobody. Svoboda nadto není, přesně řečeno, jen jedním z mnoha problémů a fenoménů politické sféry, jako právo či moc či rovnost; svoboda, ač se jen zřídka - v časech

krizí a revolucí - stává přímým cílem politického jednání, je ve skutečnosti vlastní příčinou toho, že lidé žijí společně v politických útvarech. Bez ní politický život jako takový neměl smysl. Raison d'etre politiky je svoboda a jejím zkušenostním polem je jednání.

103

Co je svoboda?

Zato svoboda, kterou ve všech politických teoriích považujeme za samozřejmou a kterou musí brát v potaz dokonce i ti, kdo vychvalují tyranii, je pravým opakem "vnitřní svobody", niterného prostoru, do něhož mohou lidé uprchnout před vnějším donucováním a cítit se zde svobodnými. Toto vnitřní cítění zůstává bez vnějších projevů, a tudíž je z definice politicky irelevantní. Ať už je jeho oprávněnost jakákoli a ať už je v pozdním starověku popsáno jakkoli výmluvně, jde o jev historicky pozdní; toto cítění bylo původně výsledkem odcizení se světu, kdy zkušenosti světské byly transformovány ve zkušenosti se sebou samým. V tom, že vždy již předpokládá ústup ze světa, který svobodu odepřel, do nitra sebe sama, kam nikdo jiný přístup nemá, je zkušenost vnitřní svobody odvozená. Tento niterný prostor, ochraňující vlastní já proti světu, nelze chybně zaměňovat se srdcem či myslí, protože jak jedno, tak druhé funguje ve vzájemném vztahu se světem. Niternost jakožto místo absolutní svobody uvnitř sebe sama a nikoliv srdce či mysl, to našli na sklonku starověku ti, kdo nevlastnili žádné místo ve světě, a tudíž postrádali základní světskou podmínku, jež se od rané antiky až téměř do poloviny 19. století považovala jednomyslně za nutný předpoklad svobody.

Odvozený charakter této vnitřní svobody či teorie, podle které "vlastní oblasti lidské svobody je niterná sféra vědomí", se vyjasní více, sestoupíme-li zpět k jejím kořenům. V tomto ohledu jsou typičtí příslušníci lidových sekt pozdní antiky, kteří měli s filosofií společného sotva víc než pouhé jméno, a nikoli moderní individuum se svou touhou se otevřít, rozvinout a expandovat, se svou oprávněnou obavou, aby společnost jeho individualitu neomezovala, se svým vytrvalým akcentem na "důležitost genia" a původnost. A tak lze dosud nejpřesvědčivější argument pro absolutní převahu niterné svobody nalézt v Epiktétově eseji, který začíná stanovením, že svobodný je ten, kdo žije tak, jak si přeje, výměrem, který pozoruhodným způsobem opakuje výrok "svoboda znamená to, že člověk dělá, co chce", který však Aristoteles v Politice vkládá do úst těch, kdo právě co je svoboda nevědí. Epiktétos pak pokračuje tím, že ukazuje, že člověk je svobodný tehdy, jestliže se omezuje na to, co je v jeho moci, jestliže nezasahuje do sféry, kde může narazit na překážky. "Věda života" spočívá ve vědění, jak rozlišovat mezi cizím světem, nad nímž člověk moc nemá, a vlastním "já", s nímž může nakládat, jak uzná za vhodné.

Historicky je zajímavé, povšimneme-li si, že tomu, než se objevil problém svobody v Augustinově filosofii, předcházela vědomá snaha, odloučit pojem svobody od politiky, dospět k takové formulaci, která by člověku umožňovala být ve světě svoboděn i jako otroku. Konceptuálně však Epiktétova svoboda, spočívající na svobodě od vlastních tužeb, neznámá nic než převrácení obvyklých starověkých politických představ. Politické pozadí, vůči němuž je celé toto pojetí lidové filosofie postaveno - a sice zřejmý úpadek svobody v pozdním stadiu Římského císařství - se celkem zřetelně projevuje v roli, kterou v něm hrají pojmy jako moc, vláda a vlastnictví. Podle starověkého chápání člověk se mohl z nadvlády nutnosti osvobodit pouze mocí nad jinými lidmi; svobodny mohl být jedině, jestliže vlastnil na světě nějaké místo, nějaký domov. Epiktétos tyto světské vztahy transponoval ve vztahy uvnitř člověka samotného, přičemž odkryl, že

104

Co je svoboda?

žádná moc není tak absolutní, jako má člověk nad sebou samým, že vnitřní prostor, kde člověk přemáhá a potlačuje sebe sama, mu náleží daleko více, než cokoli jiného, že tento prostor je daleko lépe chráněn před vnějšími vlivy než jakýkoli domov světský.

I přes velký vliv, který měl koncept vnitřní svobody v tradici myšlení, zdá se, že lze bezpečně říci, že by o vnitřní svobodě člověk nic nevěděl, kdyby již předtím

neučinil zkušenost svobody jako světské, hmatatelné skutečnosti. Svobodu nebo její opak si nejprve uvědomujeme ve styku s druhými lidmi, a nikoliv uvnitř sebe sama. Dříve než se stala atributem myšlení či vlastností vůle, byla svoboda chápána jako stav svobodného člověka, stav umožňující volně se pohybovat, odcestovat z domova, setkávat se slovy či skutky s jinými lidmi. Této svobodě muselo zřejmě předcházet osvobození: aby se stal člověk svobodným, musel se osvobodit od nutnosti života. Avšak z aktu osvobození stav svobody automaticky nevyplýval. Krom pouhého osvobození svoboda navíc vyžadovala společnost druhých lidí, kteří byli ve stejném stavu; potřebovala společný veřejný prostor, kde by se tito lidé mohli setkávat; jinými slovy: potřebovala politicky utvářený svět, do něhož se každý se svobodných lidí mohl svým slovem a skutkem vkládat.

Svoboda samozřejmě necharakterizuje každou formu lidských stylů a každý druh společenství. Tam, kde lidé žijí pohromadě, ale netvoří politický útvar - například ve kmenových společenstvech či v soukromých domácnostech - patří k rozhodujícím činitelům, které určují jejich jednání a chování, nikoli svoboda, nýbrž potřeby života a starost o jejich zachování; nadto všude tam, kde svět lidmi vytvářený se nestane dějištěm jednání a řeči - jako například ve společnostech ovládaných despoticky, které zapuzují své poddané do stísněnosti jejich domovů a zabraňují vzniku veřejné sféry -, svoboda není světskou realitou. Bez politicky garantované veřejné oblasti svoboda postrádá ve světě prostor, kde by se mohla zjevit. Jistě dosud žije v lidských srdcích jako přání a vůle či naděje nebo tužba; avšak lidské srdce tož jak všichni víme, velice temné místo, a ať už se v jeho skrytosti děje cokoli, stěží to lze nazvat vykazatelným faktem. Svoboda jako vykazatelný fakt a politika spadají vjedno a patří k sobě jako dvě strany téže mince.

Avšak právě tuto koincidenci politiky a svobody nemůžeme ve světle naší současné politické zkušenosti považovat za samozřejmou. Vzestup realismu, jeho požadavek, aby se všechny sféry života podřídily nárokům politiky, a jeho důsledné neuznávání lidských práv, a to především práva na soukromí a práva na svobodu od politiky, to všechno zpochybňuje nejen koincidenci politiky a svobody, ale dokonce i samu jejich slučitelnost. Jsme náchylní věřit, že svoboda začíná tam, kde politika končí, právě proto, že jsme poznali, že, jakmile tzv. politické zřetele ovládají vše ostatní, svoboda se ztrácí. Nemělo tedy liberální krédo "méně politiky více svobody" nakonec pravdu? Není to tak, že čím menší prostor zaujímá politika, tím více jej zbývá pro svobodu? Není vskutku oprávněnou mírou svobody v kterékoli dané společnosti právě ono volné pole, které společnost poskytuje takovým nepolitickým aktivitám jako svodnému hospodářskému podnikání, sebevzdělávání, náboženství, kulturní a intelektuální činnosti? Není-liž pravda, že všichni nějak vaříme, že politika je slučitelná se svobodou jen potud, pokud zajišťuje možnost svobody od politiky?

105

Co je svoboda?

Definice politické svobody jako možnosti svobody od politiky se nám vnučuje nejen díky našim nejnovějším zkušenostem, nýbrž hraje v historii politická teorie podstatnou roli. Není třeba chodit dále, než k politickým myslitelům 17. a 18. století. Ti dost často politickou svobodu prostě ztotožňovali s bezpečností. Nejvyšším cílem politiky - "účele vlády" - byla záruka bezpečnosti, a bezpečnost pak zase umožňovala svobodu. Slovo svoboda pak označovalo kvintesenci činností mimo politickou sféru. Politickou svobodu s bezpečností ztotožňoval například i Montesquieu, který měl o esenci politiky mnohem vyšší mínění než Hobbes a Spinoza. Propast mezi politikou a svobodou ještě zvětšil rozmach politických a sociálních věd v 19. a 20. století. Vláda jež byla od počátku novověku ztotožňována s celým oborem politična, totiž počala být považována za instituci ustavenou k ochraně nikoliv svobody, ale chodu života vůbec, zájmů společnosti a jednotlivců, z nichž sestává. Rozhodujícím měřítkem zůstala bezpečnost; ne už v podobě záruky osobního bezpečí před "násilnou smrtí" jako u Hobbese /u něhož je svoboda od strachu podmínkou svobody vůbec/, nýbrž jako bezpečnost života společnosti jako celku. Chod života není vázán na svobodu, ale sleduje svou vlastní vnitřní nutnost. Proto ho lze nazývat svobodným pouze v tom smyslu, v jakém hovoříme o svobodně plynoucím toku. Zde už svoboda není dokonce ani nepolitickým cílem politiky, nýbrž pouhým marginálním fenoménem, jakýmsi způsobem vytvářejícím onu mez, kterou by vláda neměla překračovat, pokud není v sázce sám život a jeho bezprostřední zájmy a potřeby.

A tak svobodu a politiku oddělujeme nejen my, kdo máme k nedůvěře k politice ve věci svobody své vlastní důvody, nýbrž činil tak již celý novověk. Mohla bych však sestoupit dokonce hlouběji do minulosti a připomenout ještě starší vzpomínky a tradice. Předmoderní sekulární pojetí svobody zajisté kladlo důraz na oddělení svobody poddaných od jakéhokoli přímého podílu na vládě. "Svoboda a volnost lidí spočívaly na vládě takových zákonů, díky nimž jejich životy a statky mohly v co největší míře patřit jim samotným: ne, aby měli podíl na vládě, to jim nepřísluší" - jak shrnul ve své řeči na popravišti Karel I. A nebylo to z touhy po svobodě, jestliže lidé nakonec žádali podíl na vládě; byla to nedůvěra v ty, kdož rozhodovali nad jejich životy a statky. Křesťanské pojetí politické svobody nad to povstalo z podezíravosti a nepřátelství vůči politické sféře jako takové, jejíhož vlivu chtěli být křesťané zproštěni právě proto, aby se stali svobodnými. A této křesťanské svobodě ke spáse předcházela, jak jsme již viděli dříve, neúčast filosofů na politice jakožto nevyhnutná podmínka nejvyššího a nejsvobodnějšího života, tj. vita contemplativa.

Přes nesmírné břemeno této tradice a přes snad ještě působivější naléhání našich vlastních zkušeností, přesto, že jedno i druhé nás nutí oddělovat svobodu od politiky, myslím, že když jsem užila obratu, že raison d'etre politiky je svoboda, kterou lze zakusit primárně v jednání, čtenář se asi domníval číst nějakou starou banalitu. V následujícím textu nebudu dělat nic jiného, než o této staré banalitě přemýšlet.

106

Co je svoboda?

II.

Ve vztahu k politice svoboda není fenoménem týkajícím se vůle. Nemáme zde co činit s liberum arbitrium, svobodou volby, které soudí a rozhoduje mezi dvěma danými věcmi, jednou dobrou a druhou zlou; takovýto výběr je předem určen motivem, jemuž k tomu, aby začal působit, stačí ukázat se jen v náznaku. "Nu, nemohu být milencem a tím / si zpříjemnit tu dobu sladkých slov / a tak se stanu lotrem, jemuž se/ nicotné radosti té doby hnusí." Běží spíše, abychom zůstali u Shakespeara, o svobodu Brutovu: "Tak to bude, anebo padnete!" V tomto druhém případě jde o svobodu k uskutečnění něčeho, co dosud neexistovalo, tj. nebylo dáno dokonce ani jako předmět vědomí či imaginace, a co tudíž přesně řečeno ani nemohlo být známo. Aby jednání bylo svobodné, nesmí záviset na jedné straně na motivu, a na straně druhé na zamýšleném cíli, jakožto předpověditelném účinku. To však znamená, že by motivy a cíle nebyly důležitými činiteli každého jednotlivého činu; patří však k jeho determinujícím faktorům a jednání je svobodné tou měrou, v níž je s to je překročit. Jednání je v míře, v níž je determinováno, řízeno svým budoucím cílem, Žádoucnost tohoto cíle však ještě dříve, než jej chce vůle, musel uchopit rozum; uchopit a tím zároveň vůli vyzvat, protože jediné ona - s to diktovat jednání - řečeno v parafrázi na příznačný popis tohoto procesu u Dance Scota. Cíl jednání se mění a závisí na proměnlivých světských okolnostech; rozpoznat tyto okolnosti není věcí svobody, nýbrž správného či špatného úsudku. Vůle viděná jako určitá odděleně lidská schopnost, následuje až za úsudkem, tj. za rozpoznáním správného cíle, až poté velí konat. Moc velet, diktovat jednání není věcí svobody, nýbrž otázkou síly či slabosti.

Jednání, nakolik je svobodné, nepodléhá ani rozhodnutí intelektu ani příkazu vůle - až k uskutečnění každého jednotlivého cíle je zapotřebí obojího -, ale pramení z něčeho zcela odlišného, co budu /podle slavného Montesquieova rozboru forem vlády/ nazývat principem. Principy neúčinkují zevnitř já jako motivy - "moje vlastní neuměřenost" či moje "proporčnost"-, ale inspiřují jakoby zvnějšku. K popisu jednotlivých cílů jsou také příliš obecné; když se však již jednání rozběhlo, lze posuzovat ve světle jeho principu každý partikulární záměr. Na rozdíl od rozumového úsudku, který jednání předchází, i příkazu vůle, který je vyvolává, se totiž inspiřující princip zjevuje v samotném prováděném činu. Zatímco během činu, který společně uskutečňují, důvody úsudku ztrácejí svojí platnost a příkazující vůle se vyčerpává, princip, který jej inspiřoval, na své síle či platnosti jeho dokonání neztrácí. Na rozdíl od cíle lze princip jednání znovu a znovu opakovat, jako princip je nevyčerpatelný; na rozdíl od motivu je jeho hodnota univerzální a neváže se k nějaké jednotlivé osobě či skupině lidí. Principy se však projevují pouze skrze jednání, ve světě jsou patrné pouze po dobu, co jednání trvá, a ani o chvíli déle.

Mezi takové principy patří čest či sláva, láska či rovnost, tedy to, co Montesquieu nazýval ctností, znamenitostí či výborností - která odpovídá řeckému AEI ARISTEUEIN /"vždy se snaž konat co nejlépe a buď ze všech nejlepší"-/ -, avšak také strach, nedůvěra, či nenávisť. Kdykoliv se tyto principy zpřítomňují, objevuje se ve světě svoboda či její protiklad; jakožto manifestace principů spadá zjevení svobody vjedno s konáním nějakého činu. Lidé jsou svobodni - na rozdíl od

107

Co je svoboda?

pouhé dispozice ke svobodě - pokud jednají; předtím ani potom svobodni nejsou. Neboť být svoboděn a jednat je totéž.

Svobodu jako *cosi*, co je vlastní jednání, nejlépe zobrazuje Machiavelliho pojem virtú, zdatnosti, jejíž pomocí člověk odpovídá příležitostem, které před ním svět otevírá v podobě fortuny. Smyslu virtú se nejvíce přibližuje "virtuozita", zdatnost, kterou přičítáme uměním předvádějícím / na rozdíl od kreativních umění, které *cosi* zhotovují/. Cílem takových umění není nějaký konečný produkt, jenž onu činnost, která jej vytvářela, přetrvává, a jenž je na ní nezávislý, ale samo předvádění. Virtuozita Machiavelliho virtú nám poněkud připomíná skutečnost, o které Machiavelli asi těžko věděl, a sice že Řekové, když chtěli odlišit politiku od ostatních činností, přirovnávali jí k hraní na flétnu, tanci, ranhojičství, mořeplavbě, tj. že své analogie čerpali z umění, v nichž virtuozita předvedení je rozhodující.

Jelikož veškerá jednání obsahuje prvek virtuozity a také proto, že virtuozita je zdatnost, kterou přisuzujeme uměním předváděcím, politika byla často definovaná jako určitý druh umění. Toto však je spíš metafora než definice a pochopili bychom je naprosto falešně, kdybychom upadli v obecný omyl a považovali stát či vládu za umělecký výtvar, za určitý druh kolektivního mistrovského díla. Máme-li na mysli umění, které dává vzniknout něčemu hmatatelnému, které zhmotňuje lidskou myšlenku do takové míry, že jím zhotovená věc nabývá vlastní samostatné existence; politika je pravým opakem umění. /Což mimochodem neznamená, že by byla vědou./ Trvání politických institucí bez ohledu na to, zda jsou koncipovány dobře či špatně, závisí na jednajících lidech; uchovávat je lze jedině stejnými prostředky, které je ustavily. Nezávislá existence charakterizuje umělecké dílo jakožto produkt zhotovování. Naproti tomu stát, jakožto výsledek jednání, se vyznačuje naprostou závislostí na dalších činech, které udržují kontinuitu jeho existence.

O to zda kreativní umělec je při své tvorbě svobodný, zde neběží. Důležité je, že proces tvorby se neodehrává před veřejností, že vůbec není určen k tomu, aby se ve světě objevil. Prvek svobody, který je jistě v procesu tvorby přítomen, zůstává skryt. To, co se nakonec ve světě objeví a co má pro něj nějaký význam, není svobodný kreativní proces, ale umělecké dílo samotné, výsledek tohoto procesu. Umění spočívající v performanci, jsou naopak vskutku i politikou úzce spřízněna. Umělci, kteří něco předvádějí - tanečníci, herci, hudebníci a další jim podobní - potřebují obecenstvo, aby mohli svoji virtuozitu ukázat. Stejně potřebují přítomnost druhých lidí, před něž by mohli předstoupit ti, kdož jednají. Jedni i druzí pro svou "práci" potřebují veřejně organizovaný prostor, jedni i druzí závisejí v předvádění samotném na druhých. Takovýto prostor zjevnosti však není automaticky zaručen kdekoliv, kde žijí lidé ve společenství, "formou vlády", která lidem poskytovala tento prostor, kdo mohli jednat, která jim skýtala jakési divadlo, kde se mohla zjevovat svoboda, byla kdysi právě řecká polis.

Užívat slova "politický" ve smyslu řecké polis není nic libovolného ani násilného. Právě v tomto slově, které se ve všech evropských jazycích dosud odvozuje od historicky jedinečné organizace řeckého městského státu, se odrážejí - a to nejen etymologicky a nejen v mluvě učenců - zkušenosti společenství, které jako první odhalilo sféru politična a její pod-

108

Co je svoboda?

statu. Je opravdu obtížné a dokonce zavádějící chtít hovořit o politice a o jejích nejvnitřnějších principech, aniž bychom alespoň do určité míry vycházeli ze

zkušenosti řeckého a římského starověku, a to prostě z toho důvodu, že nikdy předtím a ani potom lidi neposuzovali politickou činnost tak vážně a nepřisuzovali politické sféře takovou vznešenost. Co se týče vztahu svobody k politice, naskytá se zde ještě další důvod, sice že pouze antická politická společenství měla svůj základ ve službě svobodným lidem, těm, kdo nebyli ani otroky, poddanými donucování ostatních, ani pracujícími, ovládanými životními nutnostmi a potřebami. Chápeme-li tedy politično ve smyslu polis, její cíl či raison d'etre je ustavovat a udržovat prostor, v němž se může zjevovat svoboda jako virtuoza. V tomto prostoru je svoboda světskou realitou, hmatatelnou ve slovech, která lze slyšet, v skutcích, které lze vidět, v událostech o nichž se hovoří, na něž se vzpomíná, z nichž povstávají příběhy, které je nakonec začleňují do velké knihy lidské historie. Cokoli se zde přihodí, a dokonce aniž jde o přímý výsledek jednání, je ex definitione politické. Vše, co zůstává vně tohoto rámce - např. velké činy barbarských impérií je snad působivé a pozoruhodné, nic méně, není to, přesně řečeno, nic politického.

Každé úsilí, vyvozovat pojem svobody ze zkušeností v politické sféře, vypadá podivně a překvapuje, protože veškerým našim teoriím o těchto věcech vládne pojetí, že svoboda je spíše atributem vůle a myšlení než jednání. Přednost myšlení a vůle se v tomto ohledu nevyvozuje pouze z představy, že každému činu musí z psychologického hlediska předcházet kognitivní akt intelektu a příkaz vůle, který jeho rozhodnutí vykonává, nýbrž také a snad dokonce především z mínění že "dokonalá svoboda je s existencí společnosti neslučitelná", že ji lze tolerovat pouze mimo oblast lidských věcí, tedy mimo oblast politiky. Tento obvyklý argument netvrdí, že myšlení potřebuje svou povahou více svobody než jakákoli jiná lidská činnost - což je mimochodem asi pravda - nýbrž spíše, že samotné myšlení nebezpečné není, že omezovat je tudíž třeba pouze jednání. "Nikdo přece vážně nepožaduje, aby jednání bylo stejně svobodné jako mínění." Toto patří k zásadám liberalismu, který i přes svoje jméno má podíl na tom, že jakákoli představa svobody byla z politické oblasti odstraněna. Podle téže filosofie se musí politika soustředit téměř výlučně na udržování života a obranu jeho zájmů. Ovšem tam, kde je v sázce život, tam ex definitione ovládá veškeré jednání nutnost; vlastní oblastí, která se stará o potřeby života, se potom stává dnes již gigantická a stále se rozrůstající sféra sociálního a ekonomického života, a jehož zpráva zastínila politickou sféru, od samého počátku novověku. Zdá se, že v okruhu působnosti politiky zůstávají pouze záležitosti zahraniční, neboť jediné vztahy mezi národy dosud obsahují nepřátelství a sympatie, jež nelze redukovat na ekonomické faktory. Avšak dokonce i zde již převažuje tendence uvažovat o problémech mezinárodní moci tak, jakoby tyto problémy vposledku pramenily z ekonomických zřetelů a zájmů.

Avšak jako dosud navzdory našim teoriím a -ismům věříme, rok "svoboda je raison d'etre politiky" není ničím jiným než banalitou, tak i přes náš zjevný výlučný zájem na životě považujeme za samozřejmé, že jednou z kardinálních politických ctností je odvaha; i když-kdyby zde šlo o důslednost, o což zjevně nejde - měli bychom být první, kdo jí zavrhnou jako bláznivé dokonce zvrácené opovrhování životem a jeho zájmy,

Co je svoboda?

pohrdání tím, co je prý největším ze všech statků. Odvaha je velké slovo, kterým nemíním smělost dobrodruha, jenž ochotně riskuje život jen proto, aby žil tak intenzivně, jak jen lze tváří v tvář nebezpečí a smrti. Takováto smělost se o život nezajímá o nic méně než zbabělost. Ta odvaha, o níž věříme, že je pro politické jednání nepostradatelná, a kterou Churchill jednou nazval "první z lidských ctností, protože zaručuje všechny ostatní", neslouží k uspokojování a vybíjení naší privátní vitality, nýbrž je od nás požadována samou podstatou veřejné oblasti. Tento náš svět totiž, který existoval již před námi a přetrvává naše životy, si jednoduše nemůže dovolit zabývat se primárně individuálními životy a zájmy, které se k nim pojí; veřejná sféra jako taková je k naší soukromé sféře, kde vše slouží a musí sloužit bezpečí životního chodu, tomu aby byla ochráněna rodina i dům, v tom nejostřejším protikladu. Již samo vystoupení z ochrany a bezpečí vlastních zdí vyžaduje odvahu, a to nejen pro nějaká jednotlivá nebezpečí, která nás mimo ně možná čekají, ale proto, že jsme vstoupili do oblasti, kde starost o život vůbec přestala platit. Odvaha osvobozuje člověka od obav o život ke svobodě světa. Odvaha je nezbytná, protože v politice je v sázce nikoli život, nýbrž svět.

III.

Tato představa vzájemné závislosti svobody a politiky je ve zřejmém protikladu vůči novověkým sociálním teoriím. Z toho však bohužel neplyne, že stačí se jen vrátit k starším předmoderním tradicím a teoriím. Největší překážka na cestě k tomu, že nám pouhý návrat k tradici a zvláště k tomu, co jsme zvyklí nazývat velkou tradicí, nepomůže. Ani filosofický koncept svobody; který vznikl v pozdní antice, podle něhož se svoboda stala fenoménem myšlení, jehož pomocí si člověk mohl svět jakoby odmyslit, ani křesťanské a novověké pojetí svobody jakožto svobodné vůle, nemá svůj základ v politické zkušenosti. Celá naše filosofická tradice je prakticky zajedno v tom, že svoboda začíná až tam, kde lidé opustili množstvím obývanou oblast politického života; že zakoušet ji nelze ve spojení s druhými, ale pouze v obcování se sebou samým, ať už formou vnitřního dialogu, který od Sokratových dob nazýváme myšlením, či sváru uvnitř sebe sama, niterného boje mezi tím, co bych měl činit a tím co skutečně činím, boje, jehož vražedná dialektika odhalila nejprve Pavlovi a poté Augustinovi dvojsmyslnosti a nemohoucnost lidského srdce.

V historii problému svobody byla vskutku rozhodujícím činitelem křesťanská tradice. Dnes takřka automaticky ztotožňujeme svobodu se svobodnou vůlí, vlastností, která v klasické antice byla prakticky neznámá. Vůle v té podobě, jak ji odhalilo křesťanství, totiž měla tak málo společného s dobře známými schopnostmi po něčem toužit, něco zamýšlet, o něco usilovat, že na sebe strhla pozornost až poté, co se s těmito schopnostmi dostala do konfliktu, kdyby svoboda opravdu nebyla nic jiného než fenomén vůle, museli bychom z toho vyvodit, že lidé v antice svobodu neznali. To je ovšem absurdní, avšak kdyby to přesto někdo chtěl tvrdit, mohl by argumentovat tím, co jsem již dříve uvedla, a sice že před Augustinem nehrála svoboda ve filosofii prázdnou roli. Důvodem této překvapující skutečnosti je to, že

110

Co je svoboda?

jak v antickém Řecku, tak i v Římě byl koncept svobody výlučně politický, že totiž svoboda byla kvintesencí městského státu a občanství. Naše filosofické tradice, počínající u Parmenida a Platona, se zakládá na výslovné opozici vůči polis a jejím občanům. Způsob života, který si vyvolil filosof, byl chápán v protikladu vůči BIOS POLITIKOS, politickému způsobu života. Svoboda - v řeckém slova smyslu samo centrum politiky - byla idea, která se do soustavy řecké filosofie nemohla vejít téměř ex definitione. Teprve když rané křesťanství - jmenovitě Pavel - odhalilo určitý typ svobody, který nemá k politice žádný vztah, mohl pojem svobody vejít i do dějin filosofie. Až tehdy, když člověk zakusil svobodu jako něco, co se objevuje v obcování se sebou samým a mimo styk s druhými lidmi, stala se jedním z hlavních filosofických problémů. Svobodná vůle a svoboda se staly synonymy a přítomnost svobody byla zakoušena v naprosté samotě, "kde nikdo nemůže zabránit prudkému sporu, ve kterém se potýkám se sebou samým", v konfliktu na život a na smrt, který se odehrává v "niterném obydlí" duše a temné "komnatě srdce".

Zkušenost fenoménu samoty klasické antice v žádném případě nechyběla. Že osamocený člověk již není jeden, ale dva v jednom, jí bylo dobře známo; věděla, že v momentě, kdy člověk přerušil - ať už z jakýchkoli důvodů - styk s druhými lidmi, počíná se vztahovat sám k sobě. Krom této duality představující nutnou podmínku myšlení, kladla klasická filosofie Platónem počínaje také důraz na dualismus těla a duše, přičemž lidskou schopnost pohybu připisovala duši, o níž předpokládala, že pohybuje jak tělem, tak sama sebou; interpretovat tuto schopnost jako vládu duše nad tělem znamenalo stále ještě setrvávat v rámci platónského myšlení. Augustinovská samota "prudkého sváru" uvnitř duše samé však zde byla naprosto neznámá. Boj, jímž se počal zabývat Augustin, nebyl boj mezi rozumem a vášní, mezi rozumem a TEYMOS, tj. boj mezi dvěma lidskými mohutnostmi, ale byl to konflikt uvnitř vůle samotné. Právě tato dualita uvnitř jedné a téže mohutnosti byla známá jako charakteristický rys myšlení, jako dialog, který vedu se sebou samým. Jinými slovy: dualita, rozdvojenost v jednom, která charakterizuje situaci osamoceného a která uvádí v pohyb myšlení, má na vůli účinek právě opačný - ochromuje ji a uzavírá uvnitř sebe sama. Chtít v samotě znamená vždy velle i nolle, současně chtít i nechtít.

Ochromující účinek, který vůle na sebe samu zjevně má, překvapuje tím více, že její vlastní esencí je přece poroučet a být poslouchána. To, že si člověk může

přikázat a neuposlechnout, vypadá jako "zrůdnost", vysvětlitelná jedině současnou přítomností "chci" a "nechci". To však je již interpretace Augustinova; historickou skutečností je, že fenomén vůle se původně vyjevuje ve zkušenosti, že nečiním to, co bych chtěl činit, že existuje cosi jako chci, ale nemohu. Věci pro antiku neznámou nebyl možný vztah vím, avšak nechci, ale to že chci a mohu, není totéž - non hoc est velle, quod posse. Vztah chci a mohu byl ovšem antice velice dobře znám. Stačí si připomenout, jak velký důraz kladl Platón na to, že [ti, kdo] se umí ovládat, mají právo vládnout i nad druhými s mohou být osvobozeni od závazku poslušnosti. Dále je pravda, že sebeovládání zůstalo jednou ze specifických politických ctností, byť jen jako významný fenomén pojící se s virtuozitou, kde právě chci a mohu musí být sladěny do té míry, že prakticky spadají v jedno.

111

Co je svoboda?

Kdyby si antická filosofie byla vědoma sporu mezi tím, co mohu a tím, co chci, jistě by fenomén svobody chápala jako kvalitu vlastní onomu "mohu" či by ji možná definovala jako shodu mezi "chci" a "mohu". Rozhodně by však neuvažovala o svobodě jako o atributu "chci" a "ch těl bych". Toto tvrzení není prázdná spekulace; dokonce i Euripidovský konflikt mezi rozumem a TEYMOS, které jsou v duši současně přítomny, je jevem relativně pozdním. Typičtější a v našem kontextu důležitější bylo přesvědčení, že vašeň sice může lidský rozum zaslepit, avšak jakmile již jednou se lidský rozum prosadil a byl vyslyšen, již žádná vašeň nemůže člověku zabránit, aby neučinil to, o čem ví, že je správné. Na tomto názoru se zakládá jistě i učení Sokratovo, podle kterého ctnost je určitým druhem vědění. Náš úžas nad tím, že si vůbec někdo mohl kdy myslet, že ctnost je "racionální" a že ji lze naučit, nevyplývá ani tak z nějakého našeho vyššího nadhledu údajné bezmoci rozumu, jako mnohem spíše z toho, že máme povědomí o vůli, která je rozlomená sama v sobě, která chce i nechce zároveň.

Jinými slovy: vůle, vůle-moc a vůle k moci pro nás představují cosi téměř identického. Sídlím moci je pro nás schopnost vůle, tak jak ji člověk má a zakouší ve styku se sebou samým. A kvůli této vůli-moci jsme okleštili nejen naše rozumové a poznávací schopnosti, ale i jiné "praktičtější". Není však dokonce i nám zřejmé, že - slovy Pindarovými - "největším hořem je toto: být donucen stát svýma nohama mimo to, o čem víme, že je dobré a krásné"? Nutnost, která mi brání činit to, co vím a co chci, může povstávat ze světa či z mého vlastního těla či může být způsobena nedostatkem vloh, darů či schopností, kterými je člověk při narození obdařen a které prakticky nejsou v jeho moci o nic více, než ostatní vnější podmínky. Všechny tyto faktory, včetně psychologických, představují pro člověka, pro jeho "chci a mohu", vnější podmínky. "Mohu" je právě ona moc, jež se s těmito okolnostmi střetává a jež toho kdo ví a chce, vlastně z pout nutnosti osvobozuje. Jedině tehdy když mezi "chci" a "mohu" panuje shoda, je svoboda skutečností.

Existuje ještě jedna možnost, jak naši představu svobodné vůle, zrozenou z náboženského problému a formulovanou filosofickým jazykem, konfrontovat se starší, výlučně politickou zkušeností svobody. V období renesance politického myšlení, která doprovázela nástup novověku, můžeme myslitele rozšířit na ty, které bychom mohli vskutku nazvat otci politické vědy, jelikož své teze zformulovali na základě nových objevů přírodních sil /jejich nejvýznamnějším představitelem je Hobbes/, a ty kteří relativně nevyrušeni tímto novověkým vývojem se navrátili k politickému myšlení antiky, a to ani ne tak z jakési záliby pro věci minulé, ale jednoduše proto, že oddělení státu a církve a náboženství a politiky dalo vzniknout nezávislé sekulární oblasti, která byla od pádu Římské říše neznámá. Největším představitelem politického sekularismu byl Montesquieu, který i přes to, že mu problémy striktně filosofické povahy byly lhostejné, byl si hluboce vědom neadekvátnosti křesťanského i filosofického pojetí svobody pro účely politiky. Aby tento nedostatek odstranil, rozlišoval Montesquieu výslovně mezi svobodou filosofickou a politickou. Tento rozdíl spočíval v tom, že filosofie nevyžaduje více svobody než cvičení vůle /l'exercise de la volonte/, které nezávisí na okolnostech a na tom, zda cíle, kterého si vůle stanovila, dosáhne. Na rozdíl od toho spočívá politická svo-

112

boda v tom, že člověk je s to udělat to, co by měl chtít /La liberté ne peut consister qu'a pouvoir faire ce que l'on doit vouloir - kdy se důraz klade na pouvoir/. Montesquieu, právě tak jako lidé v antice, považoval za samozřejmé, že o jednajícím osobě by nebylo možno říci, že je svobodná, kdyby ztratila - lhostejno zda působením vnějších či vnitřních okolností - schopnost jednat.

Výše uvedený příklad sebeovládání nám představuje jasný případ fenoménu vůle, resp. vůle jako moci. O potřebě umírněnosti duše a o nutnosti krotit ono spřežení, které ji řídí, Řekové uvažovali daleko intenzivněji než kterýkoli jiný národ, avšak vůle jako schopnosti, odlišné a oddělené od jiných lidských mohutností, si přitom vědomi nebyli. Lidé odhalili v historii vůli teprve tehdy, když zakusili ne její moc, nýbrž její nemohoucnost a když řekli se sv. Pavlem: "Vždyť chtít je ve mně přítomné; avšak jak vykonat, co je dobré, nenacházím." Je to táž vůle, na níž si stěžoval Augustin, že pro ni jako by "nebylo zručné zčásti chtít a zčásti nechít"; ačkoli podotýká, že toto je "nemoc ducha", hned dodává, že tato nemoc je pro ducha ovládaného vůlí takřka přirozená: "Vůle totiž přikazuje vůli, nepřikazuje něco jiného, ale sebe samu... Kdyby totiž byla vůle úplná, nepřikazovala by dokonce ani sebe samu, protože by již byla." Jinými slovy, jestliže má člověk vůbec vůli, musí se to vždy jevit tak, jakoby v témž člověku byly zároveň přítomné dvě vůle navzájem bojující o moc nad jeho duchem. Proto je vůle jak mocná tak nemohoucí, jak svobodná tak i nesvobodná.

Hovoříme-li o nemohoucnosti a o omezeních, jež jak se zdá, se vůli jakožto moci kladou, obvykle máme na mysli lidskou bezmoc vůči okolnímu světu. Je tudíž do jisté míry důležité povšimnout si toho, že v těchto raných svědectvích vůle není přemáhána přemocnou silou přírody či vnějších podmínek. Spor, který se objevil, nebyl ani konflikt mezi jedním a mnohými, ani zápas mezi tělem a duchem. Naopak vztah ducha k tělu byl pro Augustina dokonce význačným příkladem nesmírné moci, která je vůli vlastní. "Duch zavelí tělu a tělo okamžitě poslechne; duch zavelí sobě a vzpírá se." Tělo v této souvislosti představuje vnější svět a v žádném případě není s vlastním já identické. Konflikt, ve kterém byla vůle poražena, vypukl právě uvnitř něho, tedy v onom "vnitřním obydlí" /interior domus/, kde ještě podle Epiktéta je člověk absolutním pánem. Křesťanská vůle jako moc byla objevena jako orgán sebeosvobození, ale hned byla shledána nedostatečnou. Jako by ono "chci" okamžitě "mohu" paralyzovalo, jako by v okamžiku, kdy se lidem zachtělo svobody, ztratili svojí schopnost svobodnými být. Ve smrtelném konfliktu se světskými žádostmi, od kterých tato vůle měla "já" osvobozovat, byl, zdá se nejsnáze dosažitelný útisk. Kvůli nemohoucnosti vůle, kvůli její neschopnosti zplodit opravdovou moc, kvůli tomu, že v boji se sebou samou neustále podléhala, že se v tomto boji vyčerpala i moc anebo "mohu", vůle k moci se proměnila ve vůli k útisku. Fatální důsledky tohoto ztotožnění svobody s lidskou schopností chtít zde mohu pouze naznačit; právě to však byla jedna z příčin, proč i dnes téměř automaticky ztotožňujeme moc s útiskem nebo alespoň s ovládnutím druhých.

Ať už se má věc jakkoli, to, co obvykle rozumíme vůlí a vůlí jako mocí, povstalo z konfliktu mezi já, které chce, a já, které koná ze zkušenosti "chci, avšak nemohu"; to znamená, že ono "chci" bez ohledu na to, co je předmětem jeho tužby, je

113

Prázdná stránka

125

Co je svoboda?

nerozlučně spjato s já, ať už je s úspěchem pobízí a popohání, nebo je jím naopak poráženo. Vůle k moci může dospět sebedál, ten kdo s ní disponuje, může dokonce začít dobývat celý svět, avšak to, aby se "chci" odpoutalo od svého já, možné není. Touto vázaností k vlastnímu já se "chci" odlišuje od "myslím". "Myslím" se sice též odehrává mezi mnou a sebou, avšak v rozhovoru, který vede, není já tím, o co jde. Skutečnost, že "chci" začalo tak žíznit po moci, že vůle a vůle k moci se prakticky ztotožnily, byla asi způsobena tím, že původní zkušeností "chci" byla jeho

bezmocnost. V každém případě příčinnou krutosti nenasytné tyranie jediné formy vlády povstávající přímo z onoho "chci" - je právě její egoismus, který naprosto chybí v tyraniích rozumu, jimiž chtěli donucovat lidi filosofové, koncipující je podle modelu "já myslím".

Řekla jsem, že filosofové se počali zabývat svobodou až tehdy, když se její zkušenost ze vzájemného lidského jednání vytratila, když ji bylo možno zakusit pouze při chtění a zabývání se sebou samým, krátce řečeno, když se svoboda stala svobodnou vůlí. Cd té doby pak svoboda začala být filosofickým problémem prvního řádu; takto byla použita i v politické sféře a stala se i problémem politickým. Díky filosofickému posunu od jednání k vůli jako moci, od svobody jako stavu určitého jsoucna, jenž se projevuje jednáním, k liberum arbitrum, přestal být ideál svobody virtuozitou v onom smyslu, jak jsme uvedli výše, a stal se suverenitou, ideálem svobodné vůle, která je na jiných nezávislá, popřípadě nad jinými vítězí. Filosofický původ našeho obvyklého politického pojetí svobody je zcela zjevně i u politických autorů 18. století. Např. Thomas Paine tvrdil, že "k tomu aby byl člověk svobodný, stačí, že tomu chce", a Lafayéte, když hovořil o národním státu, užil tohoto výroku: Pour qu'une nation soit libre, il suffit qu'elle veuille l'être. "

Tato slova zřejmým způsobem připomínají politickou filosofii Jeana Jaquesa Rousseaua, nejdůležitějšího reprezentanta teorie suverenity, kterou Rousseau odvodil přímo z vůle, takže mohl politickou moc koncipovat tak, aby se blízce podobala individuální vůli jako moci. Proti Montesquieuovi Rousseau namítal, že moc musí být suverénní, tj. nedělitelná, protože "nemonolitní vůle by byla nemyslitelná. Důsledkům tohoto extrémního individualismu se Rousseau nevyhýbal: zastával stanovisko, že v "ideálním státě nesmí být občané ve vzájemném kontaktu", a že, aby se zabránilo vzniku frakcí, "každý občan by měl mít pouze své vlastní myšlenky." Rousseovu teorii však ve skutečnosti vyvrací už ten prostý argument, že "pro vůli by bylo absurdní, aby se vážala do budoucnosti". Společnost, která by skutečně byla založena na takto suverénní vůli, stálo by ne na příslovečném písku, ale na písčíně, která přímo teče pod nohama. Veškerá politická činnost se přece odehrává a vždy odehrávala uvnitř pečlivě vybudovaného systému vazeb a pout pro budoucnost - jako jsou zákony a ústavy, smlouvy a pakty - které všechny vposledku vycházejí ze schopnosti něco slíbit a slib dodržet i přes bytostné nejistoty budoucnosti. A nadto, stát, v němž neexistuje styk mezi občany a kde si každý člověk pouze myslí svoje, je per definitionem tyranie. To, že vůle a její moc je sama o sobě, bez spojitosti s jinými schopnostmi, bytostně nepolitickou, ba antipolitickou mohutností, se neukazuje nikde tak zřejmě jako v absurditách, k nimž Rousseau dospěl, a v oné kuriosní [???]dnosti, se kterou je přijal.

114

Co je svoboda?

V politickém ohledu je ztotožnění svobody se suverenitou snad tím nejzhoršivějším a nejnebezpečnějším důsledkem filosofické identifikace svobody se svobodnou vůlí. Neboť tato koncepce vede buď k popření lidské svobody vůbec - a sice tehdy, nahlédneme-li, že lidé jsou vším možným, jen ne suverény, anebo k názoru, že svobodu jednoho člověka nebo určité skupiny lidí lze vykoupit jedine ztrátou svobody, tedy suverenity všech ostatních. Uvnitř rozvrhu tradiční filosofie lze opravdu jen velice těžko pochopit, jak může svoboda existovat společně s nesuverenitou, či - řečeno jinak, jak mohla být lidem dána svoboda v podmínkách nesuverenity. Odmítat svobodu kvůli skutečnosti, že člověk není suverénem, je neuvážlivé a nebezpečné stejně jako věřit, že člověk - stejně jako skupina lidí - může být svobodný pouze tehdy, je-li suverén. Proslulá suverenita politických útvarů byla vždy iluzí, již nadto lze udržovat pouze násilně, tj. prostředky bytostně nepolitickými. V lidských podmínkách, které určuje skutečnost, že na zemi nežije jediný člověk, ale lidé, má svoboda a suverenita tak málo společného, že ani nemohou existovat současně vedle sebe. Kde si lidé přejí být suverény, ať už jako jednotlivci, nebo organizované skupiny, musí se podrobit útisku vile, buď individuální, již donucují já sám sebe, či "obecné", kterou má organizovaná skupina. Chtějí-li lidé být svobodní, pak je to právě suverenita, již se musí zříci.

IV

Jelikož celý problém svobody nám vyvstává na pozadí jednak křesťanských tradic, jednak původní antipolitické tradice filosofické, připadá nám obtížné nahlédnout, že by mohla existovat svoboda, která není atributem vůle, ale která doprovází konání a jednání. Vraťme se tedy ještě jednou zpět do antiky, tj. k jejím politickým a předfilosofickým tradicím; rozhodně však ne kvůli erudici, ba dokonce ani kvůli kontinuitě tradice, učiňme tak pouze proto, že již nikdy poté nebyla svoboda zakoušena v jednání - byť se nikdy nevytratila zcela - vyslovena s touž klasickou jasností.

Uchopit však tuto artikulaci svobody není z důvodů, o kterých jsme se již zmínili a které zde nemůžeme rozvádět, nikde obtížnější než v dílech filosofů. Dostali bychom se zase příliš daleko, Kdybychom se snažili "vydestilovat" příslušné pojmy s nefilosofické literatury, z poezie, dramatu, z historických či politických děl, v jejichž výpovědích jsou tyto zkušenosti pozdviženy v oblast krásna, tady mimo oblast pojmového myšlení. Pro naše účely to není zapotřebí. Neboť vše, co nám antická literatura - ať řecká či latinská - může o těchto věcech říci, je vposledku zakořeněno v podivuhodné skutečnosti, že jak v řečtině, tak i latině existují pro to, co my označujeme jedním slovem "jednat", dvě slova. Jde o řecké slovo ARCHEIN, počínat, vést a konečně zvládnout, a PRATTEIN, něco zdolat, vykonat. Latinskými ekvivalenty jsou agere, něco uvést do pohybu, a gerere, dosti těžko přeložitelné slovo, které znamená zhruba snášet a podporovat kontinuitu minulých činů, činů, jejichž výsledkem jsou res gestae, činy a události, jež nazýváme historickými. V obou případech se jednání objevuje ve dvou stupních. První stupeň je počátek, jímž přichází na

115

Co je svoboda?

svět cosi nového. Řecké slovo ARCHEIN, které zahrnuje počínání, vedení, vládnutí - tj. význačné vlastnosti svobodného člověka - svědčí o zkušenosti, v níž být svoboden a počínat něco nového znamenalo totéž. Svoboda, jak bychom řekli dnes, se zakoušela jako spontaneita. Počít něco nového však mohli, jak naznačuje víceznačnost slova ARCHEIN, pouze ti, kdo již dříve byli vládci/tj. hlavami domácností ovládajícími otroky a rodinu/, kde se již osvobodili od starostí o nutné životní potřeby a mohli se tudíž věnovat výpravám do cizích zemí či občanským záležitostem v polis. Tehdy již tito lidé nevládli, ale byli vládci mezi vládci, pohybovali se mezi sobě rovnými, usilovali o jejich pomoc, aby jako vůdcové byli s to počít něco nového, zahájit nový podnik. ARCHON, vládce, zakladatel a vůbec vůdce totiž mohl doopravdy jednat, PRATTEIN, dokonat vše, co započal, pouze s pomocí druhých.

V latině jsou výrazy být svoboden a začínat rovněž propojeny, avšak jiným způsobem. Římskou svobodou bylo dědictví, jež římskému národu odkázali zakladatelé Říma. Svoboda Římanů byla svázána s počátkem, který uskutečnili předkové tím, že založili město, jehož záležitosti pak museli potomci zpravovat a nést na svých bedrech a jehož základy museli "rozšiřovat". Toto vše dohromady vytváří res gestae Římské republiky. Proto římská historie, právě tak tosně politická jako historie řecká, se nikdy nespokojila s pouhým vyprávěním o velkých činech a velkých událostech. Římští historikové se vždy cítili na rozdíl od Thukedida či Herodota svázání s počátkem, neboť právě tento počátek obsahoval autentický element římské svobody a činil římskou historii politickou. Ať už chtěli římské historikové vyprávět o čemkoli, vždy začínají ab urbe condita, od založení města - záruky římské svobody.

Již jsem se zmínila, že antický koncept svobody nehrál v řecké filosofii žádnou roli právě díky svému politickému původu. Je sice pravda, že římské spisovatele příležitostně bouřili proti antipolitickým sklonům sokratovské školy, avšak jejich zvláštní nedostatek filosofického nadání očividně zabránil tomu, aby našli takový teoretický koncept svobody, jenž by odpovídal jejich vlastním zkušenostem a velkým institucím na svobodě založeným, které byly v římské res publica přítomné. Kdyby však byla historie ideí tak koncistentní, jak si historikové občas představují, mohli bychom ještě méně doufat, že nalezneme držitelnou politickou ideu svobody u Augustina, velikého křesťanského myslitele, který do dějin filosofie vlastně uvedl Pavlovu svobodnou vůli s celou její problematičností. Avšak u Augustina najdeme nejen diskusi o svobodě jakožto liberum arbitrium, ač právě tato diskuse byla pro tradici rozhodující, nýbrž i zcela jinak pojatou představu svobody, o které příznačně hovoří jediná Augustinovo politické pojednání De civitate Dei. V Boží obci Augustin přirozeně promlouvá v daleko větší míře z onoho zázemí specificky římských zkušeností

než v kterémkoli jiném díle. Svobodu zde nechápe jako nějakou vnitřní lidskou dispozici, nýbrž jako rys lidské existence ve světě. Člověk svobodu nevlastní; mezi člověkem, či lépe, mezi jeho příchodem do světa a zjevení svobody lze položit rovnítko. Svobodný je člověk proto, že sám je počátkem a byl takovým stvořen poté, co již počal existovat vesmír: /Initium/ ut esset, creatus est homo, ante quem nemo fuit. Zrozením každého člověka se tento první počátek vždy znovu potvrzuje, neboť v každém takovém případě přichází do světa

116

Co je svoboda?

již existujícího, světa, který bude i nadále existovat po každé individuální smrti, něco nového. Protože sám je počátkem, může člověk počínat; být člověkem a být svobodou je jedno a totéž. Bůh stvořil člověka, aby do světa uvedl schopnost počínat - svobodu.

Výrazné antipolitické tendence raného křesťanství jsou tak běžně známé, že představa, že to byl křesťanský myslitel, kdo jako první formuloval filosofické důsledky antické politické ideje svobody, nám připadá takřka paradoxní. Jediné vysvětlení, které přichází na mysl, je, že Augustin byl právě tak Říman jako křesťan a že v této části svého díla zformuloval ústřední politickou zkušenost římského starověku, která spočívala v tom, že svoboda jako počátek se stala zjevnou v aktu založení. Přesto jsem přesvědčena, že tento dojem by se podstatně změnil, kdybychom vzali slova Ježíše Nazaretského vážněji i v jejich filosofických důsledcích. V příslušných partiích Nového Zákona můžeme totiž nalézt zvláštní pochopení svobody a zvláště pak moci, která je lidská svobodě vlastní. Lidská schopnost, která této moci odpovídá, která je s to, řečeno slovy evangelia, hory přenášet, však není vůle, ale víra. Dílem víry, jejím skutečným produktem je to, co evangelia označují slovem "zázraky", slovem, které má v Novém Zákoně mnoho významů a které je těžké pochopit. Obtíže v tomto bodě můžeme opominout a odvolávat se pouze na ty pasáže, kde nejde o zjevně nadpřirozené události, ale kde jsou zázraky - ať už konané lidmi či způsobené božským zásahem - jen tím, čím jako zázraky vždy musí být: přerušením přirozeného chodu věcí, automatických procesů, způsobením čehosi v jejich kontextu zcela neočekávaného.

Lidský život odehrávající se na zemi je bezpochyby obklopen automatickými procesy - přirozenými pochody pozemskými, jejichž rámec zase tvoří procesy kosmické. I my samotní jsme ovládnáni v míře, v níž jsme součástí organické přírody, obdobnými silami. A nadto i náš politický život, přestože je sférou jednání, se odehrává uprostřed procesů, které nazýváme historickými a které ač uváděny do chodu lidmi, směřují ke stejnému automatismu jako procesy přírodní či kosmické. Automatismus je inherentní součástí všech procesů, ať už je jejich původ jakýkoliv: proto člověka či národ či celé lidstvo nemůže nikdy nějaký jednotlivý čin, nějaká jednotlivá událost osvobodit a zachránit jednou provždy. K přirozené povaze automatických procesů, jímž je člověk vydán, avšak vůči nimž může sebe sama osvědčit činem, patří to, že mohou pro lidský život znamenat pouze zkázu. Jakmile se historické procesy, ač je vytvářejí lidé, stanou automatismem, nejsou o nic méně ničivé a vedou ve svých vlastních periodách, tj. biologicky, od bytí k nebytí, od života k smrti. Historické vědy znají až příliš dobře případy zkamenělých a beznadějně upadlých civilizací, kde zkáza zdá se být předurčena jakoby s biologickou nutností; protože takovéto historické pochody stagnace mohou trvat a postupovat po staletí, zaujímají civilizace tyto, dokonce největší část zaznamenané historie. Období svobody byla v historii lidstva vždy relativně krátká.

Co obvykle bývá nedotčeno v obdobích petrifikace a předem stanovené záhuby, je schopnost svobody samé, čirá možnost počínat, která oživuje a inspiruje veškerou lidskou činnost a je skrytým zdrojem tvorby všech velkých a krásných věcí. Avšak pokud tato síla zůstává skryta, není svoboda světskou, "hmatatelnou" skutečností, to jest není svobodou politickou.

117

Co je svoboda?

Protože však zdroj svobody je přítomný i tehdy, když politický život ustrnul a politické jednání přestalo být s to přerušovat automatické procesy, lze svobodu jednoduše změnit za nějaký bytostně nepolitický fenomén. Za takovýchto okolností není svoboda zakoušena jako způsob bytí, který má svou vlastní "virtu" a virtuozitu, ale jako nejvyšší dar, který, zdá se, dostal ze všech pozemských tvorů pouze člověk. Stopy a znamení tohoto daru můžeme nalézt sice takřka ve všech činnostech člověka, plně se však projevuje pouze tehdy, jestliže lidské jednání vytvořilo svůj vlastní světský prostor, kde tento dar může jakoby vystoupit za skrytu a zjevit se.

Každý čin z perspektivy nikoli toho, kdo jej koná, ale právě onoho pochodu, v jehož rámci k němu dochází a jehož automatismus přerušuje, je "zázrakem", tj. něčím, co nebylo možno očekávat. Je-li pravdou, že čin a počátek jsou bytostně totéž, pak z toho plyne, že možnost dělat zázraky musí být rovněž v dosahu lidských možností. Zní to podivněji, než tomu ve skutečnosti je. V samé povaze každého nového počátku je, že vtrhává do světa jako "nekonečná nepravděpodobnost", a právě toto nekonečně nepravděpodobné vytváří samu tkáň všeho, co nazýváme skutečným. Naše celá existence koneckonců jakoby závisela na řetězci zázraků: vznik jsoucna na Zemi, rozvoj organického života, vývoj lidstva z organických druhů. Neboť z hlediska procesů ve vesmíru a v přírodě a jejich statisticky nesmírných možnostech je to, že se z kosmických procesů vynořila Země, že se z anorganických pochodů vytvořil organický život, a konečně to, že se z procesů organických vyvinul člověk, čímsi "nekonečně nepravděpodobným". Díky tomuto elementu zázračnosti", jenž je ve vší skutečnosti přítomný, nás události - lhostejno, zda jsme je ve strachu či v naději očekávali či ne - ve chvíli, kdy k nim dojde, překvapují a šokují. Vlastní účinek událostí není nikdy zcela vysvětlitelný, neboť jejich skutečné podoba principiálně překračuje veškeré anticipace. Zkušenost, jež nám říká, že události jsou zázraky, není ani svévolná, ani vyspekulovaná. Naopak je naprosto přirozená a je v běžném životě vskutku téměř všední. Bez této běžné, všední zkušenosti by úloha, již dává nadpřirozeným zázrakům náboženství - byla takřka nepochopitelná.

Abych ukázala, že to, co považujeme, vedení každodenní zkušeností, za skutečné, počalo existovat shodou jakýchsi okolností, které jsou podivnější než fikce, zvolila jsem příklad přírodních procesů, které jsou přerušovány příchodem "nekonečných nepravděpodobností". Tento příklad má ovšem své meze a nelze ho jen tak jednoduše přenášet do oblasti věcí lidských. Doufat v zázraky, v "nekonečné pravděpodobnosti" v rámci automatických historických či politických procesů, by byla - ač ani to nelze vyloučit - čirá pověra. Historie, na rozdíl od přírody, je naopak událostí plná. Zázraky náhod a nekonečné nepravděpodobnosti se zde objevují tak často, že se nám zdá až divné vůbec o zázracích mluvit. Důvodem této častosti však je pouze to, že historické procesy jsou utvářeny a neustále přerušovány lidskou iniciativou, tedy právě oním initium, jímž je člověk v té míře, v níž je bytostí jednajícím. Proto hledat v politické sféře nepředpověditelné a nepředvídatelné, být připraven očekávat zázraky, není ani v nejmenším pověřčivost, ale realistický postoj. Čím více se rameno vah kloní ke katastrofě, tím zázračnější se bude jevit svobodně vykonaný čin. Vždyť právě katastrofa, a nikoli spása se děje automaticky, a tudíž se vždy musí zdát neodvratitelná.

118

Co je svoboda?

Objektivně řečeno, tj. viděno z vnějšku a bez ohledu na to, že člověk je počátkem, tím, kdo počíná: pravděpodobnost, že zítřek bude stejný jako včerejšek, vždy převažuje; je obrovská téměř stejně jako byla pravděpodobnost, že z kosmických dějů nepovstane žádná Země, že z anorganického světa se nevyvine žádný život, že z vývoje živočišné říše nevzejde žádný člověk. Rozhodující rozdíl mezi "nekonečnými nepravděpodobnostmi" na nichž spočívá skutečnost našeho pozemského života, a zázračným charakterem, který je vlastní všem událostem, jež ustavují historickou realitu, spočívá v tom, že ve sféře lidských věcí autory "zázraků" známe. Jsou to lidé, kteří je konají, lidé, kteří - protože přijali onen dvojitý dar, dar svobody a dar jednání - mohou zakládat svou vlastní skutečnost.

nihil ex nihilo : z ničeho nic
nihil sine causa : nic není bez příčiny

Raison d'etre :	důvod k bytí
vita contenplativa :	život přemýšlivý
liberum arbitrium :	volná úvaha
bios politikos :	život politický
non hoc est velle, quod pose :	není na místě chtít to, co mohu
La liberté na peut consisteur qu'a pouvoir faire ce que	
l'on doit vouloir :	Svoboda nemůže spočívatí jen v tom, moci dělat jenom to, co člověk může chtít
pouv ir :	moci
Pour qu'une nation soit libre , il suffit qu'elle beuille l'otre :	Aby národ byl svobodný stačí, že chce svobodným být.
res gestae :	věci vykonané
at urbe condita :	od založení města, rozumí se Říma
imitium ut esset creatus est homo, ante quem nemo fuit :	Aby byl začátek, byl stvořen člověk, před nímž nikdo nebyl.

překlad Martin Palouš
 "orientační slovníček" na závěr pořídila redakce

(Chyby a překlepy této stati byly omylem opraveny nesprávným lakem, takže se bohužel stalo to, že opravená verze se "neotiskla". Z technických důvodů jsme závěrečnou rukopisnou korekturu mohli provést jen v opravdu evidentních úsecích.

Použití náhradního (bílého) papíru při tisku této stati bylo vynuceno dlouhotrvající absencí normálního (nažloutlého) papíru v běžném prodeji. - Estetická omluva.)

"Vono to snad jednou bude dobrý" - redakce.

R O M Š T Í _ A _ N _ O _ N _ Y _ M _ O _ V _ Ě _
 Čtení na aero-bic

S y n p r o t i o t c i

Můj sladký, požehnaný a spravedlivý!

Žili kdysi chudí lidé. Romové. Je to už dávno, takových sedm tisíc let. Bydleli v ubohé chatrči, pokryté plechem ze starých zrezivělých barelů po asfaltu. Tehdy to bylo přípustné, dnes je chatrč nepřípustná, hybaj do paneláku! Do chatrče jim přšelo, bortila se, a tak šli na výbor. Na výboru jim řekli:

"Ve městě máme kvótu cikánů splněnou, sem vás přihlásit nemůžeme. Občané cikánského původu nám tu dělaj bordel."

Co mohli dělat ti chudí lidé? Vrátili se donů a našli svůj domeček rozvalený. Spadl. Otec řekl: "Musíme si postavit novou chatrč. Pusťte se do toho!"

Všecky děti začali dělat valky, nosily jíl, nosily plevy, mísily plevy s jílem, šlapaly bláto, aby valky byly pevné. A stavěly si chatrč u vody, protože kde jsou Romové, tam je voda. Romové rádi bydlí u vody.

Nejstarší syn už byl unavený, sedl si na kámen a začal hrát na housle. Hrál tak pěkně, že to bylo slyšet až do zámku. Princezna povídá: "Tati, kdo to může hrát? Ten člověk hraje přesně moji písničku!"

Král povídá: "Nevím, holčičko."

A princezna povídá: "Pošlu sluhu, ať se podívá, jsem moc zvědavá, kdo tak krásně hraje."

Sluha jde ven, koukne, vrátí se zpátky. "Nejjasnější princezno, u vody na kameni sedí špinavej žebrák, otrhanej, usoplenej. Ten hraje. Zkrátka cigán."

"Poslyš tati, nech všeho a přiveď mi sem toho člověka. Chci si s ním trochu popovídat."

Přivedli romského chlapce, posadil se vedle princezny. Ale bojí se, má strach.

"Poslouchej, člověče, když mi nezahraješ dnes večer ve vinárně moji písničku - vidíš támhle tu šibenici?"

"Jo."

"Na tu tě pověším."

"Poslouchej holka, než abys mě pověsila, "to ti radši zahraju."

Je přesně sobota večer, Rom jde do vinárny, špinavý, otrhaný, usoplený. A ve vinárně samí králové, presidenti, baroni, předsedové. "Co tady ten chlap dělá? Vyžeňte ho!"

Ale princezna povídá: Já jsem si ho objednala, bude mi hrát mou písničku!"

Pak povídá princezna romskému chlapci: "Zahraješ mi mou písničku, a když mi ji nezahraješ, tak ti můj táta usekne obě ruce!"

"Hop, princezno! To nejde jen tak. Můj otec je chudý, má matka žebračka, nemáme kde bydlet. Dejte mým lidem napřed najíst a pak vám zahraju."

"O to se nestarej, to už zorganizuju."

Princezna byla zvědavá, jestli romský chlapec zahraje skutečně přesně její písničku, jestli se strefí. A Rom byl tak dobrý hudebník, že se na princeznu jen podíval a už tu její písničku hrál.

"Gól!" volí princezna. "To je přesný! Direktně moje písnička!" Hned poslala vagón peněz a vagón jídla chlapcovu příbuzenstvu. Nechala jim postavit přepychovou chatrč. Něco parádního!

"Poslouchejte králové, presidenti a baroni:" povídá princezna, "uspořádám velikou hostinu a na tu hostinu pozvu romského chlapce."

120

čtení na aero-bic

Doufám, že mu budete dělat společnost." A pak otci: "Poslouchej tati, jestli mi ho nedovolíš pozvat - vidíš támhle tu šibenici?"

"Jo."

"Tak na tu šibenici sama sebe pověším."

Hned poslala obsílku expres doporučeně, aby se Rom dostavil přesně v tu a v tu hodinu na hostinu. Nedostaví-li se bez řádné omluvy, je na to paragraf!

Hostina už je připravená, všechna jídla, co na světě existují, pití, pálenka, králové, šlechtici - všechno tu je, ale romský chlapec nikde! Nepřišel. Zmizel.

Princezna vypravila všechno svoje vojsko: "Hledejte ho!" Hledali ho ve městě, prošli vesnice, konečně ho našli doma v cikánské osadě.

"Proč ses nedostavil na hostinu?" ptá se princezna.

"Nejjasnější princezno, jak můžu v tak otrhaných šatech mezi krále? To je ostuda."

"Jaj, copak nevíš, že bych tě oblíkla do parádních hadrů, samá cizina?"

"Nejjasnější princezno, já nevím, co mám s králama a s prezidentama mluvit.

Umím se pobavit, ale se svýma lidma! Když se bavím s králem, mám z toho nervy, pořád abych se bál, že řeknu hloupost. To pro mě není žádná zábava!"

"Ale, ale, ale, vždyť bys nemusel mluvit nic vážného! Řekneš pár frků a je to.

"Nejjasnější princezno, povím vám tedy pravdu. Byl jsem si hledat ženu. Muž bez ženy - to se přece nehodí! Já ženu potřebuju, nedá se nic dělat."

"Proč si mi to neřek dřív, víš, že to miluju!"

"Hop, nejjasnější princezno, to je překvapení!" romský chlapec si padl na zadek.

"Pojď jíst, pořádně se najež, napijeme se a jdeme spát."

Ráno král kouká, jeho dcera spí s otrhaným, špinavým, usopleným cikánem.

"Hm, hm, hm, dceruško moje, co to má znamenat?"

"Tati, spala jsem s ním."

"A proč?"

"Protože potřebuje ženu, nedá se nic dělat. Má chodit po světě a spát s kurvama? Bude pro něj lepší, když bude žít se mnou."

"Hm, hm, hm, dceruško moje, tak ale honem svatba!"

"Honem, honem, čekám dítě!"

Oslavili svatbu a chlapeček je na světě. Sotva se narodil, už je tu sociálka, doktorka, sestřička, péče o dítě: "Tak matko, ukažte, nemá to dítě svrab, nemá vši? Nemáte v bytě bordel? Proč ho pořád kojíte, nenoste ho na rukou, položte to do postýlky! A už píše sociálka protokol, tak a tak, dítě musí do kojeneckého ústavu, matka nemá hygienické návyky!"

"Já jsem princezna!" volá princezna.

"Hop, nemluvte hlouposti, váš muž je cikán, máme ho v evidenci!" a už vezou maličkého do kojeneckého ústavu.

Princezna utíká do vinárny, volá: "Můj milý muži, stalo se to a to, čarodějnice nám ukradli maličkého! Do děcáku." Dobře věděla, že to byly čarodějnice, jenomže na sebe vzali civil jako doktorka, sociálka - princezna byla chytrá, vzdělaná ženská, měla na to školy.

"Moje milá ženo, takovouhle věc mi nepovídej, čarodějnice jsou dávno zrušené. To byla péče o dítě, protože jsi měla doma bordel!"

"Můj milý muži, víš co to je ženská po porodu? Ženská po poro-

121

romští anonymové

du je slabá, ta nemůže hned uklidit!" A pak povídá: "Rychle, rychle utíkej za nima, toho našeho miláčka jim musíš ukrást!"

"Já jim ho ukrást nemůžu, nechci se dostat do basy. Na to si musíš vzít advokáta."

Princezna dala velké plakáty po celém městě, po celé zemi: nejlepší advokát ať se dostaví do zámku. Ihned! Dostane vagón zlata, když udělá to a to.

Nejlepší advokát už je tady, během tří minut, jede na koni, protože auta tehdy ještě nebyla. "Co si přeješ, co žádáš, nejjasnější princezno?"

"Přeju si, abys mi přinesl maličkého zpátky z kojeňáku, sebrali mi ho čarodějky."

Za chvíli je advokát zpátky, nese maličkého, normálně ho ukradl, ale nemůžou mu nic udělat, protože je to advokát. Princezna mu dala vagón zlata, jdi sbohem, buď sbohem.

Sotva se chlapeček vrátil zpátky, ptá se matky, ale tak, aby to otec neslyšel: "Mami, je můj otec hrdina nebo jen obyčejný člověk?"

"Můj milý synáčku, to já nevím, já se ho na to neptala. Tvůj otec hraje ve vinárně, maďarská restaurace, první třída! Nikdo mi nezahraje mou písničku tak jako tvůj táta."

"Mami, to mi nestačí. Já žádného obyčejného tátu nechci, já chci otce hrdinu! Zítra odpoledne vyzkouším, jak je silný. Budu s ním zápasit."

"Ale, ale, ale můj milý synáčku, vždyť ses narodil teprve před deseti minutami a už chceš zápasit? To není slušné!"

"Jo, mami, chci zápasit!"

"Dobře, ale nezapomeň, že tvůj otec je můj muž a že ho mám ráda. A tebe mám taky ráda." Princezna pláče, teď už ví jistě, že jejího maličkého vyměnily čarodějnice, vyměnily ho v kojeňáku. Syn proti vlastnímu otci - to není dobrá věc!

V noci se muž vrátí z vinárny, unavený, košile propocená - a co vidí? Jeho vlastní syn se na něj vrhne, chce ho povalit na zem.

"Hop, co to má znamenat?"

"Chci vědět, jakou máš sílu. Chci vědět, jestli jsi hrdina nebo jen obyčejný člověk."

"Můj milý synáčku, vždyť jsi jednodenní dítě, jak můžeš zápasit?"

Nevadí, tati, zítra přesně odpoledne tam a tam na té a na té hoře se budeme bít šavlemi. Když mojí matce nevadí, že jsi obyčejný cikán, mně to vadí."

Příští den odpoledne jsou oba na té a na té hoře. Ten malý přichází s hudbou, ale neobjednal si romskou kapelu, objednal si Vondráčkovou, Abbu, bamp, dechovku, už neví, co je to romská píseň, nemá pro ni srdce.

"Můj milý synáčku, jestli mě chceš sprovodit ze světa, tady máš i moji šavli. Rozsekej mě oběma." A otec hází synovi svou šavli. Maličký drží dvě šavle, v každé ruce jednu. Mává jimi nad hlavou, chce seknout. Ale co se to stalo? Šavle nejdu od sebe, srostly!

"Copak se to stalo, tatínku?" ptá se maličký, ničemu nerozumí, jsou mu teprve dva dny. Šavle nu padají z rukou, lámou se na kousky.

"Můj milý synáčku, vidíš támhle tu skálu?"

"Tu velikou?"

"Jo, tu velikou."

"Vidím."

"Zkus si zdvihnout."

Čtení na aero-bic

Maličký popadl do ručiček obrovskou skálu, zdvihl ji do pasu. Směje se: "Vidiš, můj milý otče, jaký jsem hrdina! Ted tu skálu zdvihni ty!"

Romský chlapec hraje na housle, skála se promění v jablko, vyhodí jablko do výšky až na druhý svět. "Vidiš, můj milý synáčku, příště na mě s takovýma pitomýma nápadama nechod!"

"Můj milý tatínku, já jen chtěl vědět, jakou máš sílu a jestli jsi hrdina."

"O mé síle vím jenom já a náš zlatý bůh, jinak nikdo jiný."

"Dobře, pojď domů."

Jdou domů, králové čekají, kdo z nich se vrátí živý a kdo mrtvý, a oni přicházejí oba živí, otec se synem, vedou se za ruce. Králové tleskají, volají hurá!

Bůh dal příští pátek. Ten maličký přijde za matkou a povídá: "Mami, můj otec má sílu, to je na sto procent, ale chodí hrát do hospody jako obyčejnej cikán a nedělá hrdinství."

"Nech ho, můj synáčku, nebuď hloupý, hraje mou písničku a mně se to líbí."

"Promiň mami, nemůžu ho nechat. Musím do světa, musím získat sílu, abych byl o jeden svět silnější než můj táta. Pak teprve s ním budu zápasit."

"Jak chceš, můj synáčku, ale děláš hlouposti."

Maličký otevřel okno a vyletěl ven. Letěl pod božími oblaky, letěl, aby získal o jeden svět větší sílu, než má jeho otec.

Muž přijde domů z vinárny hladový, unavený. Princezna vaří, dá mu najíst halušky se zelím a se škvarkama, nedá se nic dělat, je na to zvyklý.

"Máš pivo?"

Dá mu pivo - a když se najedl a napil, když se nasytil, povídá princezna:

"Poslouchej, můj milý muži, tvůj syn utekl. Utekl z domu, chce získat o jeden svět větší sílu než máš ty. Chce tě sprovodit ze světa."

"Proč?"

"Říkala jsem ti, že nám ho v kojeňáku vyměnili!"

"Nevěř mu to, vždyť je podobný tobě i mne. Kůži má krásnou bílou jako panenka, celý po tobě, oči má zas po mně."

"Ať je to, jak je to, ty musíš za ním do světa, najdeš ho a přivedeš ho k rozumu. Dobře si rozmysli, jestli půjdeš nebo ne."

"Co můžu dělat, půjdu."

Co zatím ten maličký? Přijde k jedné čarodějnici. Čarodějka povídá: "Přišel jsi, přišel?"

"Přišel jsem, přišel."

Čarodějka povídá: "Já vím dobře, proč jsi přišel. Byl jsi ještě v břiše své matky a už jsem věděla, že přijdeš. Chceš mít o jeden svět větší sílu než tvůj otec. Ale tolik síly ani já sama nemám. Musíš za mou sestrou. Její syn pracuje v lékárně, má na skladě síly, kolik chceš."

Dobře, buď sbohem, jdi sbohem a maličký se vypravil k druhé sestře. Ale ta první čarodějka se proměnila v krásnou holku asi tak šestnáct let, má na sobě kratičké plavečky, podprsenku, krasavice světová. Utíká za tím maličkým, tancuje kolem něho:

"Janku, podívej se na mne, nejsem hezká?"

"Nech mě na pokoji, nevidíš, že jsem sotva narozený chlapeček?"

"Jen se nevymlouvej a podívej se na mě! Pojď blíž!"

Ale on nic, jde dál. Byl přece ještě moc malý na takové věci! A ona za ním poskakuje, a zase vede takové řeči, svlíkla se do naha a pořád jen, aby se na ni díval. Maličký jí dal takovou facku,

romští anonymové

že se roztekla na kolomaz. Věděl dobře, že to byla čarodějnice. Rychle se vrátil do její vily a samozřejmě! Na stěně visí šavle, co sama od sebe seká, tancuje a září jako blesk. Popadl šavli: "Teď můžu s otcem bojovat!"

V tom už je tu jeho otec, romský chlapec.

"Hohó, tati, přišel jsi za mnou, přišel?"

"Přišel jsem za tebou, můj milý synáčku, přišel."

"Vytáhni šavli a budeme se bít. Minule jsi porazil ty mě, ale dnes už mě neporazíš. Polívku, co ti matka chystá k večeři, sním já."

Otec kopl toho maličkého do zadku, že letěl jako fotbalový míč, vletěl oknem do zámku, rovnou mamince do náruči.

"To je dobře, můj milý synáčku, že jsi přišel k rozumu, že ses mi vrátil."

"Nevrátil jsem se, moje milá maminko, musím hned pryč! Nemůžu ho nechat na živu!"

"Nezapomeň, můj milý synáčku, že je to můj muž. Když mu něco ošklivého provedeš, umřu já taky."

"Zůstaneš naživu, mami, dobře, umřeš, pochovám tě, taky dobře."

A ten maličký jde znovu do světa, aby získal ještě větší sílu.

Rom se vrací domů, nepospíchá, venku je krásně, sluníčko, zelená travička, růže vedle růže, jde, i voda je tu, potok, právě takový potok, u jakého bydlí jeho lidé, jeho matka, jeho otec, jeho bratři, jeho sestry. Chlapci je smutno, vzpomíná na ně, je mu do pláče, sedne si na kámen a hraje. Hraje ze srdce, hraje a neví, že je to zrovna písnička panenky Marie, její zamilovaná písnička.

Panenka Maria příběhne a poslouchá. Poslouchá, poslouchá, pak uvidí vodu a povídá sama k sobě: "Jak dlouho už jsem se nekoupala, jsem celá špinavá!" Svleče se, nahá leze do potoka. Jde pomalu, au! Kameny jsou ostré, píchají do nohou.

Romský chlapec jí uvidí, nahou, povídá sám k sobě: "Hop, snad to není naše svatá panenka Maria? To je velký hřích, koukat se na nahou panenku Marii, radši ať oslepnu!"

Okamžitě oslepl. Je slepý. Raději oslepl, než aby koukal na nahou Panenku Marii, takový to byl kulturní člověk.

Sedí slepý na kameni, hraje oblíbenou písničku panenky Marie. Ona plave v potoce, myje se, už je čistá, vyleze ven, obleče se a jde domů.

"Jak půjdu domů já?" povídá romský chlapec sám k sobě. "Jsem slepý, jak najdu cestu?"

Tu se náš zlatý bůh slitoval a poslal mu takovou hůl, která ho sama vedla. Zlatou hůl. Když přišel k vodě, k řece, hůl se jen dotkla vody a už tu byl zlatý most, aby mohl přejít na druhou stranu.

Tak šel Rom domů. Zlatá hůl ho vedla. A ještě mu dal náš zlatý bůh potvrzení, podpis, že ten a ten občan cikánského původu je spořádaný člověk, ještě nikdy nebyl v base, nedělá výtržnosti, je na úrovni.

Rom jde a jde. Když ho potkají esenbáci, vytáhne potvrzení, v pořádku! Odchod. Když má hlad, jde na výbor, ukáže potvrzení, sociálka ho zavede do restaurace, zaplatí za něj a je najedený. Jde dál. Jde a jde a už není daleko od královského paláce.

Přijde do lesa. Je unavený, protože putuje už mnoho dní. "Tady si odpočinu," povídá sám k sobě, lehne si, usne.

Ale v lese bydlí zbojníci a jejich velitel je jeho syn. Jeho vlastní syn! Ten maličký, ten chlapeček, co mu ještě není ani rok!

čtení na aero-bic

Dal se ke zbojníkům, protože chce svého otce sprovodit ze světa.

Rom usne, je slepý chudák - a tu k němu přijdou zbojníci. Maličký, jejich velitel, vidí potvrzení, vezme ho, podívá se na něj, povídá: "Neumím číst ani psát, ještě jsem nechodil do školy. Ale zdá se mi, že tenhle člověk je můj otec! To je ten, kterého hledám."

Rom se probudil. Slepý.

"Můj otec nebyl slepý."

"Nebyl jsem slepý, ale raději jsem oslepl, abych nemusel koukat na nahou panenku Marii, to je velký hřích."

"Tak jsi přece můj otec."

"Jo, jsem tvůj otec."

"Dobře, teď s tebou můžu bojovat. Výborná věc!"

Ale jak má Rom bojovat, když je slepý? Vezme šavli, neví, kam seká a jeho syn mu usekl hlavu, jeho vlastní synáček. Rom padl na zem. Jakmile padl na zem, vyrostly kolem něho čtyři stromy. Čtyři veliké, silné stromy.

Maličký jde domů, přijde k matce: "Mami, už jsem ho sprovodil ze světa."

"Dobře, můj milý synáčku, ale tím jsi sprovodil ze světa i mne. Ty jsi přišel domů a já jdu pryč. Jdu za ním. Za tvým otcem."

"To nemá cenu, už je mrtvý."

"Ať je mrtvý nebo živý, jdu za ním."

Princezna jde a jde, přijde na místo, kde rostou ty čtyři silné, veliké stromy. Tam, co její muž leží mrtvý. Pod stromy sedí stařeček a pláče: "Co jsem to provedl, co jsem to provedl, že jsem toho člověka nechal takhle sprovodit ze světa!" A ten stařeček je náš zlatý bůh.

Princezna jde k němu. povídá: "Proč pláčeš?"

"Ty mi stejně nepomůžeš," povídá stařeček, náš zlatý božíček. Pak se na ni podívá: "Ty jsi žena toho muzikanta, toho romského chlapce, co tu leží mrtvý?"

"Jo, já jsem jeho žena."

Náš zlatý bůh to poznal, jen se na ni podíval: "Vidíš ty čtyři veliké, silné stromy?"

"Vidím."

"Ty stromy musíš vytrhnout, vyvrátit kořeny vzhůru."

"Já jsem ženuška hubeňoučká, droboučká, jak bych mohla takové veliké, silné stromy vytrhnout?"

"Jen to zkus."

"Jak to můžu zkusit, vždyť ty stromy ani neobejmu!"

Ale náš zlatý bůh k ní přistoupil, plivl jí do pusy svou sílu: "Teď to zkus!"

Chytila jeden strom, vytáhla ho jako nůž z masa.

"Dobře," povídá náš zlatý bůh. "Ještě druhý, třetí a čtvrtý strom."

Princezna vytáhla všechny čtyři stromy ze země. Mezi nima leží její muž. Mrtvý. Slepý.

Náš zlatý bůh se k němu sklonil, dýchl mu do pusy, protože umělé dýchání vynalezl bůh, lidi to dělají jenom po něm, Rom se posadil na zadek: "Hop, jak dobře se mi spalo!"

"Vidíš," povídá náš zlatý bůh princezně, "tohle dovedu jenom já. Nikdo jiný než já. Uhádla jsi, kdo jsem?" Z nebe se spustil zlatý výtah, božíček do něj nastoupil a už jede, jede nahoru. Princezna padla na kolena, začala se modlit.

"Nezapomeň se vykoupat támhle v té vodě!" volá bůh na Roma.

"To je samozřejmá věc," povídá Rom a jde k vodě. Vykoupal se,

romští anonymé

všechna mrtvolnost z něho spadla, byl stokrát krásnější než dřív a už zase viděl.

Princezna povídá: "Pojď domů."

"To nejde, moje milá ženo, on by mě zabil."

"Teď už ti nic neudělá, třeba přišel k rozumu."

"Já domů nejdu, zůstanu tady. Jestli chceš, zůstaň se mnou, když ne, jdi domů sama."

"Zůstanu s tebou."

Postavili si malou chatrč, cikánskou chatrč, bydlí tu. Princezna chodila do vsi žebrot, Rom nádeničil u sedláků, štípal dříví, zametal dvůr, vybíral žumpy, jak to dříve Romové dělávali. Mohl chodit hrát, ale nechtěl, bál se, že by o něm šla pověst, protože byl hudebník první třída, bál se, aby se o něm nedozvěděl jeho syn. A tak hrál jen doma, hrál princeznu zamilovanou píseň.

Jednou jde kolem gádžo, slyší, jak Rom hraje: "Hon, tenhle člověk musí hrát na svatbě mého syna!" povídá sám k sobě. Vejde k Romovi do domu: "Dej bůh dobrý den."

"I tobě sedláku, co si přeješ?"

"Přeju si, abys hrál na svatbě mého syna."

"Pomůžu, nezlob se, nemám kapelu. Sám hrát nemůžu. Uznej mi to."

"To je jedno, kapelu si seženem, svatba je za tři neděle, buď tak laskav a přijď hrát, nebo to dám prokurátorovi." Sedlák byl velice bohatý a v jeho příbuzenstvu byli samí pánové.

Co mohl Rom dělat? Šel hrát na svatbu a sotva jednou zahrál, všichni tleskají bravo! Bravo! Hned se o něm nesla řeč až do královského hradu.

"Hohó, můj otec ještě žije? Můj otec je pořád na tomhle světě?" Maličký nečekal ani minutu a vydal se no cestu. Jde, jde, až přijde k té vodě, kde bydlel jeho otec v malé, cikánské chatrči.

"Héééj:" volá. "Kdo je doma?"

Rom vyjde ven, povídá: "To jsi ty? Přišel jsi s dobrým nebo se zlým?"

"Přišel jsem to sprovodit ze světa."

"Řekni mi ale pravdu, můj milý synáčku, proč mě pořád jen chceš sprovodit ze světa, co to má za cenu?"

"Protože se neumíš přizpůsobit, protože se neumíš převychovat. Místo, abys dělal krále, hraješ po vinárnách."

"Když tolik chceš, pojď bojovat. Chceš se šavlema nebo zápas?"

"Zápas."

Syn popadl otce a mrštil jím o zem. Rom zapadl do země po kotníky. Pak popadl otec syna a zarazil ho do země po pás. Bili se celý den.

"Pojď si trochu odpočinout," povídá otec.

"Dobře," povídá syn.

Rom šel a vykoupal se v té boží vodě. Pak se vrátil a foukl na maličkého. Jen jednou na něj foukl a rozfoukl ho na prach. Prach padl do vody a rozpustil se, že po něm nezůstala ani stopa.

Pak se vrátil domů. Rom hraje ve vinárně, chodí ho poslouchat největší králové, herci, presidenti. Kralujou jeho synové, protože na to vyštudovali. Měl pak s princeznou ještě šestnáct dětí a jestli neumřeli, žijou dodnes.

126

čtení na aero-bic

S t r e j č e k k o ň s k á n o h a

Měl jsem strejčka, říkali mu Koňská noha nebo taky Maďarská Ruka, teta na něj volala Kurevníku a jmenoval se Pali, on na tetu volal Poljááák a jmenovala se Margita.

Strejček byl na ženský, prvotřídní donchuán, ale jen pusou, když došlo k věci, vzal do ruky housle a začal hrát, totiž ty housle hrály samy.

"Rutkár, ty mi nevěříš, že housle hrály samy!" křičel. "Věříš nebo nevěříš?" schýbl se pod postel, vytáhl sekuru, rozpřáhl se na mě: "Věříš nebo nevěříš?"

"Věřím, strejčku, věřím."

Čekal jen, až se ho zeptám, jak to že ty housle hrály samy. Zeptal jsem se: "A jak to, že ty housle hrály samy, strejčku?"

"Přece vevnitř byl čert, ne?"

"Čert v houslích? Nepovídejte."

"Poljááák, je to pravda nebo ne?"

Teta Margita klmbala na stoličce u plotny. "Pravda, Koňskej, pravda," a spala dál.

"Povídejte, strejčku, vo tom čertovi!" Slyšeli jsme jeho historky stokrát, pořád nás bavily a jeho ještě víc.

"Ty nevíš, jak se dříve lidem zdávalo, aby šli o půlnoci na křižovatku, že tam najdou zámek, z toho zámku vyskočí čtyřiadvacet obrů a ti jim budou sloužit? Mně se taky zdál takovej sen, jenže se mi zdálo, že nenajdu zámek, ale housle. Tak jsem ani zámek nehledal, hledám rovnou housle, a taky jo, leží na cestě!"

"Pravda, pravda," zamumlala teta Margita, jak strejček pozdvihl hlas.

"Já ti ty housle zvednu, kouknu dovnitř, vidím - čert! Vypadal jako had, chlupatej, sto nohou..."

"Chlupatej had s nohama? To neexistuje!"

"Nevěříš?" a už se zase shýbal pro sekeru. "No," rozmyslel si to, nechal sekeru ležet a pokračoval, sám byl zvědavěj, jak to s hadem dopadne.

Ten čert povídá: "Budu místo tebe hrát ne svatbách, udělám z tebe primáše číslo jedna, ale musíš mě krmit. Nabídnou ti halušky, řízek, že jo, co zrovna je, nejdřív hodíš kus jídla do houslí a pak teprve se můžeš najíst sám. Řeknu ti, člověče, to byly originální housle. Jediný na celém Slovensku! Lakatoš mi za ně dával těžký miliony, Bihari mi líbal nohy, jen abych mu je prodal. Já povídám: počkej, chlapček, nemusíš mi líbat nohy, já ti ty housle stejně neprodám. Jenže dostali mě Lakatoš a Bihári! To víš, nejlepší primáši světa, ti hrajou na svatbách i špiónům a detektivům!"

"Jak to udělali, strejčku?"

"Tak poslouvej: jednou byla svatba, jakou Slovensko nevidělo! Cesty zastavený kočárama na třicet kilometrů - tehdy ještě autobusy neexistovaly, možná v Americe

nebo v Praze, ale na Slovensku ne, ale ty kočáry a v nich samý panstvo, notáři, faráři, učitel, pošmistr - když ti řeknu, že nejbohatší sedlák z Horní Myšle ženil syna, tak si tu svatbu umíš představit! A nepozvali Bihariho nebo Latatoše, pozvali mě! Všichni čekají, až spustím, já povídám: nejdřív budeme jíst, panstvo, ne? Družba povídá: budeme jíst, ale napij se napřed s náma na zdraví ženicha. To jsem nemoh odmítnout, uznej mi to. Piju. A zase: na zdraví nevěsty. Zkrátka mě opili.

127

romští anonymé

Opili mě, a já zapomněl nakrmit čerta. Jed jsem sám a nehodil jsem halušky do houslí! Chci zahrát, ale housle jen chrčí. A v tom vyleze obrovské had..."

"...chlupatej, sto nohou!"

"Copak jsi neviděl chlupatýho hada s nohama!" zlobí se strejček. "Chce mě sežrat, kope do mě, sápe se na mě drápama, já utíkám, utíkám, utek jsem mu. Jenže já vím, jak to bylo. Bihari a Lakatoš se převlíkli za špiony a za detektivy a přišli mě na svatbu opít!"

Strejček Koňská Noha vůbec neuměl hrát na housle, jenom tak tahal po strunách. V kapele hrál na basu. Teta Margita stoprocentně věří, že se svou kapelou hrál i v pekle. "Sám ni to vyprávěl, a tak je to pravda!"

"Jednou šel Pali se svou kapelou v noci z hraní." Teď, když je strýček po smrti, říká nu teta uctivě Pali. "Jdou po cestě, hrajou si k tomu, za nima kočár, v kočáře pán. Kočár zastavil a naši: svezte nás, prej. Jen se posaďte, povídá pán. Sotva nasedli, pán švihl do koní, kočár se vznese do vzduchu, letí a ďábel se raduje: víte, kam jedeme páni muzikanti? Paliho napadlo hned, že je veze do pekla! Přijeli do pekla: tady si stoupnete do kouta a budete hrát! povídá pán a promění se v ďábla.

"Jak vypadá ďábel, teto Margito?"

"Jako člověk, normálně, černý šaty, moderní, bílá košile, na nohou kopyta. Jako ty nebo jako já. Tak aspoň to Pali vyprávěl a tak je to pravda."

"A jak to bylo dál?"

"Muzikanti museli hrát ďáblům i ďábelkyním. Moc se jim to líbilo, svatá pravda. Teď se ale tvému strejdovi Palimu chtělo čúrat. Povídá: nedá se nic dělat, chlapci, musím ven. Jde ven a najednou slyší: co tu přede mnou chčiješ? Podívá se, před ním stojí kůň a mluví s ním lidskou řečí. Ty mě nepoznáváš?, povídá ten kůň. Já jsem přece hrabě Parkas! Já to hned věděl, jen co jsem se na vás podíval, volá tvůj strýc, měl velikou radost, že zase hraběte vidí. Kůň si stáhl prsten, povídá: tenhle prsten dáš mý ženě Kikedě, ať ho prodá a peníze rozdá chudým, tihle mě vysvobodí. Hrabě byl totiž za svého života hrozně lakomej, pro chudáka šrajtofli neotevřel. Když Kikeda rozdá ty peníze, vysvobodí mě z koňské podoby. Já to pro vás udělám, povídá tvůj strejce, protože měl dobrý srdce, a co za to? Hrabě Farkaš řekl: podívej, až tě odsud budou propouštět, ukážou ti dvě hromady - jedna hromada bude zlato, druhá hromada budou mý hovna, řekl hrabě Farkaš. Zlata si nevšímej, naber si mý kobylince. Jak to hrabě Farkaš dopověděl, už nemohl dál mluvit, jenom řehtal. Když se Pali vrátil dovnitř, povídá chlapcům, co viděl a slyšel. Ale nevěřili mu. Když jim čerti platili, všichni si vzali zlato, jen tvůj strejce Pali si vzal hraběcí hovna. A když se vrátili na svět, zlato se proměnilo - promiňte mi to slovo - v hovno, ale Palimu se kobylince proměnily ve zlato."

"A co s tím zlatem strejce Pali udělal?"

"Jojojó! Rozdal ho chudým, protože tvůj strejce měl dobrý srdce, ať šel kolem žebrák nebo král, každému dal kus zlata, propil ho s kamarádama, rozdal ho ženským, víš, jakej to byl kurevník, pak si koupil kolo, aby měl co prodat, až všechno utratí, a zbytek mu ukradli špioni a detektivové!"

Strejček Koňská Noha se bál špiónů a detektivů. Chodili za ním až do bytu, pořád koukal, jestli někdo nebere za kliku, když chtěl mít klid, zapřel dveře vidlemi. Pak se natáh na postel, teta seděla na stoličce u sporáku a pěkně si povídali.

"Poljááák," povídá strejček, "Byl jsem za hrbatou Ilonou." Strej-

128

čtení na aero-bic

ček s hrbatou Ilonou nic neměl, chtěl jen tetu povyrazit. Teta Margita právě vyvářela prádlo na sporáku, popadla hrnec i s vařící vodou a s prádlem a vychrstla ho na strejčka. "Ludze horí, pomóc, horí chyša!" začal křičet strejček a pobíhal po domě.

Odvezli ho do nemocnice. Dvanáct kilo sádla se mu tehdy vyškvařilo! Byl v nemocnici měsíc. Teta Margita pobíhala kolem každé den, chytala sestřičky, doktory: "Žije? Žije?"

Když strejčka pustili z nemocnice, hnali je rovnou k soudu. Soudce křičí na tetu: "Jak jste se opovážila opařit svýho muže?" Strejček vyletí: "Cicho bucte! Vaše to ně je žena, že na ňu kriticě! To maja žena!" Popadl tetu: "Polják, domu!" a odvedl si ji domů.

Teta Margita chodila s motyčkou. Padesát sedm ženských zbila motyčkou kvůli strečkovi.

Když na jaře začalo hřát slunce, vyšel strejček před polednem ven, housle pod paží, lehl si na náměstí v Rumburku na lavičku, koukal do nebe a hrál na housle. Paničky se zastavovali: hele, zase ten bláznivej cikán!

To už tu byla teta Margita se svou motyčkou, rozháněla se do všech stran: "Kdo je u vás bláznivej cikán!"

Na tetu Margitu přišlo udání. Ale nikdo jí nic neudělal, protože ve svých třiasedumdesáti letech uklízí město, jezdí s vozejkem a s koštětem, zametá, zpívá si při tom. O tuhle práci nikdo nemá zájem.

J a n č i

Janči byl tátův bratr, nejmladší syn naší babičky. Babička ho vodila všude sebou, po vesnicích, do města, bylo nás spousta malých dětí a ona pro nás sháněla jídlo, ušla i padesát kilometrů denně, přinesla jídlo, rozdělili ho mezi nás. Obyčejně ji hospodyně volali, aby jim vymazala pec. Pro tolik dětí jídlo - a babička byla droboučká, maličká ženuška, ona tu plachetku s jídlem neunesla. Dříve se nenosily tašky, ale plachetky na zádech, ještě dnes vidíme naši romskou ženu, má na zádech plachetku a v ní televizi. Janči byl taky malý, ale měl ohromnou sílu a tak chodil s babičkou a nosil plachetku s jídlem místo ní.

Jednou se vypravili do Pršova. My čekaly doma o hladu, malé děti, kdy už přijde babička? Nevotravuj pořád! Byla už tma a babička s Jančim nikde. Do Pršova bylo od nás třicet kilometrů, někdy jel gádžo s vozem po silnici, babička prosila, aby ji svezl, tak nasedněte! Ale byli i takoví sedláci, co nezastavili, říkali: cikán je člověk, jen když ho vidíš z dálky, zblízka je to jen cikán. Tma a babička s Jančim nikde. Možná, že šli lesem, znali všelijaké cestičky, kolikrát si nadešli i deset kilometrů. Sedláci s vozy se vraceli od vsi, otec se každého vyptával, jestli babičku s Jančem neviděli, prý neviděli, to museli jít nejspíš lesem. Otec jim šel naproti, protože ty cestičky a zkratky taky znal.

Přišel do lesa a tam byla taková stráž, celá vykácená, jen jedem strom, strom, na kterém se oběsil sedlák. Gádžové se ho báli porazit. Právě kolem toho stromu vedla cesta. Na druhé straně cesty mlází, houština. Táta jde tou cestou a už slyší s jančem, hádají se, oni se pořád hádali, nehádali se, ale jeden řek to a dru-

romští anonymé

hý opak, babička povídá: Janču, tudy nechod', spadneš. Od malička špatně viděl - teď už je úplně slepý - a byl to takový pes, že se nestyděl babičce odpovědět: já nespadnu, ty spadneš, slepice slepá! Jak to táta slyšel, počkej, schovám se do houštiny a až půjdou kolem, pořádně ho postraším, že je na mámu tak sprostěj! Bude si myslet, že na něj Mulo pouští hrůzu. Janču s babičkou se blíží, až jsou slyšet až docela zblízka, jako by stáli vedle táty, ale táta je nevidí, nikde nikdo. "Héj, mami! Janču!" volá táta, ale nikdo se neozývá. Teď tu přece byli, teď mluvili těsně vedle mě! Táta pochopil, že to nebyl Janču a babička, ale Mulo! Dal se na útěk, nezastavil se až doma. Utíkal fest, doběhl celý uřícený - a babička s Jančem jsou doma, přijeli na voze, gádžo jim zastavil. Byli doma už půl hodiny.

Ženské za Jančem bláznily. Měl rád jen velké a tlusté, sám měřil stopadesátpět centimetrů, byl připosražený, ne že od narození, strhal se. Měl takovou sílu, že vytrhl strom i s kořeny, hodil si ho přes rameno a přinesl ho do osady, šest chlapů by takový strom neuneslo, hodil ho na zem, až se vysypala skla z oken. Celý život dělal těžkou práci, i tady v Čechách v Krystalexu, tahal těžké bedny, to se ještě nejezdilo s ještěrkama, a tak se strhal.

Jednou jsem se ho zeptal: "Janči, byl jsi v Praze?"

"Samozřejmě."

"A jaká je Praha?"

"Krásná, člověče, měl jsem tam ženskou, kozy měla TAKOVÝHLE!"

"Zakolik s tebou šla?"

"Z lásky, člověče, ta mě milovala, ta po mně bláznila!"

"Ani dáreček jsi nedal?"

"Dal, sedm stovek jsem jí dal a ještě mi osum stovek ukradla."

Stejně si nedal vymluvit, že ho milovala.

Vykládal nám: "Dnešní lidi? To jo hovno proti tomu, co byli lidi dříve! Mužský měli hlavu až v mracích a ženský? Když jsi takovou ženskou položil, sahala z Boru až do Brna."

"Jaký byly děti, Janči?"

"Děti byly jen vodsud' do Pardubic, děti jsou vždycky malé, ne? Jednou si jedno dítě vylezlo na strom a nemohlo dolů, tak ta jeho máma vzala svůj cecek, přehodila ho přes větev toho stromu, ale dítě se nacucalo a pak se po tom cecku spustilo dolů. Takovou ženskou dneska už nenajdeš."

Za Jančem ze všeho nejvíc bláznily doktorky. Jednou jsem za ním byl v nemocnici, povídá: "člověče, strašně se do mě zamilovala jedna doktorka! Vždycky když mě prohlíží, rozpustí si vlasy a ty vlasy nechá normálně padnout na mě. Víš proč? Protože mě miluje! Chce mi to dát takhle jemně najevo."

"A co je to za doktorku, Janči?"

"No doktorka, přece, nevíš, co je to doktorka? Doktorka je doktorka!"

"Internistka?"

"Samozřejmě, internistka, dyť ti to povídám!"

"To není dobrá doktorka, Janči, internistky strkají lidem prst do prdele, mají na to školy!"

Janči byl strašně čistotný a štítivý člověk. Když našel v jídle vlas, odstrčil mísu, nejed, když viděl, že se ženská při vaření vysmrkala, radši by umřel hladu, než aby si od ní vzal jídlo a

čtení na aero-bic

jednou utřela švagrová dítěti zadeček a pak šla vařit, Janči se sebral, odešel a půl roku se tam neukázal.

"Já mám smůlu, zrovna doktorky po mě blázněj, všechny by si mě chtěly vzít, ale copak já si můžu vzít doktorku, když strká lidem prst do zadku? To není pro mě!"

Když se Janči přistěhoval do Čech, vzali ho naši chlapci na zábavu do Sokolovny, aby jim zahrál. Táta a všichni strejdové uměli hrát, dokonce i teta Hana uměla, hrála na basu. Janči vzal housle a šel. Byla tam jedna Moravanka a ta se ptá našich lidí: "Kdo je ten malej hrbatej, co tak pěkně hraje?"

Naši kluci si z Jančiho udělají legraci, povídají té Moravance: "Když se vás bude ptát, jestli byste ho nechtěla, jestli byste si ho jako nevzala, řekněte že jo. To vám přece nic neudělá, takovej špás."

Jančimu namluvili, že ta Moravanka po něm blázní, ať se jí zeptá, jestli by ho nechtěla, ona že na to čeká. Janči jde s houslema za ní - von se ženských bál, jednou ho položili mezi dvě mladý děvčátka, když u někoho nocoval a von ze strachu spal v kabátě i v klobouku - jde za tou Moravankou a povídá: "Héj, nevzala byste si mě?" A ona povídá: "Jo." Jak to našim klukům slíbila. Pak zmizela. Janči už ji nikdy víc neviděl, ale pořád na ni čekal. Čekal na ni dvacet let. "Neboj se, vona přijde, protože mě miluje."

Janči chodil od malička se svou mámou, s naší babičkou, byl její nejmladší syn, musel s ní chodit, protože byla droboučká, slabá, nemocná, nestačila žádnou práci,

Janči dělal všechno s ní. Když se chtěl ženit, babička říkala: víš jaký jsou ženský? Taková ženská tě vokrade, votráví, nevíš, co ti dá do jídla, vočaruje tě, počkej, až přijde čas, já ti ženu najdu. Jenže to říkala proto, že by si bez Jančeho nevydělala na živobytí, z čeho bysme byli živi, kdyby babička nepřinesla jídlo domů, otec byl u partyzánů, hrát nechodil, byla válka.

Před několika lety jsme Jančimu provedli pěkný špás. Byl už tehdy úplně slepej. Říkal, že ho Češi počarovali, protože všechny jejich manželky za ním bláznily, správně měli počarovat své manželky, aby neviděli Jančeho krásu, ale tolik slepých ženských na světě, to by se nehodilo. Janči k nám přišel na návštěvu a že zůstane přes noc. Napili jsme se, pobavili, Janči seděl na prahu mezi dveřma a hrál na housle. Pak zase začal mluvit o tý své Moravance, že určitě co nejdřív za ním přijde. Napadlo nás, že mu dáme do postele dřevěnou pannu, měl jsem takovou sochu udělanou, i s nohama jako živou. Dali jsme pannu do postele, přikryli peřinou, u hlavy si jí sedla jedna holka, že bude jako z pannu mluvit - Janči byl úplně slepej.

"Janči, máš tu překvapení, pojď."

"Jaký překvapení?"

"Ženská. Čeká na tebe v posteli."

"Kde je? Kde je? Já věděl, že přijde!" Hned myslel, že to je ta Moravanka.

Dovedli jsme ho k posteli. "Děte kousek dál, pani, ať si muže sednout!"

Posadili jsme ho panně k nohám. Hledá rukou po dece, nahmatal nohu, položil jí ruku na nohu: "Tak co, pani, jak se máte?"

Holka v hlavách postele v sobě dusila smích. "Dobře," povídá.

"Zdravá?"

"Zdravá." Holka už to nemohla vydržet.

"No vidíte, já byl v nemocnici."

131

romští anonymé

"Nemluv s ní takový blbosti," říkáme mu romsky, "šáhni na ni trochu, dyť na to čeká."

"Já na vás čekal pani, celou dobu, vy jste na mě taky čekala?"

"Nebud' pitomej, šáhni na ni!"

"Nejdřív se s ní musím lidsky domluvit, ne!" povídá nám romsky.

Chtěli jsme legraci, ale on to bral moc vážně.

"Ty nevíš, co ženský chtějí, ženský chtějí, abys je trochu zmáčk:" povídáme.

Dal si říct a jede rukou tý dřevěný panně po noze nahoru. Ale už jsme se tomu nemohli smát tak, jak jsme si představovali. Někdo se smál, někdo ne. Janči na to přišel, chvíli seděl, mlčel, pak nám strašně vynadal, proklel nás, řek, že už za náma nikdy nepříjde.

"Neblbni, dyť to byla jenom legrace," těšili jsme ho, "pojď, uložíme tě, vodpočineš si, vyspíš se." Vyndali jsme dřevěnou panu a on se nechal uložit do postele, povídá: "Nepožehnaněj člověk, kterej nedovede lidi pobavit."

K a r e l a

Karela přijde do maringotky- "Můžu se ohřát?"

"Jen pojďte dál." Byli jsme tu já, malej černej Pikar, po něm jsme pojmenovali nebožtíka naše prase - a pak s náma byl nějaký Franta, Čech. Dělalí jsme na regulaci u potoka.

Karela sedí, nikdo se ho na nic neptá, on povídá: "Byl jsem v Parýžu, ale už tam nikdy víckrát nepojedu."

"A co je to Parýž, pane Karela?"

"To máte Európa, Ázie, Parýž, Košice atakdale. V Parýžu je samá voda, mají tam hrbatý koně a k jídlu tam dávaj člověku jen samou rejši. Ba ne, už tam nepojedu."

"Co jste dělal v Paříži, pane Karela?"

"Hrál jsem tam v kavárně. Vydělal jsem sto tisíc. Poslal jsem je ženě, ale vona už sedumdesát tisíc utratila. Víte, jak jsem plakal do telefonu, když mi to řekla!"

"A jakou vy jste měl hodnost na vojně, pane Karela?"

"Kapitán," jako by řek chleba. Byl to nejšťastnější člověk na světě, chodil na dluh kupovat prasečí nožičky, ale uměl si fandit, všechno co chtěl, opravdu zažil.

Jednou mu onemocněla holka, měl asi devět dětí, otočí se na mě, povídá: "Pane dochtor, nešel byste se mi podívat na děvče, má horečky." Nevěděl o mně, že jsem Rom, protože jsem světlý. On mluvil česky jako ti naši Romové, že překládaj romštinu do češtiny, neříkal má horečku, ale má horečky.

"A kolik těch horeček ta vaše holka má, pane Karela, dvacet?"

"Ano, přesně tak, dvacet."

Sebral jsem montér tašku, dávám do ní zednickou lžici, kladivo, mlátek.

"Na co berete kladivo a mlátek, pane dochtor?"

"Napřed jí dáme narkózu, ne?"

"Ježišmarijá, už je zdravá, už nemusíte chodit!" polekal se.

"Kdyby měla jen jednu horečku, tak jí narkózu dávat nemusíme."

"Přesně tak, pane doktor, má jenom jednu horečku!"

Vzal jsem z lékárny acylpyrin, kapky do nosu a jdeme k nim.

132

čtení na aero-bic

Povídá: "Mám nový nábytek, ložnice, obejvák, až to uvidíte, řeknete: to je něco!"

Přijdeme k nim, doma jen stůl, dvě postele, televize. Všude plno dětí. "Říkal jsem vám přece, že se stěhuju, všechny nábytky už jsem poslal na Slovensko." Pak si stoup do prostřed pokoje, zavolal "Pó-zorrrr!" sám srazil paty, připažil, stoup si do pozoru. Děti se mu v koutě smály a on povídá: "Říkal jsem vám, že jsem byl na vojně kapitán! Jak dám povel, děti musej stát v pozoru. Tak je mám vychovaný!"

Holka ležela v posteli, nic jí nebylo, dal jsem jí acylpyrin, řek jsem, aby jí uvařili čaj. Druhej den, když jsem k nim přišel, běhala s ostatníma dětma.

"Vy jste ten nejlepší dochtor na světě!" povídá mi Karela. "Skoč pro pivo," posílá kluka a po kapsách hledá peníze, "někde musím mít deset tisíc!" Vytáh jsem dvacetikorunu, podávám jí klukovi. "Ženo, podej džbány!" ona byla taková, chodila kolem, kejvala hlavou ze strany na stranu, nic nemluvila, Karela pokrčil rameny, vytáhl zpod postele pětilitrovou flašku od okurek, "Tady máš!" volá na kluka, "ať už jsi zpátky!"

"Přece jste ty džbány poslal na Slovensko, pane Karela, stěhujete se, no?" povídám.

"Přesně tak!"

Chlubil se, že umí hrát na housle. Pikar povídá, zejtra přinesu z domova housle a zahrajete nám, pane Karela. To už jsem se mu prozradil, že jsem taky Rom. Ale příští den Karela do maringotky nepřišel. Radši obcházel celej les, jen aby nemusel hrát na housle. Tak to dělal tři dny. Čtvrtej den jsme ho šli hledat. Potkali jsme ho, na zádech plný pytel prasečích nožiček, dobrých třicet kilo. Přitáhli jsme ho do maringotky, Pikar mu podal housle, Karela si je prohlíží, vrtí hlavou: "Na takovýhle housle já nehraju!"

"Co je na nich špatnýho? Že jsou dřevěný?"

"Přesně tak, dřevěný! Na dřevěný housle já nehraju!"

Za několik set, to už jsem na regulaci nepracoval, protože jsem chyt revma, jdu v Kolíně po nádraží, jeli jsme na Slovensko, naproti mně Karela, pod paží housle, krček s krásnou, vyřezávanou ženskou hlavičkou, za ním jeho žena, na zádech ranec prasečích nožiček, z ranec trčí smyčec jako anténa, kolem nich hejno dětí. Žene se ke mně: "Jak se máte?" Snad vedle na lavičce seděli Němci, studenti, já se styděl, takovej špinavej Cikán! Povídám: Pane Karela, počkejte chvílku, hned jsem tu." Šel jsem pro pivo a dětem pro bombony. Vracím se, koukám, na lavičce Karela se ženou a s dětma, Němci stojej vedle, ptají se mě: "vazindas lojte?" jako co je to za lidi. Povídám jim: "Aus Izrael, laufn veg." Uprchlíci z Izraele, Palestinci, chudáci. Němci vrtěli hlavou, opravdu? Styděl jsem se říct, že jsou to naši lidé, Romové.

"Tak co, pane Karela, ještě hrajete na housle?"

"Hraju, hraju, nevidíte?" ukazuje mi housle. "Ale tady nemůžu, chtějí na mě, abych tu zůstal a hrál v restauraci a já musím na Slovensko!"

Napili jsme se piva, jeho dětem jsem ještě koupil buřty a už se klidil pryč, že prej mu jede vlak.

133

V í t e, k d o b y l a t a s t a r á g á d ž i ?

Můj muž dělal u zedníků. Tehdy ještě nebylo práce všude dost jako dnes. Chodil do Ružbach, to je takových dvacet kilometrů od nás, přes tři hodiny chůze. Vycházel ve tři ráno, v pět odpoledne se vracel. Když bylo hezky, šla jsem za ním já a zůstali jsme spát venku na stavbě.

Jednou jsem se za ním vypravila. Bylo mi šestnáct, měla jsem tehdy dvě děti, kluka a holčičku. Ale ta moje holčička to nebylo lidský stvoření, to byl anděl, to byl nebeský anděl! Zabalila jsem ji do peřinky, kluka jsem nechala doma u mámy a šla jsem za mužem do Ružbach.

Procházím vesnicí a jedna selka se mě ptá: "Kam jdeš, holka?"

Povídám, že do Ružbach za mužem.

"Nikam nechod', v lese straší!"

"Ale prosimvás, teta, já na takový hlouposti nevěřím!" a šla jsem dál.

Před polednem jsem se dostala do lesa. Nikde nikdo. Sedla jsem si, že malou nakojím. Najednou koukám, přede mnou dvanáct nahých zbojníků! Dvanáct chlapů - všichni nazí jako prst! Živí! Opravdoví zbojníci. Blíží se ke mně, blíž, blíž, blíž, blíž, první povídá:

"To bude výbornej oběd!"

"Co ode mě chcete!" křičím. "Je mi teprve šestnáct let. Mám dvě děti. Jednu holčičku a kluk je doma u mámy. A já jdu za mužem do Ružbach!"

Dali se do smíchu, jiný povídá: "Chyťte ji, zatáhněte ji semhle do tý houštiny: Kloub do lesa!" Už mě drží za ruce, jeden mi zacpává pusu, ale stačila jsem ještě vykřiknout: pomóóóc, pomóóóc!

Naštěstí nedaleko lesa kosili sedláci žito. Uslyšeli mě. "Hele," povídají, "nekřičí to někde Kalmanova holka?" a přišli s kosami do lesa.

Zbojníci se utíkají schovat, nahé zadky jim svítí, jen jeden z nich měl trenýrky, ale rozsekané jak zeli, jen cáry. A ten mi povídá: "Počkej, my tě stejně dostaneme!"

Když přišli sedláci, nebyla jsem schopna říct ani slovo, jen jsem se třásla a brečela.

"No no no prosimtě: Vylekala se zajíce a takhle vyvádí!" povídají sedláci. A já jim nemohla vysvětlit, co se stalo, protože jsem byla němá. A tak zas odešli kosit.

Co teď? Byla jsem na půli cesty do Ružbach, až jdu za mužem nebo domů, chytí mě tak jako tak a snědí mě k obědu i s malou. Co nám dělat? Vzchopila jsem se a utíkám domů. Najednou se přede mnou objevila stařena s plachetkou na zádech. Znam lidí z celého kraje, ale tuhle ženskou jsem tu nikdy neviděla. Nazí zbojníci už zase lezou z křoví, sahají po mně, ale když uviděli tu stařenu, stáhli se zpátky. Bojí se jí.

Utíkám za ní, volám: "Kam jdeš, selko!"

Ona nic, ani se neotočila.

"Počkej, půjdu s tebou!"

Ona zase nic. Byla staříčká, shrbená a jen tu plachetku na zádech.

"Nejsi náhodou náká nafoukaná!" povídám. "Taková stará ženská, šeredná jako čarodějnice, paráda žádná a neseš se jako královna!"

čtení na aero-bic

Ona zase nic. Jde a jde. Pořád jde. Já za ní. Je mi šestnáct, jsem mladá, umím utíkat, že mě pes nedohoní, ale jí nestačím. Malá mi pláče v náručí. Nedá se nic dělat, musím jí dát napít, ať se děje, co se děje.

Sedla jsem si, dávám holčičce pít - a už jsou tu zase! Dvanáct nahých vrahů! Ten, co má na sobě roztrhané trenýrky ke mně skočí, vytrhne mi dítě z ruky a už utíkají pryč. U pasu jim svítěj obrovské nože, šavle, meče! Omdlela jsem.

Když jsem za dvě hodiny přišla k sobě, sedí u mě ta stará gádži a podává mi dítě: "Tady máš." Ještě ji pohladila po hlavičce. Políbila ji a povídá: "Ta je krásná, ta tvoje holčička! Ty voči!"

"Ježišmarijá, paničko zlatá, ať vám dá pámbu zdraví!"

"Chceš vědět, kdo jsem?" zeptala se mě.

"To bych moc ráda věděla."

"Umíš se modlit?"

"Umím se pokřižovat."

"Tak se pokřižuj, pak se ti projevím."

Pokřižovala jsem se a jak jsem se pokřižovala, vzneslo se do nebe. Byla to Panna Maria!

"Mamímko, maminko svatá!" volám, chci jí líbat nohy, ale je už asi tak sto metrů nade mnou, vyskakuju, chytám ji za nohu, že ji políbím, vyzula se jí bota, volá: "Tak už víš, kdo jsem?" Pak mi ještě shodila tu druhou botu, krásné lakovky, jak se tehdy nosily. To byly první boty v mém životě a zrovna od panenky Marie!

Pak jsem zapíchala kolíčky, takovou jako vlajku, na místo, kde se vznesla do nebe. Pak jsem šla k faráři a všechno jsem mu vyprávěla. Dali na tom místě postavit kostel.

Ta moje krásná holčička mi uhořela, když jí byly tři roky. Já zrovna po porodu, třetí holka, dávala jsem jí pít a ta malá, tříletá venku podpálila slámu, chytily jí šatičky... Byl z toho soud, dostala jsem rok vězení a deset let podmínku, kdyby se ještě něco takového stalo s nějakým mým dítětem. Měla jsem třináct dětí, devět žije.

135

Marynda

čí jsou ty dvě děti
támhle u příkopu?
Ani matka, ani otec,
ani příbuzní.
Ani matka, ani otec,
žádná rodina.

Marynda, 1971

Marynda

1971

Ta moje maminka
měla mě moc ráda,
dřela na mě,
prala a vařila.

Mami, nemysli si,
mám tě taky ráda,
celý svoje srdce
bych dala pro tebe.

Trestá Bůh toho,
koho se mu zachce,
a mě už potrestal,
že mám tolik dětí.

Kdo nejsi chudý,
chudému nevěříš,
a já jsem chudá,
tak vím, co je bída.

To se mi nelíbí
ležet v černé zemi!
Co si člověk počne
bez oken, bez dveří?

1978

Ta moje maminka
měla mě moc ráda,
dřela na mě,
prala a vařila.

Mami, to je marný,
já ho nemám ráda,
já mu to svý srdce
za žádnéj svět nedám.

Trestá Bůh toho,
koho se mu zachce,
a mě už potrestal,
že mám tolik dětí.

Prší, prší,
mám mokrou košili,
zafouká vítr,
usuší mi jí.

Kdo má tátu, neví,
co je mít otčima.
Já měla otčima,
tak vím jaký to je.

Když krájí chleba,
křivě po mně kouká,
po tvářích mi tečou
drobné slzy.

Tuhle písničku uslyšíš v celým světě, to jo moje písnička, starodávná, ze dřívějška, moje babička při ní vždycky plakala. Tu mi zpívala babička a já zpívala po ní. To je naše romská písnička, ta už je aspoň tři sta let stará.

136

čtení na aero-bic

Spěte, děti, spěte,
neproste o jídlo,
vaše ubohá maminka
leží v černé zemi.

Vstávej, mami, vstávej,
čekají tě tři děti.
Já bych ráda vstala,
ale copak můžu?

A tak jsme zůstali
u cizích lidí.
Snad se Bůh smiluje,
nechá nás nějak žít.

Pojďte se podívat,
kde maminka leží.
Třetí hrob u cesty,
zelená se tam tráva.

Či jsou ty tři děti,
co sedí v příkopu?
Ani matka, ani otec.
To jsme přece my.

Marynda, 1971

Voda, velká voda!
Městem se rozlívá!
Zakrej mi, děvčátko,
zástěrou mý voči!

Jak ti můžu zakrejt
ty tvý černý voči,
zástěru mám krátkou,
teče mi z ní voda.

Ne, to není voda,
to jsou moje slzy,
proč jsi mě, maminko,
nechala samotnou?

Kdo není chudý,
neví, co je bída.
Smilujte se lidi,
dejte trochu jídla.

Moje nebožka babička říkala, když už byla hodně stará: "Tuhle písničku se neuč, holka moje, protože ta je od našich dědů a pradědů a je to strašně smutná písnička." Protože dříve naše písničky byly jenom smutný. Ponejvíce.

Marynda, 1976

137

Dnes ráno
jedli naši lidi škvarky.
Jedli, až se dusili,
ani kousek ni nedali.
Jen jezte, jen se uduste!
Já se jdu vyspat.

Marynda, 1971

Ta holka se vytahuje,
že má novou sukni!
Sukně se ti ušpiní a máš po parádě.

Ta holka se vytahuje,
že je poctivá:
Jestli není poctivá,
hodit do vody!

Gádžovka šla po cestě,
jedla tvaroh s chlebem,
tvaroh s chlebem,
rohlík se slaninou.

Marynda, 1971

Přišla si mě namlouvat
černá ženská
a já jí povídám:
jdi si po svých!
Netrestej nás Bože,
za nic nemůžeme,
jsme chudí Romové,
dej nám pokoj!

Marynda, 1976

Srdce mě bolí
pro mou mámu,
půjdu za ní.
Ale nevím kam.

Marynda, 1976

Šel bych domů, ale mám strach,
šel bych domů, ale mám strach.
Má žena je mazaná,
má žena je praštěná,
šel bych domů, ale mám strach. Marynda, 1976

138

čtení na aero-bic

Marynda

1976

Prodám svou košili,

bude ze mě žebrák,
bude ze mě žebrák
kvůli kousku chleba.

1978

Romové volají:
kdo půjde pro vodu?
já půjdu pro vodu
kvůli kousku chleba.

Maminka umřela,
táta se oženil,
my děti žebráme:
dejte kousek chleba.

Chodíme po Romech,
o chleba prosíme,
smilujte se, lidi,
dejte kousek chleba!

Já už dál nemůžu,
padám, lidi, hladem,
padám, lidi, hladem.
Aspoň kousek chleba.

Nepřišla jsem k vám
prosit o chleba,
jen mi, lidi, dejte
aspoň trochu úcty.

Prodám svou košili
za kousek chleba,
půlku dám sestře,
půlku bratříčkovi.

Romové, prosím vás,
buďte tak hodní,
kupte mou košili
za kousek chleba!

Kdo nejsi chudý,
chudému nevěříš,
a já jsem chudá,
tak vím, co je bída.

Mějte se tu dobře,
já se dám na cestu,
a ta cesta vede
rovnou na hřbitov.

Rovnou na hřbitov,
tam je spousta lidí.
Jenom jsem neřekla:
mami, měj se dobře

Nelíbej mě, člověče,
dostaneš se do basy,
v base potřebujou chlapy,
aby jim tam měl kdo dělat.

Lidi, lidi, to je svět!
Jakto že ty děvče věříš?
Když ona má vlasy
jak strom listí.

Marynda, 1976

139

Marynda

Bože, ať je léto!
Vystrojíme hostinu!
Pro žádný cizí vandráky,
pro naše Romy.

Mami, co si počnu,
strašně mě zmlátili,
strašně mě zmlátili.
Ještě že mi nerozbili hlavu!

Kdyby ti rozbili hlavu,
komu to máme vzkázat?
vzkažte to mý mámě,
cizím do toho nic není.

Dnes je to třetí den,
co jsem nejed ani nepil.
Hned se najím a napiju,
jen co vydělám peníze.

Až vydělám peníze,

komu je mám dát?
Dám je své mámě,
do cizích mi nic není.

Nikoho nemám,
cizí mě nechtějí.
Kdo se mě ujme?
Snad naši Romové.

Marynda, 1978

Šla jsem do lesa,
trnky trhala,
potkala jsem mámu,
vůbec jsem s ní
nemluvila.

Marynda. 1978

Romové, prosím vás,
buďte tak hodní,
buďte tak hodní,
dejte mi kus chleba.

Už je mi to jedno,
jestli Bože umřu,
nemám otce, matku,
bratra ani sestru.

Marynda, 1978

140

čtení na aero-bic

Peníze, peníze,
ukradnu vás pánům.
Jenomže už na mě
číhají policajti.

Odvedli mě na soud,
dali mi sedm let,
já to nevydržím,
já tam složím hlavu.

Už mě policajti,
už mě, mami, vezou,
už mě, mami, vezou
rovnou do Pardubic.

Otvírají bránu,
zavírají bránu,
a já za tou branou
složím hlavu, mami.

Sedím ve vězení,
dostaňte mě odsud
Vyved' mě mami ven
svýma ručičkama.

Nechala jsem v bídě
tolik malých dětí!

Co si počnou mamí
sedum let beze mě?

Mějte se tam dobře,
už vás neuvidím,
nevydržím v base
těch sedum let, mamí.

V hospodě seděly dvě olašský Romky. Měly nastoupit trest, tak to oslavovaly. A zpívaly si tuhle písničku. Já to zkusila po nich, jednou, dvakrát, a už to umím.

Marynda, 1978

141

Marynda

Maminko, maminko,
zůstala jsem sama,
zůstala jsem sama
z tolika dětí.

Když mi krájíš chleba,
křivě po mě koukáš,
po tvářích mi tečou
drobné slzy.

Nebijte mě, lidi,
vždyť mě zabijete,
co si potom počnou
moje malé děti?

Nepřišla jsem k vám
prosit o chleba,
prosím vás, dejte mi
aspoň trochu úcty.

Marynda, 1978

Pobláznila jsi mě
dlouhýma vlasama
a já tě poblázním
sladkýma slovama
večer v posteli.

Marynda, 1978

x x x x x x x x x x

čtěte J E D N O U N O H O U !!! čtěte J E D N O U N O H O U !!! čtěte J E D N

142

čtěte JEDNOU NOHOU čtěte JEDNOU NOHOU čtěte JEDNOU NOHOU čtěte JEDNOU NOHOU

- - - - -

Ještě poznámky o autorech

ANNA WÁGNEROVÁ (pseud.) - narozena 1960. žije v Praze, dělnice
Bibliografie: 1. sbírka - Plesy šílený (1982)
2. sbírka - Geniální vystoupení (1984)

SOCHA (pseud.) - narozen asi 1962, žije v Praze, dělník.
Bibliografie: 1. sbírka - Věnováno (1984)
2. sbírka - Blbcovi (1935)

(pozn.: Název i dobu vydání 1. sbírky uvádíme bez záruky. Bude-li možno, upřesníme "v jednom z příštích čísel".)

ROMŠTÍ ANONYMOVÉ - samizdatové vydání romských pohádek s příběhů od anonymních vypravěčů. Přebíráme bez jakékoli úpravy ze strojopisného svazku bez uvedení editora.

x x x

Jelikož redakce nevlastní samizdatový slovník čs. spisovatelů, musí být poznámky o dalších autorech tohoto čísla (zvláště o F. LAMPLOVI a J. DANÍČKOVI) odloženy do budoucna. (Tzn. do té doby, než nám ten slovník nějaký nadšený přívrženec věnuje. Výzva!)

x x x x

"Každý inteligentní člověk by měl (a BUDE!!!) číst JEDNOU NOHOU (J. V. Stalin)

JEDNOU NOHOU - VAŠE OBLÍBENÁ KULTURNÍ REVUE - JEDNOU NOHOU

Čtěte, čtěte, čtěte.

143

[zadní strana obálky]

144
